

Contents

I. EDITORIAL

CONFLICT BETWEEN THE RETRIAL PROVISION CONTAINED IN THE DECISION ALLOWING THE APPEAL AND THE NEED TO COMPLY WITH DECISION NO 552/2015 OF THE CONSTITUTIONAL COURT Ioan VASILICĂ	6
---	---

II. STUDIES, ARTICLES, OPINIONS

THE RIGHT OF SUCCESSIONAL OPTION. THE SUBJECTS OF THE RIGHT OF SUCCESSIONAL OPTION. LEGAL HEIRS AND TESTAMENTARY HEIRS. PART I Ioana NICOLAE	14
--	----

THE DEEPPFAKE PHENOMENON Raluca ANDERCO	19
---	----

A BRIEF EXPOSITION ON MISCARRIAGE OF JUSTICE Teodor-Viorel GHEORGHE	28
---	----

LEGALITY OF EVIDENCE TAKEN AT THE STAGE OF CRIMINAL PROCEEDINGS IN REM Giulia ȘOLOGAN	47
--	----

SHARENTING OR HOW PARENTS CAN BECOME THE MAIN INVADERS OF THEIR CHILD'S PRIVACY. LEGAL REMEDIES Georgeta-Bianca SPÎRCHEZ, Bianca-Alexandra DOBRESCU	62
--	----

INTERDISCIPLINARY APPROACH TO SPECIAL TECHNIQUES – UNDERCOVER INVESTIGATIONS – SUPPORT ON STRENGTHENING THE METHODOLOGICAL AND APPLICATION FRAMEWORK Valeriu CUȘNIR, Andrei NASTAS	73
--	----

THE INTERNATIONAL REGULATORY FRAMEWORK GOVERNING LIABILITY FOR MISCARRIAGES OF JUSTICE AND RELEVANT ECHR CASE LAW Alexandru MARÎȚ, Roman EREMCIUC	91
---	----

THE ETERNAL CRISIS OF TEACHING FREEDOM George VLĂESCU	107
THE LEGAL REGIME OF THE HUCHEN (HUCHO HUCHO) IN ROMANIA Mihai-Bogdan IONESCU-LUPEANU	119
III. Legislative News	128
IV. Case-law of the High Court of Cassation and Justice	162
V. Case-law of the Constitutional Court of Romania	169

Cuprins

I. EDITORIAL

CONFLICTUL DINTRE DISPOZIȚIA DE REJUDECARE CUPRINSĂ ÎN DECIZIA DE ADMITERE A RECURSULUI ÎN CASAȚIE ȘI NECESITATEA RESPECTĂRII DECIZIEI NR. 552/2015 A CURȚII CONSTITUȚIONALE Ioan VASILICĂ	6
---	---

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

DREPTUL DE OPȚIUNE SUCCESORALĂ. SUBIECTELE DREPTULUI DE OPȚIUNE SUCCESORALĂ. MOȘTENITORII LEGALI ȘI LEGATARI. PARTEA I Ioana NICOLAE	14
FENOMENUL DEEPFAKE Raluca ANDERCO	19
SCURTĂ EXPUNERE ASUPRA ERORII JUDICIARE Teodor-Viorel GHEORGHE	28
LEGALITATEA PROBELOR ADMINISTRATE ÎN STADIUL URMĂRIII PENALE IN REM Giulia ȘOLOGAN	47
SHARENTING-UL SAU CUM POT DEVENI PĂRINȚII PRINCIPALII INVADATORI AI INTIMITĂȚII PROPRIULUI COPIL. REMEDII ÎN PLAN JURIDIC Georgeta-Bianca SPÎRCHEZ, Bianca-Alexandra DOBRESCU	62
ABORDAREA INTERDISCIPLINARĂ A TEHNICILOR SPECIALE - INVESTIGAȚII SUB ACOPERIRE - SUPT PRIVIND CONSOLIDAREA CADRULUI METODOLOGIC ȘI APLICATIV Valeriu CUȘNIR, Andrei NASTAS	73
CADRUL NORMATIV INTERNAȚIONAL CE REGLEMENTEAZĂ RĂSPUNDEREA PENTRU ERORILE JUDICIARE ȘI JURISPRUDENȚA CEDO RELEVANTĂ Alexandru MARÎȚ, Roman EREMCIUC	91

ETERNA CRIZĂ A LIBERTĂȚII ACTIVITĂȚII DIDACTICE George VLĂESCU	107
---	-----

REGIMUL JURIDIC AL LOSTRIȚEI (HUCHO HUCHO) ÎN ROMÂNIA Mihai-Bogdan IONESCU-LUPEANU	119
---	-----

III. ACTUALITATE LEGISLATIVĂ

O.G. NR. 43/1997 PRIVIND REGIMUL DRUMURILOR – MODIFICĂRI (O.U.G. NR. 40/2023) Redacția Pro lege.....	128
--	-----

CODUL MUNCII – MODIFICĂRI (O.U.G. NR. 42/2023) Redacția Pro lege.....	131
--	-----

HOTĂRÂREA CEDO DIN 30 AUGUST 2022 ÎN CAUZA A.E.J. ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI (CEREREA NR. 33.463/18) Redacția Pro lege.....	134
---	-----

APROBAREA REGULAMENTULUI PRIVIND CONCURSUL DE PROMOVARE A JUDECĂTORILOR (HCSM NR. 1434/2023) Redacția Pro lege.....	137
---	-----

TABLOUL NAȚIONAL AL ARHITECȚILOR 2023 – PUBLICARE Redacția Pro lege.....	141
---	-----

LEGEA FONDULUI FUNCİAR NR. 18/1991 – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 123/2023) Redacția Pro lege.....	143
---	-----

CODUL MUNCII, CODUL ADMINISTRATIV ȘI LEGEA NR. 161/2003 PRIVIND UNELE MĂSURI PENTRU ASIGURAREA TRANSPARENȚEI ÎN EXERCITAREA DEMNITĂȚILOR PUBLICE, A FUNCȚIILOR PUBLICE ȘI ÎN MEDIUL DE AFACERI, PREVENIREA ȘI SANȚIONAREA CORUPȚIEI – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 140/2023) Redacția Pro lege.....	145
---	-----

APROBAREA CONDIȚIILOR DE ACCES LA PLATFORMA, SETURILE DE DATE ȘI SERVICIILE ONLINE ALE SISTEMULUI INTEGRAT DE CADASTRU ȘI CARTE FUNCİARĂ (OANCPİ NR. 950/2023) Redacția Pro lege.....	148
--	-----

ANEXA NR. 3 DIN LEGEA NR. 212/2015 PRIVIND MODALITATEA DE
GESTIONARE A VEHICULELOR ȘI A VEHICULELOR SCOASE DIN UZ
- MODIFICĂRI (OMMAP NR. 1133/2023)

Redacția Pro lege.....151

LEGEA NR. 296/2004 PRIVIND CODUL CONSUMULUI - MODIFICĂRI
(LEGEA NR. 107/2023)

Redacția Pro lege.....160

IV. JURISPRUDENȚĂ ÎCCJ

HP

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD/C) NR. 13/2023 (M. OF. NR.
401/10.05.2023): ART. 88² ALIN. (5) DIN LEGEA NR. 304/2004 PRIVIND
ORGANIZAREA JUDICIARĂ

Redacția Pro lege.....162

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD/C) NR. 30/2023
(M. OF. NR. 418/16.05.2023): ART. 906 ALIN. (4) ȘI (5) DIN CODUL
DE PROCEDURĂ CIVILĂ

Redacția Pro lege.....165

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD/C) NR. 25/2023 (M. OF. NR.
461/26.05.2023): ART. 82 ALIN. (1), PRIN RAPORTARE LA ART. 79 ALIN.
(1) LIT. C) ȘI ART. 65 ALIN. (1) DIN LEGEA NR. 263/2010 PRIVIND
SISTEMUL UNITAR DE PENSII PUBLICE

Redacția Pro lege.....167

V. JURISPRUDENȚĂ CCR

NECONSTITUȚIONALITATE PARȚIALĂ - D.C.C. NR. 258/2023 (M. OF.
NR. 471/29.05.2023): ART. 70 DIN LEGEA NR. 360/2002, ANTERIOARĂ
MODIFICĂRII PRIN ART. 26 DIN O.U.G. NR. 53/2018 PENTRU
MODIFICAREA LEGII NR. 360/2002 ȘI ART. 9 TEZA FINALĂ DIN O.G.
NR. 121/1998

Redacția Pro lege.....169

I. EDITORIAL

CONFLICTUL DINTRE DISPOZIȚIA DE REJUDECARE CUPRINSĂ ÎN DECIZIA DE ADMITERE A RECUSULUI ÎN CASAȚIE ȘI NECESITATEA RESPECTĂRII DECIZIEI NR. 552/2015 A CURȚII CONSTITUȚIONALE

Av. Ioan VASILICĂ

1. Elemente introductive

Potrivit dispozițiilor regăsite în conținutul art. 433 din Codul de procedură penală, reglementare ce are rolul de a indica care este funcționalitatea procedurală a recursului în casație¹, prin formularea acestei căi de atac se investește Înalta Curte de Casație și Justiție, în condițiile legii, cu „verificarea conformității hotărârii atacate cu regulile de drept aplicabile”, în continuare, dispozițiile art. 438 arătând și că printre cazurile ce permit efectuarea unui asemenea demers judiciar se află și situația în care „în cursul judecății nu au fost respectate dispozițiile privind competența după materie sau după calitatea persoanei, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente²”.

Tot astfel, după ce se indică în conținutul art. 449 că în cazul în care s-a dispus rejudecarea, „decizia trebuie să indice care este ultimul act procedural rămas valabil de la care procesul penal trebuie să își reia cursul”, art. 450 face vorbire faptul că „Instanța de rejudecare trebuie să se conformeze hotărârii instanței de recurs în casație, în măsura în care situația de fapt rămâne cea avută în vedere la admiterea recursului în casație, iar art. 451 despre faptul că „Rejudecarea cauzei după casarea hotărârii atacate se desfășoară potrivit dispozițiilor cap. II sau III din titlul III al părții speciale, care se aplică în mod corespunzător”, fiind așadar exclusă o soluție ce implică vreo procedură în cameră preliminară.

¹ Apreciem că recursul în casație este o cale de atac extraordinară, de anulare, chiar dacă de multe ori în jurisprudența Instanței supreme, aceasta este calificată ca fiind de reformare sau retractare.

² Acest caz de casare este singurul care vizează încălcarea unor norme de procedură.

În situația în care admiterea recursului și desființarea hotărârii definitive antrenează și obligația instanței de a dispune rejudecarea de către instanța competentă³, cum este și situația primului caz de casare prevăzut de legiuitor, instanța va trimite cauza spre rejudecare la instanța competentă material sau după calitatea persoanei atunci când în cursul judecății au fost nesocotite, de către instanța inferioară celei legal competente, dispozițiile privitoare la competența după materie și după calitatea persoanei.

Deși reglementarea instituției în discuție nu ridică probleme în ceea ce privește soluția instanței cu privire la dispoziția de rejudecare și la instanța care va fi astfel sesizată, apreciem că opțiunea asumată a legiuitorului, de a dispune ca rejudecarea cauzei să aibă loc în limitele prevăzute pentru judecata în primă instanță, respectiv, acolo unde este cazul, de către cea de apel, deci cu eliminarea examenului specific procedurii din cameră preliminară, este de natură a nesocoti statuările obligatorii cuprinse în Decizia Curții Constituționale nr. 552 din 16 iulie 2015⁴, publicată în Monitorul Oficial nr. 707 din data de 21 septembrie 2015, care face vorbire despre faptul că:

„este în interesul înfăptuirii actului de justiție ca același judecător care a verificat atât competența și legalitatea sesizării, cât și legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală să se pronunțe și pe fondul cauzei. (...) O soluție contrară ar fi fost de natură să afecteze deplina realizare a funcției de judecată, prin aceea că judecătorul fondului ar fi privat de posibilitatea - esențială în buna administrare a cauzei - de a aprecia el însuși asupra legalității urmăririi penale și a administrării probelor și de a decide asupra întregului material probator pe care își va întemeia soluția” (s.n.).

Așadar, trimiterea pe care o face legiuitorul cu privire la faptul că rejudecarea presupune efectuarea unei cercetări judecătorești de către instanța competentă, cu respectarea regulilor din materia judecății în primă instanță, sau după caz, din apel, este în contradicție cu cele statuate de către Curtea Constituțională, întrucât noul complet, cel de la instanța competentă după materie sau calitatea persoanei, este privat de posibilitatea - esențială în buna administrare a cauzei - de a aprecia el însuși asupra legalității urmăririi penale și a administrării probelor și de a decide asupra întregului material probator pe care își va întemeia soluția.

Efectele pe care le generează în plan procesual această necorelare existentă între statuarea instanței de contencios constituțional și dispozițiile legale analizate devin de-a dreptul improprii configurației actuale a procesului penal în situația în

³ Asumând că motivul de casare este cel ce vizează necompetența după materie sau după calitatea persoanei, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente.

⁴ Această exigență, a îndeplinirii funcției de judecată de către același judecător care a efectuat și examenul specific judecătorului de cameră preliminară, este subliniată de către instanța de contencios constituțional și prin Decizia nr. 663 din 11 noiembrie 2014 publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 52 din 22 ianuarie 2015, și prin Decizia nr. 353 din 7 mai 2015 publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 466 din 29 iunie 2015.

care însăși urmărirea penală efectuată în cauză este una lovită de nulitate absolută pentru încălcarea competenței după materie sau calitate a persoane a organului de urmărire penală.

2. Situație de fapt, temeuri de drept și soluții

O asemenea situație, care scoate la iveală neajunsuri ale reglementării discutate, a făcut obiectul unei judecăți finalizate cu pronunțarea de către Curtea Militară de Apel a Deciziei nr. 47/2021 din data de 7 aprilie 2021.

În ceea ce privește situația de fapt, arătăm că inculpatul, având gradul militar de plutonier major, a fost trimis în judecată prin rechizitoriul întocmit de către Parchetul de pe lângă Judecătoria Botoșani pentru săvârșirea infracțiunii de conducere a unui vehicul sub influența alcoolului prevăzută de art. 336 alin. (1) din Codul penal, cauză fiind soluționată de către Judecătoria Botoșani prin Sentința penală nr. 1196 din 4 octombrie 2019.

Împotriva acestei soluții a fost formulat apel de către inculpat, iar Curtea de Apel Suceava s-a pronunțat definitiv prin Decizia penală nr. 249 din 29 februarie 2020, stabilindu-se, după desființarea în parte a hotărârii primei instanțe, o pedeapsă de 8 luni închisoare și suspendarea executării pedepsei.

Așadar, deși inculpatul avea calitatea de militar⁵, și deși parchetul competent să efectueze urmărirea penală, material și teritorial, era Parchetul de pe lângă Tribunalul Militar Iași, împrejurare care ar fi condus, potrivit dispozițiilor 56 alin. (6) din Codul de procedură penală, la sesizarea Tribunalului Militar Iași în vederea îndeplinirii procedurii de cameră preliminară și a efectuării cercetării judecătorești, întreaga urmărire penală și întreaga fază a judecății în căile ordinare de atac, prima instanță și apel, s-a desfășurat ca și cum inculpatul ar fi fost un civil.

Împotriva Deciziei definitive astfel pronunțate, la data de 14.04.2020 inculpatul a declarat recurs în casație, cale de atac ce a fost admisă prin Decizia penală nr. 367/RC din 16 octombrie 2020 pronunțată de către Înalta Curte de Casație și Justiție, prin aceasta fiind dispusă casarea Deciziei penale nr. 249 din 29 februarie 2020 a Curții de Apel Suceava și a Sentinței penale nr. 1196/04.10.2019 a Judecătoriei Botoșani și rejudecarea cauzei de către instanța competentă, Tribunalul Militar Iași.

Pentru a dispune astfel Instanța supremă a arătat, printre altele, că „*Jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție a statuat că acest caz de recurs în casație este*

⁵ Inculpatul, plutonier major în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Direcția Generală de Protecție Internă, a indicat abia cu ocazia formulării cererii de recurs în casație calitatea sa de militar, acesta precizând totodată și faptul că nu a invocat excepția de necompetență în cursul judecății, întrucât, prin raporturile de serviciu și obligațiile militare aferente calității sale, nu avea dreptul să divulge calitatea de militar și funcția pe care o avea și nici locul unde își desfășura activitatea.

incident atunci când judecata a fost făcută de o instanță inferioară celei legal competente, după materie sau după calitatea persoanei, nerespectarea dispozițiilor privind competența intervenind în cursul judecării. Mai exact, atunci când nu se respectă dispozițiile privind competența după materie (ratione materiae) și competența după calitatea persoanei (ratione personae) și judecata a fost efectuată de instanță inferioară celei legal competente, este incident cazul de casare prevăzut în art. 438 alin. (1) pct. 1 din Codul de procedură penală.

Cum în cauză recurentul inculpat a fost judecat în fond de către Judecătoria Botoșani, ca instanță de drept comun, iar calea de atac a apelului a fost soluționată de către Curtea de Apel Suceava, de asemenea, instanță de drept comun, se constată că recurentul inculpat a fost judecat de către o instanță necompetentă material și după calitatea persoanei, inferioară celei legal competente”.

Fiind sesizată cu judecarea cauzei în primă instanță, potrivit dispozițiilor prevăzute de lege dar și urmare a statuării Inaltei Curți, Tribunalul Militar Iași a pus în discuție nulitatea absolută a urmăririi penale, această sancțiune fiind incidentă având în vedere împrejurarea că urmărirea penală a fost efectuată de către Parchetul de pe lângă Judecătoria Botoșani, deși inculpatul la data săvârșirii faptei avea calitatea de militar, așa cum rezultă din adresa din data de 09.09.2020 emisă de Ministerul Afacerilor Interne - Direcția Generală de Protecție Internă.

Astfel, apreciază Tribunalul Militar Iași că urmărirea penală trebuia efectuată de către Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Iași, întrucât potrivit dispozițiilor art. 37 alin. (1) din Codul de procedură penală, tribunalul militar judecă în primă instanță, toate infracțiunile comise de militari până la gradul de colonel inclusiv, cu excepția celor date prin lege în competența altor instanțe.

În concluzie, dată fiind calitatea de militar activ, cercetarea penală, urmărirea penală și judecata inculpatului pentru fapta de conducere a unui vehicul sub influența alcoolului trebuia realizată de către Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Iași, și respectiv de către Tribunalul Militar Iași.

Așa fiind, instanța constată existența cazului prevăzut de art. 281 alin. (1) lit. b) din legea procesuală, respectiv nulitatea absolută a actelor îndeplinite de către organele necompetente, reconfigurat prin Decizia nr. 302/2017 a Curții Constituționale, care a stabilit că: „*soluția legislativă cuprinsă în dispozițiile art. 281 alin. (1) lit. b) din Codul de procedură penală, care nu reglementează în categoria nulităților absolute încălcarea dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, este neconstituțională.*”

Din moment ce dispozițiile art. 281 alin. (3) din legea procesuală permit instanței să invoce nulitatea absolută în orice stadiu procesual, nu prezintă relevanță, arată Tribunalul Militar Iași, faptul că nulitatea absolută a fost invocată în faza de judecată, și nu în faza de cameră preliminară.

A aprecia că nulitatea absolută derivată din necompetența materială a organelor de urmărire penală poate fi invocată doar în faza de cameră preliminară, echivalează cu restrângerea sferei de aplicare a normei de procedură, contrar art. 281 din legea procesuală penală.

De aceea, în temeiul dispozițiilor antereferate instanța militară a pus în discuție excepția nulității absolute a urmăririi penale și a constatat că aceasta a fost efectuată de un organ incompetent, justificându-și soluția și prin raportare la dispozițiile art. 99 alin. (1) lit. ș) din Legea 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor.

Constatarea nulității absolute a actelor urmărire penală, arată Tribunalul Militar Iași, are drept consecință imposibilitatea pronunțării unei soluții pe fondul cauzei deoarece, potrivit prevederilor art. 14 alin. (2) din legea procesuală *„acțiunea penală se pune în mișcare prin actul de inculpare prevăzut de lege”*, act de inculpare sancționat cu nulitate absolută.

Atât timp cât potrivit art. 280 alin. (3) din legea procesuală penală, încălcarea normelor de procedură privind competența după materie și calitatea persoanei, ce se sancționează cu nulitatea absolută, pot fi invocate în orice stare a procesului, iar atunci când se constată nulitatea unui act de procedură se impune refacerea respectivului act cu respectarea dispozițiilor legale, Tribunalul Militar Iași arată că singurul remediu procedural pentru a se îndrepta neregularitatea îl reprezintă restituirea cauzei la parchet.

Dacă instanța ar limita soluțiile care se pot pronunța în faza de judecată exclusiv la dispozițiile art. 396 din Codul de procedură, acest lucru ar însemna eludarea dispozițiilor procesuale privitoare la regimul nulităților.

Practic, arată Tribunalul Militar Iași, ar însemna ca instanța de fond doar să constate nulitatea absolută, dar neregularitatea să nu poată fi remediată, chiar dacă în cazul nulității absolute, producerea vătămării este prezumată de legiuitor.

Imposibilitatea instanței de a judeca o cauză în care nu s-a dispus începerea urmăririi penale a fost analizată sub Codul de procedură penală anterior printr-o decizie ce se înscrie în registrul celor al căror dispozitiv se impune cu titlu obligatoriu, și care își găsesc aplicarea și în cauza de față.

Altfel, Înalta Curte de Casație și Justiție a arătat printr-o decizie dată în interesul legii, Decizia nr. 48 din 4 iunie 2007 publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 574 din 30 iulie 2008, cu referire la o situație în care se punea în discuție reținerea cauzei în vederea judecării persoanei acuzate fără să existe o urmărire penală cu privire la acuzația formulată, că se poate vorbi despre existența unor probe numai în măsura în care a fost începută urmărirea penală.

Decizia pronunțată în procedura de recurs în interesul legii a stabilit că aprecierea probelor este în legătură directă cu posibilitatea judecării cauzei, respectiv, au fost strânse probe care să furnizeze acele informații a căror analiză și valorificare să permită fundamentarea concluziei organului judiciar cu privire la existența sau inexistența faptei, atât din punct de vedere obiectiv, cât și al naturii infracționale, identificarea autorului acesteia și stabilirea existenței sau nu a răspunderii penale a acestuia.

Față de acestea, instanța investită nu poate să efectueze în cauză cercetarea judecătorească, pentru că în situația ipotetică în care s-ar fi ajuns la constatarea, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat ar fi însemnat pronunțarea unei condamnări fără să existe o acuzație penală pentru care să se fi administrat probe în cursul urmăririi penale.

Totodată, singura consecință a constatării în cauză a nulității absolute pentru incompetența organului de urmărire penală nu poate fi decât cea a restituirii cauzei la procuror, în respectarea Deciziei Curții Constituționale nr. 302 din 4 mai 2017, publicate în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 566 din 17 iulie 2017.

Referitor la alternativa restituirii cauzei în faza camerei preliminare, Tribunalul Militar Iași a apreciat că, procedând astfel, nu s-ar obține decât efectul prelungirii (nejustificate) a procesului penal, de vreme ce toate celelalte aspecte legate de obiectul acestei proceduri au fost definitiv tranșate, iar sancțiunea procesuală în discuție pentru incompetența după calitatea persoanei a organului de urmărire penală a fost deja invocată, cu consecința constatării nulității absolute a rechizitoriului emis de către Parchetul de pe lângă Judecătoria Botoșani.

Nu în ultimul rând, arată Tribunalul Militar Iași, deopotrivă restituirea cauzei în procedura de cameră preliminară și restituirea cauzei la procuror nu sunt prevăzute în actualul Cod de procedură penală.

Având în vedere toate aceste aspecte, Tribunalul Militar Iași a procedat la trimiterea cauzei la organul de urmărire penală competent, chiar dacă dispozițiile art. 396 din legea procesuală nu prevăd în mod expres o asemenea soluție.

Așadar, constatând nulitatea absolută a întregii urmăririi penale, Tribunalul Militar Iași a apreciat că nu se impune ca restituirea cauzei să se facă la parchetul incompetent, ci că se impune trimiterea cauzei la unitatea de parchet corespunzătoare instanței la care a trimis cauza Înalta Curte, manifestare procesuală care a fost concretizată prin pronunțarea de către Tribunalul Militar Iași a Sentinței penale nr.10/27.01.2021.

Împotriva acestei din urmă hotărâri, Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Iași, unitate de parchet căreia i-a fost trimisă cauza, a declarat apel în termenul prevăzut de lege, arătându-se, printre altele, că soluția de trimitere dispusă de către Tribunalul Militar a fost dată cu depășirea cadrului legal în vigoare, cu încălcarea actului de investire al Instanței supreme și cu interpretarea eronată a Deciziei Curții Constituționale nr. 302/2017.

În acest context, Parchetul a solicitat admiterea apelului, desființarea Sentinței penale atacate și trimiterea cauzei la Tribunalul Militar Iași pentru a proceda la judecarea cauzei în conformitate cu dispozițiile obligatorii ale Deciziei nr. 367/RC/16.10.2020 pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție, respectiv potrivit dispozițiilor capitolului II din titlul III al Părții speciale din Codul de procedură penală, care reglementează judecata în primă instanță.

Fiind investită cu judecarea apelului astfel promovat de către Parchetul Militar, Curtea Militară de Apel București a dispus admiterea apelului, desființarea Sentinței apelate și rejudecarea cauzei de către Tribunalul Militar Iași, în limitele statuate de către Instanța supremă, fiind necesar ca pentru restabilirea legalității judecata să fie reluată de către instanța competentă, respectiv Tribunalul Militar Iași, potrivit dispozițiilor capitolului II din titlul III al Părții speciale din Codul de procedură penală, care reglementează judecata în primă instanță.

Se observă, arată Curtea Militară, că atunci când folosește termenul de „instanță” în cuprinsul art. 51 din legea procesuala penală, legiuitorul actual se referă la instanțele judecătorești prevăzute de lege, care pot fi de categorii diferite (civile și militare) ori de grad diferit (judecătorii, tribunale, curți de apel), fără însă a exclude din înțelesul acestei noțiuni pe judecătorul de cameră preliminară, de vreme ce una dintre atribuțiile acestuia în procedurile reglementate în art. 341 și 342 din Codul de procedura penală constă tocmai în verificarea competenței sale.

Mai mult, în conformitate cu dispozițiile art. 40 alin. (4) din Codul de procedură penală, Înalta Curte de Casație și Justiție soluționează, printre altele, conflictele de competență în cazurile în care este instanța superioară comună celor aflate în conflict.

Din interpretarea dispozițiilor mai sus amintite, rezultă că, în condițiile în care Înalta Curte de Casație și Justiție este instanța ierarhic superioară tuturor celorlalte instanțe judecătorești din România, hotărârea acesteia prin care trimite o cauză spre competență soluționare la o altă instanță reprezintă atât declinator de competență, cât și regulator de competență.

Prin urmare, constatată Curtea Militară de Apel București, că hotărârea Înaltei Curți de Casație și Justiție este obligatorie pentru instanța căreia i se trimite cauza spre soluționare, care nu are dreptul de a refuza judecarea cauzei pe motivul că nu este competentă, cu excepția cazului în care din cercetarea judecătorească rezultă elemente noi care atrag competența altei instanțe, în același sens fiind și dispozițiile art. 135 din Noul Cod de procedură civilă aplicabile, în temeiul art. 2 alin. (2) din același Cod, și în materie procesuală, în conformitate cu care nu se poate crea conflict de competență cu Înalta Curte de Casație și Justiție, iar hotărârea de declinare a competenței sau de stabilire a competenței pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție este obligatorie pentru instanța de trimitere.

Reglementând soluțiile la judecata recursului în casație, dispozițiile procesuale prevăd că una dintre soluțiile pronunțate este admiterea recursului în casație, casarea hotărârii atacate și dispunerea rejudecării de către instanța de apel ori de către instanța competentă material sau după calitatea persoanei, dacă sunt incidente celelalte cazuri de casare prevăzute la art. 438, iar art. 449 alin. (4) fac vorbire despre faptul că atunci când se dispune rejudecarea, decizia trebuie să indice care este ultimul act procedural rămas valabil de la care procesul penal trebuie să își reia cursul.

Totodată, în considerarea dispozițiilor legale care obligă la indicarea ultimului act procedural rămas valabil de la care procesul penal trebuie să-și reia cursul, Instanța supremă a avut în vedere dispozițiile care stabilesc limitele rejudecării cauzei după casarea hotărârii recurate, respectiv capitolului II din titlul III al Părții speciale din legea procesuală, *care reglementează judecata în primă instanță*.

Ca atare, arată instanța investită cu judecarea apelului formulat de către Parchet în acest al doilea ciclu procesual, că Încheierea din 01.08.2019 pronunțată de judecătorul de cameră preliminară din cadrul Judecătoriei Botoșani, prin care s-a constatat legalitatea administrării probelor și legalitatea actelor efectuate de organele de urmărire penală și s-a dispus începerea judecării, nu a fost casată ca efect al admiterii recursului în casație.

După cum se poate observa, soluția de admitere a căii de atac formulate de către Parchetul căruia i-a fost trimisă cauza, respectă întru totul dispozițiile legale, ce prevăd că regulile ce vor guverna noua judecată sunt cele de la judecată în prima instanță.

Pe de altă parte, tot legală este și soluția Tribunalului Militar Iași, aceasta chiar în contextul în care a dispus ca trimiterea cauzei să se facă direct la organul competent, iar nu la cel în privința căruia Înalta Curte statuase că nu ar fi avut îndreptățirea de a efectua urmărirea penală (Parchetul de pe lângă Judecătoria Botoșani), și mai ales că nulitatea generată de încălcarea competenței după materie și calitatea persoanei a organului de urmărire penală a căpătat, urmare a Deciziei nr. 302/2017 a Curții Constituționale, valențele unei nulități absolute, ce poate fi așadar invocată și constatată în orice stare a procesului.

Apreciem că în acest context juridic, prin asemănare cu situația în care cauza se trimite la judecătorul de cameră preliminară atunci când se constată de către instanța de apel că se impune schimbarea încadrării juridice dată faptei prin rechizitoriu⁶, s-ar putea crea de către legiuitor posibilitatea trimiterii cauzei la judecătorul de cameră preliminară din cadrul instanței competente potrivit legii să judece cauza în prima instanță în situația în care se statuează faptul că atât urmărirea penală, cât și judecata au fost efectuate de către organele judiciare care au nesocotit exigențele instituite de lege în materia competenței materiale și după calitatea persoanei, opțiune legislativă care se impune mai ales în considerarea celor anterior arătate cu privire la optica pe care o are instanța de contencios constituțional cu privire la aceasta problematică.

⁶ Decizia nr. 847 pronunțată la data de 16.10.2020 de către Curtea de Apel Constanța - Secția penală.

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

DREPTUL DE OPȚIUNE SUCCESORALĂ. SUBIECTELE DREPTULUI DE OPȚIUNE SUCCESORALĂ. MOȘTENITORII LEGALI ȘI LEGATARI. PARTEA I

Prof. univ. dr. Ioana NICOLAE

Abstract

The present study aimed to analyze a part of the subjects of the right of successional option, respectively the legal heirs and the testamentary heirs, the second part of the study will present the situation of the successor's creditors (legal or testamentary).

Keywords: *right of successional option, legal heirs, testamentary heirs.*

1. Noțiuni introductive

Potrivit art.1100 alin. (1) C. civ., cel chemat la moștenire în temeiul legii sau al voinței defunctului poate accepta moștenirea sau poate renunța la ea. Așadar, premisa dreptului de opțiune succesorală o constituie vocația succesorală, sens în care acest drept este recunoscut tuturor persoanelor care au vocație succesorală fie legală, fie testamentară, fie o combinație a acestora și indiferent dacă vocația este universală, cu titlu universal sau cu titlu particular.

2. Subiectele dreptului de opțiune succesorală

Enumerând categoriile de persoane cărora le este recunoscut dreptul de opțiune succesorală, amintim următoarele categorii:

- a) moștenitorii legali din cele patru clase de moștenitori și soțul supraviețuitor;
- b) legatarii universali, cu titlu universal sau cu titlu particular;
- c) creditorii succesibilului (legal sau testamentar).

În cele ce urmează vom prezenta categoria moștenitorilor legali și a legatarilor, punctând reglementările incidente, precum și particularitățile pe care le prezintă.

2.1. Moștenitorii legali

Dreptul de opțiune succesorală este recunoscut moștenitorilor legali din cele patru clase de moștenitori, precum și soțului supraviețuitor. Trebuie să facem precizarea că dreptul de opțiune este recunoscut moștenitorilor legali cu vocație generală, nu neapărat doar celor care au vocație concretă la moștenirea lăsată de defunct. Din acest punct de vedere este de amintit că deși dreptul de opțiune succesorală este recunoscut tuturor acestor persoane, această lucră nu echivalează cu aceea că toți succesibili acceptanți din categoria moștenitorilor legali vor împărți moștenirea defunctului, ci moștenirea se va deferi doar celor care fac parte din clasa de moștenitori preferabilă și care au un grad de rudenie preferabil, potrivit regulilor statornicite în materia devoluțiunii legale a moștenirii¹. Cum s-a remarcat în doctrină, opțiunea nu se exercită în scară, ci concurent, urmând ca, la expirarea termenului de opțiune succesorală, principiile devoluțiunii succesorale să trieze care dintre optanți sunt moștenitorii defunctului². Astfel, spre exemplu, dacă moștenirea defunctului este acceptată atât de fiica defunctului, cât și de mătușa și verișoara defunctului, ea se va deferi descendentei defunctului, care se află într-o clasă preferată (clasa I de moștenitori legali), iar opțiunile mătușii și verișoarei defunctului (care fac parte din clasa a IV-a de moștenitori legali) vor fi lipsite de efecte juridice. Justificarea recunoașterii dreptului de opțiune succesorală tuturor moștenitorilor legali rezidă în aceea că, dacă în exemplul anterior, fiica defunctului renunță la moștenire, opțiunea succesorală exprimată de rudele defunctului din clasa a IV-a de moștenitori legali devine eficientă (evident dacă nu există rude acceptante în celelalte categorii preferate de lege).

Pe de altă parte, se impune a preciza și faptul că opțiunea succesorală exprimată de soțul supraviețuitor al defunctului nu va înlătura de la moștenire pe niciunul dintre moștenitorii legali din cele patru clase de moștenitori, însă aceasta va influența cotele de moștenire ale rudelor defunctului cu care acesta vine în concurs. Astfel, spre exemplu, în ipoteza concursului dintre soțul supraviețuitor, care a acceptat moștenirea și descendenții defunctului, cota soțului supraviețuitor va fi de $\frac{1}{4}$ din moștenire, iar cea a descendenților va fi de $\frac{3}{4}$. Însă în ipoteza renunțării soțului supraviețuitor la moștenirea defunctului, descendenții vor culege întreaga moștenire.

De asemenea, nu prezintă relevanță dacă persoana în cauză vine la moștenire în nume propriu, prin reprezentare sau prin retransmiterea dreptului de opțiune

¹ Al. Bacaci, Gh. Comăniță, *Drept civil. Succesiunile*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 184.

² J. Kocis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 266.

succesorală³. Această ultimă situație survine în ipoteza decesului moștenitorului chemat să-și exprime opțiunea succesorală dar care nu și-a exercitat acest drept anterior decesului său, situație în care moștenitorii acestuia exercită dreptul de opțiune succesorală în termenul aplicabil dreptului de opțiune privind moștenirea autorului lor, potrivit art. 1105 alin. (1) C. civ.

Având în vedere că nimeni nu poate fi obligat să accepte o moștenire, pot exista situații în care succesibili să decidă că în ipoteza concretă în care se află, este mai avantajos pentru ei să renunțe la moștenire. Potrivit art. 1114 alin. (2) C. civ., moștenitorii legali și legatarii universali sau cu titlu universal răspund pentru datoriile și sarcinile moștenirii numai cu bunurile din patrimoniul succesoral, proporțional cu cota fiecăruia. Deși existența acestei prevederi legale îi pune la adăpost pe moștenitorii legali, în sensul că nu vor suporta pasivul succesoral peste limita activului succesoral, pot exista situații în care acceptarea moștenirii nu ar aduce moștenitorilor legali un beneficiu patrimonial efectiv, situație în care pentru aceștia este mai avantajoasă renunțarea la moștenire.

2.2. Legatarii

Dreptul de opțiune succesorală este recunoscut deopotrivă și legatarilor universali, cu titlu universal sau cu titlu particular. Pot figura în calitate de legatari testamentar persoanele fizice sau persoanele juridice, precum și statul sau unitățile administrativ-teritoriale.

Așa cum am menționat anterior, în ipoteza acceptării moștenirii, legatarii universali și cu titlu universal răspund ca și moștenitorii legali pentru datoriile și sarcinile moștenirii. În ceea ce îi privește pe legatarii cu titlu particular, ca regulă, aceștia nu răspund, cu excepția situațiilor prevăzute în art. 1114 alin. (3), teza ultimă C. civ. Astfel, legatarul cu titlu particular răspunde pentru pasivul moștenirii, însă numai cu bunul sau bunurile ce formează obiectul legatului, dacă:

- a) testatorul a dispus în mod expres în acest sens;
- b) dreptul lăsat prin legat are ca obiect o universalitate, cum ar fi o moștenire culeasă de către testator și nelichidată încă; în acest caz, legatarul răspunde pentru pasivul acelei universalități;
- c) celelalte bunuri ale moștenirii sunt insuficiente pentru plata datoriilor și sarcinilor moștenirii.

De asemenea, având în vedere că în ipoteza legatului cu sarcină, legatarul este obligat să execute sarcina, prin urmare, și legatarii, pentru aceleași rațiuni ca în

³ G. Boroi, C. A. Anghelescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, Ed. a 7-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2022, p. 680.

cazul moștenitorilor legali, trebuie să aibă posibilitatea de a accepta sau de a renunța la moștenire⁴.

Există anumite particularități în ceea ce privește acceptarea legatelor făcute în favoarea statului și unităților administrativ-teritoriale, sens în care arătăm că potrivit art. 291 C. adm., acceptarea legatelor făcute în favoarea statului se aprobă prin hotărâre a Guvernului pentru bunurile imobile; hotărâre a Guvernului pentru legatele de bunuri a căror valoare de piață este mai mare de 500.000 lei; ordin al ministrului sau conducătorului organului sau instituției administrației publice centrale competente, după obiectul sau scopul legatului, pentru legatele de bunuri mobile a căror valoare de piață este mai mica sau egală cu 500.000 lei. De asemenea, instituțiile publice care îndeplinesc formalitățile de acceptare a legatului în numele statului se stabilesc prin hotărâre a Guvernului de acceptare a legatului. În ceea ce privește acceptarea legatelor făcute unităților administrativ-teritoriale, acestea se aprobă prin hotărâre a consiliului județean ori a consiliului local al comunei, orașului sau al municipiului, după caz, pentru legatele de bunuri imobile; hotărâre a consiliului județean ori a consiliului local al comunei, orașului sau al municipiului, după caz, pentru legatele de bunuri mobile a căror valoare de piață este mai mica sau egală cu 500.000 lei; dispoziția conducătorului organului sau administrației publice locale, pentru legatele de bunuri mobile a căror valoare de piață este mai mica sau egală cu 500.000 lei.

Dacă legatul este cu sarcină sau pentru care există restanțe la impozite sau taxe pot fi acceptate numai cu avizul ministerului cu atribuții în domeniul finanțelor publice, în cazul legatelor făcute statului și numai cu aprobarea consiliului local sau, după caz, a consiliului județean, cu majoritatea calificată de două treimi din numărul consilierilor locali în funcție, în cazul legatelor făcute în favoarea unităților administrativ-teritoriale.

De asemenea, în ipoteza legatului făcut în favoarea unei persoane juridice, acesta se acceptă printr-un act al organului de administrare al persoanei juridice, fără a mai fi necesară vreo formalitate sau abilitare suplimentară⁵.

3. Concluzii

Prezentul studiu a prezentat o parte din categoriile de persoane cărora le este recunoscut dreptul de opțiune succesorală, respectiv moștenitorii legali din cele patru clase de moștenitori și soțul supraviețuitor precum și legatarii universali, cu titlu universal sau cu titlu particular. Se remarcă existența unor anumite particu-

⁴ G. Boroi, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, Ed. a 7-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2022, p. 681.

⁵ J. Kocis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 266.

larități ale dreptului de opțiune succesorală în ipoteza legatelor făcute în favoarea statului și unităților administrativ-teritoriale, unde reglementările civile se îmbină cu cele administrative.

Bibliografie:

1. Nicolae I., *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016;
2. Boroi G., Anghelescu C.A., Nicolae I., *Fișe de drept civil*, Ed. a 7-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2022;
3. Kocis J., Vasilescu P., *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016;
4. Bacaci Al., Comăniță Gh., *Drept civil. Succesiunile*, Editura Universul Juridic, București, 2013.

FENOMENUL DEEFAKE

Av. **Raluca ANDERCO**

Abstract

Deepfake is a form of Artificial Intelligence (AI), whose algorithms are used to change people's faces from digital content and thus create a realistic-looking fake.

Deepfake content was originally only with celebrities, but even ordinary people can create their own deepfake content today. With the wide-spread use of deepfake content, issues such as audience manipulation, attacks on personal rights, violations of intellectual property rights and protection of personal data are becoming more common. Legislators and Big Tech are looking for an effective solution to the growing problem of deepfake.

In the field of advertising and media, this phenomenon has grown without limits, and the lack of a legal framework only expands the phenomenon even more.

From a legal perspective, the World Intellectual Property Organization ("WIPO") published the "Draft Issues Paper on Intellectual Property Policy and Artificial Intelligence" in December 2019.

The project contains deepfake content issues regarding intellectual property rights. There are two questions raised in connection with the deepfake issue in the project:

(i) Because deepfakes are created based on copyrightable data, who should copyright a deepfake?

(ii) Should there be a system of fair remuneration for people whose likenesses and "performances" are used in a deepfake?

WIPO concluded that deepfake can cause much more serious problems, such as the violation of human rights: the right to privacy, the right to self-image, the right to dignity, the right to privacy, the right to the protection of personal data, etc., by no means copyright infringement.

In the rest of this article, we will look at the legal options available to the victim of deepfake content.

Key words: *Deepfake, Artificial Intelligence, liability, human rights, GDPR, Civil code*

Deepfake – aspecte de ordin teoretic și practic

Deepfake este o formă a Inteligenței Artificiale (AI), ai cărei algoritmi¹ sunt folosiți pentru a schimba fețele oamenilor din conținuturile digitale și a crea, astfel,

¹ Algoritmii funcționează pe seturi masive de date – un deepfake destul de convingător se poate face cu 300 de imagini ce aparțin persoanei sursă. Apoi, algoritmi schimbă o față – cu o alta – cu tehnica de schimbare a feței. Cu toate acestea, există trei tehnici esențiale pentru a crea conținuturi Deepfake care se confruntă cu schimbul de expresii, rețelele adverse generative („GAN”). Indiferent de tehnica folosită, procesul are, în general, aceiași pași care sunt extracția, antrenamentul și crearea. De asemenea, nu mai este nevoie de seturi masive de date. Astăzi, chiar și o singură fotografie a unei surse este suficientă pentru a crea conținut deepfake.

un fals cu aspect realist. Dacă o persoană vrea să pună anumite cuvinte în gura unui personaj, acest lucru devine posibil prin crearea unui deepfake.

Conținutul deepfake era inițial doar cu celebrități, însă chiar și oamenii obișnuiți își pot crea propriul conținut deepfake astăzi. Odată cu utilizarea pe scară largă a conținutului deepfake, probleme precum manipularea publicului, atacurile la drepturile personale, încălcările drepturilor de proprietate intelectuală și protecția datelor cu caracter personal devin din ce în ce mai frecvente. Legislatorii și Big Tech² caută o soluție eficientă împotriva problemele tot mai mari ale deepfake-urilor.

În domeniul publicitar și media, acest fenomen a luat amploare fără margini, iar lipsa unui cadru legal, nu face decât să extindă și mai mult fenomenul³.

În 2017, un dezvoltator de software poreclit „deepfakes” pe platforma online Reddit și-a postat creațiile prin care a schimbat fețele celebrităților de la Hollywood pe fețele artiștilor porno. După ce creațiile s-au răspândit rapid, deepfake-ul a devenit o nouă tendință.

În consecință, au apărut numeroase aplicații pentru a crea conținuturi deepfake în ultimii 4 ani. Deoarece aplicațiile sunt ușor accesibile și gratuite, mulți oameni creează conținut deepfake despre ei înșiși sau despre celebrități, cum ar fi politicieni, actori/actrițe, artiști și cântăreți. Câteva exemple celebre de deepfake-uri sunt despre încoronarea Regelui Charles, Obama, Trump, Zuckerberg și Dalí, toate acestea destul de convingătoare. Cu alte cuvinte, este dificil să distingem care dintre ele este reală. Prin urmare, este emoționant să-l auzi pe artistul tău preferat strigându-te într-un videoclip sau să-i vezi pe actorii tăi preferați într-un alt film pe care nu l-au jucat.

Deși există numeroase probleme legate de deepfake, acest articol se va concentra pe aspectele juridice generate de fenomenul deepfake, având în vedere faptul că aceste drepturi civile nepatrimoniale sunt printre primele lezate de acest fenomen.

Deepfake – aspecte juridice

Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale („OMPI”) a publicat „Proiectul de document cu probleme privind politica de proprietate intelectuală și inteligența artificială” în decembrie 2019.

² *Big Tech*, denumire cunoscută și sub numele de Tech Giants, Big Five sau S&P 5, reprezintă cele mai mari și dominante companii din industria tehnologiei informației din Statele Unite ale Americii, și anume Amazon, Apple, Facebook, Google și Microsoft.

³ Deepfake-urile au o utilizare largă, de la industria divertismentului până la sectorul sănătății. De exemplu, a fost folosit în sectorul sănătății pentru a detecta tumorile. Cu toate acestea, deepfake-urile au unele dezavantaje, cum ar fi politicile post-adevăr și hărțuirea femeilor sub formă de porno răzbunare (vom reveni asupra acestui aspect), manipularea publicului, intervenția la alegeri, încălcarea drepturilor de protecție a datelor cu caracter personal și a drepturilor de proprietate intelectuală.

Proiectul conține probleme de conținut deepfake în ceea ce privește drepturile de proprietate intelectuală. Există două întrebări ridicate în legătura cu problema deepfake în proiect:

„(i) Deoarece deepfake-urile sunt create pe baza datelor care pot face obiectul dreptului de autor, cui ar trebui să aparțină drepturile de autor asupra unui deepfake?

(ii) Ar trebui să existe un sistem de remunerare echitabilă pentru persoanele ale căror asemănări și „performanțe” sunt folosite într-un deepfake?

OMPI afirmă că deepfake-urile pot cauza probleme mult mai grave, cum ar fi încălcarea drepturilor omului: dreptul la confidențialitate, dreptul la propria imagine, dreptul la demnitate, dreptul la viață privată, dreptul la protecția datelor cu caracter personal⁴ etc., nicidecum încălcarea drepturilor de autor.

Prin urmare, potrivit OMPI, principala preocupare aici este dacă dreptul de autor ar trebui să fie acordat chiar și imaginilor deepfake?

OMPI afirmă că, dacă conținutul deepfake este complet contradictoriu cu viața victimei, conținutul acestuia nu ar trebui să fie recompensat cu protecția drepturilor de autor, ci ar trebui sancționat conform normelor juridice de drept civil, opinie la care ne raliem.

Pentru întrebările anterioare, OMPI mai menționează că, dacă deepfake-urile sunt supuse dreptului de autor, ar trebui să aparțină inventatorului deepfake-urilor, însă nu asta este, de fapt, problema juridică principală⁵.

Dreptul de autor nu este o armă juridică ce poate fi pusă împotriva deepfake-ului, deoarece victima deepfake-urilor nu deține un drept de autor în propria imagine.

Prin urmare, victima deepfake-ului poate folosi calea dreptului la protecția datelor cu caracter personal. Conform articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul general al UE privind protecția datelor („GDPR”), „datele cu caracter personal trebuie să fie exacte și, acolo unde este necesar, păstrate la zi; trebuie luate toate măsurile rezonabile pentru a se asigura că datele cu caracter personal care sunt

⁴ Drepturi fundamentale, reglementate de orice constituție democratică.

⁵ Trebuie menționat că în România există deja un prim proces pe tema deepfake: O instanță din Giurgiu a judecat primul proces din țară cu tema „Deepfake”. Acuzata a fost o elevă care a făcut un trucaj video cu un coleg. Minora a fost obligată de instanță să achite 5.000 de lei daune morale. „Soluția pe scurt: Admite în parte acțiunea formulată... Obligă pârâții la plata sumei de 5000 de lei, cu titlu de daune morale (răspundere civilă delictuală a părintelui pentru fapta ilicită a minorului). Respinge în rest acțiunea. Admite în parte cererea reconvențională formulată de pârâții-reclamanți. Obligă reclamanții-pârâți la plata sumei de 5.000 de lei către pârâții-reclamanți în calitate de reprezentanți legali ai minorei, cu titlu de daune morale (răspundere civilă delictuală a părintelui pentru fapta ilicită a minorului). Respinge în rest cererea. Dispune compensarea cheltuielilor de judecată. Cu drept de apel, în termen de 30 de zile de la data comunicării. Cererea se va depune la Judecătoria Giurgiu”, se arată pe site-ul Judecătoriei Giurgiu.

inexacte, având în vedere scopurile pentru care sunt prelucrate, sunt șterse sau rectificate fără întârziere („exactitate”).

În lumina articolului 5, dacă un conținut deepfake este irelevant, inexact sau fals, acesta ar trebui șters sau rectificat fără întârziere.

Mai mult, chiar și dacă un conținutul deepfake este adevărat sau exact, o persoană vizată – victima unui deepfake – își poate exercita dreptul de a fi uitat, acordat rezidenților europeni în articolul 17 din GDPR ca „dreptul la ștergere”.

În conformitate cu articolul 17, persoana vizată are dreptul de a obține de la operator ștergerea datelor cu caracter personal care o privesc fără întârzieri nejustificate, iar operatorul de date are obligația de a șterge datele cu caracter personal fără întârziere.

Nu în ultimul rând, persoana fizică, victimă a Deepfake, are evident posibilitatea de a uzita și calea dreptului comun, care sancționează încălcarea drepturilor fundamentale ale persoanei fizice: dreptul la viață privată, dreptul la demnitate, dreptul la propria imagine, dreptul la confidențialitate.

Conform normelor juridice de drept, drepturile subiective nepatrimoniale enumerate anterior, sunt garantate și ocrotite.

Conform legislației din România, subiectul pasiv al unui deepfake are la dispoziție calea dreptului comun, reglementată de Codul civil la art. 71 – Dreptul la viață privată, art. 72 – Dreptul la demnitate, art. 73 – Dreptul la propria imagine, art. 74 – Atingeri aduse vieții private, art. 252-257 – Apărarea drepturilor nepatrimoniale.

Conform dispozițiilor art. 252 Cod Civil, orice persoană fizică are dreptul la ocrotirea valorilor intrinseci ființei umane, cum sunt viața, sănătatea, integritatea fizică și psihică, demnitatea, intimitatea vieții private, libertatea de conștiință, creația științifică, artistică, literară sau tehnică⁶.

Persoana fizică ale cărei drepturi nepatrimoniale au fost încălcate ori amenințate, poate cere oricând instanței:

- a) Interzicerea săvârșirii faptei ilicite, dacă aceasta este iminentă,
- b) Interzicerea încălcării și interzicerea pentru viitor, dacă aceasta durează încă;

⁶ Curtea Europeană a Drepturilor Omului a trasat conduite obligatorii care revin statelor în vederea protecției dreptului la viață și a surprins valențele cele mai complexe pe care le presupune protecția acestui drept, atât sub aspectul subiectiv, cât și din perspectiva procedurală.

Percepțiile noi din viața socială au dus la includerea în viața privată a unor aspecte moderne precum: avortul, homosexualitatea, tras-sexualitatea (CEDO, Christine Goodwin c. Regatului Unit, 11 iulie 2002), precum și anumite dezvoltări ale mijloacelor de comunicare, cum sunt interceptările telefonice sau ale corespondenței electronice, utilizarea bazelor de date personale informatizate.

Lipsa unei reglementări legale precise, care să determine cu exactitate sfera acelor date necesare identificării persoanelor fizice sau juridice utilizatoare, deschide posibilitatea unor abuzuri în activitatea de reținere. Preluare și utilizare date destinate publicului.

Cei care creează, interpretează, difuzează sau expun o operă de artă contribuie la schimbul de idei și opinii absolut necesar uneo societăți democratice.

c) Constatarea caracterului ilicit al faptei săvârșite, dacă tulburarea pe care a produs-o subzistă⁷.

Cel care suferă o încălcare a unor asemenea drepturi poate cere instanței să îl oblige pe autorul faptei să îndeplinească orice măsuri socotite necesare de către instanță pentru a ajunge la restabilirea dreptului său atins:

a) Obligarea autorului, pe cheltuiela sa, la publicarea hotărârii de condamnare;

b) Orice alte măsuri necesare pentru încetarea faptei ilicite sau pentru repararea prejudiciului cauzat.

De asemenea, persoana prejudiciată poate cere despăgubiri sau, după caz, o reparație patrimonială pentru prejudiciul, chiar nepatrimonial, ce i-a fost cauzat, dacă vătămarea este imputabilă autorului faptei prejudiciabile⁸.

Repararea prejudiciului este un principiu care rezultă din însăși esența răspunderii civile, care duce la înlăturarea tuturor consecințelor unui fapt dăunător și la restabilirea situației anterioare a celui păgubit sau lezat.

Repararea este necesar să se facă în natură, prin utilizarea mijloacelor celor mai potrivite realizării acestui scop. O asemenea finalitate nu poate fi obținută întotdeauna prin repararea bănească a prejudiciului, adică prin echivalent, ci numai prin repararea prin mijloace naturale, adecvate, firești.

Încetarea încălcării și interzicerea pentru viitor, dacă aceasta durează încă, presupune o faptă ilicită în desfășurare, atingerea dreptului producându-se deja (în formă continuă sau continuată). Spre exemplu, dacă atingerea dreptului la viață intimă constă în înregistrarea de imagini filmate fără acordul persoanei vătămate, instanța poate dispune distrugerea suportului magnetic pe care se află înregistrările, în cazul încălcării dreptului la imagine prin folosirea unor fotografii în pliante, calendare etc, se poate dispune retragerea de la distribuitori a materialelor menționate, în cazul folosirii fără drept a imaginii unor persoane pentru reclama la unele produse, se poate dispune scoaterea fragmentului incriminat din conținutul spotului publicitar etc.

Constatarea caracterului ilicit al faptei se va dispune după epuizarea acțiunii autorului atingerii ilicite, numai cu condiția ca tulburare pe care a produs-o fapta acestuia să subziste.

Deși succesiunea textelor celor trei litere ale alin. (1) stabilește o ordine de promovare a celor trei acțiuni, în funcție de momentul executării faptei ilicite și se poate concepe exercitarea separată, succesivă a acțiunilor, evident, nimic nu oprește transformarea unei acțiuni în alta, dacă desfășurarea activității ilicite este mai alertă decât procedura judiciară.

⁷ Art. 253 Cod civil.

⁸ Art. 253 alin. (4) Cod civil reprezintă practic petitul cererii de chemare în judecată pe care o poate formula victima unui conținut deepfake.

Aceste acțiuni în justiție sunt proceduri contencioase, desfășurate în ședință publică, cu respectarea principiului contradictorialității, cu administrarea întregului probatoriu. Deși drepturile personalității sunt opozabile *erga omnes*, în momentul săvârșirii faptei ilicite, subiectul ei pasiv se individualizează, devine determinat sau determinabil, astfel că va fi chemat în judecată autorul faptei ilicite.

Cât privește dreptul la viață privată, conform art. 71 Cod civil, nimeni nu poate fi supus vreunor imixțiuni în viața intimă, personală sau de familie (...) fără consimțământul său.

Este interzisă utilizarea, în orice mod, a informațiilor din viața privată, fără acordul acesteia sau fără respectarea limitelor prevăzute de lege.

În exercitarea dreptului la propria imagine, persoana fizică poate să împiedice reproducerea, în orice mod, a înfățișării sale fizice, a vocii sale sau utilizarea unei asemenea reproduceri.

Viața privată nu poate fi definită cu precizie, conținutul ei diferă în funcție de societatea în care individul trăiește sau grupul social căruia îi aparține, însă ea include, în mod cert, dreptul persoanei la viață intimă, personală, dreptul acesteia la viață socială și dreptul la un mediu înconjurător sănătos⁹.

Spre exemplu, intimitatea relațiilor personale constituie cadrul clasic al protecției vieții private. De asemenea, respectul vieții de familie impune statului obligația de a acționa astfel încât să permită celor interesați să ducă o viață familială normală și de a dezvolta relații afective în cadrul acesteia.

Nu în ultimul rând, protecția corespondenței constituie un alt aspect al vieții private, ocrotit de lege¹⁰.

Conform art. 72 din Codul Civil, orice persoană are dreptul la respectarea demnității sale. Este interzisă orice atingere adusă onoarei și reputației unei persoane, fără consimțământul acesteia ori fără respectarea limitelor prevăzute la art. 75 Cod Civil.

Dreptul la reputație și onoare al persoanei nu este consacrat în mod expres de către art. 8 din Convenție¹¹, însă protecția rezultă întrinsec, mai ales că acest drept este reglementat în alte acte normative.

Viața privată și reputația unei persoane sunt două concepte diferite. Cineva poate să încalce dreptul la viață privată al unei persoane, fără a aduce atingere

⁹ C. Birsan.

¹⁰ Art. 8 CEDO reglementează protecția vieții private, art. 26 din Constituția României reglementează același aspect, art. 33 din Decizia CNA 220/2011 și art. 89 din Legea nr. 8/1996 privind protecția drepturilor de autor și a altor drepturi conexe, toate aceste acte normative reglementează și ocrotesc dreptul la viață privată.

¹¹ C.E.D.O., Gunnarsson c. Islandei, 20 octombrie 2005, www.jurisprudencedo.com.

reputației acesteia, după cum același comportament poate aduce atingere ambelor aspecte ale vieții sale¹².

Demnitatea este greu de definit, dar presupune, în orice caz, cinste, bună-credință și reputație neatinsă. Orice atingere adusă demnității omului îl expune pe acesta excluderii din sfera relațiilor sociale. Demnitatea este lezată și atunci când anumite *exhibiții* sunt transpuse prin scrieri sau imagini TV/media, cu ignorarea respectului datorat pudorii publicului.

Noțiunea de onoare are trei sensuri: a) vizează o persoană care se distinge prin funcția sau meritele sale, ne evocă un semn excepțional de considerație, de stimă, de omagiu adus valorii sale; b) poate viza element al patrimoniului moral al unei persoane, care îl îndreptățește să se facă respectat de ceilalți și de a-i respecta pe aceștia; c) într-un sens obiectiv, înseamnă regulă de conduită, normă morală de comportament, valoare ideală la care se raportează o colectivitate sau grup.

Nu în ultimul rând, în lumina subiectului abordat în acest articol, este extrem de importantă reglementarea din Codul civil (art. 73) a Dreptului la imagine – în exercitarea dreptului la propria imagine, persoana poate să interzică ori să împiedice reproducerea, în orice mod, a înfățișării sale fizice ori a vocii sale sau, după caz, utilizarea unei asemenea reproduceri.

Această componentă a vieții private are ca scop protejarea identității persoanei, a sferei sale intime, a relațiilor sale personale, a libertății sexuale. Dreptul la propria imagine, care la origine a fost creația jurisprudenței, este un drept al personalității, un drept primordial pentru fiecare persoană. Această opțiune a persoanei de a cenzura folosirea imaginii sale se fundamentează pe libertatea și intimitatea sa, precum și nevoia de securitate.

Reproducerea unei persoane printr-o fotografie, film, desen, rețea internet etc. necesită acordul acelei persoane, consimțământul acordat unei persoane nu înseamnă în mod obligatoriu că este acordat și altora. În toate cazurile, consimțământul se prezumă a fi dat pentru captarea și difuzarea imaginii corecte a persoanei, nicidecum o reprezentare deformată.

Publicarea fotografiei unei persoane, fără consimțământul acesteia constituie o ingerință în dreptul la viața privată, fiind cu atât mai semnificativă atunci când respectiva persoană nu este cunoscută de către public¹³.

Iată cât de armonios se împletesc în continuare dispozițiile art. 71, 72 și 73 din Codul civil, cu dispozițiile art. 74 Cod Civil care reglementează atingerile aduse vieții private, pe care legiuitorul le enumeră, după cum urmează:

a) intrarea sau rămânerea fără drept în locuință sau luarea din aceasta a oricărui obiect fără acordul celui care o ocupă în mod legal;

¹² Ventola c. Banque Nationale du Canada, C.S., 5.11.1997.

¹³ CEDO, Sciacca c. Italiei, 11.01.2005.

b) interceptarea fără drept a unei convorbiri private, săvârșită prin orice mijloace tehnice, sau utilizarea, în cunoștință de cauză, a unei asemenea interceptări;

c) captarea ori utilizarea imaginii sau a vocii unei persoane aflate într-un spațiu privat, fără acordul acesteia;

d) difuzarea de imagini care prezintă interioare ale unui spațiu privat, fără acordul celui care îl ocupă în mod legal;

e) ținerea vieții private sub observație, prin orice mijloace, în afară de cazurile prevăzute expres de lege;

f) difuzarea de știri, debateri, anchete sau de reportaje scrise ori audiovizuale privind viața intimă, personală sau de familie, fără acordul persoanei în cauză;

g) difuzarea de materiale conținând imagini privind o persoană aflată la tratament în unitățile de asistență medicală, precum și a datelor cu caracter personal privind starea de sănătate, problemele de diagnostic, prognostic, tratament, circumstanțe în legătură cu boala și cu alte diverse fapte, inclusiv rezultatul autopsiei, fără acordul persoanei în cauză, iar în cazul în care aceasta este decedată, fără acordul familiei sau al persoanelor îndreptățite;

h) utilizarea, cu rea-credință, a numelui, imaginii, vocii sau asemănării cu o altă persoană;

i) difuzarea sau utilizarea corespondenței, manuscriselor ori a altor documente personale, inclusiv a datelor privind domiciliul, reședința, precum și numerele de telefon ale unei persoane sau ale membrilor familiei sale, fără acordul persoanei căreia acestea îi aparțin sau care, după caz, are dreptul de a dispune de ele.

Se poate observa, din lecturarea textelor de lege anterior faptul că nu există niciun fel de clemență pentru folosirea, fără acord a imaginii unei persoane, victima fenomenului deepfake având la dispoziție nu doar temeiul juridic al acțiunii sale, dar și o procedura pentru sancționarea persoanei responsabile și de înlăturare a conținutului deepfake din media.

Concluzie

Astăzi, unele state și BigTech-urile iau măsuri împotriva problemei deepfake. De exemplu, BigTechs dezvoltă instrumente pentru a detecta provocările conținutului deepfake. Virginia, Texas și California sunt primele state din SUA care au reglementări împotriva problemelor legale ale deepfake-urilor. Legea din Virginia impune sancțiuni penale pentru distribuirea de pornografie deepfake neconsensuală, în timp ce legea din Texas interzice crearea și distribuirea de videoclipuri deepfake destinate să dăuneze candidaților la funcții publice sau să

influențeze alegerile. Când se iau în considerare problemele actuale, probabil că în curând vor apărea mai multe legislații și instrumente tehnologice împotriva deepfake-urilor.

România este departe în acest proces legislativ, chiar dacă există un cadrul legal general, acesta este totuși lipsit de o utilitate rapidă și imediată, iar industria media și casele mari de producție folosesc în continuare nestingherite acest procedeu.

Cred că ar fi necesar, în contextul dinamicii acestui fenomen, reglementarea unei proceduri urgente, cu efect rapid și cu sancțiuni mult mai aspre, pentru combaterea acestui fenomen.

SCURTĂ EXPUNERE ASUPRA ERORII JUDICIARE

Jud. Teodor-Viorel GHEORGHE

Abstract

The material exposes in a condensed form the essential aspects of the legal phenomenon of miscarriage of justice, highlighting the facets of the notion, the causes that lead to the wrongful resolution of criminal cases, the remedies adopted by national judicial systems to remove these factual errors, all this by reviewing several judicial systems representative of the Anglo-American, the Romano-Germanic and the Scandinavian vision.

The notion of "miscarriage of justice" is defined both from a classical perspective, as referring strictly to the conviction of the innocent, and from broader perspectives, such as differentiating between the conviction of the factually innocent and the conviction of the procedurally innocent, including in the definition both the error of convicting an innocent person and that of acquitting a guilty person, or distinguishing between unintentional error and knowing "error".

The sources of miscarriages of justice and their specificity in different legal systems, such as those of the United States of America, Great Britain, France, Germany, Norway and, of course, Romania, are summarized. The article also provides an extensive analysis of the legal tools by which miscarriages of justice are discovered and removed.

It is concluded, based on a comparative analysis with other countries, that the Romanian judicial system ensures a high standard of quality in this matter.

Keywords: miscarriage of justice, review, art. 453 Code of Criminal Procedure, Court of Criminal Appeal, Criminal Case Review Commission.

Introducere

Unul dintre pericolele majore împotriva căruia societatea își ia măsuri de protecție este săvârșirea de infracțiuni. Infracțiunea, ca fapt social, atentează la siguranța celor mai importante valori sociale, și, de aceea, ea este incriminată prin norme de drept penal, este urmărită, deferită justiției și sancționată prin intermediul procesului penal. Necesitatea apărării sociale prin reprimarea faptelor penale este una aparținând dreptului natural, deoarece este născută din drepturi primare, nederivate, legate de însăși natura omului și independente față de orice putere¹.

* Materialul a fost prezentat în cadrul Conferinței Naționale cu participare internațională „Provoacări ale Științelor Penale la început de Mileniu III”, Universitatea Ovidius Constanța, 26 aprilie 2023.

¹ A.J. NIȚĂ, *Drept constituțional*, Editura Universul Juridic, București, 2022, p. 13.

Dacă putem afirma că legislația procesual penală, astfel cum s-a dezvoltat și perfecționat de-a lungul istoriei, este aptă a asigura tragerea la răspundere penală a persoanelor ce au săvârșit infracțiuni, trebuie să conștientizăm, totodată, că justiția este aplicată de oameni, iar oamenii pot greși. Judecătorul nu se bucură de infailibilitate, iar judecata sa nu este scutită de riscul erorii². Se ridică astfel problema erorilor ce pot interveni în cursul justiției penale.

Noțiune. Ce este eroarea judiciară?

Ca noțiune consacrată în limbajul comun, eroarea judiciară înseamnă condamnarea nevinovatului. O condamnare greșită este un eșec al justiției în cel mai fundamental sens, deoarece atrage consecința că o persoană inocentă a fost în mod eronat condamnată pentru o infracțiune pe care nu a comis-o. Greșita condamnare provoacă un impact de mare amploare asupra indivizilor care o suferă și asupra familiilor lor, dar erodează și încrederea publicului în sistemul penal de justiție.

Nu este însă singurul sens al conceptului.

Într-o definiție scurtă, dar largă ca semnificație, eroarea judiciară este „eșecul de a ajunge la scopul justiției”³. Or, scopul justiției, oriunde în lume, este acela de a se stabili adevărul și a se face dreptate, dat fiind că dreptatea, ca formă de manifestare a binelui, nu este posibilă fără adevăr⁴. În această paradigmă, este de observat că adevărul și dreptatea trebuie stabilite nu numai în situația în care există risc de condamnare a inocentului, ci și în situația în care există risc de achitare a criminalului. Dacă nu ar fi așa, întregul sistem al incriminării penale, al pedepselor și al procesului penal și-ar pierde sensul rațional. Așadar, definiția prezentată cuprinde, în accepțiunea noastră, ambele fațete ale problemei: condamnarea nevinovatului și achitarea vinovatului.

Potrivit legislației, doctrinei și jurisprudenței române, eroarea judiciară este pusă în relație de definire cu instituția revizuirii, și constă într-o hotărâre penală definitivă prin care a fost soluționat greșit raportul juridic de drept substanțial privind infracțiunea judecată, prin pronunțarea unei condamnări, unei achitări sau unei încetări a procesului penal, în locul unei alte soluții dintre acestea, stabilită ca fiind corectă în urma judecării căii de atac a revizuirii.

² V. STOICA, *Pot fi prevenite erorile judiciare?*, în Revista „Dilema veche”, nr. 924-925, 23 decembrie 2021 – 5 ianuarie 2022.

³ S. POYSER, J.-D. GRIEVE, *Miscarriages of justice: what can we learn*. In: Griffiths, Andy and Milne, Rebecca, (eds.) *The Psychology of Criminal Investigation: from theory to practice*. Routledge (2018), p. 2, <https://www.routledge.com/The-Psychology-of-Criminal-Investigation-From-Theory-to-Practice/Griffiths-Milne/p/book/9781138639416>, vizitat la 12 aprilie 2023.

⁴ V. STOICA, *op. cit.*

Astfel, în privința legislației, atât fostul art. 394 Cod procedură penală din 1968, cât și actualul art. 453 Cod procedură penală, astfel cum a fost stabilit a fi constituțional prin decizia Curții Constituționale nr 2/2017⁵, cererea de revizuire poate fi introdusă atât în favoarea condamnatului, cât și în defavoarea celui achitat sau celui față de care s-a dispus încetarea procesului penal; cu alte cuvinte, eroarea judiciară ce urmează a fi înlăturată pe această cale este fie o soluție greșită de condamnare, fie o soluție greșită de achitare, fie, în sfârșit, una de încetare a procesului penal.

Lucrările de specialitate explică faptul că „orice revizuire presupune o eroare care decurge din inexacta stabilire a situației de fapt”, și că „finalitatea revizuirii constă în înlăturarea erorii judiciare”⁶, fără a diferenția între erorile judiciare favorabile inculpatului sau cele nefavorabile acestuia.

Urmând aceste repere, jurisprudența validează același sens legal extins al erorii judiciare.

O definiție ce nu se limitează la condamnările greșite ne este oferită și în plan psihologic, arătându-se că „prin eroare judiciară se înțelege perceperea, interpretarea, sancționarea greșită, cu bună sau rea-credință, a datelor faptice și juridice ridicate în cadrul procesului de înfăptuire a justiției”⁷.

Doctrina *common-law* dezvoltă însă și o diferențiere între cele două cauze generale ale erorii judiciare constând în condamnarea greșită. Mai precis, se distinge între condamnarea celui care nu a comis infracțiunea (nevinovăția factuală), și condamnarea celui care a comis infracțiunea dar care nu ar fi trebuit condamnat, pentru că i s-au încălcat drepturile în timpul procesului (nevinovăția procedurală sau legală)⁸. Se concluzionează însă că, deoarece este foarte greu a se identifica nevinovatul „de fapt”, se adoptă, ca regulă generală, calea stabilirii nevinovăției procedurale, iar prin raportare la aceasta, eroarea judiciară se referă la vătămarea drepturilor individuale de către agenții statului.

În sfârșit, o ultimă diferențiere pe care dorim să o evidențiem în legătură cu conceptul de „eroare judiciară” este aceea dintre soluția fundamental greșită produsă fără intenția organelor penale, și cea produsă cu intenție (cu rea-credință). Deși finalitatea și consecințele sunt aceleași, pot fi extrase concluzii distincte care să contribuie la înlăturarea erorii sau chiar la îmbunătățirea sistemului judiciar care a produs-o.

⁵ C.C.R., Decizia nr 2 din 17 ianuarie 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.453 alin.(3) și (4) teza întâi și ale art.457 alin.(2) din Codul de procedură penală, M. Of. nr. 324 din 5 mai 2017.

⁶ N. VOLONCIU, *Tratat de procedură penală, Parte specială*, vol II, Ed. Paideia, București, 1994, pp. 337-338.

⁷ T. BUTOI, I.-T. BUTOI, *Psihologie judiciară. Tratat universitar*, vol. II, Editura Fundației România de Măine, București, 2001, p. 71.

⁸ S. POYSER, J.-D. GRIEVE, *op. cit.*, p. 2.

O observație în acest sens ar fi aceea că, semantic, noțiunea de „eroare” judiciară se referă la greșelile de judecată comise fără intenție. O persoană se poate afla în eroare atunci când nu cunoaște, ori când cunoaște greșit o situație de fapt sau de drept, iar nu atunci când și-a propus deliberat să acționeze împotriva a ceea ce cunoaște corect. Or, în materia justiției penale, eroarea neintenționată asupra soluției este rezultatul întregului sistem procesual, pentru că acest sistem reglementează modul de producere a dovezilor, modul de utilizare a acestora și organele care le valorifică (inclusiv competența lor procedurală și profesională). În schimb, soluția intenționat greșită nu este (în zilele noastre) rezultatul ansamblului legal de justiție, ci este manopera persoanei sau persoanelor care manifestă reaua-credință, ori, în cazuri generalizate, a unui sistem politic opresiv. În primul caz atenția trebuie concentrată asupra îmbunătățirii cadrului legal, în cel de-al doilea, asupra sistemului de recrutare a celor ce fac parte din aparatul judiciar ori asupra regimului politic care impune intenționat condamnarea persoanei nevinovate ori absolvirea de răspundere a celei vinovate. Este de subliniat, în acest ultim sens, că nu trebuie pus, principal, semnul egalității între sistemul politic al unui stat și legislația sa, cu referire la cauzele erorilor judiciare. Legislația unui stat poate fi concepută să asigure corecta soluționare a cauzelor, dacă ar fi aplicată în litera și spiritul legii, chiar dacă, în fapt, este aplicată abuziv în cazuri particulare ori generalizat.

Totodată, diferențiate sunt și căile de înlăturare a erorilor judiciare, în cele două categorii de situații. Eroarea neintenționată poate fi evidențiată prin descoperirea unor noi probe, cea intenționată, prin dovedirea lipsei de loialitate (în general vorbind) a organului judiciar.

Cauzele erorii judiciare

Cauzele erorilor judiciare au făcut obiectul a numeroase studii și cercetări aplicate⁹, în special în statele *common law*, unde au fost înregistrate numeroase condamnări infirmate ulterior¹⁰.

Potrivit acestora¹¹, erorile judiciare (ce se referă doar la greșita condamnare) provin din următoarele categorii principale de surse: 1. identificările greșite făcute

⁹ E. BORCHARD (1932), *Convicting the Innocent*; J. FRANK (1957), *Not Guilty*; C.-G.-L. DU CANN (1960), *Miscarriages of Justice*; RADIN, E.(1964), *The Innocents*; R. BRANDON, C. DAVIES (1973), *Wrongful Imprisonment*; Royal Commissions in Australia and New Zealand (1980), *Chamberlain Case, Edward Charles Splatt Case, Douglas Harry Rendell Case*; H. BEDAU, M. RADELET (1987), *Miscarriages of Justice in Potentially Capital Cases*; The Innocence Project at the Benjamin N. Cardozo School of Law of Yeshiva University in New York (1992).

¹⁰ A. DEJEAN DE LA BÂTIE, *La réparation de l'erreur judiciaire en France et au Royaume-Uni*, <https://docassas.u-paris2.fr/nuxeo/site/esupversions/5dac0a2d-4af3-485f-873d-6e2eeac4749b?inline>, vizitat la 12 aprilie 2023.

¹¹ A se vedea J. GOULD, R. LEO, *One Hundred Years Later: Wrongful Convictions after a Century of Research*, *Journal of Criminal Law and Criminology*, volume 100, issue 3, article 7,

de martorii oculari; 2. concentrarea poliției numai asupra unei ipoteze/variante de săvârșire a infracțiunii, respectiv numai asupra unui suspect, și strângerea probelor doar în această direcție (fenomen denumit „viziune de tunel”); 3. Recunoașterile/mărturisirile false făcute de acuzați; 4. folosirea ca probe a mărturiilor unor informatori aflați în stare de deținere; 5. erori provenite din expertize și din mărturia expertului; 6. exercitarea defectuoasă sau abuzivă a funcției de acuzare de către procuror; 7. exercitarea inadecvată a apărării acuzatului. La acestea pot fi adăugate și altele, precum presiunea publicului și efectele mediatizării cauzei, declarații false ale martorilor, rolul efectelor rasiale, eșecul căilor de atac postcondamnare sau lipsa pregătirii temeinice de specialitate a poliției.

Deși astfel de cauze ale erorilor judiciare pot fi considerate că intervin aleatoriu, în cazuri particulare, se poate concluziona și faptul că, în mare parte, ele sunt efectul sistemului de justiție în care se produc¹². Spre exemplu, în Statele Unite, erorile judiciare cauzate de identificările greșite făcute de victime sau martori oculari se ridică la un procent de peste 75%, în timp ce recunoașterile false făcute de acuzați ocupă un procent între 14-25% din condamnările greșite¹³, dar astfel de cauze nu ocupă un loc principal în alte sisteme judiciare naționale, fie ele de drept continental sau *common-law*, și, cu atât mai puțin, nu se ridică la proporția de condamnări eronate constatată aici. Or, în condițiile în care caracteristicile factorului uman (capacitatea organelor de simț, rațiunea, memoria etc.) sunt, în medie, aceleași la toți oamenii, indiferent de țara în care trăiesc, erorile judiciare specifice produse cu precădere numai în anumite state nu-și pot avea originea (doar) în factorul uman ca atare, ci într-un complex mai larg de factori, fie acceptați, fie chiar stipulați ca regulă în procesele penale. Spre exemplu, în condițiile unui sistem judiciar asemănător, adversarial, problemele privind condamnările greșite pe baza falselor recunoașteri, evidențiate în SUA, nu se regăsesc și în Australia ori Noua Zeelandă¹⁴, sau condamnările greșite datorate problemelor rasiale nu sunt semnalate în Canada, spre deosebire de situația din Statele Unite.

<https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/jclc> , vizitat la 18 martie 2023; A. YOUNG, „Book Review: Convicting the Innocent: Where Criminal Prosecutions Go Wrong, by Brandon L. Garrett”, *Osgoode Hall Law Journal* 50.2 (2012), <http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca.>, vizitat la 10 ianuarie 2020 ; Department of Justice Canada, *Report on the Prevention of Miscarriages of Justice*, September 2004, <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/ccr-rc/pmj-pej/pmj-pej.pdf>, vizitat la 18 martie 2023;

¹² „Condamnările greșite în Statele Unite nu sunt greșeli aleatorii, ci sunt mai degrabă rezultate organice ale sistemului” (U. STRIDBECK, P.-S. MAGNUSSEN, *Prevention of Wrongful Convictions: Norwegian Legal Safeguards and the Criminal Cases Review Commission*, University of Cincinnati Law Review, volume 80, Issue 4, Article 15, September 2013, <https://scholarship.law.uc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1146&context=uclr> , vizitat la 18 martie 2023).

¹³ Un studiu a concluzionat că cca. 60% din condamnările pentru omor, probate apoi prin expertiza ADN ca fiind greșite, au implicat o mărturisire falsă (*apud*. J. GOULD, R. LEO, op. cit.).

¹⁴ Department of Justice Canada, *Report on the Prevention of Miscarriages of Justice*, op. cit.

Alte cercetări¹⁵ pun în evidență și unele cauze sistemice, precum înțelegerea/interpretarea greșită a probelor de către jurați, orientarea procesului acuzatorial spre o mentalitate de confruntare/întrecere ce pune accentul pe strategia de victorie iar nu pe cea de aflare a adevărului. De asemenea, o seamă de alte studii de specialitate se referă la cauze ale producerii erorilor judiciare datorate modului în care este conceput procesul judiciar adversarial. Sunt menționate: rolul pasiv al judecătorului în ce privește administrarea probelor¹⁶, accesul limitat al juriului la cunoașterea probelor, regimul legal al probelor, ce impune înlăturarea unor probe pe criterii formale iar nu pe criterii de lipsă de veridicitate, indisponibilitatea sau limitarea excesivă a căii ordinare de atac asupra stabilirii situației de fapt, insuficiența garanțiilor juridice¹⁷.

Acest complex de factori a dus la un mare număr de erori judiciare, în sensul condamnărilor greșite, în Statele Unite, cifrele oficiale vorbind, spre exemplu, despre 1300 de condamnați în decursul anilor 1989-2013, care au fost găsiți în final nevinovați, din care 87 condamnați eronat numai în 2013¹⁸. Un simplu calcul ne arată că timp de 24 de ani s-a produs mai mult de o eroare judiciară în fiecare an, în fiecare din cele 50 de state americane.

În sistemele de drept continental, inclusiv în România, precum și în țările scandinave, numărul erorilor judiciare (privind condamnări greșite) este foarte redus, iar acestea se datorează eșecului de a identifica sau de a prezenta probe în cauza respectivă, care ar fi putut schimba hotărârea inițială. Redeschiderea procesului (revizuirea) se bazează, în mod tipic, pe noi dovezi apărute după darea soluției, fie de natură testimonială, fie de natură expertală sau medico-legală¹⁹. Este relevant, sub acest aspect, că, spre exemplu, în România, cazul de revizuire invocat în aproape toate situațiile²⁰ (cu excepția celor privind neconstituționalitatea unui text ori existența unei hotărâri CEDO) este cel privind descoperirea de fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute la soluționarea cauzei, iar nu cele referitoare la

¹⁵ FRANK, J., *Courts on Trial: Myth and Reality in American Justice*, Chapter 6: *The „Fight” Theory versus The „Truth” Theory*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1949, www.la.utexas.edu, vizitat la 1 februarie 2020.

¹⁶ FINKELSTEIN, R., *The adversarial system and the search for truth*, Monash University Law Review, vol. 37, No 1, 2011, www.austlii.edu.au, vizitat la 12 noiembrie 2016 („The truth should never be a plaything of the parties” - „ Adevărul nu ar trebui să fie niciodată obiectul de joacă al părților”).

¹⁷ U. STRIDBECK, P.-S. MAGNUSSEN, *op. cit.*

¹⁸ Raport al Registrului Național al Erorilor Judiciare, elaborat de Facultatea de Drept Michigan, în colaborare cu Centrul privind monitorizarea erorilor judiciare din cadrul Facultății de Drept a Universității de Nord-Est din Chicago, www.deathpenaltyinfo.org/innocence-cases, vizitat la 10 ianuarie 2020.

¹⁹ U. STRIDBECK, P.-S. MAGNUSSEN, *op. cit.*

²⁰ I. NEAGU, M. DAMASCHIN, *Tratat de procedură penală. Partea specială*, ediția a II-a, Universul Juridic, București, 2018, p. 418.

un înscris fals, la o mărturie falsă ori la un comportament neloial de natură penală al organelor penale.

Rezumativ, potrivit doctrinei române²¹, erorile judiciare pot fi generate de accidentalitate, de lipsa probei sau de fraudă procesuală. Lipsa probei și fraudă procesuală sunt reflectate în temeiurile formale ale revizuirii, însă accidentalitatea privește însăși (in)capacitatea organelor judiciare de a corobora și interpreta obiectiv și corect ansamblul probelor.

Germania. Cele câteva erori judiciare constatate în Germania într-o lungă perioadă de timp au avut drept cauze: interpretarea greșită a probelor circumstanțiale într-o situație de tentativă de omor prin sugrumare cu un fular, în care victima, care nu văzuse agresorul, a fost găsită și resuscitată de soțul ei, iar ulterior acesta a fost condamnat greșit pentru infracțiunea respectivă (afacerea Worz, 1997); plângerea falsă pentru vătămare corporală, a soției condamnatului, pentru a ascunde propria infracțiune privind tranzacții monetare ilegale (afacerea Mollath, 2003); insuficiența probelor într-un caz de pretins omor și depesare a cadavrului urmată de mâncarea acestuia de porci și câini, în condițiile în care condamnarea inculpaților a avut loc în 2005, iar 4 ani mai târziu, în 2009, cadavrul pretinsei victime a fost descoperit în mașina sa, în Dunăre, fără semne de leziuni violente (afacerea Rupp); plângerea falsă pentru viol a victimei (afacerea Horst, 2011); declarația falsă a unui martor cheie, influențat de poliție, potrivit căreia acuzatul i s-ar fi confesat că a săvârșit crima (afacerea Peggy, 2018).

Franța. Justiția franceză a constatat producerea unor erori judiciare într-un număr redus de cazuri. Din 1945 până în 2001, în Franța au fost constatate oficial 7 cazuri de eroare judiciară în sensul condamnării unor persoane nevinovate²². Până în 2013, acestora li s-au adăugat doar alte două cazuri²³.

Între cauzele semnalate în literatura de specialitate ce au condus la erori judiciare pot fi menționate: plângerea falsă pentru viol (afacerea Secher); mărturisirea falsă, ulterior retractată fără succes (afacerea Dehays); prejudecata poliției și concentrarea probelor împotriva bănuitei (afacerea Case); prejudecata magistratului în privința comportamentului acuzatului, ca urmare a antecedentului său de a fi ucis un animal – „cine a ucis o pisică, este capabil să ucidă și o fetiță” (afacerea Devaux); false mărturii (afacerea Agret); declarația victimei înainte de a muri, cu privire la identitatea ucigașului, în lipsa oricăror altor probe sau a motivului faptei (afacerea Mauvillain); probe circumstanțiale care au plasat condamnatul la locul violului și

²¹ V. DONGOROZ, C. BULAI, S. KAHANE, N. ILIESCU, G. ANTONIU, R. STĂNOIU, *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. VI, Ed. All Beck, Ed. Academiei Române, București, 2003, p. 266; VOLONCIU, N., *op. cit.*, p. 343.

²² A. FICHEAU, *Les erreurs judiciaires, Mémoire de D.E.A. Droit et Justice*, 2002, Université de Lille II, Faculté de Sciences Juridiques, Politiques et Sociales, p.7, www.edoctorale74.univ-lille2.fr, vizitat la 11 ianuarie 2020.

²³ A. DEJEAN DE LA BÂTIE, *op. cit.*

crimei împotriva a doi copii, combinate cu lipsa informației privind prezența în zonă a unui criminal în serie cunoscut (afacerea Dils); antecedentul de consumator de droguri al condamnatei, acuzată de uciderea unui dealer, combinat cu faptul că nu a furnizat alibiul - real -, conform căruia în perioada crimei se afla la dezin-toxicare (afacerea Daalouche); cazierul judiciar bogat al condamnatului, implicând agresiuni sexuale și tâlhării prin utilizarea de arme, precum și similaritatea unor semnalmente între adevăratul făptuitor și cel condamnat eronat, presiunile poliției la interogatoriu care au dus la recunoașterea falsă a vinovăției pentru omorul asupra unei tinere (afacerea Machin).

Norvegia. Cele mai frecvente categorii de cauze în care se constată intervenirea unei erori judiciare în Norvegia - în număr redus, de altfel - se referă la infracțiuni contra patrimoniului, de violență, droguri și abuz sexual asupra copiilor, în care noi constatări medicale, expertize sau analiza calității audierii copilului pretins abuzat subminează condamnarea inițială. În 40% din situații cauza erorii a constituit-o necunoașterea unei stări psihice a făptuitorului, de natură a-i înlătura responsabilitatea penală. Din totalul cererilor formulate, o proporție de 15% s-au calificat pentru a fi rejudecat procesul, iar din acestea, în 82% din cauze s-a ajuns la o exonerare totală, iar în 17% din cauze, la o exonerare parțială de răspundere penală. Făcând distincția între erorile în care condamnatul nu a fost făptuitorul (nevinovatul factual) și cele în care s-au produs greșeli formale/procedurale dar condamnatul era cel care a săvârșit fapta (nevinovatul legal), se arată că cele mai multe din cazurile redeschise aparțin acestei din urmă categorii.

În Norvegia au fost documentate foarte puține situații de mărturisiri false. De asemenea, declarațiile false-voit sau cu bună-credință - ale martorilor oculari nu se remarcă printre cauzele pregnante ale erorilor judiciare, dat fiind că astfel de declarații singulare nu sunt suficiente pentru o condamnare, ele urmând a fi coroborate și cu alte probe²⁴. Un singur caz a fost redeschis pe baza probei ADN.

Garanțiile în direcția evitării erorilor judiciare evidențiate de studiile privind sistemul de justiție norvegian sunt: numirea judecătorilor și procurorilor în funcție până la vârsta de pensionare, ceea ce le asigură independența; asigurarea apărării din oficiu pentru infracțiunile a căror pedeapsă depășește 6 luni; inexistența procedurii de recunoaștere a vinovăției pentru negocierea pedepsei; completul de judecată mixt, format din judecători profesioniști și judecători laici, iar nu curte cu jurați²⁵; rolul activ al instanței, chiar în condiții de procedură adversarială, constând în administrarea de probe din oficiu; formarea profesională a judecătorilor prin cursuri, inclusiv în domeniul psihologiei martorului; dreptul avocatului apărării de a solicita efectuarea de probe suplimentare de către poliție și de a cunoaște materialul de urmărire penală pe parcursul urmăririi penale; desemnarea

²⁴ U. STRIDBECK, P.-S. MAGNUSSEN, *op. cit.*

²⁵ S.-E. JEBENS (High Court Judge), *The right to a fair trial in Norway*, <http://hrlibrary.umn.edu/fairtrial/wrft-sj.htm>, vizitat la 18 martie 2023.

experților de către instanță, ceea ce le asigură neutralitatea, iar nu de către părți; instituirea unei comisii naționale medico-legale (din 1900) care asigură calitatea tuturor expertizelor medico-legale efectuate în cauze penale. Este de menționat că toate aceste garanții lipsesc, de principiu, în procesul tipic statelor *common-law*, dar sunt regăsite, într-o formă similară, în procesul continental, inclusiv în sistemul românesc de justiție.

Revizuirea ca instituție a înlăturării erorii judiciare

Toate sistemele de drept reglementează procedura prin care o hotărâre definitivă, eronată în privința stării de fapt, poate fi înlăturată, retractată, modificată sau chiar, doar, considerată caducă/fără efect. Sistemele de drept continental instituie o cale de atac specifică, separată de calea de atac ordinară, denumită „revizuire”, în timp ce sistemele *common-law* dau posibilitatea formulării căii de atac denumită „apel”, însă cu anumite limite și condiții. Nu trebuie să se considere, doar pe baza simplei denumiri de „apel”, că sistemele *common law* oferă o mai largă posibilitate de a se cere și judeca reformarea/retractarea hotărârii definitive considerate greșite, în raport cu sistemele continentale sau, cu atât mai puțin, în raport cu dreptul românesc în materie. Instituția „apelului” în *common law* este mult diferită în conținut de apelul din procesul penal român, și, încă, și mai diferită atunci când „apelul” este îndreptat împotriva fondului unei hotărâri definitive, cu alte cuvinte, împotriva a ceea ce au decis jurații.

Sigur că, prin contestarea corectitudinii stării de fapt stabilite într-o hotărâre penală definitivă, sunt puse față în față principiile autorității de lucru judecat și al aflării adevărului²⁶. Măsura în care aflarea adevărului are prevalență (cum, de altfel, este admis în principiu în toate legislațiile) diferă semnificativ de la sistem național la sistem național, chiar în cadrul aceluiași mare sistem de drept procesual (continental sau adversarial/*common-law*).

În dreptul european și cel american sunt cunoscute trei sisteme referitoare la instituția revizuirii²⁷. Unele state, precum Marea Britanie, Statele Unite ale Americii sau Mexicul, reglementează doar apelul ca mijloc de înlăturare a erorilor judiciare constând în condamnarea persoanei nevinovate factual sau legal. Altele, într-o proporție importantă - între care indicăm Spania, Italia, Canada, Franța - luând modelul francez, au autorizat revizuirea drept cale de atac extraordinară, însă numai în favoarea condamnatului. Cel de-al treilea sistem este cel german, preluat și de Austria, Norvegia etc., dar și de România, care cunoaște revizuirea atât în favoarea, cât și în defavoarea condamnatului/achitatului.

²⁶ I. NEAGU, M. DAMASCHIN, *op. cit.*, p. 413.

²⁷ J. PRADEL, *Procédure pénale*, 18e édition, Édition Cujas, Paris, 2015, p. 939.

Distinct de procedura de judecată, statele cu sistem *common-law* cunosc și procedura administrativă prin care suveranul (prin reprezentant) sau guvernatorul, constatând eroarea judiciară, dispune încetarea executării pedepsei și eliberarea condamnatului (*habeas corpus*), fără ca hotărârea de condamnare să fie anulată formal.

Franța. Sistemul de drept francez reglementează instituția revizuirii în art. 622 și urm. Cod procedură penală. Este de precizat că infracțiunile sunt împărțite, în funcție de gravitatea lor și de limitele de pedeapsă, în crime, delikte și contravenții, iar revizuirea este permisă doar pentru crime și delikte.

Potrivit acestui text (în vigoare până în 2004), revizuirea unei decizii penale definitive poate fi cerută în beneficiul oricărei persoane recunoscută vinovată de săvârșirea unei crime sau unui delikt, dacă:

1. După o condamnare pentru omor, sunt descoperite probe care indică faptul că persoana pretins ucisă este în viață;
2. După o condamnare pentru o crimă sau un delikt, printr-o nouă hotărâre a fost condamnată o altă persoană pentru aceeași faptă, iar cele două condamnări nu se pot concilia, contradicția constând în faptul că hotărârea de condamnare a unuia constituie proba nevinovăției celuilalt;
3. Un martor audiat a fost, ulterior condamnării acuzatului, urmărit și condamnat pentru mărturie mincinoasă împotriva acestuia;
4. După o condamnare, se produce sau se descoperă un fapt nou sau necunoscut de instanță la data judecării, de natură a naște un dubiu asupra vinovăției condamnatului²⁸.

La aceste cazuri de revizuire se adaugă și cel de la art. 626 alin. (1) (denumit „în reexaminare”²⁹), conform căruia reexaminarea unei decizii penale definitive poate fi cerută în beneficiul oricărei persoane recunoscute vinovată de o infracțiune, dacă rezultă dintr-o hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului că acea condamnare a fost pronunțată cu încălcarea dispozițiilor Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale ori a protocolelor sale adiționale, și dacă, în raport de natura și gravitatea sa, încălcarea constatată produce pentru condamnat consecințe prejudiciabile ce nu pot fi înlăturate prin acordarea indemnizației echitabile în temeiul art. 41 din Convenție.

Din textele prezentate se poate observa limitarea cazurilor de revizuire clasică și de reexaminare la situațiile de pronunțare a unei hotărâri definitive *de condamnare*.

Din punct de vedere procedural și instituțional, revizuirea este supusă unor limitări importante, constând în aceea că cererea de revizuire se adresează

²⁸ În prezent, ca urmare a Legii din 20 iunie 2004, art. 622 Cod procedură penală francez a fost simplificat și cuprinde doar cazul indeterminat de revizuire, dat fiind că acesta acoperă, printr-o interpretare extensivă, toate celelalte cazuri expres reglementate.

²⁹ J. PRADEL, *op. cit.*, p. 939.

Comisiei (naționale și unice) pentru revizuirea condamnărilor penale care, în urma analizei motivelor și probelor invocate, sesizează Camera (secția) penală a Curții de Casație. Aceasta din urmă se va pronunța, printr-o judecată publică, asupra chestiunilor de fapt și de drept, pronunțând o hotărâre nesusceptibilă de cale de atac, iar dacă apreciază cererea de revizuire ca fiind fondată dispune anularea condamnării, trimițând sau nu cauza spre o nouă judecată pe fond, în funcție de necesitatea unor noi dezbateri contradictorii. În ce privește cererea de reexaminare, aceasta trebuie introdusă direct la Curtea de Casație, și va face obiectul examinării de către o comisie formată din 7 judecători ai acestei Curți, ce se pronunță în urma unei audieri publice printr-o hotărâre nesusceptibilă de cale de atac. Dacă apreciază cererea ca fiind admisibilă, se trimite cauza fie în fața plenului Curții de Casație, fie în fața jurisdicției de fond, după caz.

Cererea de revizuire poate fi introdusă oricând, în timp ce cererea în reexaminare poate fi introdusă în termen de 1 an de la data hotărârii Curții Europene.

Așadar, în sistemul francez, revizuirea este o procedură extraordinară nu numai din perspectiva limitării cazurilor în care poate fi cerută, ci și din perspectiva organelor judiciare implicate, dat fiind că admisibilitatea cererii trece printr-un filtru administrativ-jurisdicțional și se decide numai de către instanța supremă; o astfel de procedură îngreunează, cu siguranță, posibilitatea obținerii unei decizii de admitere a cererii de revizuire sau reexaminare.

Italia. Revizuirea este admisibilă numai în favoarea condamnaților, iar cazurile de revizuire se referă, pe scurt, la inconciliabilitatea mai multor hotărâri penale, la anularea unei sentințe civile sau la falsitatea unor înscrisuri pe care s-a fondat condamnarea, precum și la descoperirea de noi probe care, singure sau legate de cele evaluate, demonstrează că cel condamnat trebuie să fie eliberat. Se cere însă (aparent, mai strict decât în procedura franceză) ca elementele pe baza cărora se solicită revizuirea trebuie, sub sancțiunea inadmisibilității, să demonstreze, dacă se confirmă realitatea lor, că cel condamnat trebuie eliberat în urma unei sentințe de absolvire sau de necontinuare a procesului (achitare, încetarea procesului penal).

Judecarea admisibilității în principiu se realizează de către curtea de apel.

Marea Britanie. Până în 1907, în Marea Britanie nu a fost cunoscut dreptul de a solicita rejudecarea unei condamnări stabilite de jurați. Singura posibilitate a victimei unei erori judiciare era aceea de a apela la bunăvoința discreționară a regelui/reginei (*Royal pardon*)³⁰, acordată în dreptul vechi direct de suveran, mai apoi de către ministrul de interne ca reprezentant al suveranului. În urma unui număr important de erori judiciare și a presiunii publice, a fost înființată Curtea Penală de Apel (*Court of Criminal Appeal*) pentru a crea posibilitatea persoanelor condamnate să exercite o cale de atac împotriva hotărârii de condamnare decisă în

³⁰ A. DEJEAN DE LA BÂTIE, *op. cit.*

cadrul unui proces cu jurați (*trial on indictment*). Curtea are competența de a judeca deopotrivă atât apelurile ordinare introduse împotriva hotărârii, cât și apelurile care, potrivit dreptului continental, constituie cereri de revizuire.

Din 1995, rolul ministrului de interne de a investiga sesizările privind condamnări greșite a fost preluat de Comisia de revizuire a cauzelor penale (*Criminal Case Review Commission -CCRC*), ca organism independent, pentru a examina eventualele erori de justiție și a decide dacă acestea ar trebui să fie examinate în apel la instanța de judecată. Această comisie este autorizată să trimită cauza în fața Curții Penale de Apel atunci când consideră că există o posibilitate reală ca verdictul (de vinovăție), condamnarea sau sentința să nu fie menținute datorită unui argument sau unei probe care nu au fost invocate în cadrul procedurilor care au condus la acestea sau în orice apel sau cerere de permisiune de apel împotriva acestora, iar un apel împotriva condamnării, verdictului sau sentinței a fost soluționat ori cererea de permisiune de apel împotriva acestora a fost respinsă.

Similar Marii Britanii, în Statele Unite ale Americii, Canada, Australia, Noua Zeelandă, au fost înființate organisme publice sau private, non-jurisdicționale ele însele, cu rolul de a investiga cauzele erorilor judiciare.

Statele Unite. Astfel, după o serie de studii academice care au atras atenția asupra numărului mare de condamnări greșite și asupra principalelor cauze ale acestora, în 1992, în Statele Unite a fost înființat Proiectul „Innocence” la Facultatea de Drept Benjamin N. Cardozo, acesta funcționând ca o organizație privată nonprofit ce analizează cazurile în care testul ADN postcondamnare poate da dovadă concludentă a nevinovăției. Ulterior, au fost create proiecte similare regionale, în cadrul universităților din întreaga țară, desigur, cu extinderea cercetărilor și la alte categorii de probe.

Canada. În Canada au fost instituite Comisiile Regale de Anchetă (*Royal Commissions of Inquiry*), precum și, mai recent, Grupul de lucru pentru prevenirea erorilor judiciare (*Working Group on the Prevention of Miscarriages of Justice*) format din procurori cu o mare experiență (șefi ai procuraturilor statale), cu contribuția și a unor șefi ai poliției, care analizează în ansamblu cauzele erorilor judiciare și formulează recomandări cuprinse în rapoarte.

În schimb, în **Norvegia** funcționează Comisia de reexaminare a cauzelor penale (*Norwegian Criminal Cases Review Commission -NCCRC*), organism administrativ independent înființat în 2004, ce are puterea să investigheze și să decidă redeschiderea cauzelor penale. Diferența importantă între Comisia norvegiană și cele din statele *common-law* este aceea că în Norvegia comisia analizează toate cererile de redeschidere, între care se numără și cele ale procuratorii, în timp ce în alte state comisia similară se concentrează numai asupra cauzelor grave (condamnări grele ori la pedeapsa cu moartea), sau numai asupra celor în care eroarea ar putea fi dovedită prin probe științifice, precum expertiza ADN. O altă diferență este aceea că în Norvegia comisia are atât rolul de investigare, cât și rolul de a decide

redeschiderea procesului, rol care, în statele *common-law*, este asigurat de Curtea de Apel. Comisia norvegiană are asigurată finanțarea publică, poate dispune efectuarea de investigații de către poliție, poate numi avocați sau experți pe cheltuială publică, etc., aspecte ce nu sunt disponibile proiectelor americane, acestea fiind organisme private. Un alt aspect interesant în practica norvegiană este acela că, în caz de redeschidere a procesului, cauza este trimisă pe rolul unei instanțe dintr-un alt district decât cel al instanței care a pronunțat condamnarea, în acest fel asigurându-se imparțialitatea noii judecăți.

Germania. Codul de procedură penală german, în art. 359 și 362, stabilește cazurile în care se poate rejudeca un proces încheiat printr-o sentință definitivă și irevocabilă³¹, în favoarea condamnatului și, respectiv, în defavoarea acestuia, situațiile nefiind identice în cele două ipoteze.

Cazurile de rejudecare în favoarea condamnatului se referă la:

- folosirea unui înscris falsificat ca fiind adevărat, în defavoarea acuzatului;
- mărturie intenționat falsă sau expertiză intenționat eronată în defavoarea acuzatului, ori respingerea unei mărturii sau expertize ce era în favoarea acuzatului, datorită încălcării intenționate sau din neglijență a îndatoririlor martorului ori expertului;

- încălcarea penală a obligațiilor sale oficiale de către un judecător sau un jurat ce a luat parte la pronunțarea sentinței, cu excepția situației când încălcarea a fost determinată chiar de persoana condamnată;

- desființarea sentinței civile pe care s-a întemeiat hotărârea de condamnare;
- prezentarea unor noi fapte sau mijloace de probă care, singure sau în legătură cu dovezile administrate anterior, sunt de natură să întemeieze achitarea inculpatului sau aplicarea unei legi penale mai blânde, a unei pedepse mai mici sau a unei, în esență, alte hotărâri privind o măsură de îndreptare și siguranță;

- constatarea de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului a unei încălcări a Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale sau a protocoalelor acesteia, încălcare pe care se bazează sentința de condamnare.

Cazurile de rejudecare în defavoarea celui achitat se referă la:

- folosirea unui înscris neadevărat sau falsificat în favoarea celui achitat;
- mărturie intenționat falsă sau expertiză intenționat eronată în favoarea celui achitat, ori respingerea unei mărturii sau expertize ce era în defavoarea acuzatului, datorită încălcării intenționate sau din neglijență a îndatoririlor martorului ori expertului;

- încălcarea penală a obligațiilor sale oficiale de către un judecător sau un jurat ce a luat parte la pronunțarea sentinței;

³¹ Codul german folosește noțiunea de „revizuire” pentru a reglementa procedurile care, în dreptul român, constituie contestație în anulare sau recurs în casație.

- existența unei mărturisiri plauzibile de săvârșire a infracțiunii, făcută în instanță sau extrajudiciar.

Se poate observa că revizuirea în favoarea condamnatului cuprinde dispoziții mai generoase decât cea în defavoare, conform cărora noile fapte sau noile mijloace de probă pot conduce nu numai la clasică soluție inversă (achitare) ci și la aplicarea unei legi mai blânde (ex. schimbarea încadrării juridice într-o altă infracțiune de gravitate redusă), a unei pedepse mai mici (ex. reținerea unor circumstanțe atenuante) sau, în general, la pronunțarea unei soluții mai favorabile decât cea revizuită. Descoperirea de noi fapte sau mijloace de probă care ar conduce la condamnare în loc de achitare nu constituie caz de revizuire în defavoarea celui achitat, cu excepția situațiilor expres reglementate.

România. Instituția revizuirii a parcurs în timp un drum sinuos, inițial adoptând concepția franceză, combinată ulterior cu cea germano-austriacă. Este de menționat că în Transilvania, până la Marea Unire și la uniformizarea legislativă, instituția revizuirii era similară celei austriece.

Astfel, inițial, revizuirea putea fi cerută numai în favoarea condamnatului. Încă din perioada pravilei domnitorului Ion Sturdza (1826), aceasta statua că „cel osândit are slobodă voie de la pravilă ca să ceară să se facă de iznoavă cercetare, când va avea destule dovezi spre dezvinovățirea sa”³².

Codul Alexandru Ioan Cuza (1864) reglementează, și el, revizuirea doar în favoarea condamnatului, dar o limitează drastic, atât în privința categoriei de infracțiuni la care se poate raporta (doar crimele, cu excluderea delictelor și contravențiilor) cât și în privința cazurilor de revizuire: 1. Inconciliabilitatea a două hotărâri de condamnare, dată (doar) de faptul că existența lor probează că unul dintre condamnați este nevinovat; 2. Existența în viață a victimei omorului pentru care a fost condamnată o persoană; 3. Mărturia mincinoasă împotriva condamnatului.

În aceeași perioadă, în Transilvania era în vigoare Legea nr XXXIII din 1896 despre procedura penală, modificată în 1907 și în 1914, care, în art. 446-450 reglementa amănunțit și separat revizuirea în favoarea condamnatului și revizuirea în defavoarea celui achitat sau condamnat la o pedeapsă prea ușoară în raport cu infracțiunea real săvârșită³³.

Codul Carol al II-lea din 1936 a preluat ideea posibilității revizuirii nu numai în favoarea condamnatului, ci și în defavoarea celui absolvit de răspundere, dar, în același timp, a păstrat și concepția franceză potrivit căreia revizuirea ca urmare a descoperirii de acte sau fapte necunoscute la data primei condamnări era admisibilă numai dacă acestea puteau conduce la soluția inversă. Așadar, nu se preia

³² I. NEAGU, M. DAMASCHIN, op. cit., p. 413.

³³ Pentru dezvoltări, a se vedea T.-V. GHEORGHE, *Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal*, Editura Hamangiu, București, 2021, pp. 424-426.

reglementarea austro-ungară specifică Transilvaniei, referitoare la posibilitatea rectificării erorilor de fapt ce au condus la o condamnare prea grea sau, dimpotrivă, prea ușoară în raport cu infracțiunea real săvârșită.

Codul de procedură penală din 1968 menține viziunea (de influență germană) conform căreia în procesul penal se impune repararea tuturor erorilor majore de fapt, atât privind greșita condamnare, cât și privind greșita achitare. E o dovadă, în opinia noastră, despre cum se raportează dreptul românesc, dar și poporul român, la principiul aflării adevărului, statuând că adevărul se impune a fi aflat în ambele ipoteze.

În schimb, cu privire la cazul de revizuire indeterminat, privind descoperirea de fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute de instanță la soluționarea cauzei [art. 394 alin. (1) lit. a) C. proc. pen. din 1968], revizuirea, fie în favoare, fie în defavoare, nu este permisă decât dacă prin noua judecată se ajunge la soluția contrară³⁴. Așadar, nu este considerată eroare judiciară majoră (care să se impună a fi corectată) împrejurarea că, în cazul condamnării, au fost omise situații de fapt ce duceau către o agravare importantă a răspunderii penale sau, dimpotrivă, către o răspundere atenuată. Prin aceasta, legea română păstrează concepția franceză și prezervă autoritatea de lucru judecat bazată pe principiul securității juridice.

În Codul de procedură penală intrat în vigoare în 2014 s-a inițiat revenirea la vechiul principiu privind admisibilitatea revizuirii (pentru fapte și împrejurări nou cunoscute) doar în favoarea condamnatului. Astfel, în forma intrată în vigoare, art. 453 alin. (1) lit. a) și alin. (3) prevedea că revizuirea pentru descoperirea unor fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute la soluționarea cauzei și care dovedesc netemeinicia hotărârii poate fi cerută numai în favoarea condamnatului sau a celui față de care s-a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei ori amânarea aplicării pedepsei. Soluția legislativă a fost declarată neconstituțională prin decizia nr. 2/2017, reținându-se că excluderea posibilității revizuirii hotărârii de achitare încalcă prevederile constituționale privind egalitatea în drepturi (art. 16), privind accesul liber la justiție (art. 21) și privind exercitarea prerogativelor de către Ministerul Public (art. 131), prin aceea că lipsește partea civilă de accesul la justiție și de posibilitatea de a-și apăra drepturile și interesele legitime într-un mod egal cu părțile civile din procesele în care se solicită revizuirea pe alte temeuri [art. 453 alin. (1) lit. b), c), d) C. proc. pen.], ce permit retractarea hotărârii și în defavoarea persoanei achitate, precum și prin aceea că lipsește procurorul de posibilitatea de a acționa în calitate de apărător al intereselor generale ale societății, dar și ale părților din proces, în ce privește, în concret, îndreptarea hotărârilor penale definitive care se întemeiază pe erori judiciare³⁵.

³⁴ I. NEAGU, M. DAMASCHIN, *op. cit.*, p. 421.

³⁵ Parag. 25 din decizia C.C.R. nr. 2/2017.

Procedura revizuirii în dreptul intern se caracterizează prin următoarele particularități:

1. Cererea de revizuire poate fi introdusă nemijlocit la instanța care a soluționat cauza în primă instanță, fără restricții de acces la aceasta, iar revizuirea întemeiată pe o hotărâre a Curții Europene poate fi introdusă direct la instanța a cărei hotărâre a fost declarată neconformă cu prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului.

2. Admisibilitatea în principiu a cererii de revizuire se examinează de o instanță (independentă și imparțială);

3. Instanța sesizată nu poate refuza soluționarea cererii;

4. Cu ocazia rejudecării fondului, instanța poate solicita parchetului să efectueze administrarea unor probe în condiții de celeritate specifice urmăririi penale, într-un termen relativ scurt -3 luni;

5. Împotriva hotărârii de respingere a admisibilității în principiu a revizuirii, precum și împotriva hotărârilor în rejudecarea fondului revizuirii, poate fi exercitată o cale de atac, în principiu, devolutivă.

Concluzii

Analiza comparativă a cauzelor producerii erorilor judiciare în procesele penale precum și a căilor de remediere a acestora duce, în opinia noastră, la concluzia că sistemul procesual penal românesc asigură un standard înalt de calitate și siguranță în această materie.

Dreptul procesual românesc asigură stabilirea și, în caz de eroare, re-stabilirea realității factuale, atât în situația verdictului de vinovăție, cât și în situația celui de nevinovăție. Căutând și descoperind adevărul, înfăptuind dreptatea, judecătorul contribuie la asigurarea libertății celorlalți³⁶.

Din punct de vedere al rațiunii justiției penale, se produce o consecință gravă nu numai prin condamnarea nevinovatului, ci și prin lăsarea în libertate a infractorului/criminalului. Așadar, excluderea revizuirii în defavoarea acuzatului ar leza sentimentul public de justiție, mai ales atunci când vinovăția se conturează cu pregnanță, spre exemplu prin probe ADN³⁷.

Calea revizuirii împotriva condamnării (pretins) greșite este deschisă permanent, nu depinde de o procedură administrativă prealabilă, precum este situația în alte sisteme de drept, iar temeinicia soluției este garantată prin posibilitatea exercitării unei căi de atac.

Mai mult, Codul de procedură penală român a fost modificat în sensul în care, în prezent, mai întâi este sesizată instanța, și abia apoi, dacă situația de fapt s-ar stabili cu mare greutate ca urmare a specificului administrării probelor, poate fi

³⁶ V. STOICA, *op. cit.*

³⁷ J. PRADEL, *op. cit.*, p. 941.

sesizat procurorul pentru a efectua cercetările necesare, într-un termen relativ scurt, ce nu poate depăși 3 luni. Astfel, soluționarea este permanent sub controlul instanței, spre deosebire de procedura codului anterior, în care, inițial, cererea era trimisă la procuror pentru cercetări și abia apoi acesta sesiza - obligatoriu - instanța. Modalitatea prezenta unele inconveniente în comparație cu soluția actuală, în sensul că procurorul putea întârzia cercetările fără a putea fi controlat de instanță, și, de asemenea, admiterea și administrarea probelor erau sub controlul procurorului, care, din reflex profesional, ar fi putut să omită relevanța unor probe sau ar fi putut să administreze incomplet probele, să le interpreteze într-o notă ce impunea respingerea cererii de revizuire, astfel putând fi influențată și soluția instanței.

Trebuie remarcat, în final, că în justiția penală română au fost documentate foarte puține cazuri de eroare judiciară (în sensul condamnării greșite), cel mai recent fiind cazul „Țundrea” (condamnat în 1992, achitat în revizuire în 2004), iar, ca referință mai veche (1977), afacerea „Anca”³⁸. Personalități³⁹ sau opinia publică prin intermediul *mass-media*, au vorbit și de alte cazuri, care însă au în vedere doar urmărirea penală eronată, arestarea preventivă urmată de achitare, condamnarea în primă instanță urmată de achitare definitivă, constatarea prescripției răspunderii penale în calea de atac a contestației în anulare, după condamnarea definitivă, etc., situații ce nu reprezintă erori judiciare în sensul propriu al noțiunii, în măsura în care nu s-a stabilit în mod greșit, cu titlu definitiv, o situație de fapt care să atragă răspunderea penală a unei persoane nevinovate. Mai degrabă, în ultima perioadă se conturează un curent de practică judiciară ce tinde către excluderea din dosare a unor probe de vinovăție esențiale, pe criterii de drept/formă, și nu pe criterii de fapt/veridicitate, consecința fiind declararea nevinovăției procedurale a acuzatului. Totodată, se poate afirma cu suficientă relevanță, chiar în lipsa unor statistici, că eventuala denaturare a probelor, omisiunea de a fi administrate ori chiar interpretarea lor greșită se produc, dacă și acolo unde se produc, în favoarea inculpatului iar nu în defavoarea acestuia; drept urmare, în sistemul judiciar penal român, carențele în legătură cu fenomenul erorii judiciare se regăsesc în domeniul achitării vinovatului, și doar cu titlu excepțional, extrem de rar, în domeniul condamnării (definitive) a nevinovatului.

Referințe bibliografice:

1. BUTOI, T., BUTOI, I.-T., *Psihologie judiciară. Tratat universitar*, vol. II, Editura Fundației România de Măine, București, 2001;

³⁸ T. BUTOI, I.-T. BUTOI, *op. cit.*, pp. 80-84.

³⁹ M. VOICU, Despre Răul cel mare din Casa Justiției, <https://www.juridice.ro/essentials/1481/din-nou-despre-raul-cel-mare-din-casa-justitiei>, vizitat la 12 aprilie 2023.

2. DEJEAN DE LA BÂTIE, A., *La réparation de l'erreur judiciaire en France et au Royaume-Uni*, <https://docassas.u-paris2.fr/nuxeo/site/esupversions/5dac0a2d-4af3-485f-873d-6e2eeac4749b?inline>, vizitat la 12 aprilie 2023;
3. Department of Justice Canada, *Report on the Prevention of Miscarriages of Justice*, September 2004, <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/ccr-rc/pmj-pej/pmj-pej.pdf>, vizitat la 18 martie 2023;
4. DONGOROZ, V., BULAI, C., KAHANE, S., ILIESCU, N., ANTONIU, G., STĂNOIU, R., *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. VI, Ed. All Beck, Ed. Academiei Române, București, 2003;
5. FICHEAU, A., *Les erreurs judiciaires, Mémoire de D.E.A. Droit et Justice*, 2002, Université de Lille II, Faculté de Sciences Juridiques, Politiques et Sociales, p.7, www.edoctorale74.univ-lille2.fr, vizitat la 11 ianuarie 2020 ;
6. FINKELSTEIN, R., *The adversarial system and the search for truth*, Monash University Law Review, vol. 37, No 1, 2011, www.austlii.edu.au, vizitat la 12 noiembrie 2016;
7. FRANK, J., *Courts on Trial: Myth and Reality in American Justice, Chapter 6: The „Fight” Theory versus The „Truth” Theory*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1949, www.la.utexas.edu, vizitat la 1 februarie 2020;
8. GHEORGHE, T.-V., *Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal*, Editura Hamangiu, București, 2021;
9. GOULD, J., LEO, R., *One Hundred Years Later: Wrongful Convictions after a Century of Research*, Journal of Criminal Law and Criminology, volume 100, issue 3, article 7, <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/jclc> , vizitat la 18 martie 2023;
10. JEBENS, S.-E. (High Court Judge), *The right to a fair trial in Norway*, <http://hrlibrary.umn.edu/fairtrial/wrft-sj.htm> , vizitat la 18 martie 2023;
11. NEAGU, I., DAMASCHIN, M., *Tratat de procedură penală. Partea specială*, ediția a II-a, Universul Juridic, București, 2018;
12. NIȚĂ, A.-J., *Drept constituțional*, Editura Universul Juridic, București, 2022;
13. POYSER, S., GRIEVE, J.-D., *Miscarriages of justice: what can we learn*. In: Griffiths, Andy and Milne, Rebecca, (eds.) *The Psychology of Criminal Investigation: from theory to practice*. Routledge (2018), p. 2, <https://www.routledge.com/The-Psychology-of-Criminal-Investigation-From-Theory-to-Practice/Griffiths-Milne/p/book/9781138639416> , vizitat la 12 aprilie 2023;
14. PRADEL, J., *Procédure pénale*, 18e édition, Édition Cujas, Paris, 2015;
15. STOICA, V., *Pot fi prevenite erorile judiciare?*, în Revista „ Dilema veche”, nr. 924-925, 23 decembrie 2021 – 5 ianuarie 2022;
16. STRIDBECK, U., MAGNUSSEN, P.-S., *Prevention of Wrongful Convictions: Norwegian Legal Safeguards and the Criminal Cases Review Commission*, University of Cincinnati Law Review, volume 80, Issue 4, Article 15, September 2013, <https://scholarship.law.uc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1146&context=uclr> , vizitat la 18 martie 2023;

17. VOICU, M., *Despre Răul cel mare din Casa Justiției*, <https://www.juridice.ro/essentials/1481/din-nou-despre-raul-cel-mare-din-casa-justitiei>, vizitat la 12 aprilie 2023;

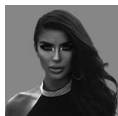
18. VOLONCIU, N., *Tratat de procedură penală, Parte specială*, vol II, Ed. Paideia, București, 1994 ;

19. YOUNG, A., „Book Review: *Convicting the Innocent: Where Criminal Prosecutions Go Wrong*, by Brandon L. Garrett”, *Osgoode Hall Law Journal* 50.2 (2012), [http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca.](http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/), vizitat la 10 ianuarie 2020 ; Department of Justice Canada, *Report on the Prevention of Miscarriages of Justice*, September 2004, <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/ccr-rc/pmj-pej/pmj-pej.pdf>, vizitat la 18 martie 2023;

20. C.C.R., *Decizia nr 2 din 17 ianuarie 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.453 alin.(3) și (4) teza întâi și ale art.457 alin.(2) din Codul de procedură penală*, M. Of. nr. 324 din 5 mai 2017;

21. Raport al Registrului Național al Erorilor Judiciare, elaborat de Facultatea de Drept Michigan, în colaborare cu Centrul privind monitorizarea erorilor judiciare din cadrul Facultății de Drept a Universității de Nord-Est din Chicago, [www.deathpenaltyinfo.org/innocence-cases.](http://www.deathpenaltyinfo.org/innocence-cases), vizitat la 10 ianuarie 2020.

LEGALITATEA PROBELOR ADMINISTRATE ÎN STADIUL URMĂRIRII PENALE ÎN REM

Av. Giulia ȘOLOGAN

Abstract

The present article aims to analyze the limits of compliance with the principle of legality in the case of the administration of evidence at the stage of criminal prosecution regarding the act, the consequences of the birth of reasonable suspicion regarding the commission of crimes on the quality of the persons concerned, the consequences of not finding these circumstances supported by all the evidence, as well as the effectiveness of the remedies that the person against whom a criminal charge has been formulated can use to restore the fairness of the procedure. But, once the right to defense has been violated, can any remedy fully remove the effects of these intrusions, or will the accused bear the burden of the violation of his rights throughout the criminal process?

After the start of the criminal prosecution regarding the act, in order to achieve the object of the criminal prosecution as configured by the provisions of art. 285 of the Criminal Procedure Code, the prosecutor and the criminal investigation bodies proceed, as a rule, to administer the evidence that will configure the main versions of the investigation.

The Law on the Implementation of the Code of Criminal Procedure introduced a new procedural institution, which is distinguished and interposed simultaneously between the moment of the initiation of the criminal investigation and that of the initiation of the criminal action, i.e. the continuation of the criminal investigation towards the suspect.

The legislator therefore circumscribes a crucial procedural moment that acquires the significance of formulating a "criminal charge". The latter notion has an autonomous character, representing the official notification, issued by a competent authority, by which a person is charged with committing a crime. The condition of proof and the standard to be met have been prescribed by the legislature in order to prevent the formulation of an arbitrary criminal charge, devoid of factual basis. Disposing of the further execution of the criminal investigation against the suspect if the conditions provided for by art. 77 and art. 305 para. (3) The Criminal Procedure Code constitutes a positive procedural obligation that arises in the responsibility of the criminal investigation body, and not a possibility of it that can be used in conditions of opportunity, nor a procedure that it can stop in relation to the conduct of the investigation. The rationale of the regulation is to ensure all the effective guarantees of the right to defense recognized to the persons concerned by the commission of a crime.

In this sense, the European Court of Human Rights ruled in a constant jurisprudence that a person acquires the status of a suspect not from the moment it is brought to his attention, but from the moment the national authorities had plausible reasons to suspect him of committing a crime.

Violation of the positive procedural obligation by carrying out the criminal prosecution regarding the act beyond the time when, reasonably, a criminal charge could and should have been filed, leads to the violation of the right to a fair trial of a nature to attract the incidence of the sanction of relative nullity under the conditions of art. 282 Criminal Procedure Code regarding procedural documents or evidence administered after this moment.

Keywords: *criminal prosecution regarding the act, suspect, communication of the charge, exclusion of illegally obtained evidence.*

1. Formularea acuzației în materie penală din perspectiva garanțiilor procesului echitabil

În privința intervalului de timp ce delimitează momentul începerii urmăririi penale *in rem* de efectuarea în continuare a urmăririi penale, Curtea Constituțională a reținut în *Decizia nr. 633/2018* că „procurorul este obligat ca, în momentul în care există indicii rezonabile că o persoană a săvârșit fapta pentru care s-a început urmărirea penală, să dispună continuarea urmăririi penale față de acea persoană. Aceasta rezultă din folosirea de către legiuitor a verbului la modul imperativ *dispune*, iar nu *poate dispune*, astfel încât nu se poate interpreta că există o facultate a procurorului de a amâna momentul începerii urmăririi penale *in personam* până la realizarea probațiunii necesare pentru punerea în mișcare a acțiunii penale și dispunerea directă a acestei măsuri.

În măsura în care, în dezacord cu aceste prevederi, procurorul nu respectă aceste exigențe, în cazul emiterii rechizitoriului, suspectul devenit inculpat poate supune cenzurii judecătorului de cameră preliminară verificarea legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală, întrucât, potrivit art. 342 și art. 345 alin. (1) și alin. (2) din Codul de procedură penală, în procedura de filtru, judecătorul de cameră preliminară are posibilitatea să constate nulitatea relativă și de a exclude actele de urmărire penală și probele administrate cu încălcarea legii, care conferă, între altele, și un drept efectiv la apărare.

Ori de câte ori toate sau majoritatea probelor din faza de urmărire penală au fost administrate numai în cursul urmăririi penale *in rem*, atunci se pot pune în discuție aspecte de aplicare a legii cu nesocotirea garanțiilor specifice dreptului la un proces echitabil, precum dreptul suspectului de a fi informat cu privire la fapta pentru care este cercetat și încadrarea juridică a acesteia, dreptul de a consulta dosarul, în condițiile legii, de a avea un avocat ales sau unul din oficiu, pentru cazurile de asistență obligatorie, de a propune administrarea de probe, de a ridica excepții și de a pune concluzii, de a formula orice alte cereri care țin de soluționarea laturii penale și civile a cauzei, de a apela la un mediator, în cazurile permise de lege, de a fi informat cu privire la drepturile sale ori dreptul de a beneficia de

alte drepturi prevăzute de lege. Câtă vreme, în funcție de particularitățile fiecărui caz, este dovedită privarea suspectilor/inculpaților de drepturile conferite de Codul de procedură penală, fiindu-le grav afectat dreptul la apărare în cursul urmăririi penale, atunci probele și actele întocmite cu nerespectarea exigențelor legale pot fi înlăturate până la încheierea procedurii de cameră preliminară”.

În cazul în care judecătorul de cameră preliminară apreciază că prelungirea etapei *in rem* a urmăririi penale peste limita în care un observator obiectiv putea să constate existența *in concreto* a unei suspiciuni rezonabile cu privire la comiterea unei infracțiuni de către o anumită persoană și că această încălcare atrage incidența nulității relative, se impune indicarea cu titlu prealabil a datei sau momentului de la care calitatea de suspect trebuia atribuită. Ulterior, demersul firesc este anularea ordonanței prin care s-a dispus efectuarea în continuare a urmăririi penale, fiind emisă cu încălcarea obligației prevăzute de art. 305 alin. (3) Cod procedură penală. Iradierea efectelor acestei nulități va conduce și la anularea ordonanței de punere în mișcare a acțiunii penale, respectiv la excluderea probelor administrate ulterior momentului la care trebuia formulată acuzația *in personam*. Ca efect al constatării nulității actului procesual de punere în mișcare a acțiunii penale, se va reține și neregularitatea rechizitoriului, întrucât nu este conformă dispozițiilor legale trimiterea în judecată a unei persoane care nu are calitatea de suspect sau inculpat ca urmare a invalidării efectelor ordonanțelor¹.

Problemele survin în scenariul puțin probabil la nivel teoretic, dar frecvent întâlnit în practică, în care judecătorul de cameră preliminară este împiedicat, din diverse rațiuni, a constata că nu sunt întrunite cumulativ condițiile nulității relative, întrucât existe mecanisme cvasi-compensatorii care vin în sprijinul înlăturării vătămării, precum: reaudierea în etapa *in personam* a urmăririi penale a martorilor audiați în etapa *in rem*, asigurarea accesului efectiv la dosarul de urmărire penală, reducerea forței probante a declarațiilor administrate în etapa *in rem* a urmăririi penale prin înlăturarea în activitatea de apreciere globală a probelor.

Analizând jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, constatăm că, din perspectiva dreptului român, „*notificarea oficială, ce emană de la o autoritate competentă, a faptului că unei persoane i se impută săvârșirea unei fapte penale*” se realizează conform art. 307 Cod procedură penală, prin intermediul procedurii „*aducerii la cunoștință a calității de suspect*”.

În conformitate cu art. 305 alin. (3) Cod procedură penală, „*când există probe din care să rezulte bănuiala rezonabilă că o anumită persoană a săvârșit fapta pentru care s-a început urmărirea penală și nu există vreunul dintre cazurile prevăzute la art. 16 alin. (1), organul de urmărire penală dispune ca urmărirea penală să se efectueze în continuare față de aceasta, care dobândește calitatea de suspect. Ulterior atribuirii calității de suspect, organele de urmărire penală au obligația de a îi aduce la cunoștință acestuia, înainte de*

¹ M. Udroi, Sinteze de Procedură penală, Partea Specială, Editura C.H. Beck, București 2020, p. 73.

prima sa audiere, calitatea de suspect, fapta pentru care este suspectată, încadrarea juridică a acesteia, drepturile procesuale prevăzute la art. 83, încheindu-se în acest sens un proces-verbal”.

Începând cu momentul aducerii la cunoștință a calității de suspect, persoana cu privire la care există bănuiala rezonabilă că a săvârșit fapta este acuzată de săvârșirea unei infracțiuni în sensul Convenției, urmând a-i fi recunoscute și aplicate garanțiile componente dreptului la un proces echitabil. Cu toate acestea, pentru a contrabalansa ingerințele aduse dreptului la apărare, în jurisprudența Curții s-a reținut că și persoanele față de care sunt efectuate acte de urmărire penală pot beneficia de garanțiile prevăzute de art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, chiar înainte de notificarea în mod formal a acuzației penale.

În cauza *Miculescu c. României*², Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că făptuitorul beneficiază de garanțiile dreptului la un proces echitabil, prevăzute de art. 6 § 1 și 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului „*de la prima declarație dată în fața organelor de poliție, chiar dacă urmărirea penală nu a fost începută cu privire la persoana acestuia, dacă atitudinea făptuitorului în etapa inițială a audierilor în fața organelor de cercetare penală poate avea consecințe hotărâtoare pentru perspectiva apărării în cursul întregului proces penal*”.³

În acest sens, Curtea analizează dacă, la momentul efectuării primei audieri, organele judiciare aveau suficiente probe pentru a suspecta persoana audiată de săvârșirea unei infracțiuni. Dacă suspiciunile existau, persoana audiată beneficia de toate garanțiile prevăzute de art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, deși urmărirea penală nu a fost continuată *in personam*⁴. În această situație, momentul primei audieri coincide cu cel al formulării acuzației în materie penală, indiferent de calitatea în care persoana respectivă a fost audiată.

În acest sens, avem în vedere ipoteza audierii martorului făptuitor, ce în temeiul art. 118 Cod procedură penală și al Deciziei Curții Constituționale nr. 236/2020 se poate prevala de dreptul la tăcere, invocând privilegiul împotriva autoincriminării. Momentul audierii acestuia, având în vedere și calitatea sa definitivă, va echivala cu cel al formulării unei acuzații în materie penală. În egală măsură, dispunerea efectuării unei percheziții în contextul în care există suspiciunea rezonabilă cu privire la săvârșirea infracțiunii de către o persoană ori la deținerea unor obiecte sau înscrisuri cu privire la aceasta este un moment cheie de natură a demasca formularea unei acuzații în materie penală în sensul Convenției.

² Decizia din 13 noiembrie 2012, cererea nr. 7993/05, par. 78-86.

³ „79. [...] În principiu, dreptul la apărare este încălcat în mod iremediabil atunci când declarații incriminatoare făcute în timpul unui interogatoriu al poliției, efectuat fără asistența posibilă a unui avocat, sunt utilizate pentru a întemeia o condamnare, deoarece partea în cauză este afectată personal de aceste restricții.”

⁴ V. Constantinescu, Codul de procedură penală. Comentariu pe articole. Ediția 2, Ed. C.H. Beck, București, 2016, p. 576.

Competența de a aprecia asupra suspiciunii că persoana cercetată este implicată într-o activitate infracțională aparține procurorului și organelor de cercetare penală. Astfel cum am arătat încă din debutul lucrării, această apreciere este supusă ulterior cenzurii judecătorului, în procedura de cameră preliminară.

Problele apte a fundamenta această suspiciune variază în raport cu împrejurările fiecărei cauze. Simpla împrejurare a cunoașterii identității potențialului autor nu este suficientă prin ea însăși pentru a se dispune începerea urmăririi penale *in personam*, cât timp standardul probatoriu nu satisface bănuiala că respectiva persoană a săvârșit fapta cu vinovăția prevăzută de legea penală⁵.

Dacă organele judiciare continuă efectuarea actelor de urmărire penală fără a notifica acuzația persoanei cercetate sau dispun audierea acestuia în calitate de martor, fără a-i recunoaște și asigura respectarea garanțiilor prevăzute de art. 10 Cod procedură penală și art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, dreptul la apărare suferă încălcări, iar actele de urmărire penală și probele administrate vor fi afectate de un viciu de legalitate, întrucât, atribuirea calității de suspect ca efect al continuării urmăririi penale *in personam* deschide posibilitatea

⁵ Prin încheierea nr. 6, pronunțată la 31 ianuarie 2015, Curtea de Apel Târgu Mureș a reținut următoarele: „Deși au fost invocate de către inculpați dispozițiile art. 305 alin. (3) NCPP, a constatat că aceste dispoziții nu conțineau limitări formale ale gradului de certitudine care trebuie să se degaje din datele și probele cauzei și care fundamentează indiciile rezonabile că o anumită persoană a săvârșit fapta pentru care a fost începută urmărirea penală. Este firesc să fie așa, întrucât fiecare cauză are particularitățile sale și pentru că doar procurorul – ca titular al funcției de urmărire penală și conducător al fazei de urmărire penală – este singurul în măsură să evalueze consistența datelor și probelor care stau la baza indiciilor rezonabile la care se referă art. 305 alin. (3) NCPP. În aceeași ordine de idei, chiar dacă anumite date pot să furnizeze un minim de indicii asupra identității posibilului suspect, acestea pot totuși să nu fie suficiente ca să ducă la o concluzie rezonabilă că acea persoană ar fi săvârșit fapta care formează obiectul urmăririi penale și atunci acele date trebuie verificate și întărite prin probe administrate după începerea in rem a urmăririi penale.

Altfel spus, doar cunoașterea identității potențialului autor al infracțiunii nu este îndestulătoare pentru ca organul de urmărire penală să declanșeze automat procedurile penale in personam. Aceasta deoarece, în filosofia noului Cod penal, spre deosebire de concepția anterioară a legiuitorului, vinovăția nu mai este o trăsătură distinctă a infracțiunii, ci un element care ține de prevederea faptei în legea penală. Prevederea faptei în legea penală implică atât elementele de ordin obiectiv, cât și pe cele de ordin subiectiv (cum este forma de vinovăție). În acest fel, a fost clarificată ambiguitatea creată sub Codul penal din 1969 de faptul că vinovăția era considerată o trăsătură esențială distinctă.

Plecând de la această schimbare a opticii legiuitorului cu privire la vinovăție, legea procesual penală conferă organelor de urmărire penală responsabilitatea de a analiza, anterior continuării urmăririi penale in personam, și aspectele de ordin subiectiv ale infracțiunii pentru care a debutat urmărirea penală in rem, punând practic la adăpost cetățenii de automatismul creat de art. 305 alin. (1) NCPP. T. Manea, A.S. Uzlău, C. Voicu, Camera preliminară. Practică judiciară., Ed. Hamangiu, București, 2017, pp. 107-108.

În consecință, interpretarea corectă a sintagmei «o anumită persoană săvârșit fapta» este în sensul că «o anumită persoană a săvârșit fapta vinovăția cerută de legea penală», ceea ce implică, pe plan procesual, demersuri probatorii mai elaborate ale organelor de urmărire penală”. C. Ghigheci, Cereri și excepții de cameră preliminară. II. Legalitatea și loialitatea administrării probelor. Comentarii și jurisprudență. Ed. Hamangiu, București, 2017, pp. 115-117.

acestuia de a uza de drepturile înscrise în art. 78, coroborat cu art. 83 Cod procedură penală.

În acest sistem complex de drepturi, se regăsește un drept intim legat de administrarea probelor – dreptul de a propune. Totodată, în această materie, suspectul are dreptul de a lua la cunoștință de efectuarea tuturor actelor de urmărire penală [cu excepția metodelor speciale de supraveghere ori cercetare și a percheziției corporale sau a vehiculelor în cazul infracțiunii flagrante, conform art. 92 alin. (1) Cod procedură penală], de a adresa întrebări persoanelor audiate în cauză, de a formula ori înscrie obiecțiuni cu privire la modalitatea de administrare a anumitor mijloace de probă (raport de expertiză, raport de constatare; procese – verbale de efectuare a perchezițiilor). A nega calitatea de suspect odată ce ea trebuie adusă la cunoștință echivalează cu o a produce o îngrădire nejustificată în exercitării acestor drepturi.

Prin încheierea nr. 923/05.10.2016, instanța supremă a reținut că „*dreptul la un proces echitabil este înfrânt atunci când, deși acuzarea este în posesia unor suspiciuni rezonabile că o persoană este implicată într-o activitate infracțională, nu aduce la cunoștință persoanei aceste aspecte și «alege» modalități alternative de ascultare a sa, pentru ca ulterior să le considere probe și să valorifice aceste probe împotriva aceleiași persoane. Așadar, s-a constatat că, în privința inculpatului TM, la momentul citării acestuia pentru a fi audiat în calitate de martor, procurorul cunoștea că este implicat în activități de natură infracțională, mai precis că s-a întâlnit cu inculpatul GS, că s-au purtat diferite discuții cu privire la situația juridică a șefului Consiliului Județean, că s-a deplasat împreună cu inculpatul GS la București, la VP, care i-a oferit o funcție de conducere.*

Prin modalitatea în care procurorul a ales să-și fundamenteze acuzația în materie penală împotriva inculpatului TM a fost încălcat principiul instituit prin art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, referitor la dreptul la un proces echitabil, prin încălcarea dreptului la apărare al acestuia”⁶.

2. Standardul probatoriu necesar atribuirii calității de suspect

Începerea urmăririi penale *in personam* trebuie dispusă de îndată ce organele de urmărire penală au suficiente probe pentru a suspecta o persoană de săvârșirea infracțiunii urmărite. Amânarea nejustificată a efectuării urmăririi penale *in personam* după ce aceasta a operat în mod natural în temeiul legii poate genera o viciere a dreptului la apărare și excluderea probelor nelegal administrate, întrucât suspectul ar fi privat de posibilitatea de a uza de întreg complexul de drepturi recunoscute în legătură cu efectuarea actelor de urmărire penală și administrarea probatorului.

Prin încheierea nr. 138/19.02.2016, ÎCCJ a reținut că administrarea, în stadiul urmăririi penale cu privire la faptă, a probelor pe care procurorul și-a întemeiat

⁶ C. Ghigheci, *op. cit.*, p. 39.

într-un mod determinant dispoziția de trimitere în judecată a încălcat dreptul la apărare al inculpatului, atrăgând astfel nelegalitatea urmăririi penale⁷. S-a arătat în motivare că, deși aparent au fost respectate toate dispozițiile legale în materia efectuării urmăririi penale, acestea au fost deturnate de la scopul lor. Această modalitate de interpretare a dovedit rea-credință din partea organelor de urmărire penală, care, în mod deliberat, nu au început urmărirea penală *in personam*, deși aveau toate elementele necesare, întocmai pentru ca persoana cercetată să nu aibă acces la dosar, să nu poată participa la efectuarea actelor de urmărire penală și la administrarea probelor, respectiv să nu poată uza de prevederile art. 92 alin. (1), (2), (4) și (8) din Codul de procedură penală. În cauză, inculpatul nu a avut posibilitatea să se opună administrării unor probe și nici să examineze cea mai mare parte a declarațiilor martorilor, întrucât nu a avut cunoștință de administrarea acestora, nefiind informat de organele de urmărire penală, în condițiile în care majoritatea probelor a fost administrată înainte de a-i fi atribuită și adusă la cunoștință calitatea de suspect⁸.

Observăm astfel că *organele judiciare nu au un drept discreționar în alegerea momentului formulării acuzației în materie penală* față de persoana cercetată. Deși, potrivit art. 97 alin. (2) Cod procedură penală, probele se obțin în procesul penal, simpla dispoziție de începere a urmăririi penale nu este suficientă pentru a fi respectată în litera și spiritul său legalitatea activității de probațiune atunci când datele strânse în cauză sunt suficiente pentru a naște bănuiala cu privire la săvârșirea infracțiunii de o anumită persoană. Din acest punct, persoana vizată are dreptul de a participa în proces și de a se apăra, în condițiile art. 10 Cod procedură penală și al art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, iar organele judiciare au obligația de a crea cadrul procesual în contextul căruia aceste drepturi să fie exercitate.

Amânarea în mod nejustificat a formulării acuzației în materie penală are ca efect restrângerea dreptului la apărare, cu încălcarea art. 10 Cod procedură penală și al art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, întrucât suspectul poate pierde posibilitatea de a contesta anumite acte de urmărire penală, deși acestea au aptitudinea de a fi folosite pentru a întemeia formularea unei propuneri viitoare de luare a unei măsuri preventive, o dispoziție de trimitere în judecată sau chiar hotărârea de condamnare.

De exemplu, putem avea în vedere ipoteza în care martorii principali ai acuzării sunt audiați în cursul urmăririi penale *in rem*, cu respectarea tuturor

⁷ În speță, urmărirea penală a fost începută în rem, la 22.01.2012, și *in personam*, la 28.03.2016. În perioada 22.01.2012 – 28.03.2016, au fost audiați toți martorii pe ca căror declarații s-a întemeiat dispoziția de trimitere în judecată. După începerea urmăririi penale *in personam*, procurorul a audiat suspectul și a respins toate cererile de reaudiere a martorilor. La 06.04.2016, procurorul a dispus punerea în mișcare a acțiunii penale, iar la 21.04.2016 a audiat inculpatul. Ulterior, la 18.05.2016, s-a emis rechizitoriul, dispunându-se trimiterea în judecată a inculpatului.

⁸ C. Ghigheci, *op. cit.*, pp. 27-28.

dispozițiilor în materia audierii, iar ulterior, actele de efectuare în continuare a urmăririi penale, punere în mișcare a acțiunii penale și trimiterea în judecată se succedă cu celeritate, în condițiile legii, însă în contextul respingerii cererii suspectului sau a inculpatului de readministrare a respectivelor probe. În atare situație, dreptul la apărare cunoaște în mod incontestabil o restrângere disproporționată. Deși probele au fost strânse cu încălcarea legii – art. 10 alin. (2) și (5) Cod procedură și art. 6 parag. 3 lit. d) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului – excluderea probelor în baza acestui temei poate fi împiedicată pe motiv că nu sunt îndeplinite condițiile art. 281-282 Cod procedură penală, pentru incidența nulității actelor de procedură efectuate cu ocazia audierii martorilor acuzării⁹.

3. Legalitatea administrării probelor anterior aducerii la cunoștință a calității de suspect

Încunoștințarea despre începerea urmăririi penale in personam trebuie să se realizeze de îndată, fără ca organele judiciare să administreze probe între momentul dispunerii începerii urmăririi penale in personam și cel al încunoștințării. Prin Decizia nr. 242/03.12.2012, ÎCCJ – Completul de 5 judecători¹⁰ a reținut că „în succesiunea măsurilor procesuale dispuse de către procuror și a mijloacelor de probă administrate, prima instanță a evidențiat încălcările dreptului la apărare, în sensul că în intervalul de timp scurs între momentul adoptării rezoluției de începere a urmăririi penale – 6 ianuarie 2011, ora 15⁰⁰ – și acela al aducerii la cunoștință a învinuirii și a dreptului la apărare – 11 ianuarie 2011, ora 10⁴⁵ – organul de urmărire penală a procedat, mai înainte de a-l fi încunoștințat pe inculpat (pe atunci, doar învinuitul VTC) și în lipsa vreunui apărător, la audierea mai multor persoane¹¹.

⁹ Valențe ale principiului loialității administrării probelor în dreptul procesual penal român (Giulia Șologan, AUBD, Forum Juridic nr. 2/2022).

¹⁰ www.scj.ro.

¹¹ „În ziua de 6 ianuarie 2011, între orele 15⁰⁵ și 19⁰⁰, a persoanei vătămate SPD, căreia i s-a luat o declarație olografă și una pe formular și a martorilor (lucrători de poliție judiciară) DM, VM și ZS, cu mențiunea că, în cuprinsul dispozitivului ordonanței procurorului din 13 ianuarie 2011, ora 9⁰⁰, primii doi martori – DM și VM – apar ca părți vătămate.

În ziua de 7 ianuarie 2011, între orele 10³⁰ și 12²⁵, au fost audiați martori (de asemenea, lucrători de poliție judiciară) III și EI. Ulterior, în ziua de 10 ianuarie 2011, același procuror i-a audiat ca martori pe numiții MM (orele 10²⁰-11⁰⁵) și ȘC (orele 12⁰⁰-12⁴⁰), ambii asistați de apărător ales, precum și pe numitul PM (orele 13⁰⁰-14⁰⁰). De asemenea, au fost audiați ca martori, de către lucrătorii de poliție judiciară delegați de procuror, numiții DCCM (11 ianuarie 2011 orele 14²⁵-15³⁰), DMG (12 ianuarie 2011, orele 8¹⁰-9¹⁵), GAA (12 ianuarie 2011, orele 9¹⁰-9⁴⁵) și PNA (12 ianuarie 2011, orele 8²⁰-9¹⁰), toți agenți de poliție.

Pe niciuna din declarațiile mai sus arătate nu se află vreo mențiune din care să rezulte că la audiere ar fi asistat – potrivit art. 172 alin. (1) teza I CPP (1968 – n.a.) – un apărător al învinuitului VTC”.

[...] Instanța de control judiciar apreciază că, chiar dacă la data de 7 ianuarie 2011, ora 16⁴⁰ a fost întocmit un proces-verbal în dosarul nr. 9/P/2011 de citare la domiciliul învinuitului CVT, acest înscris avea drept scop numai citarea învinuitului pentru data de 11 ianuarie 2011 ora 10⁰⁰, acesta neputând echivala cu vreo dovadă de aducere la cunoștință a învinuirii precum și a dreptului la apărare sau de efectuarea altui act de urmărire penală.

Altfel spus, chiar dacă asistența în raport cu infracțiunile pentru care s-a început urmărirea penală față de învinuit (...) nu era obligatorie, iar aducerea la cunoștință a învinuirii și a dreptului la apărare a avut loc la un interval de cinci zile, procurorul nu avea posibilitatea administrării vreunui mijloc de probă, ceea ce ar fi condus la respectarea garanției efective a dreptului la apărare [...].”

De asemenea, prin încheierea din 06.07.2016¹², Tribunalul Vâlcea a reținut că „articolul 307 Cod procedură penală impune obligația organelor judiciare de a aduce la cunoștință suspectului fapta pentru care este suspectat, încadrarea juridică și drepturile prevăzute la art. 83. Deși acest text nu prevede un termen pentru efectuarea acestor activități, art. 10 alin. (3) prevede expres că suspectul are dreptul de a fi informat de îndată despre faptă și încadrarea juridică și că organele judiciare au obligația de a asigura exercitarea deplină și efectivă a dreptului la apărare, principiu consfințit și de art. 6 parag. 3 lit. a) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În cauză, organele de urmărire penală nu doar că au încălcat această obligație prin aducerea la cunoștință la aproape 2 luni a calității de suspect, a faptei și a drepturilor, dar au și administrat probe în acest interval, respectiv au procedat la o completare a declarației matorului TR și au audiat martorul DI. Procedând astfel, organele judiciare l-au împiedicat pe inculpat (suspect la acel moment) să își exercite dreptul la apărare”¹³.

4. Efectele dispoziției de continuare a urmăririi penale *in personam* în raport cu momentul dobândirii calității procesuale de suspect

Începerea urmăririi penale *in personam* și încunoștințarea persoanei cercetate despre dobândirea calității de suspect trebuie făcute în mod expres, acestea neputând rezulta implicit din modalitatea de efectuare a urmăririi penale.

În acest sens, prin încheierea pronunțată la 30.08.2016, Curtea de Apel Brașov – Secția Penală a reținut că „nu poate fi primită susținerea inculpatului potrivit căreia calitatea de suspect se câștigă în mod automat de către persoana față de care rezultă bănuiala rezonabilă că a săvârșit fapta ce face obiectul cercetării, chiar din momentul în care din materialul judiciar strâns exclusiv în timpul urmăririi penale rezulta acest lucru. Aceasta este și rațiunea pentru care la art. 305 Cod procedură penală a fost introdus, prin Legea nr. 255/2013, alin. (3), care reglementează clar momentul dobândirii calității de

¹² Definitivă prin încheierea judecătorului de cameră preliminară din cadrul Curții de Apel Pitești, din 31.03.2017.

¹³ C. Ghigheci, *op. cit.*, pp. 33-34.

suspect și actul prin care procurorul dispune aceasta. În forma inițială a textului nu exista această reglementare, iar legiuitorul a înțeles să modifice textul în forma actuală, tocmai pentru a evita subiectivismul în interpretarea acestei dispoziții legale. Această interpretare a fost validată și de practica judiciară, care a statuat că se impune începerea urmăririi penale în rem chiar dacă din actul de sesizare rezultă numele prezumtivului autor al faptei. Altfel, momentul dobândirii calității de suspect ar rămâne unul complet nedeterminat, fapt care nu poate fi acceptat, având în vedere consecințele pe care le presupune acest moment pentru drepturile și libertățile persoanei și pentru desfășurarea procesului penal”¹⁴.

În acord cu decizia citată, apreciem că momentul dobândirii calității de suspect trebuie expres determinat, pentru a se stabili în concret modalitatea în care suspectul și-a exercitat dreptul la apărare în cauză. Astfel, dobândirea calității de suspect se va realiza prin ordonanța de efectuare în continuare a urmăririi penale, emisă în baza dispozițiilor art. 305 alin. (3) Cod procedură penală. De la acel moment, suspectul trebuie chemat la sediul organului judiciar și încunoștințat cu privire la acuzația formulată, în condițiile art. 307 Cod procedură penală.

Astfel, se pune întrebarea, când devine o persoană suspect în sensul legii procesuale?

Există o diferență notabilă sau doar conceptuală între calitatea de suspect și cea de învinuit, din vechea reglementare?

¹⁴ „În cauză s-a constatat că urmărirea penală s-a desfășurat într-un ritm susținut, iar față de numărul mare de persoane implicate în proces, perioada scursă de la momentul depunerii plângerii și denunțului care l-au privit pe inculpat până la momentul dispunerii efectuării în continuare a urmăririi penale față de acesta nu este unul disproporționat. Urmărirea penală are un caracter dinamic și este normală trecerea unei perioade de timp între data sesizării și data dobândirii calității de suspect. De asemenea, este normală și dobândirea calității de suspect la momente diferite, pentru fapte diferite, având în vedere că probele de pe care procurorul le consideră necesare pentru acuzarea unei persoane pot proveni la date diferite sau chiar pot forma la momente diferite convingerea procurorului cu privire la abilitatea lor de a dovedi existența bănuielii rezonabile. Tocmai de aceea, în aceste situații, remediul pentru asigurarea posibilității suspectului participa activ la urmărirea penală este solicitarea de reaudiere persoanelor a audiate anterior dobândirii calității de suspect, dacă inculpatul consideră necesar acest lucru. Inculpatul nu poate solicita direct în camera preliminară excluderea acestor probe, pe motiv că au fost administrate anterior dobândirii calității de suspect, deoarece probele respective pot privi pe alți inculpați, care au participat la administrarea lor. Altfel, dacă inculpatul nu a solicitat reaudierea dacă inculpatul nu a solicitat reaudierea persoanelor audiate anterior, remediul legal este cel al administrării probelor respective în cursul judecății, în condiții de contradictorialitate și publicitate, iar nu excluderea probelor.

[...] În ceea ce privesc actele de urmărire penală efectuate anterior datei aducerii la cunoștință a calității de suspect, acestea nu pot fi excluse pe motiv că avocatul inculpatului nu a putut participa la efectuarea lor. Urmărirea penală este o fază dinamică, în care probele se strâng treptat, fapt ce poate conduce pe parcursul ei la extinderea urmăririi. Acest lucru nu înseamnă că, de fiecare dată când are loc o extindere a urmăririi penale, procurorul ar trebui să refacă toate actele de urmărire penală efectuate anterior. Aceasta, pentru că este nevoie ca mai întâi să fie strânse probe pe care procurorul să-și întemeieze noile acuzații și de-abia după aceea, acesta să procedeze la extinderea urmăririi penale”. C. Ghigheci, *op. cit.*, pp. 115-117.

Plecând de la distincția între calitatea de suspect și cea de învinuit reglementată în legislația anterioară, s-a arătat că¹⁵ diferența esențială între cele două calități procesuale privește modul de dobândire, și nu conținutul drepturilor și obligațiilor procesuale. Astfel, potrivit vechii reglementări, calitatea de învinuit se acordă de către organele judiciare atunci când urmărirea penală se efectua față de o persoană. Același autor arată că, punerea sub învinuire implica o manifestare de voință, un act procesual de dispoziție din partea organelor de urmărire penală. Evident că premisa rațională era existența unui material probator consistent, însă nicio dispoziție legală nu condiționa sau limita voința organului judiciar.

Prin urmare, manifestările arbitrare (și inechitabile) nu erau excluse. Calitatea de învinuit putea fi acordată odată cu începerea urmăririi penale, chiar dacă persoana făptuitorului era indicată doar în actul de sesizare. Deși la dosar existau probe sau date care indicau o suspiciune fundamentată că o anumită persoană a săvârșit fapta anchetată, în fapt, în mod deliberat organele judiciare refuzau să-i acorde calitatea de învinuit pentru a coordona ancheta în absența exercitării drepturilor conferite de lege. Astfel, deși în concret urmărirea penală se desfășura față de ea, această persoană era chemată în proces în calitate neutre, vag definite ori care nu corespundeau în fapt cu tiparul de cercetări desfășurate, precum calitatea de martor sau făptuitor. Prin realizarea acestui subterfugiu, persoana nu avea niciun drept în ce privește administrarea probelor în cursul urmăririi. De asemenea, se refuza deliberat acordarea calității de învinuit persoanei față de care în concret se efectua cercetarea pentru a nu fi astfel informată cu privire la aceasta (se efecteau interceptări audio-video pentru perioade mai mari chiar de 1 an fără acordarea unei calități sau uneori chiar fără începerea urmăririi penale).

Achiesăm la opinia autorului potrivit căreia noua reglementare tinde să înlăture aceste deficiențe. Potrivit art. 77 Cod procedură penală, în prezent, calitatea de suspect se dobândește în mod automat, în virtutea legii, când, din materialul judiciar strâns exclusiv în timpul urmăririi penale, rezultă bănuiala rezonabilă că acea persoană a săvârșit fapta anchetată. Dobândirea calității de suspect nu mai depinde exclusiv de voința organului judiciar. Acesta doar constată dobândirea calității procesuale determinată de datele și probele existente în cauză.

Această opinie se realizează și jurisprudenței Curții Europene în interpretarea noțiunii de acuzație în materie penală. Astfel, dobândirea calității de suspect intervine *ex lege*, atunci când sunt întrunite condițiile impuse de normele aduse în discuție, organul judiciar doar constatând existența unei acuzații în materie penală, sens în care va da efect obligatoriu dispozițiilor în materie, va dispune efectuare în continuare a urmăririi penale și îi va aduce la cunoștință drepturile.

În acest sens este și imperativul dispozițiilor art. 305 alin. (3) Cod procedură penală care, în opinia noastră, nu creează dubii în interpretare. Prin urmare,

¹⁵ A. Zarafiu, Procedură penală. Partea generală. Partea specială. Ediția 2, Editura C.H. Beck, București 2015, p. 58.

organele de urmărire penală nu mai au posibilitatea nici de a acorda prematur această calitate, nici de a amâna acordarea ei. Ca element de factură subiectivă, bănuiala devine rezonabilă când se legitimează prin mijloace de natură obiectivă, verificabile material: datele și probele existente în cauză.

Informațiile și datele obținute înainte de începerea urmăririi penale (din mass-media, din alte cauze sau din orice alte surse) nu pot fundamenta în mod legal calitatea de suspect câtă vreme acestea nu sunt câștigate acelei cauze prin administrarea de probe. Aceste informații și date pot justifica cel mult o începere *in rem* a urmăririi penale ca urmare a sesizării din oficiu a organelor judiciare.

Potrivit art. 10 alin. (3) Cod procedură penală, suspectul are dreptul de a fi informat de îndată și înainte de a fi ascultat despre fapta pentru care se efectuează urmărirea penală și încadrarea juridică a acesteia. Prin raportare la aceste aspecte, efectuarea unei percheziții la domiciliul unei persoane, emiterea unui mandat de supraveghere tehnică cu privire la o persoană determinată poate echivala cu existența unei suspiciuni rezonabile că acea persoană a săvârșit fapta anchetată, câtă vreme emiterea actului care a autorizat măsură nu se întemeiază pe o suspiciune generală, neutră, ci pe o suspiciune care o vizează în mod direct [atât dispozițiile art. 139 alin. (1) lit. a), cât și cele ale art. 157 alin. (1) Cod procedură penală enumeră printre condițiile dispunerii celor două procedee existența unei suspiciuni rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni de către o persoană].

Prin urmare, acestei persoane trebuie să i se recunoască calitatea de suspect [în condițiile art. 305 alin. (3) Cod procedură penală] urmând, de îndată și înainte de a fi audiată, să fie informată cu privire la acest aspect. Actele de urmărire efectuate și probele strânse fără acordarea și comunicarea deliberate a calității de suspect, deși exista suspiciunea rezonabilă în acest sens (materializată în forme cum sunt cele de mai sus) sunt nelegale. În aceste condiții, actele pot fi anulate în condițiile art. 282 Cod procedură penală (nulitate relativă), iar probele pot fi excluse, în condițiile art. 102 alin. (3) Cod procedură penală.

În raport de momentul încunoștințării, judecătorul de cameră preliminară va aprecia ulterior dacă atribuirea calității de suspect s-a realizat când organele de urmărire penală aveau suficiente probe pentru a bănui implicarea persoanei cercetate într-o activitate infracțională sau ulterior și dacă au existat motive suficiente pentru a justifica eventuala amânare a atribuirii calității de suspect ori de încunoștințare a suspectului despre dobândirea acestei calități.

Prin *decizia nr. 131/2018*¹⁶, însă, Curtea Constituțională a adoptat opinia contrară, reținând că *persoana cu privire la care se efectuează cercetări, fără să fi dobândit calitatea de suspect, nu se poate prevala încă de dreptul la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil și nu are calitatea de a formula contestație privind durata procesului penal.*

¹⁶ Publicată în M. Of. nr. 569 din 5 iulie 2018.

În motivare, Curtea Constituțională a reținut că „această soluție juridică apare ca fiind rezonabilă, fiind justificată prin lipsa formulării, cu privire la o persoană în legătură cu care sunt efectuate doar acte de cercetare penală, dar care nu are calitatea de suspect sau de inculpat, a unei suspiciuni referitoare la săvârșirea de către aceasta a unei infracțiuni. [...] Prin «făptuitor» se înțelege persoana care nu are calitatea de suspect, dar în legătură cu care sunt realizate acte de cercetare penală. Astfel, pot avea calitatea de făptuitor persoanele împotriva cărora a fost înregistrată o plângere penală sau persoanele avute în vedere în desfășurarea urmăririi penale în rem, dar în privința cărora nu este atins standardul de probațiune necesar pentru a putea fi încadrate în categoria suspectilor sau a inculpaților. Prin urmare, în privința acestor persoane, probatoriul administrat furnizează indicii care să sugereze o eventuală formă de vinovăție în săvârșirea faptelor ce fac obiectul urmăririi penale. Din această perspectivă, Curtea a constatat că procesul penal parcurge mai multe etape, caracterizate prin nivele diferite ale probării vinovăției persoanelor care săvârșesc fapte de natură penală¹⁷.

[...] procesul etapizat de formulare și demonstrare a unei acuzații în materie penală presupune, printre altele, crearea, pentru participanții la procesul penal, a unei stări de incertitudine juridică, ce evoluează odată cu etapele procesului penal, incertitudine de natură a afecta existența acestora și de a influența conținutul raporturilor juridice pe care ei le încheie cu alți subiecți, motiv pentru care se impune a fi limitată în timp, pentru a nu afecta în mod ireversibil existența persoanelor în cauză. [...]

Curtea a constatat că această problemă nu poate fi invocată, însă, în privința făptuitorului sau a altor persoane chemate, în cursul urmăririi penale, pentru a fi audiate cu privire la diferite fapte reținute în dosarele penale și care nu au calitatea de părți ale procesului penal¹⁸.

¹⁷ Din această perspectivă, Curtea a constatat că procesul penal parcurge mai multe etape, caracterizate prin nivele diferite ale probării vinovăției persoanelor care săvârșesc fapte de natură penală. Această evoluție graduală debutează cu existența unor bănueli rezonabile că persoana în cauză a săvârșit o infracțiune, bănueli a căror constatare îi conferă respectivei persoane calitatea de suspect, continuă cu formarea, pe baza probelor administrate, a unei presupunerii rezonabile că persoana avută în vedere a săvârșit o infracțiune, etapă ce determină punerea în mișcare a acțiunii penale, conform art. 15 din Codul de procedură penală, și dobândirea calității de inculpat, și se finalizează cu demonstrarea vinovăției acesteia, dincolo de orice îndoială rezonabilă, fapt ce transformă inculpatul în persoană condamnată (a se vedea, în acest sens, Decizia nr. 198 din 23 martie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 515 din 4 iulie 2017).

¹⁸ „22. Curtea a constatat că această problemă nu poate fi invocată, însă, în privința făptuitorului sau a altor persoane chemate, în cursul urmăririi penale, pentru a fi audiate cu privire la diferite fapte reținute în dosarele penale și care nu au calitatea de părți ale procesului penal. Acest aspect a fost reținut și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care, spre exemplu, prin Hotărârea din 27 septembrie 2007, paragrafele 48 și 54, pronunțată în Cauza Reiner și alții împotriva României, a statuat, în privința reclamantului, că «deși a fost audiat în anul 1991 de poliție, el nu avea niciun motiv să presupună că este vizat personal și nimic nu indică faptul că în acest stadiu era el însuși bănuț de săvârșirea infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte. Deși este adevărat că martorul F.G. l-a menționat printre agresorii lui A.A., nu a fost luată nicio măsură care ar fi putut avea urmări importante asupra situației sale. În plus, din 1991 până în 1997, el nu a fost citat pentru a depune mărturie și nicio altă măsură nu a fost luată împotriva lui. Deși numărul dosarului penal indică faptul

[...] Pentru aceste considerente, Curtea a constatat că excluderea persoanelor față de care au fost realizate acte de urmărire penală, dar care nu au calitatea de părți ale procesului penal, din categoria titularilor dreptului de a formula contestație privind durata procesului penal este firească, nefiind de natură a încălca accesul la justiție și dreptul la un proces echitabil al acestora”.

Analizând însă considerațiile evocate în secțiunile precedente, apreciem ca fiind criticabilă decizia Curții Constituționale, din perspectiva următoarelor motive:

Sub un prim aspect, vom avea în vedere filtrul jurisprudenței Curții Europene citată anterior, potrivit căreia persoana cercetată beneficiază de garanțiile dreptului la un proces echitabil, prevăzute de art. 6 § 1 și 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului încă de la prima declarație dată în fața organelor de poliție, chiar dacă urmărirea penală nu a fost începută *in personam*.

Printre garanțiile prevăzute de art. 6 § 1, o regăsim și pe cea privind soluționarea cauzei într-un termen rezonabil. Aplicarea acestei garanții nu a fost exclusă implicit sau explicit de la aplicare prin considerentele hotărârii Curții, astfel că nu trebuie exclusă nici de organele judiciare chemate a interpreta și aplica hotărârea.

Din moment ce persoana care face obiectul cercetării este audiată cu privire la activitatea infracțională în care organele judiciare bănuiesc că ar fi fost angrenată, aceasta părăsește terenul unei calități neutre și capătă statutul de persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni, în sensul Convenției, și trebuie să beneficieze de plenitudinea garanțiilor dreptului la un proces echitabil, prevăzute de art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În al doilea rând, considerăm că decizia Curții Constituționale realizează o interpretare restrictivă a hotărârii Curții Europene a Drepturilor Omului, pronunțată în cauza Reiner și alții c. României, citată în considerente. În cauza respectivă, s-a reținut că „reclamantul a fost audiat în anul 1991 de către poliție, însă la momentul respectiv nu avea niciun motiv să presupună că este vizat personal și nimic nu indica faptul că în acel stadiu era el însuși bănuیت de săvârșirea infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte. Deși martorul F.G. l-a menționat printre agresorii lui A.A., față de reclamant nu a fost luată nicio măsură care ar fi putut avea urmări importante asupra situației sale, iar între 1991 și 1997

că a fost constituit în anul 1990, nu este mai puțin adevărat faptul că era vorba de o urmărire penală în rem și că era posibil ca ancheta împotriva reclamantului să înceapă mai târziu. De altfel, reclamantul însuși a precizat în formularul său de cerere trimis Curții că a fost citat pentru a fi audiat în anul 1997. Abia la data de 13 noiembrie 1997 Parchetul l-a audiat și l-a informat oficial că era bănuیت de săvârșirea unei infracțiuni. Prin urmare, Curtea a apreciat că abia la această dată a început procedura penală în ceea ce îl privește». Prin aceeași hotărâre, instanța europeană a reamintit că, în materie penală, dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil are tocmai scopul de a evita «ca o persoană inculpată să rămână prea mult în incertitudine privind soarta sa (Hotărârea din 10 noiembrie 1969, pronunțată în Cauza Stogmuller împotriva Austriei, paragraful 5)»”.

nu a fost citat pentru a depune mărturie și nicio altă măsură nu a fost luată împotriva lui. S-a conchis astfel că, deși numărul dosarului penal indică faptul că a fost constituit în anul 1990, la acel moment urmărirea penală s-a efectuat în rem și era posibil ca ancheta împotriva reclamantului să înceapă mai târziu. Abia la data de 13 noiembrie 1997 Parchetul l-a audiat și l-a informat oficial că era bănuit de săvârșirea unei infracțiuni”.

Față de situația de fapt prezentată în *cauza Reiner și alții c. României*, se poate conchide fără dubiu că urmărirea penală împotriva reclamantului a început în anul 1997, când procurorul l-a audiat și l-a informat că era învinuit de săvârșirea unei infracțiuni. Cu toate acestea, în alte cauze, dintre care menționăm cea precitată în prezenta lucrare, *Miculescu c. României*, s-a reținut că la momentul primei audieri în fața organelor de poliție, acestea aveau suficiente probe pentru a suspecta persoana audiată de săvârșirea unei infracțiuni. În atare situații, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că existența respectivelor suspiciuni era suficientă pentru ca persoana audiată să poată beneficia de toate garanțiile prevăzute de art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În acest sens, apreciem că varietatea situațiilor de fapt ce se pot ivi în practică impune adoptarea unor soluții diferite, raportate la specificul fiecăreia. Cum în cauza *Reiner și alții c. României*, momentul primei audieri în fața organelor de poliție (din 1991) nu existau probe pentru a-l suspecta pe reclamant de săvârșirea unei infracțiuni și nu existau astfel motive pentru ca acesta să beneficieze de garanțiile prevăzute de art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în cauza *Miculescu c. României*, probele erau suficiente pentru a reține aceste suspiciuni încă de la prima audiere și astfel reclamantul trebuia să beneficieze de garanțiile dreptului la un proces echitabil.

Așadar, cu atât mai mult în cauzele în care probele sunt suficiente pentru ca persoana cercetată să fie suspectată de săvârșirea unei infracțiuni încă de la prima audiere în fața organelor de poliție, vor fi aplicabile toate garanțiile prevăzute de art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În raport cu concluziile arătate anterior, continuarea efectuării urmăririi penale *in rem* ulterior momentului la care există suficiente probe pentru a bănuși o anumită persoană de săvârșirea infracțiunii și amânarea aducerii la cunoștință a calității restrânge dreptul la apărare și poate avea ca efect excluderea probelor administrate de la acel moment până la comunicarea începerii urmăririi penale *in personam*.

SHARENTING-UL SAU CUM POT DEVENI PĂRINȚII PRINCIPALII INVADATORI AI INTIMITĂȚII PROPRIULUI COPIL. REMEDII ÎN PLAN JURIDIC

Lect. univ. dr. **Georgeta-Bianca SPÎRCHEZ**,

Masterand **Bianca-Alexandra DOBRESU**

Abstract

In the current context, posting media content on the Internet is the main method of privacy invasion, the image being considered a visual footprint of all individuals. What happens when the data subject of these postings is a child? The concern to find legally funded answers to this question was the basis for this study. Is the current legal framework sufficient to ensure adequate protection for children or should the legislator intervene with additional protection to discourage practices that violate this fundamental right?

Keywords: *sharenting, the right to one's own image, personal data, the right to privacy, parental authority*

1. Precizări introductive

Creșterea popularității rețelelor sociale a condus și la amplificarea fenomenului cunoscut simbolic sub denumirea de „sharenting”, adică la distribuirea de către părinți, online, în special prin intermediul rețelelor de socializare, a fotografiilor/imaginilor care surprind momente din viața copiilor lor.

Acest apetit pentru partajarea conținuturilor se datorează capacității tehnologiei de a crea și menține legături sociale în cadrul unor comunități virtuale dar chiar și monetizării unor conținuturi¹, situații în raport de care părinții se plasează în postura unor veritabili manageri ai imaginii copiilor lor. Riscurile generate de expunerea pe Internet a imaginii unui copil² se cristalizează, în principal, în jurul

¹ Potrivit Expunerii de motive la proiectul legislativ francez (*Proposition de loi n°758 visant à garantir le respect du droit à l'image des enfants*), accesată (04.04.2023) la adresa web: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/16/textes/l16b0758_proposition-loi.

² Pentru principalele amenințări online, care pot afecta copiii (pornind de la cyberbullying, merg până la grooming, sexting și furtul de date și de identitate). Pentru dezvoltări a se consulta D.I. Cîreașă, *Datele personale ale copiilor într-o lume digitală*, Revista română pentru protecția și securitatea datelor cu caracter personal nr. 2/2022.

dificultății de a controla difuzarea acestor date personale sensibile, care pot inițial să fie destinate unui „public” restrâns, dar care mai apoi pot deveni vizibile mai multor utilizatori, nu toți de bună credință.

În acest context, prezentul studiu se înscrie în linia preocupărilor actuale de a responsabiliza titularii autorității părintești, cei dintâi protectori ai copilului, în sensul înțelegerii consecințelor vătămătoare pentru copil³ și acționării în interesul superior al acestuia, urmărind, totodată, și sensibilizarea tuturor factorilor de decizie implicați în asigurarea efectivă a acestui principiu fundamental.

În vederea atingerii obiectivului științific pe care ni l-am propus, urmează, mai întâi, să aducem o serie de lămuriri terminologice necesare înțelegerii problematicei expuse, pentru ca mai apoi să ne aplecăm asupra răspunsului pe care îl poate oferi *de lege lata* și *de lege ferenda* dreptul.

Astfel, în ceea ce privește termenul de copil, vom reține că este vorba despre o persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani și nici nu a dobândit capacitate deplină de exercițiu, în condițiile legii⁴, sens în care avem în vedere atât prevederi de drept intern-art. 263 alin. (5) Cod civil, respectiv art. 4 lit. a) din Legea nr. 272/2004⁵, dar și dispozițiile de drept internațional, cum sunt cele ale Convenției Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului care se referă la orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă⁶.

Referitor la distribuirea fotografiilor copiilor de către părinți, pe platformele de socializare, se aduce în discuție dreptul copilului la protejarea imaginii sale, ca o componentă a vieții sale intime, private și familiale⁷.

În acest sens arătăm că, în conformitate cu jurisprudența Curții europene a drepturilor omului⁸, „imaginea unei persoane constituie unul din aspectele de bază ale personalității ei, de vreme ce dezvăluie caracteristicile unice ale persoanei și le distinge de cele ale semenilor ei. Dreptul la protecția imaginii unei persoane reprezintă, așadar, unul din componentele esențiale ale dezvoltării personale și presupune dreptul de a controla utilizarea acelei imagini, inclusiv dreptul de a

³ Unii autori (A.C. Pană, *Dreptul la Internet și dreptul la viață digitală*, Revista Română de Dreptul Afacerilor nr. 3/2022, în Biblioteca virtuală www.sintact.ro) vorbesc despre riscuri care nu se regăsesc în interacțiunile sociale obișnuite, în concepția acestora pe zi ce trece Homo sapiens se transformă în Homo ciberneticus, fiind necesare reglementări distincte a tuturor drepturilor digitale.

⁴ Urmare a căsătoriei sau emancipării sale.

⁵ Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republic. în M. Of. nr. 159/5 martie 2014, cu modificările și completările ulterioare.

⁶ Pentru explicarea conceptului potrivit jurisprudenței Curții europene a drepturilor omului, a se vedea S.D. Șchiopu, *Brief considerations on processing a child's personal data*, Jus et civitas nr. 2/2019.

⁷ Drept fundamental garantat de art. 8 al Convenției europene a drepturilor omului, stabilit în Constituția României la art. 26.

⁸ C.E.D.O., *Cauza Bogomolova c. Rusiei* (cererea nr.13812/09), Hotărârea din 20 iunie 2017, definitivă în 13 noiembrie 2017, ECLI:CE:ECHR:2017:0620JUD001381209.

refuza publicarea ei". Într-o altă cauză în care s-a pronunțat Curtea de la Strasbourg⁹ dreptul unei persoane de a controla utilizarea imaginii sale acoperă posibilitatea recunoscută acelei persoane de a se opune înregistrării, conservării și reproducerii imaginii de către o altă persoană.

Astfel, protejarea dreptului la imagine, circumscris dreptului copilului la viață privată, trebuie respectat de către oricine, inclusiv de părinții/reprezentanții legali ai copilului. Într-un caz de *sharenting* va fi vorba despre găsirea unui just echilibru între drepturi concurente¹⁰, dreptul la imagine al copilului și autonomia părintelui în a decide referitor la chestiuni legate de familie, justul echilibru putând fi atins prin aplicarea principiului proporționalității.

Doctrina actuală a consacrat chiar conceptul de drept la viață digitală¹¹ care ar permite fiecărui individ să își construiască propria identitate virtuală¹², cu ajutorul dreptului la protecția datelor, ce ar impune și un așa-numit drept la autodeterminare informațională¹³, autoritățile având obligații de abținere (negative) sau proactive (pozitive) în vederea protejării acestor drepturi în raport de riscurile reprezentate de folosirea tehnologiilor moderne.

Nu în ultimul rând, cu privire la încadrarea rețelelor de socializare în categoria spațiului public, reamintim că Înalta Curte de Casație și Justiție¹⁴ s-a pronunțat după cum urmează: „Vastitatea unei rețele de socializare presupune, raportat la natura, particularitățile și scopul acesteia, că utilizatorii nu dețin proprietatea spațiului efectiv de publicare, neputând estima și cu atât mai puțin controla întinderea acestui spațiu, care, astfel, capătă caracter public și accesibilitate potențială. Prin urmare, nu se poate reține că rețeaua de socializare [...] ar fi un spațiu privat comparabil cu o cutie poștală electronică, întrucât cutia poștală electronică este controlabilă de către proprietar, sub aspectul conținutului informațional transmis, respectiv depozitat, în timp ce [...] este o rețea de socializare (informațională) publică, receptivă perpetuu în web (internet), bazată pe un site web la care utilizatorii se pot înscrie și interacționa liber cu alți utilizatori, deja înscriși”.

⁹ C.E.D.O., *Cauza Reklos și Davourlis c. Greciei* (cererea nr.1234/05), Hotărârea din 15 ianuarie 2009, definitivă la 15 aprilie 2009, par.40, ECLI:CE:ECHR:2009:0115JUD000123405.

¹⁰ C. Bessant, *Sharenting: balancing the conflicting rights of parents and children*, Communications Law 23 (1), 2018.

¹¹ A.C. Pană, *op. cit.*, în Biblioteca www.sintact.ro.

¹² Se apreciază (A. Pană, *Rolul factorului uman în asigurarea protecției datelor personale prelucrate în cadrul comunităților virtuale*, Pandectele Române nr. 6/2019) că noul cadru de protecție a datelor cu caracter personal este cel care îi va garanta individului dreptul la viață virtuală.

¹³ E.S. Tănăsescu, S. Șandru, *Impactul tehnologiei informației și a comunicațiilor asupra drepturilor și libertăților fundamentale în România*, Revista Română de Drept European (comunitar) nr. 3/2021, accesat în biblioteca virtuală www.sintact.ro.

¹⁴ Înalta Curte de Casație și Justiție, secția de contencios administrativ și fiscal, Decizia nr. 4546/27 noiembrie 2014.

După cum just se arată în literatura de specialitate¹⁵, noțiunea de viață privată se stabilește prin opoziție cu viața publică, permițând persoanei să fie la adăpost de orice indiscreție. Vom releva, în continuare, care sunt pârgھیile prin care se poate realiza acest deziderat.

2. De la tentația viralității la asigurarea imperativului intimității. Protejarea dreptului la imagine a copiilor pe Internet

Prin raportare la dispozițiile Regulamentului european privind protecția datelor nr. 679/2016¹⁶, postarea pe rețelele sociale de imagini care îi surprind pe copii în diverse momente ale vieții lor, va fi socotită o prelucrare de date cu caracter personal și va trebui să respecte regulile direct și general aplicabile statelor membre¹⁷.

După cum evidențiază doctrina¹⁸ este vorba, chiar, de o chestiune care ar avea nevoie de o protecție specifică, având în vedere și considerentul 38 din Regulamentul datelor personale potrivit căruia „copiii pot fi mai puțin conștienți de riscurile, consecințele, garanțiile în cauză și drepturile lor în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal”, aceștia fiind încadrați, în conformitate cu paragraful 75 din același Regulament în categoria persoanelor vulnerabile.

În privința consimțământului copiilor, în raport de serviciile societății informaționale, sunt relevante prevederile art.8 din Regulamentul privind protecția datelor, care dispun că, atunci când prelucrarea datelor vizează un copil, această prelucrare este legală atunci când copilul are cel puțin 16 ani. În situația în care copilul are sub vârsta de 16 ani, respectiva prelucrare este legală numai dacă și în măsura în care consimțământul respectiv este acordat sau autorizat de titularul răspunderii părintești asupra copilului. Statele membre pot prevedea prin lege o vârstă inferioară în aceste scopuri, cu condiția ca acea vârstă inferioară să nu fie mai mică de 13 ani.

Se apreciază¹⁹ că o procedură de obținere a consimțământului, adaptată copiilor trebuie să ia în considerare nivelul lor de dezvoltare, astfel ca ei să fie

¹⁵ M.C. Dobrilă, *Sharenting-ul, construirea identității on-line a copiilor de către părinți și viața virtuală: încălcarea dreptului la imagine prin distribuirea fotografiilor copiilor de către părinți pe rețele de socializare*, Analele Științifice al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași Tomul LXV/Supliment, Științe Juridice, 2019, p. 82.

¹⁶ Regulamentul UE 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date, JO L 119, 4.5.2016, pp. 1-88.

¹⁷ D. F. Barbur, *Datele personale ale copiilor, autoritatea părintească și rețelele de socializare*, Pandectele Române nr.5/2021, consultat în biblioteca virtuală www.sintact.ro.

¹⁸ C. Somosan, *Protecția specifică a copiilor în Regulamentul General privind Protecția Datelor (RGDP/GDPR)*, Pandectele Române nr.1/2018, consultat în biblioteca virtuală www.sintact.ro.

¹⁹ Agenția pentru drepturile fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, *Manual de drept european privind drepturile copilului*, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2016.

implicați treptat în procedura specifică. În acest sens, se arată că primul pas l-ar constitui consultarea copilului de către reprezentantul său legal, înainte ca acest reprezentant să își exprime el însuși acordul, al doilea nivel de dezvoltare ar presupune obținerea cumulativă a consimțământului și de la copil, urmând ca, după împlinirea vârstei digitale, (ca principiu după împlinirea vârstei de 16 ani) chiar copilul să devină responsabil de ceea ce postează pe rețelele sociale²⁰.

De altfel, o dată cu adoptarea Convenției Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, se socotește²¹ că a fost abandonată concepția tradițională potrivit căreia copilul este doar obiectul protecției exercitate de reprezentanții lui legali. În noua paradigmă „convenția a extins în mod considerabil conținutul capacității juridice a copilului, reflectând în oglindă toată paleta de drepturi fundamentale ale adultului, cu adaptările necesare, la care se adaugă drepturi fundamentale specifice copilului, ținând seama de faptul că acesta este un subiect de drept special care, pe măsură ce parcurge procesul de creștere și maturizare, devine tot mai apt pentru a-și exprima voința juridică și a-și asuma exercitarea drepturilor. În al doilea rând, drepturile și obligațiile părintești nu mai pot fi privite doar prin prisma prerogativelor pe care le au părinții în raporturile cu copiii lor minori, ci presupun și o abordare complementară din perspectiva drepturilor pe care copilul le opune părinților, în virtutea unei autonomii a copilului ca subiect de drept”²².

Un remediu, demn a fi luat în considerare, este legat de cadrul european privind dreptul de a fi uitat (dreptul la ștergerea datelor), astfel cum este prevăzut de art.17 GDPR. Potrivit acestei reglementări: „(1) Persoana vizată are dreptul de a obține din partea operatorului ștergerea datelor cu caracter personal care o privesc, fără întârzieri nejustificate, iar operatorul are obligația de a șterge datele cu caracter personal fără întârzieri nejustificate în cazul în care se aplică unul dintre următoarele motive:

(a) datele cu caracter personal nu mai sunt necesare pentru îndeplinirea scopurilor pentru care au fost colectate sau prelucrate;

(b) persoana vizată își retrace consimțământul pe baza căruia are loc prelucrarea, în conformitate cu articolul 6 alineatul (1) litera (a) sau cu articolul 9 alineatul (2) litera a), și nu există niciun alt temei juridic pentru prelucrarea;

(c) persoana vizată se opune prelucrării în temeiul articolului 21 alineatul (1) și nu există motive legitime care să prevaleze în ceea ce privește prelucrarea sau persoana vizată se opune prelucrării în temeiul articolului 21 alineatul (2);

d) datele cu caracter personal au fost prelucrate ilegal;

²⁰ D.F. Barbur (2021), *op. cit.* consultat în Biblioteca virtuală www.sintact.ro.

²¹ În acest sens, a se vedea și A.M. Goldan, *Protecția copiilor în mediul online*, Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași Tomul LXIV/Supliment, Științe Juridice, 2018, p. 108.

²² M. Avram, *Drept civil. Familia*, ediția a 3-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, 2002, p. 391.

(e) datele cu caracter personal trebuie șterse pentru respectarea unei obligații legale care revine operatorului în temeiul dreptului Uniunii sau al dreptului intern sub incidența căruia se află operatorul;

(f) datele cu caracter personal au fost colectate în legătură cu oferirea de servicii ale societății informaționale menționate la articolul 8 alineatul (1).

(2) În cazul în care operatorul a făcut publice datele cu caracter personal și este obligat, în temeiul alineatului (1), să le șteargă, operatorul, ținând seama de tehnologia disponibilă și de costul implementării, ia măsuri rezonabile, inclusiv măsuri tehnice, pentru a informa operatorii care prelucrează datele cu caracter personal că persoana vizată a solicitat ștergerea de către acești operatori a oricăror linkuri către datele respective sau a oricăror copii sau reproduceri ale acestor date cu caracter personal”.

Deși acest drept nu îi protejează pe copii de multe dintre prejudiciile imediate asociate cu partajarea (cum ar fi dezvăluirea de informații jenante sau private prietenilor și familiei pe facebook) și nici nu elimină complet acel conținut de pe site-urile web și de pe site-urile de socializare, totuși se acceptă²³ că ar fi o soluție pe termen lung și ar contribui la atenuarea „tensiunilor” dintre drepturile părinților și interesele de confidențialitate ale copiilor.

La nivel național, problema dezbătută în prezentul studiu cunoaște o normare de ordin general, principal, după cum urmează:

- art. 252 Cod civil are ca obiect de reglementare ocrotirea personalității umane (drepturile personalității), dispunând că: „Orice persoană fizică are dreptul la ocrotirea valorilor intrinseci ființei umane, cum sunt viața, sănătatea, integritatea fizică și psihică, demnitatea, intimitatea vieții private, libertatea de conștiință, creația științifică, artistică, literară sau tehnică”;

- în continuare legiuitorul a prevăzut, la art. 253 Cod civil principalele mijloace de apărare pe care le are la îndemână o persoană fizică ale cărei drepturi nepatrimoniale au fost încălcate, anume: interzicerea săvârșirii faptei ilicite, dacă aceasta este iminentă; încetarea încălcării și interzicerea pentru viitor, dacă aceasta durează încă; constatarea caracterului ilicit al faptei săvârșite, dacă tulburarea pe care a produs-o subzistă;

- propriu-zis dreptul la proprie imagine este protejat de art. 73 Cod civil, alin. (2) referindu-se la faptul că, „în exercitarea dreptului la proprie imagine, persoana poate să interzică ori să împiedice reproducerea, în orice mod, a înfățișării sale fizice ori a vocii sale sau, după caz, utilizarea unei asemenea reproduceri”;

- art. 74 lit. c) Cod civil încadrează captarea ori utilizarea imaginii sau vocii unei persoane aflate într-un spațiu privat, fără acordul acesteia, la atingeri aduse vieții private;

²³ K. Haley, *Sharenting and the (potential) right to be forgotten* (2020), *Indiana Law Journal*, vol. 95, iss.3, p. 1015 și urm.

- art. 27 din Legea nr. 272/2004 are următorul conținut normativ: „(1) Copilul are dreptul la protejarea imaginii sale publice și a vieții sale intime, private și familiale. (2) Este interzisă orice acțiune de natură să afecteze imaginea publică a copilului sau dreptul acestuia la viață intimă, privată și familială”;

- o intervenție legislativă binevenită se remarcă la nivelul alin. (4) al art. 27 din Legea nr. 272/2004: „Copiii nu pot fi folosiți sau expuși de către părinți, reprezentanți legali, alte persoane responsabile de creșterea și îngrijirea lor, furnizori de servicii sociale, alte instituții publice sau organizații, în scopul de a obține avantaje personale/ instituționale sau de a influența deciziile autorităților publice”;

- obligațiile părinților sunt inventariate la art.37 din Legea nr.272/2004: supravegherea copilului; cooperarea cu acesta și respectarea vieții intime, private și a demnității copilului; informarea copilului despre toate actele și faptele care l-ar putea afecta luarea în considerare a opiniei acestuia; întreprinderea tuturor măsurilor necesare pentru realizarea drepturilor copilului lor; cooperarea cu persoanele fizice și persoanele juridice care exercită atribuții în domeniul îngrijirii, educării și formării profesionale a copilului.

Legat de drepturile și obligațiile ce le revin părinților, cu referire la tema abordată de noi, se pot întâlni situații în care aceștia nu se înțeleg legat de distribuirea imaginilor copiilor pe rețelele de socializare, situații mai des întâlnite atunci când ei sunt divorțați. Acest diferend al părinților se va soluționa de către instanță care va fi, astfel, chemată să transpună în practică, principiul interesului superior al copilului.

Interesantă este distincția realizată în literatura de specialitate²⁴, în sensul că, atunci când litigiul în materia, obiect al prezentului studiu, este între părinți, se vor aplica regulile generale privitoare la autoritatea părintească, iar atunci când litigiul este între părinte și orice alt terț, chiar membri ai familiei extinse sau instituții educaționale, se vor aplica dispozițiile specifice GDPR.

Relativ la regulile generale privind autoritatea părintească, ne vom referi la art. 483 Cod civil care prevede: „(1) Autoritatea părintească este ansamblul de drepturi și îndatoriri care privesc atât persoana, cât și bunurile copilului și aparțin în mod egal ambilor părinți. (2) Părinții exercită autoritatea părintească numai în interesul superior al copilului, cu respectul datorat persoanei acestuia, și îl asociază pe copil la toate deciziile care îl privesc, ținând cont de vârsta și de gradul său de maturitate. (3) Ambii părinți răspund pentru creșterea copiilor lor minori”.

Relevante, în acest cadru de analiză, sunt și dispozițiile art. 487 Cod civil care detaliază conținutul autorității părintești, astfel: „Părinții au dreptul și îndatorirea de a crește copilul, îngrijind de sănătatea și dezvoltarea lui fizică, psihică și intelectuală, de educația, învățătura și pregătirea profesională a acestuia, potrivit propriilor lor convingeri, însușirilor și nevoilor copilului; ei sunt datori să dea

²⁴ D.F. Barbur, *op. cit.*, în biblioteca Sintact.

copilului orientarea și sfaturile necesare exercitării corespunzătoare a drepturilor pe care legea le recunoaște acestuia”, respectiv cele ale art.488 Cod civil ce vizează îndatoririle părintești: „(1) Părinții au îndatorirea de a crește copilul în condiții care să asigure dezvoltarea sa fizică, mentală, spirituală, morală și socială în mod armonios. (2) În acest scop, părinții sunt obligați: a) să coopereze cu copilul și să îi respecte viața intimă, privată și demnitatea; b) să prezinte și să permită informarea și lămurirea copilului despre toate actele și faptele care l-ar putea afecta și să ia în considerare opinia acestuia; c) să ia toate măsurile necesare pentru protejarea și realizarea drepturilor copilului; d) să coopereze cu persoanele fizice și persoanele juridice cu atribuții în domeniul îngrijirii, educării și formării profesionale a copilului”.

Pentru a exemplifica raționamentul instanțelor în dezlegarea oferită unor astfel de cazuri, ne vom referi la considerentele unei hotărâri judecătorești²⁵, care a mai fost examinată și de alți autori. Astfel, prin cererea de chemare în judecată, reclamantul a solicitat instanței obligarea pârâților de a nu mai posta sau distribui pe rețelele de socializare orice conținut media cu minorele având calitatea de fiice față de acesta. Instanța a reținut divorțul dintre reclamant și pârâtă încheiat la biroul notarial, urmat de convenția referitoare la copiii minori ai acestora, prin care s-a stabilit ca autoritatea părintească să fie exercitată în comun de ambii părinți și, totodată, ca locuința acestora să fie la pârâtă. Față de acestea, instanța de judecată a constatat că pentru soluționarea cauzei, aceasta trebuie să realizeze „un echilibru obiectiv între dorințele părinților împătimiți de sentimentele personale față de minori, de ei înșiși, dar și față de cealaltă parte”.

Din fotografiile depuse la dosar, s-a constatat de către instanță expunerea minorelor pe contul de Facebook al pârâtei, acestea aflându-se, în unele situații, surprinse în costum de baie, sau chiar în timpul programului de somn, acțiune care nu a avut consimțământul reclamantului.

Instanța a ajuns la concluzia că publicarea de conținut media cu minorele, de către unul dintre părinți, în condițiile în care cei doi părinți sunt despărțiți în drept, „golește de conținut dreptul părintelui necustode de a fi consultat cu privire la expunerea unor părți din viața privată a minorelor, ceea ce este de esența autorității părintești”.

În final, instanța a reținut că o ingerință asupra dreptului la viața privată și de familie al pârâtei este legitimă și se justifică, urmărind în acest caz să apere exercitarea autorității părintești a reclamantului, având totodată scopul de a proteja interesele minorelor. De asemenea, această ingerință este necesară într-o societate democratică, prin prisma faptului că autoritatea părintească a fost creată „tocmai pentru a educa părinții să pună înaintea propriilor dorințe și interese ori sentimente interesul superior al minorilor”.

²⁵ Judecătoria Cluj-Napoca, Sentința 1761/23 martie 2020, accesată prin intermediul www.rolii.ro.

Pe cale de consecință, instanța a apreciat întemeiată cererea reclamantului, prin aplicarea standardului proporționalității instituindu-se interdicția părinților de a mai posta ori distribui conținut media cu minorele pe rețelele de socializare, în lipsa consimțământului tatălui, până la momentul când minorele vor dobândi capacitate de exercițiu.

3. Proiectul legislativ francez pentru garantarea respectării dreptului la imagine a copilului – o posibilă sursă de inspirație și pentru legiuitorul român

În cadrul studiului nostru se impune să amintim proiectul de lege adoptat de primă cameră sesizată a Parlamentului francez²⁶, proiect care, în nota de fundamentare, surprinde chintesența necesității unei modificări legislative și la nivelul dreptului nostru intern. Din expunerea de motive reiese faptul că, în această era a digitalizării, dreptul la viața privată, la intimitate ține mai mult de siguranța persoanei, cu precădere a minorilor, dar și de dezvoltarea acestora.

Francezii au constatat că problema dreptului la imagine a copiilor trebuie abordată la confluența dintre problemele exploatarei comerciale, hărțuirii și pedocrimei. Publicarea conținutului media cu minorii pe conturile părinților, ori prin deschiderea de conturi de către părinți pe numele minorilor, constituie unul dintre principalele riscuri de „invazie” a vieții private a minorilor. Pe de-o parte, distribuirea acestor conținuturi este dificil a fi controlată, cu atât mai mult în cazul minorilor, iar, pe de altă parte, poate apărea și conflictul de interese în gestionarea drepturilor la imagine ale minorilor de către părinții acestora, lucru care s-a putut observa și în speța expusă de noi.

În ce privește dificultatea de a mai putea controla conținutul media odată distribuit cu minorii, se reține că acestea sunt date personale sensibile și că, jumătate din acestea ajung pe site-urile de pornografie infantilă, având ca sursă de plecare rețelele de socializare ale părinților. Pe lângă acest risc, conținutul postat online este de natură să dăuneze minorului pe termen lung, fără posibilitatea ca acesta să obțină ștergerea totală a conținutului respectiv. Astfel, le revine părinților, care sunt titularii autorității părintești, obligația de a proteja copilul minor în exercitarea drepturilor acestora la imagine.

Pentru a veni în ajutorul părinților în îndeplinirea acestei obligații, s-a constatat că modificările legislative sunt necesare în scopul privilegerii imperativului intimității de tentația „de a deveni viral pe internet”. Urmărind modelul francez, o reformă legislativă în acest domeniu trebuie să fie una pedagogică, iar nu una represivă sau sancționatoare, bazându-se pe principiul potrivit căruia

²⁶ Cu privire la stadiul proiectului legislativ, la momentul redactării prezentului material, precizăm că acesta era programat a fi dezbătut la Senat, în ședință publică, la data de 10 mai 2023, sens în care se poate accesa linkul: <https://www.senat.fr/dossier-legislatif/pp122-396.html>.

responsabilitatea principală de protecție a minorului și a intereselor sale aparține întâi părinților, iar numai atunci când acest lucru nu mai este posibil, autoritățile publice trebuie să se substituie acestora, acționând în interesul superior al copilului.

În rezumat, textele proiectului se referă la:

- integrarea conceptului de viață privată a copilului în definiția legală a autorității părintești;
- precizarea expresă a faptului că exercitarea dreptului la imagine al copilului se realizează în comun de către ambii părinți, care îl consultă pe copil, în funcție de vârsta și maturitatea acestuia;
- clarificarea măsurilor pe care magistrații le pot dispune, în caz de neînțelegere între părinți;
- posibilitatea unei delegări forțate a autorității părintești în situațiile în care părinții afectează grav demnitatea sau integritatea morală a copilului.

4. Concluzii

Dreptul la protejarea imaginii pe internet reprezintă o componentă a dreptului la viața privată, drept care este tot mai amenințat într-o societate digitalizată. Cei mai afectați de încălcarea acestui drept sunt copiii minori care nu cunosc pericolele internetului, care nu au discernământ în a gestiona publicarea conținutului media. Cei care au această responsabilitate sunt părinții, titularii autorității părintești. Ei trebuie să dea dovadă de o maximă responsabilitate atunci când doresc să publice anumite fotografii ori videoclipuri avându-i în plin plan pe copii lor minori. Pentru aceasta este necesară și promovarea unor politici publice corespunzătoare prin care părinții să fie instruiți, inclusiv cu privire la modalitatea în care ar putea să împărtășească prudent conținut digital, protejând în același timp intimitatea copiilor, prin familiarizarea cu politicile de confidențialitate ale rețelelor sociale, pentru a fi capabili să își configureze setările/notificările adecvate²⁷.

Pentru o mai bună gestionare a acestor cazuri sensibile și, în primul rând pentru prevenție, iar apoi pentru a descuraja aceste acțiuni ori chiar a le sancționa, considerăm că este necesar a ne alinia legiuitorului francez, în sensul adoptării unor modificări aduse la Codul civil român sau la Legea nr. 272/2004, pentru ca reglementarea în acest domeniu să răspundă mai bine noilor realități.

În situația în care unul dintre părinți este exclus sau nu și-a exprimat acordul cu privire la postarea conținutului media pe internet, normele legale trebuie să clarifice și măsurile pe care instanța de judecată le poate lua cu privire la exercitarea dreptului la imagine a minorilor. Aceste măsuri pot consta în interzicerea

²⁷ S.B. Steinberg, *Sharenting: children's privacy in the age of social media*, Legal Studies Research Paper series, 2017, p. 879 și urm.

părintelui care a postat fără acordul celuilalt de a mai publica ori distribui astfel de conținuturi pe rețelele de socializare, cel puțin nu fără a avea acordul celuilalt părinte. Interesant de reținut este că legiuitorul francez a ales să includă ca aceste măsuri să poate fi dispuse inclusiv în cadrul unei proceduri sumare în cazul unei urgențe, care, în dreptul nostru ar fi reprezentată de procedura ordonanței președințiale.

În final, dacă interesele părinților și ale copiilor minori în legătură cu drepturile la imagine ale acestora din urmă intră în conflict, părinții afectând reputația, demnitatea, integritatea morală siguranța, dezvoltarea lor, delegarea forțată a autorității părintești este necesar a fi inclusă în dispozițiile Codului civil.

ABORDAREA INTERDISCIPLINARĂ A TEHNICILOR SPECIALE - INVESTIGAȚII SUB ACOPERIRE - SUPT PRIVIND CONSOLIDAREA CADRULUI METODOLOGIC ȘI APLICATIV

Prof. univ. dr. habil. Valeriu CUȘNIR,

Conf. univ. dr. Andrei NASTAS

Abstract

Within the limits of the economic, social and legal dimensions of globalisation, alongside the social, economic, cultural and political advantages, there are also harmful phenomena such as social deviance and its many manifestations. In their wake, transnational and transcontinental organised crime in all its forms is highlighted: drug trafficking, illicit arms trafficking, trafficking in nuclear materials, terrorism, prostitution, paedophilia, money laundering, theft and smuggling of expensive cars, theft and smuggling of cultural heritage, kidnapping of businessmen and celebrities for the purpose of blackmail and extortion, corruption in multinational companies, perversion of government officials, piracy of trucks and ships, environmental pollution and theft of money through computers, etc. No less dangerous and more damaging are the manifestations of organised crime, property crime, tax evasion, corruption, corruption against the person, real estate crime, computer fraud, etc. committed on a national scale. Taken as a whole, transnational and national crimes affect public safety, affect the sovereignty of States and disrupt the proper functioning of economic, political and social institutions.

For a proper perception and positioning of special (operational) investigative techniques it is necessary to clarify the specific features of these categories of crimes, the manoeuvres of preparation and commission of these categories of crimes, the peculiarities of the material element, the characteristics of the active subjects, the consequences, the damage and other aspects.

Keywords: *special technique, special investigative measures, organised crime, criminal organisations.*

Introducere

Procesele de globalizare sunt pe atât de obiective, pe cât de ireversibile, dar nu mai puțin controversate, cu efecte imprevizibile și imposibile de calculat.

Indivizii, indiferent de rasă, naționalitate, confesiune etc., unde nu s-ar afla, în ce țară nu ar trăi, din toate timpurile, aspiră spre un trai asigurat cu alimente și

bunuri pe îndeustulate, cu servicii și comodități de calitate, aspirații realizate nu numai pe cale legală, dar și prin fapte și mijloace infracționale. Cu titlul de exemplu, potrivit datelor ONU, la începutul mileniului, 3 din cei mai bogați oameni de pe Pământ stăpânesc un capital echivalent cu PIB al circa 50 de țări slab dezvoltate, 360 familii au în proprietate bogății echivalente cu cele ce aparțin 2,5 miliarde de oameni.

În limitele dimensiunii economice, sociale, dar și juridice ale globalizării, în rând cu avantajele sociale, economice, culturale, politice, se înscriu și fenomene nefaste, precum devianța socială cu multiplele ei manifestări. În șirul acestora se evidențiază crima organizată la nivel transnațional și transcontinental, în formele sale: traficul de stupefiante, traficul ilicit de arme, traficul de materiale nucleare, terorismul, prostituția, pedofilia, spălarea banilor, furtul și contrabanda de mașini scumpe, furtul și contrabanda cu obiecte de patrimoniu cultural, răpirea oamenilor de afaceri și a vedetelor în scopul șantajului și extorcării de fonduri, corupția din companiile multinaționale, pervertirea responsabililor guvernamentali, pirateria camioanelor și a vaselor maritime, poluarea mediului și furtul de bani prin intermediul computerelor etc. Nu mai puțin periculoase, cu un grad prejudiciabil sporit sunt manifestările de crimă organizată, infracțiunile patrimoniale, de evaziune fiscală, de corupție, contra persoanei, din sfera imobiliară, fraudă informatică ș.a. săvârșite la scară națională. Luate în ansamblu, infracțiunile transnaționale și cele la nivel național aduc atingere siguranței publice, afectează suveranitatea statelor, tulburând buna desfășurare a activității instituțiilor economice, politice și sociale.

Scopul studiului

Pentru o percepție și poziționare adecvată a tehnicilor speciale (operative) de investigare este necesar a clarifica trăsăturile specifice acestor categorii de infracțiuni, manoperele pregătirii și săvârșirii acestor categorii de infracțiuni, particularitățile elementului material, caracteristicile subiecților activi, consecințele, prejudiciul și alte aspecte.

Conținut de bază

În literatura de specialitate s-a arătat, referindu-ne la opinia autorului C. Păun, că crima organizată se caracterizează prin activitățile infracționale ale unor grupuri constituite pe principii conspirative, în scopul obținerii unor importante venituri ilicite¹. Într-o altă opinie, cea a autorului O. Pop, se identifică o serie de trăsături specifice ale organizației criminale:

¹ Păun C., *Crima organizată sau organizarea crimei?* În: *Analele Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”*, București, 1993, p. 55.

- Structura. Membrii rețelei au sarcini și responsabilități în funcție de pregătirea și abilitatea specifică a fiecăruia. Însă și structura se caracterizează prin ierarhie strictă și autoritate.

- Ermetism și conspirativitate. Această trăsătură derivă atât din vechea origine socio-culturală a fenomenului, cât și din necesități obiective determinate de nevoia de auto-protecție, de evitare a penetrării propriilor rânduri de către organismele abilitate prin lege.

- Flexibilitate, rapiditate și capacitate de infiltrare. În timp, organizațiile criminale de tip mafiot au dovedit o extraordinară capacitate de adaptare atât în privința domeniilor preferate de activitate, cât și la condițiile concrete, social-politice și istorice din țările în care s-au constituit.

- Caracterul transnațional al organizațiilor criminale. Deschiderea largă a frontierelor, elaborarea unei legislații extrem de permissive factorului extern, slaba dezvoltare economică, instabilitatea politică și corupția din țările sărace au creat posibilități și breșe excepționale pentru expansiunea și mondializarea organizațiilor criminale.

- Orientarea spre profit. Această trăsătură caracterizează activitatea organizațiilor criminale. Câștigul este realizat prin menținerea monopolului asupra domeniilor în care își desfășoară activitatea: traficul de narcotice, jocurile de noroc, pornografia, prostituția, traficul cu arme etc.

- Utilizarea forței, este esențială în atingerea propriilor obiective și se manifestă prin intimidare, șantaj, corupție și violență. Utilizarea forței urmărește:

- 1) a menține disciplina în interior;

- 2) pedepsirea acelor persoane care nu se supun cerințelor și intereselor criminale sau acționează împotriva lor².

În unison este și autorul Ursu V., care atribuie la criminalitatea organizată infracțiunile săvârșite sub formă de îndeletnicire permanentă, prin eforturile unor persoane unite în formațiuni criminale stabile, special formate, bine organizate, conspirate și protejate de demascare (inclusiv cu ajutorul legăturilor corupte), formațiuni ce activează de sine stătător sau care constituie părți structurale ale unui sistem criminal de nivel interregional sau transnațional³.

Experiența acumulată în domeniul prevenirii și combaterii criminalității și asigurării ordinii de drept ne demonstrează că, prin aplicarea tehnicilor speciale (operative) de investigare este posibilă descoperirea oportună a intențiilor infracționale, a acțiunilor de pregătire a infracțiunii, a tentativelor de infracțiuni, în special a făptuitorilor. Utilitatea și eficiența tehnicilor speciale (operative) de investigare este incontestabilă în descoperirea faptelor infracționale remarcate mai

² Pop O., *Aspecte generale privitoare la înțelesul de criminalitate organizată*. În: Legea și viața nr. 6, Ch., 2007, p. 14.

³ Ursu V., *Criminalitatea organizată-Aspecte criminologice și juridico-penale*. Teză de doctor. Chișinău, 2003, p. 165.

sus, or prin intermediul tehnicilor speciale (operative) de investigare devine posibilă constatarea deplină a circumstanțelor infracțiunii, motivelor care au condus la săvârșirea ei, precum și obținerea unor date de valoare juridică, care ar asigura probarea vinovăției făptuitorilor potrivit participației la comiterea faptei. În cele din urmă, aplicarea tehnicilor speciale (operative) de investigare în procesul colectării informațiilor primare și documentării lor contribuie la măsurile luate în vederea asigurării restituirii prejudiciului material.

Astfel, statele lumii sunt nevoite să asigure o colaborare mai strânsă în vederea contracarării formelor de criminalitate organizată, în conformitate cu legislația lor internă și folosind mecanismele internaționale pentru culegerea de informații și date necesare instituțiilor abilitate pentru a preveni și elimina aceste delikte, pentru a urmări penal și trage la răspundere pe făptuitori. Un rol deosebit în instrumentarul antiinfracțional revine tehnicilor speciale de investigare a infracțiunilor, prevăzute în mai multe acte internaționale, și anume: Convenția ONU contra traficului ilicit de stupefiant și substanțe psihotrope (1988); Convenția ONU privind reprimarea finanțării terorismului (1999); Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate (2000); Rezoluția nr. 1.373/2001 a Consiliului de securitate al ONU contra terorismului; Convenția ONU împotriva corupției (2003); Convenția europeană de asistență judiciară în materie penală (1959); Convenția europeană privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională (1990); Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția (1999); Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică (2001); Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane (2005); Recomandările (2005) 10 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind tehnicile speciale de investigare în ancheta penală.

Convenția Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiant și substanțe psihotrope, adoptată la 20 decembrie 1988, la Viena

Convenția prevede: calificarea drept infracțiuni penale și sancționarea faptelor de trafic de stupefiant, confiscarea bunurilor obținute din infracțiuni legate de trafic de stupefiant, extrădarea autorilor infracțiunilor legate de traficul de stupefiant, asistenta judiciară reciprocă, intensificarea formelor de cooperare în prevenirea și combaterea traficului de stupefiant. În conformitate cu prevederile art. 21, „Lupta împotriva traficului ilicit de stupefiant” din Convenție, statele părți ținând seama de regimul lor constituțional, juridic și administrativ:

- ❖ vor asigura pe plan național coordonarea acțiunii preventive și represive împotriva traficului ilicit;
- ❖ în acest scop, ele vor putea să desemneze un serviciu adecvat, însărcinat cu această coordonare;

❖ se vor ajuta reciproc în lupta împotriva traficului ilicit de substanțe psiho-trope și, în special, vor transmite celorlalte părți direct interesate, pe cale diplomatică sau prin intermediul autorităților competente, câte o copie din fiecare raport adresat Secretarului General ONU, în urma descoperirii unui caz de trafic ilicit sau în urma unei confiscări;

❖ vor colabora strâns între ele, precum și cu organizațiile internaționale competente din care fac parte, în scopul desfășurării unei lupte coordonate împotriva traficului ilicit de stupefianțe;

❖ vor veghea la realizarea rapidă a colaborării internaționale a serviciilor adecvate și vor acorda asistență reciprocă pentru desfășurarea de anchete penale, inclusiv privind utilizarea tehnicilor speciale de investigare;

❖ se vor asigura ca, atunci când documentele de procedură sunt transmise între țări pentru inițierea unei acțiuni în justiție, transmiterea să fie efectuată pe căi rapide la adresa instanțelor desemnate de către părți⁴.

Convenția internațională privind reprimarea finanțării terorismului, adoptată la New York, la 9 decembrie 1999

Convenția prevede: măsuri pentru prevenirea și împiedicarea, prin mijloace interne adecvate, a finanțării teroriștilor sau a organizațiilor teroriste, contracararea traficului ilicit de arme, traficului de stupefianțe și extorcarea de fonduri, incluzând exploatarea persoanelor în vederea finanțării activităților teroriste, precum și adoptarea măsurilor eficiente destinate să prevină finanțarea terorismului și reprimarea acestuia și pedepsirea autorilor. În conformitatea cu prevederile art. 18 din Convenție, statele părți cooperează la prevenirea și combaterea finanțării terorismului prin:

❖ măsuri pentru supravegherea tuturor organismelor de transfer monetar, inclusiv, spre exemplu, aprobarea acordată acestor organisme;

❖ măsuri realiste care permit detectarea sau supravegherea transportului fizic transfrontalier al numerarului și al efectelor la purtător negociabile, sub rezerva ca acestea să fie supuse garanțiilor stricte care să vizeze asigurarea că informația este utilizată cu bună știință și că acestea nu împiedică în nici un fel libera circulație a capitalurilor.

❖ prin schimbul de informații și prin coordonarea măsurilor administrative și a celorlalte măsuri

❖ pentru a preveni comiterea infracțiunilor incidente Convenției;

❖ cooperarea între ele pentru a proceda la anchete penale, operațiuni sub acoperire referitoare la infracțiunile incidente Convenției⁵.

⁴ Legea nr. 118 din 15 decembrie 1992 pentru aderarea României la Convenția contra traficului ilicit de stupefianțe și substanțe psihotrope din 1988;

Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, adoptată la New York, la 15 noiembrie 2000

Convenția prevede: incriminarea participării la un grup infracțional organizat, calificarea drept infracțiuni a faptelor de spălare a produsului infracțiunii și instituirea măsurilor de reprimare a acestora, incriminarea corupției și adoptarea măsurilor de prevenire și combatere a manifestărilor corupționale, incriminarea împiedicării bunei funcționări a justiției.

În art. 20, Tehnici de anchete speciale, din Convenție, statele părți, conform sistemului său juridic:

❖ Întreprind măsurile necesare pentru a permite să se recurgă în mod corespunzător la livrările supravegheate și, când consideră potrivit, la alte tehnici de anchete speciale, cum sunt supravegherea electronică sau alte forme de supraveghere și operațiunile de infiltrare, de către autoritățile sale competente pe teritoriul său în vederea combaterii eficiente a criminalității organizate.

❖ În scopurile anchetelor asupra infracțiunilor prevăzute de prezenta Convenție, statele părți sunt încurajate să încheie, dacă este necesar, acorduri sau aranjamente bilaterale sau multilaterale corespunzătoare pentru recurgerea la tehnici de anchete speciale în cadrul cooperării internaționale.

❖ În absența acordurilor sau aranjamentelor respective deciziile de a se recurge la tehnici de anchete speciale la nivel internațional sunt luate de la caz la caz și pot, dacă este necesar, să țină seama de înțelegeri și aranjamente financiare în ceea ce privește exercitarea competenței lor de statele părți interesate.

❖ Livrările supravegheate la care s-a hotărât să se recurgă la nivel internațional pot include, cu consimțământul statelor părți respective, metode de interceptare a mărfurilor și de autorizare a urmăririi dirijării lor, fără modificare sau după sustragerea ori înlocuirea în întregime sau în parte a acestora.

Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate (2000), totodată, prevede măsuri corespunzătoare pentru a asigura o protecție eficace împotriva eventualelor acte de represalii sau de intimidare a martorilor care, în cadrul procedurii penale, depun mărturie privind infracțiunile prevăzute de prezenta convenție și, în caz de nevoie, a părinților lor și a altor persoane apropiate (art. 24).

Combaterea crimei organizate transnaționale, potrivit Convenției, va include și măsuri destinate să întărească cooperarea între serviciile de investigații și de reprimare ale statelor părți⁶.

⁵ Legea nr. 623 din 19 noiembrie 2002 pentru aderarea României la Convenția internațională privind reprimarea finanțării terorismului din 1999;

⁶ Cernomureș S., Nastas A., Ordinea de administrare și de realizare a drepturilor în calitate de obiect al protecției juridico-penale În: Conferința științifică națională cu participare internațională

Astfel, potrivit prevederilor art. 26 din Convenție:

- ❖ Fiecare stat parte ia măsuri corespunzătoare pentru a încuraja persoanele care participă sau au participat la grupuri infracționale organizate să furnizeze informații utile autorităților competente în scopurile anchetei și culegerii de probe;

- ❖ Fiecare stat parte are în vedere să prevadă posibilitatea, în cazurile corespunzătoare, micșorării pedepsei de care este pasibil un învinuit care cooperează într-un mod substanțial la anchetă sau la urmărirea referitoare la o infracțiune prevăzută de prezenta convenție;

- ❖ Fiecare stat parte are în vedere să prevadă posibilitatea, conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, acordării de imunitate de urmărire unei persoane care cooperează în mod substanțial la anchetă sau la urmărirea referitoare la o infracțiune prevăzută de prezenta convenție.

Rezoluția nr. 1.373/2001 a Consiliului de securitate al ONU contra terorismului⁷ decide ca toate statele:

- ❖ lit. f) să acorde unele altora întregul sprijin pentru investigațiile și acțiunile penale asociate finanțării sau sprijinirii actelor teroriste, inclusiv asistenta în obținerea probelor pe care le dețin și care sunt necesare acțiunilor penale;

- ❖ lit. a) să identifice mijloace pentru intensificarea și accelerarea schimbului de informații operative, în special cu privire la: acțiuni sau deplasări ale teroriștilor ori ale rețelelor teroriste; documente de călătorie falsificate; trafic cu arme, materii explozive sau alte materiale periculoase; folosirea tehnologiei în domeniul comunicațiilor de către grupări teroriste și amenințarea creată de deținerea de către grupurile teroriste a armelor de distrugere în masă;

- ❖ lit. b) să efectueze schimb de informații în conformitate cu dispozițiile legale interne și internaționale și să coopereze în domeniile administrativ și judiciar pentru a împiedica comiterea de acte teroriste.

Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției, adoptată la New York, la 31 octombrie 2003⁸

Convenția prevede adoptarea măsurilor de prevenire a corupției, efectuarea anchetelor și urmărilor privind corupția, precum și blocării, sechestrului, confiscării și restituirii produsului provenind din infracțiunile de corupție. În conformitate cu prevederile art. 50, Tehnici de anchete speciale din Convenție:

"Integrare prin cercetare și inovare", dedicată aniversării a 75-a a Universității de Stat din Moldova, Științe Juridice și Economice, 11 noiembrie 2021. CZU: 343.35:343.222:342.7, ISBN 978-9975-158-56-5.

⁷ O.U.G. nr. 153/2001 pentru aplicarea Rezoluției nr. 1.373/2001 a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite privind combaterea terorismului internațional.

⁸ Legea nr. 365/2004, publicată în M. Of. nr. 903/5.10.2004.

❖ În vederea combaterii eficiente a corupției, fiecare stat parte, ia, în limita mijloacelor sale, măsurile necesare pentru a permite ca autoritățile sale competente să poată recurge în mod corespunzător, pe teritoriul său, la livrări supravegheate și, când consideră potrivit, la alte tehnici de anchete speciale, cum sunt supravegherea electronică sau alte forme de supraveghere și operațiunile de infiltrare, și pentru ca probele culese prin intermediul acestor tehnici să fie admisibile în fața instanțelor judecătorești.

❖ În scopurile anchetelor asupra infracțiunilor prevăzute de prezenta Convenție, statele părți sunt încurajate să încheie, dacă este necesar, acorduri sau aranjamente bilaterale ori multilaterale corespunzătoare pentru recurgerea la tehnici de anchete speciale în cadrul cooperării internaționale.

Convenția Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională, adoptată la Strasbourg, 8 noiembrie, 1990⁹

Statele membre ale Consiliului Europei conștientizând necesitatea de a urma o politică penală comună, care ar tinde spre protecția societății, considerând că, lupta contra criminalității grave, care devine din ce în ce mai mult o problemă internațională, cere folosirea metodelor moderne și eficiente la nivel internațional, estimând că, una din aceste metode este privarea delicventului de veniturile provenite din activitatea infracțională, considerând că, în vederea atingerii acestui obiectiv ar trebui de instituit un sistem satisfăcător de cooperare internațională, au convenit asupra Convenției privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională. Potrivit art. 4, Competențe și tehnici speciale de investigație din Convenție:

❖ Fiecare Stat Parte adoptă măsuri legislative și altele, considerate necesare pentru a abilita instanțele judiciare sau alte autorități competente să ordone comunicarea sau sechestrarea dosarelor bancare, financiare sau comerciale în vederea aplicării măsurilor de sechestrare și confiscare. Nici un Stat Parte nu va invoca secretul bancar pentru a refuza aplicarea prevederilor Convenției.

❖ Fiecare Stat Parte preconizează adoptarea măsurilor legislative și a altora, considerate necesare pentru a permite utilizarea tehnicilor speciale de investigație, care ar facilita identificarea și cercetarea veniturilor provenite din activitatea infracțională, precum și culegerea probelor pertinente.

⁹ Legea nr. 914-XV din 15 martie 2002, publicată în M. O. al R.M. nr. 43-45 din 28 martie 2002.

Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, adoptată la Budapesta, 23 noiembrie 2001¹⁰

În conformitate cu prevederile art. 23, Cooperarea internațională din Convenție, Statele Părți vor coopera între ele în aplicarea instrumentelor relevante de cooperare internațională în materie penală, a acordurilor încheiate și a dreptului lor intern, în cea mai largă măsură posibilă, în scopul investigărilor sau al aplicării procedurilor privind infracțiunile în legătură cu sisteme și date informatice sau pentru a culege dovezile unei infracțiuni în format electronic.

Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția, adoptată la Strasbourg, la 27 ianuarie 1999¹¹

În art. 23, „Măsuri care vizează facilitarea strângerii de probe și confiscarea produselor”, se stipulează: Fiecare Stat Parte adoptă măsurile legislative și alte măsuri, inclusiv cele care permit utilizarea tehnicilor de investigație speciale conform legislației naționale, care se dovedesc necesare pentru a facilita strângerea de probe referitoare la infracțiunile stabilite în Convenție și pentru a-i permite să identifice, să cerceteze, să blocheze și să sechestreze instrumentele și produsele corupției sau bunurile a căror valoare corespunde acestor produse. Secretul bancar nu va constitui un obstacol pentru măsurile anticorupție vizate în Convenție.

Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, adoptată la 3 mai 2005¹²

În Capitolul 6, Investigații, urmăriri și drept procedural din Convenție, se prevede ca Statele Părți vor adopta măsurile legislative și alte măsuri necesare pentru asigurarea unei protecții efective și adecvate a victimelor, martorilor și persoanelor care colaborează cu autoritățile judiciare. Statele Părți vor coopera între ele, în conformitate cu prevederile prezentei convenții și prin aplicarea instrumentelor regionale și internaționale relevante, aranjamentelor agreeate în baza legilor interne uniforme sau reciproce și a dreptului lor intern, în scopul:

- ❖ prevenirii și combaterii traficului de ființe umane;
- ❖ protejării și acordării de asistență victimelor;
- ❖ investigării sau desfășurării procedurilor privind infracțiunile de trafic de persoane.

¹⁰ Legea nr. 64/2004, publicată în M. Of. nr. 343 din 20 aprilie 2004.

¹¹ Legea nr. 27/2002, publicată în M. Of. nr. 65 din 30.01.2002.

¹² Legea nr. 300/2006, publicată în M. Of. nr. 622 din 19 iulie 2006.

Potrivit Recomandării (2005) 10 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, prin noțiunea de tehnici speciale de investigare se înțelege tehnicile aplicate de autoritățile competente în cadrul anchetelor penale, vizând depistarea sau anchetarea unor infracțiuni grave și a unor suspecți în vederea strângerii de informații, de așa manieră încât persoanele în cauză să nu aibă cunoștință de acest lucru. În conformitate cu prevederile Recomandării 10 (2005) a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, prin tehnici speciale de investigare se înțelege mijloacele speciale, inclusiv interceptarea comunicațiilor și accesul la traficul de comunicații și datele de localizare, urmărirea clandestină și supravegherea audio și video electronică a locurilor publice și încăperilor private, cercetarea clandestină a localurilor private, livrarea controlată, infiltrarea agenților sub acoperire și utilizarea informatorilor, supravegherea clandestină a tranzacțiilor financiare și alte măsuri clandestine aplicate de organele abilitate în cadrul anchetelor penale, în scopul depistării sau investigării unor infracțiuni penale grave.

Primul și principalul instrument european consacrat asistenței judiciare internațional în materie penală este Convenția europeană adoptată la Strasbourg la 20 aprilie 1959, intrată în vigoare la 12 iunie 1962¹³. Convenția europeană privind asistența judiciară în materie penală a fost completată prin primul Protocol adițional din 17 martie 1978, iar la data de 8 noiembrie 2001 prin cel de-al doilea Protocol adițional¹⁴. Un pas important în modernizarea asistenței judiciare în materie penală a fost Convenția Schengen din 19 iunie 1990, care ulterior în comun cu Convenția Europeană din 20 aprilie 1959 au fost completate prin Convenția privind asistența judiciară în materie penală a statelor Uniunii Europene încheiată la 29 mai 2000¹⁵.

În domeniul cooperării internaționale în materie penală, art. 19 din cel de-al doilea Protocol adițional la Convenția Europeană de Asistență Judiciară în materie penală (ratificat prin Legea nr. 368/2004), prevede că: „(1) Partea solicitantă și partea solicitată pot conveni să î-și acorde asistență reciprocă pentru desfășurarea de anchete penale de către agenți sub acoperire sau sub o identitate fictivă. (2) Autoritățile competente ale părții solicitate decid, în fiecare caz, ce răspuns să dea cererii, ținând cont de legea și de procedurile naționale. Cele două părți convin, potrivit legilor și procedurilor lor naționale, asupra duratei anchetei sub acoperire, modalităților sale concrete și statutului juridic al agenților implicați. (3) Anchetele sub acoperire sunt efectuate conform legii și procedurilor naționale ale părții pe teritoriul căreia se desfășoară. Părțile implicate cooperează pentru a asigura

¹³ Legea nr. 236/1998, publicată în M. Of. nr. 492 din 21.12.1998.

¹⁴ Legea nr. 236/1998, publicată în M. Of. nr. 492 din 21.12.1998 și Legea nr. 368/2004, publicată în M. Of. nr. 913 din 7.10.2004.

¹⁵ În vigoare din 1 decembrie 2007, conform Deciziei Consiliului UE nr.2007/63/CE din 8.11.2007. Journal Officiel de l'Union Européenne nr. L 307 din 24 decembrie 2007.

pregătirea și conducerea și pentru a lua hotărâri privind securitatea agenților sub acoperire sau sub identitate fictivă. (4) Orice parte, în momentul semnării sau depunerii instrumentului său de ratificare, de acceptare, de aprobare sau de aderare, prin declarație adresată Secretarului General al Consiliului Europei, va indica autoritățile pe care le desemnează ca fiind competente pentru aplicarea prevederilor §2. Ulterior, orice parte poate, în orice moment și în același mod, să schimbe elementele declarației sale”.

Astfel, anchetele sub acoperire pot avea loc în baza unui acord încheiat între autoritățile competente ale statelor în relație, prin care acestea convin, potrivit legii lor naționale, asupra duratei anchetei, a modalităților concrete de desfășurare și a statutului juridic al agenților implicate. Anchetele sub acoperire se efectuează numai în condițiile și în conformitate cu procedura prevăzute în legea statului pe teritoriul căruia agenții infiltrați acționează¹⁶.

Abordarea practico-științifică

Abordarea practico-științifică a investigațiilor sub acoperire a cunoscut o dezvoltare mai elocventă în ultimele decenii, ca factori servind, pe de o parte ascendența actelor de terorism, crimei organizate transnaționale și manifestările de o pericolozitate sporită ale acesteia, iar pe de altă parte consolidarea cadrului juridic internațional anti crimă și intensificarea cooperării statelor în vederea prevenirii și combaterii criminalității. Astfel, pentru prima dată, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului se pronunță asupra conformității practicilor de infiltrare operativă, definite investigații sub acoperire sau/și operațiuni undercover, cu prevederile CEDO, în cauza Ludi v. Elveția, din 15 iunie 1992¹⁷. În prezenta speță, folosirea unui agent sub acoperire nu a afectat, nici în sine, nici în combinație cu interceptarea telefonică, dreptul la viața privată în sensul art. 8 din CEDO. Acțiunile agentului sub acoperire s-au desfășurat în contextul vânzării unei partide de 5 kg de cocaină. Autoritățile cantonale, alertate de poliția germană, au selectat un agent pentru a-1 infiltra, în opinia lor, într-o vastă rețea de traficanți care intenționa să vândă o partidă de droguri în Elveția. Scopul operațiunii a fost arestarea traficantilor în momentul transmiterii drogurilor. Ulterior, agentul infiltrat a stabilit legătura cu reclamantul, care i-a spus că este pregătit să-i vândă 2 kg de cocaină în valoare de 200.000 franci elvețieni. Din acest moment cet. Ludi trebuia să fie conștient de faptul că a comis o infracțiune penală ce cade sub

¹⁶ M. Vasiescu, Asistența judiciară internațională în materie penală (III). În: Revista de drept penal, anul XIX nr. 2, aprilie iunie-2012, București, 2012, pp. 80-101.

¹⁷ Hotărârea CtEDO din 15 iunie 1992, Cauza Ludi contra Elveția, în „Revue trimestrielle des droits de l'homme”, nr. 1 4/1993, p. 313, observations par Ch. De Valkeneer.

incidența prevederilor Legii cu privire la stupefianți și, prin urmare, riscă să întâlnească un agent al poliției sub acoperire care, de fapt, urmărește demascarea sa. Statele membre ale Uniunii Europene, precum Franța, Italia, Danemarca, Belgia, Germania dispun, în prezent, de legislații corespunzătoare în materia tehnicilor „sub acoperire”, utilizate în raport cu infracțiunile grave, pentru care metodele clasice de investigație se dovedesc a fi neefective. În statul francez, legislația națională nu reglementează distinct competențele organelor polițienești și a serviciilor secrete în materia investigațiilor operative (speciale), excepție fiind doar măsurile care aduc atingere drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor. Măsurile speciale (operative) de investigații, lipsite de caracter intruziv, la care sunt atribuiți și informatorii, agenții provocatori, alți confidenți¹⁸ constituie obiect al reglementărilor departamentale – instrucțiuni și regulamente de uz intern. Prezintă interes faptul că în Franța, de rând cu actele departamentale de uz intern, probleme ale cooperării poliției cu confidenții, î-și găsesc soluție și în hotărârile judecătorești. Astfel, Tribunalul din Ghery¹⁹ a recunoscut legală folosirea informatorilor în activitatea poliției.

În materia tehnicilor „sub acoperire” utilizate în raport cu infracțiunile grave, în Franța, prin Legea nr. 2004-204 din 9 martie 2004, în textul art. 706-73²⁰, sunt incluse 15 tipuri de infracțiuni care conțin formele cele mai grave incidente crimei organizate: omorul în bandă organizată, torturile și actele de barbarie în bandă organizată, crimele și delicturile de trafic de stupefianți, crimele și delicturile de răpire și de sechestrare în banda organizată, crime și delicturi grave de trafic de ființe umane, crime și delicturi grave de proxenetism, crimă de furt în banda organizată, crime grave de șantaj și extorcare, crime de distrugere, degradarea și deteriorarea unui bun comise în banda organizată, crime în materie de falsificare de monede, crime și delicturi de terorism, delicturi în materie de arme comise în bandă organizată, delicturi de violare a regimului de intrare, de circulație sau ședere ilegală a unui străin în Franța comise în banda organizată, delictul de spălare de bani sau de tănuire a infracțiunilor, delicturile de asociere de infractori. La acestea se adaugă, conform noului art. 706-74 C. pr. pen. Francez, orice alte infracțiuni comise în bandă organizată ne indicate în art. 706-73. Potrivit art. 132-71 C. pen. francez „Banda organizată” este definită ca fiind „orice grupare formată sau orice înțelegere stabilită în vederea pregătirii uneia sau mai multor infracțiuni, caracterizate prin unul sau mai multe fapte materiale în acest fel”. În Franța, comiterea unei infracțiuni de o bandă organizată reprezintă principalul criteriu de definire a

¹⁸ Demonque Pierre. Les policiers. Paris: Ed. La Decouverte/ Maspero, 1993, p. 56.

¹⁹ Koman Mohammed Al. La recherche de la perue en matiere penale. Etude comparee du droit francais et des pays arabes du golfe. These. Lille: Atelier nat. de repord. Des theses, 1993, p. 168.

²⁰ Journal Officiel nr. 59 din 10 martie 2004.

criminalității și a delincvenței organizate care face necesară și posibilă aplicarea regulilor de procedură specifice, inclusiv a tehnicilor speciale de investigare, iar după caz a investigațiilor sub acoperire²¹.

După Legea franceză nr. 2004-204 din 9 martie 2004, al cărei obiectiv major îl constituie amplificarea măsurilor de contracarare a criminalității organizate, procedura de infiltrare, prevăzută anterior doar în materia traficului de stupefiante și extinsă în prezent și cu privire la alte infracțiuni (aparținând crimei organizate), constă în supravegherea de către un ofițer sau un agent de poliție judiciară a unor persoane suspectate de comiterea unei crime sau unui delict, făcând în așa fel încât să apară, în fața acestei persoane, ca fiind unul dintre coautorii, complicii sau tăinuitorii lor. Ea este extinsă la formele cele mai grave ale criminalității organizate și trebuie să fie autorizată de procurorul Republicii Franceze sau de judecătorul de instrucție²². Cu toate acestea, legea prevede că nici o condamnare nu va putea fi pronunțată doar pe baza declarațiilor făcute de ofițerii sau agenții de poliție judiciară infiltrați, în afara cazului în care aceștia acceptă să depună mărturie sub adevărata lor identitate²³.

Cu referire la cadrul legislativ din Italia și Danemarca, se identifică Legge, 26 giugno 1990, nr. 162²⁴ și respectiv Legea nr. 748 din 1 decembrie 1989, conținând Codul de procedură penală danez. Cu excepția legii daneze, în care se prevede expres că recurgerea la operațiunile sub acoperire, care ar putea fi percepută ca o ingerință în viața privată, în sensul art. 8 din Convenție, trebuie să fie necesară și proporțională în raport cu obiectivele urmărite, în legea italiană menționată nu se regăsesc condițiile de necesitate și proporționalitate. În aceste țări (Franța și Italia), punerea în funcțiune a acestor tehnici nu trebuie să fie subsidiară utilizării metodelor clasice și nici subordonată existenței unei situații infracționale preexistente. Totuși, cele două legi sunt mai restrictive *ratione materiae*, dat fiind că rezervă utilizarea tehnicilor undercover infracțiunilor grave, prescrise în lege, justificând, în parte, principiul proporționalității. În toate sistemele, însă, baza legală va trebui să fie suficient de accesibilă și să prevadă, cu destulă precizie, în care circumstanțe și în ce condiții autoritățile ar putea recurge la acest gen de tehnică, adică la

²¹ Nuttens J.D., La loi portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité, în „Regards sur l'actualité, Reformes de la justice pénale, La documentation Française” nr.300, aprilie 2004, pp. 6-7.

²² Francis Le Gunehec, Loi nr. 2004-204 du 9 mars 2004 portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité, Deuxième partie: adaptation et diversification des réponses pénales, în „La Semaine juridique” nr.15, 7 aprilie 2004, p. 659.

²³ Nuttens J.D., La loi portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité, în „Regards sur l'actualité, Reformes de la justice pénale, La documentation Française” nr.300, aprilie 2004, pp. 6-7.

²⁴ Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, nr.147 del 26 giugno 1990, Serie generale.

investigațiile sub acoperire²⁵. În Belgia, operațiunile sub acoperire sunt reglementate prin Legea cu privire la metodele particulare de cercetare și alte metode de anchetă din 6 ianuarie 2003.²⁶ Astfel, infiltrarea este definită, de Legea belgiană privind metodele particulare de cercetare și alte metode de anchetă din 6 ianuarie 2003, ca fiind „faptul, pentru un funcționar de poliție denumit infiltrat, de a întreține, sub o identitate falsă, relații durabile cu una sau mai multe persoane referitor la care există indici serioase din care rezultă că au comis sau că urmează să comită infracțiuni în cadrul unei organizații criminale”.

Autorul belgian Ch. De Valkeneer a arătat că o operațiune sub acoperire întrunește trei caracteristici esențiale: secretul (agentul disimulează calitatea sa de polițist sau de terț care lucrează pentru poliție); viclenia (agentul construiește un scenariu în scopul de a câștiga încrederea unei persoane, în vederea constatării unei infracțiuni sau a strângerii de informații referitoare la o infracțiune); interacțiunea (presupune un contact direct între agent și autorul potențial).

Un alt autor belgian, Maïté de Rue²⁷, a consemnat că noțiunea de infiltrare conține patru elemente specifice: a) infiltrarea trebuie să fie realizată de un funcționar de poliție. Este vorba de polițiști special formați și antrenați în acest scop. Aceasta reprezintă o exigență care decurge din caracterul extrem de delicat pe care îl prezintă infiltrarea. În mod excepțional, legea permite, totuși, în anumite condiții, recurgerea la persoane civile, adică „externe serviciilor poliției” (de pildă la „colaboratori”), pentru o perioadă scurtă și dacă aceasta este absolut indispensabil reușitei misiunii; b) polițistul infiltrat acționează sub o identitate fictivă. El își disimulează calitatea sa de funcționar public, făcând să treacă drept o persoană care face parte dintr-un mediu criminal. Poliția uzează în acest scop de mijloace viclene; c) este necesar să se stabilească un contact durabil între funcționarul de poliție și mediul în care-l infiltrează. Aceasta înseamnă că infiltrantul nu se limitează la un contact unic cu persoana, ci, în plus, menține acest contact o anumită perioadă de timp; d) persoanele cu care funcționarii de poliție intră în contact sunt suspectate de a fi comisi infracțiuni de o anumită gravitate. Autorul Maïté de Rue mai subliniază că legiuitorul face trimitere la infracțiunile comise în cadrul unei organizații criminale, astfel aplicându-se principiului proporționalității. În plus, s-a statuat că legea belgiană se referă doar la persoane care „comit” sau „urmează să

²⁵ Cohen-Jonathan, *La convention européenne des droits de l'homme* – Collection de droit positif – Presses Universitaires d'Aix-Marseille, Economica, Paris, 1989, p. 382; *Le Moniteur belge* din 12 mai 2003.

²⁶ Ch. De Valkeneer, *Le droit de la police. La loi, l'institution et la société*, Bruxelles, De Boeck, 1991, p. 136.

²⁷ Maïté de Rue, *La loi du 6 janvier 2003 concernant les méthodes particulières de recherche et quelques d'enquête: premiers commentaires*, în „*Revue de droit pénal et de criminologie*”, nr. 9-10/2003, p. 1110.

comită” aceste infracțiuni. Legiuitorul belgian a urmărit prin aceasta ca infiltrarea să poată fi adusă la îndeplinire, în mod proporțional, în cadrul cercetării pro active.

Legislația procesual penală a Germaniei prevede mai multe categorii de persoane menite să coopereze cu organele polițienești în activitatea de prevenire și descoperire a infracțiunilor²⁸. La asemenea persoane se atribuie:

- ❖ colaboratori anonimi ai poliției (Nicht offer operierende Polizei-beamter. NOP);

- ❖ investigatori sub acoperire (Verdeckte Ermittler. VE);

- ❖ agenți provocatori (Agent-provocateur);

- ❖ persoane de încredere (Vertrauenspersonen. VP);

- ❖ informatori (Informanten).

Dat fiind faptul că legislația Germaniei reglementează utilizarea agenților, informatorilor, altor confidenți în procesul de investigare a infracțiunilor, normativul procesual penal prevede admisibilitatea datelor obținute cu concursul acestora în calitate de probe, în procesul penal. Colegul penal al Curții Supreme a RFG în hotărârile adoptate a explicat posibilitatea audierii ofițerului de investigații, în locul agentului sub acoperire, privind faptele și împrejurările care i-au devenit cunoscute din relatările ultimului²⁹. Potrivit recomandărilor Curții Supreme a RFG, în caz de necesitate instanța poate desemna un judecător raportor, împuternicit special să audieze agentul sub acoperire și să prezinte în ședința de judecată procesul-verbal respectiv. În explicațiile Curții Supreme a RFG sunt interzise depozițiile care ar conduce la descifrarea agentului.

Concluzii

1. În materia tehnicilor speciale de investigații, inclusiv referitor la investițiile acoperite, există un șir de convenții internaționale privind prevenirea și combaterea anumitor tipuri de infracțiuni, precum: Convenția ONU contra traficului ilicit de stupeficante și substanțe psihotrope (1988); Convenția ONU privind reprimarea finanțării terorismului (1999); Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate (2000); Rezoluția nr.1.373/2001 a Consiliului de securitate al ONU contra terorismului; Convenția ONU împotriva corupției (2003); Convenția europeană de asistență judiciară în materie penală (1959); Convenția europeană privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională (1990); Convenția penală a Consiliului

²⁸ Criminalistik, 1999, nr. 1, pp. 49-53; Jerome Benedict. Le sort de preuves ilegales dans de proces penal. These de doctorat presentee a la Faculte de droit de Universite de Lausanne, Lausanne, 1994, pp. 158-160.

²⁹ S. Cernomoreț, A. Nastas, Liberarea de răspundere penală pentru circulația ilegală a drogurilor, etnobotanicelor sau analogilor acestora - legislația și practica Republicii Moldova (partea II) în: Revista Universul Juridic nr. 11/2022, România, ISSN 2393-3445.

Europei privind corupția (1999); Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică (2001); Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane (2005); Recomandările (2005) 10 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind tehnicile speciale de investigare în ancheta penală.

2. Principalul instrument european consacrat asistenței judiciare internațional în materie penală este Convenția europeană adoptată la Strasbourg la 20 aprilie 1959, completată prin primul Protocol adițional din 17 martie 1978 și prin cel de-al doilea Protocol adițional - la data de 8 noiembrie 2001. Un act viabil privind sporirea asistenței judiciare în materie penală este Convenția Schengen din 19 iunie 1990.

3. În spațiul Uniunii Europene, anchetele sub acoperire pot avea loc în baza unui acord încheiat între autoritățile competente ale statelor în relație, prin care acestea convin, potrivit legii lor naționale, asupra duratei anchetei, a modalităților concrete de desfășurare și a statutului juridic al agenților implicate. Anchetele sub acoperire se efectuează numai în condițiile și în conformitate cu procedura prevăzută în legea statului pe teritoriul căruia agenții infiltrate acționează.

4. Statele membre ale Uniunii Europene - Franța, Italia, Danemarca, Belgia, Germania - dispun, de reglementări normative corespunzătoare convențiilor internaționale în materia tehnicilor „sub acoperire”, utilizate în raport cu infracțiunile grave, pentru care metodele clasice de investigație se dovedesc a fi neefective.

5. În cadrul legislativ al statelor UE, Franța, Italia, Belgia și Germania nu se prevăd în mod expres condițiile de necesitate și proporționalitate pentru utilizarea investigatorilor sub acoperire. Deși trebuie remarcat că actele normative în materie, din aceste țări, rezervă utilizarea tehnicilor undercover doar infracțiunilor grave, prescrise în lege, justificând, în parte, principiul proporționalității. Excepția se referă doar la legislația din Danemarca (Legea nr. 748 din 1 decembrie 1989 privind Codul de procedură penală), în care se prevede expres că recurgerea la operațiunea sub acoperire, care ar putea fi percepută ca o ingerință în viața privată, în sensul art. 8 din Convenție, trebuie să fie necesară și proporțională în raport cu obiectivele urmărite prin aplicarea acestora.

6. Tehnicile speciale de investigare, pe de o parte, constituie mijloace vitale și eficiente de combatere a infracțiunilor grave, iar pe de altă parte, presupun prin modul de operare, ingerințe în drepturile persoanei ocrotite prin lege, astfel încât cercetarea interdisciplinară a acestora prin prisma dreptului constituțional, dreptului penal, dreptului procesual penal, criminalisticii este nu numai justificată, dar și necesară.

Referințe bibliografice:**Articole/studii:**

1. Cernomoreț S., Nastas A., Liberarea de răspundere penală pentru circulația ilegală a drogurilor, etnobotanicelor sau analogilor acestora - legislația și practica republicii moldova (partea II). În: Revista Universul Juridic nr. 11/2022, România, ISSN 2393-3445;
2. Cernomoreț S., Nastas A., Ordinea de administrare și de realizare a drepturilor în calitate de obiect al protecției juridico-penale În: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, dedicată aniversării a 75-a a Universității de Stat din Moldova, Științe Juridice și Economice, 11 noiembrie 2021. CZU: 343.35:343.222:342.7, ISBN 978-9975-158-56-5;
3. Cohen-Jonathan, La convention européenne des droits de l'homme - Collection de droit positif - Presses Universitaires d'Aix-Marseille, Economica, Paris, 1989;
4. Demonque Pierre. Les policiers. Paris: Ed. La Decouverte/ Maspero, 1993;
5. Nuttens J.D., La loi portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité, în „Regards sur l'actualité, Reformes de la justice pénale, La documentation Française” nr. 300, aprilie 2004;
6. Francis Le Gunehec, Loi nr.2004-204 du 9 mars 2004 portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité, Deuxième partie: adaptation et diversification des réponses pénales, în „La Semaine juridique” nr.15, 7 aprilie 2004;
7. Koman Mohammed Al. La recherché de la peruve en matiere penale. Etude comparate du droit francais et des pays arabes du golfe.These. Lille: Atelier nat. de repord. Des theses, 1993;
8. Păun C., Crima organizată sau organizarea crimei? În: Analele Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, 1993;
9. Pop O., Aspecte generale privitoare la înțelesul de criminalitate organizată. În: Legea și viața nr. 6, Ch., 2007;
10. Ursu V., Criminalitatea organizată - Aspecte criminologice și juridico-penale. Teză de doctorat, Chișinău, 2003;
11. Vasiescu M., Asistența judiciară internațională în materie penală (III). În: Revista de drept penal, anul XIX nr. 2, aprilie iunie-2012, București, 2012;
12. Ch. De Valkeneer, Le droit de la police. La loi, l'institution et la société, Bruxelles, De Boeck, 1991;
13. Hotărârea CtEDO din 15 iunie 1992, Cauza Ludi contra Elveția, în „Revue trimestrielle des droits de l'homme», nr.14/1993, observations par Ch. De Valkeneer;
14. Journal Officiel nr.59 din 10 martie 2004;
15. Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, nr.147 del 26 giugno 1990, Serie generale;

16. Le Moniteur belge din 12 mai 2003;

17. Maïté de Rue. La loi du 6 janvier 2003 concertant les méthodes particulières de recherche et quelques d'enquête: premiers commentaires, în „Revue de droit pénal et de criminologie”, nr. 9-10/2003;

18. Criminalistik, 1999, nr.1; Jerome Benedict, Le sort de preuves ilegales dans de proces penal. These de doctorat presentee a la Faculte de droit de Universite de Lausanne. Lausanne, 1994.

Acte normative:

1. Legea nr. 118 din 15 decembrie 1992 pentru aderarea României la Convenția contra traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope din 1988;

2. Legea nr. 623 din 19 noiembrie 2002 pentru aderarea României la Convenția internațională privind reprimarea finanțării terorismului din 1999;

3. O.U.G. nr. 153 din 21 noiembrie 2001 pentru aplicarea Rezoluției nr. 1.373/2001 a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite privind combaterea terorismului internațional;

4. Legea nr. 365/2004, publicată în M. Of. nr. 903/5.10.2004;

5. Legea nr. 914-XV din 15 martie 2002. M.O. al R.M., nr. 43-45 din 28 martie 2002;

6. Legea nr. 64/2004, publicată în M. Of. nr. 343 din 20 aprilie 2004;

7. Legea nr. 27/2002, publicată în M. Of. nr.65 din 30.01.2002;

8. Legea nr. 300/2006, publicată în M. Of. nr. 622 din 19 iulie 2006;

9. Legea nr. 236/1998, publicată în M. Of. nr. 492 din 21.12.1998;

10. Legea nr. 236/1998, publicată în M. Of. nr. 492 din 21.12.1998;

11. Legea nr. 368/2004 M. Of. nr. 913 din 7.10.2004;

12. În vigoare din 1 decembrie 2007, conform Deciziei Consiliului UE nr. 2007/63/CE din 08.11.2007. Journal Officiel de l'Union Européenne nr. L 307 din 24 decembrie 2007.

CADRUL NORMATIV INTERNAȚIONAL CE REGLEMENTEAZĂ RĂSPUNDEREA PENTRU ERORILE JUDICIARE ȘI JURISPRUDENȚA CEDO RELEVANTĂ

Prof. univ. dr. Alexandru MARÎȚ,

Drd. Roman EREMCIUC

Abstract

In order to establish a social order required normal coexistence in a civilized society, it requires the knowledge of criminal law strictly be observed. Preceding this way the legislature intended that recipients criminal criminal rules to show a particular concern about your knowledge of conduct that must adopt and act in a full knowledge and responsibility. Also attempted to deter the offender childish justifications began to claim ignorance of the criminal law. The question nevertheless arises whether in reality there may be some situations which by their specificity are only real exceptions to the above principle which, if ignored could reach an objective criminal liability

Keywords: *legality principle, punishment, time, author, typical people, knowledge, business development, elaboare, implementation bodies, constitutional, criminal, representation, antijuridicitate, error, process, committing, iurisdiction, composition.*

Introducere

În ce privește problema responsabilității judecătorilor pentru erorile judiciare, răspunderea judecătorilor, în general, dreptul internațional explică unele principii generale reieșite din rezerva că orice reglementare națională în acest domeniu trebuie să fie făcută în așa mod încât să nu intervină în principiile independenței, imparțialității și inamovibilității judecătorului, ca unica persoană care înfăptuiește justiția¹.

În acest sens, este relevantă practica Curții Europene, mai ales în ce privește definirea conceptului de „tribunal independent și imparțial, constituit în baza legii”, sub aspectul aplicării articolului 6 din Convenție, recomandările Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei (Rec(1994)12) cu privire la independența,

¹ Principiul IV al Recomandării Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei [Rec(1994)12] cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor „Dacă judecătorii nu-și îndeplinesc atribuțiile într-o manieră eficientă și adecvată sau în caz de abateri disciplinare, trebuie luate toate măsurile necesare, sub rezerva ca ele să nu aducă atingere independenței justiției”.

eficiența și rolul judecătorilor, avizele consultative a Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE), Carta Europeană a Judecătorilor etc.

Analiza acestor acte internaționale relevă existența unor principii fundamentale de la care statele nu pot deroga și trebuie să le implementeze direct în legislația sa, totodată lăsându-i posibilitatea statului suveran să decidă asupra unor aspecte specifice care deopotrivă nu trebuie să contrazică aceste standard, și anume:

- Principalul aspect este acela că judecătorul, ca să-i fie asigurată independența și imparțialitatea în judecarea cauzelor, nu trebuie în mod direct să fie sesizabil de orice persoană sub aspectul reparării erorii judiciare admise².

- Statul trebuie să asigure că în cadrul său legislativ permite ca orice eroare judiciară să fie posibil de a fi reparată printr-o cale eficientă de apel, contestație, într-o jurisdicție națională ierarhic superioară³.

- Răspunderea directă pentru eroarea judiciară o poartă statul, care trebuie să fie sesizat de persoana considerată prejudiciată.

- Eroarea judiciară trebuie să se refere obligatoriu la o încălcare a unui drept fundamental al persoanei.

- Dacă statul repară persoanei integral prejudiciul cauzat de o eroare judiciară, aceasta nu îl împiedică de a adresa o acțiune de regres împotriva judecătorului care a comis eroarea.

- Dreptul statului la regres împotriva judecătorului se naște doar dacă acesta din urmă a comis eroare în mod intenționat, deliberat.

- Nu se admite stabilirea responsabilității directe sau implicite a judecătorului pentru erorile judiciare neglijente, grave sau impardonabile.

- Toate sancțiunile în privința judecătorului trebuie aplicate cu respectarea principiului proporționalității sancțiunilor.

² În contextul Recomandării Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei [Rec(1994)12] cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor, Principiul I p.2.b. „Puterea executivă și cea legislativă trebuie să se asigure că judecătorii sunt p independenți și că nu sunt adoptate măsuri susceptibile de a pune în pericol această independență”, p.2.d „În procesul de luare a deciziilor, judecătorii trebuie să fie independenți și să acționeze fără nici o restricție și fără a face obiectul vreunor influențe, sugestii, presiuni, amenințări sau imixtiuni, directe sau indirecte, indiferent din partea cărei persoane vin și sub ce motiv. ... Judecătorii nu trebuie să fie obligați să dea socoteală vreunei persoane străine de puterea judiciară asupra rezolvării date cauzelor lor”.

³ În contextul Recomandării Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei (Rec(1994)12) cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor, Principiul I p.2.a.I – „Hotărârile judecătorilor nu pot fi susceptibile de a fi reanalizate în afara procedurile privind căile de atac prevăzute de lege” și Principiul I p.2.a.IV – „Cu excepția deciziilor privind amnistia, grațierea sau alte măsuri similare, guvernul sau administrația nu trebuie să fie imputernicite a lua decizii care să anuleze în mod retroactiv efectele hotărârilor judecătorești”. Vezi p.55 al Avizului № 3 CCJE – „...Erorile juridice, fie că se referă la jurisdicție, fie la procedură, în aprecierea și aplicarea legii sau în evaluarea probelor, trebuie să fie rectificate prin apel; alte erori juridice care nu pot fi rectificate astfel (inclusiv de exemplu întârzierea excesivă) trebuie, cel mult, să conducă la o plângere a litigantului nesatisfăcut împotriva statului.

- Orice acțiune de regres sau orice contestație a acțiunii judecătorului, trebuie făcută cu acordul prealabil a unei autorități independente cu reprezentare juridică relevantă⁴.

Caracterul inamovibil al personalității judecătorului nu îl exonerează de răspundere penală pentru actele ilegale de justiție.

- Procedurile penale și investigațiile împotriva unui judecător urmează a fi inițiate într-un mod derogatoriu de la procedura generală de sesizare.

Materiale utilizate și metode aplicate

La elaborarea prezentului articol au fost studiate și utilizate cadrul normative, juridico-normativ, comarativ-istoric, regional și național care asigură protecția juridică a drepturilor persoanelor. Au fost folosite metodele: istorică, comparativă, logică, a analizei și sintezei, sistemică.

Rezultate obținute și discuții

Într-adevăr, *standardele* internaționale abordează cu atenție multă principiile independenței și imparțialității judecătorului și sunt destul de rezervate în stabilirea regulilor exacte de atragere la răspundere a judecătorilor și responsabilitatea lor pentru erorile judiciare. Dreptul comunitar în general nu exclude în totalitate răspunderea penală a judecătorului, dar obligă statele la a face anumite rezerve privind acțiunile de investigații și urmăriri penale în privința judecătorului, la a oferi garanții suplimentare la demararea acțiunilor respective sub controlul unui organ care administrează justiția și este competent de a aprecia sub aspect disciplinar comportamentul judecătorului.

În ce privește atragerea unei răspunderi patrimoniale a judecătorului culpabil penal, dreptul comunitar nu face nici o remarcă, lăsând, prin urmare, aplicarea principiilor generale de constatare a prejudiciului material urmare a soluționării chestiunii penale.

În această privință, judecătorii sunt supuși unor reguli generale sau comune cu alți subiecți atrași la răspundere penală și în privința cărora sunt pretenții materiale rezultate din acțiunea penală.

⁴ Carta Europeană a statului judecătorului – „5.2. Orice persoană trebuie să aibă posibilitatea de a adresa unui organism independent, fără un formalism excesiv, reclamații privind nereguli în funcționarea justiției într-o anumită cauză. Acest organism poate, în cazul în care o examinare prudentă și atentă a reclamației relevă o încălcare ca cea menționată la punctul 5.1 din partea judecătorului, să sesizeze instanța disciplinară sau cel puțin să recomande o asemenea sesizare unei anumite autorități care are, potrivit statutului, competența de a o face”.

Dacă vorbim despre *riscul abuzului la tragerea la răspundere penală*, care intervine mult mai complicat comparativ cu cea disciplinară, stabilirea unor pedepse pecuniare sub aspect disciplinar ar putea anume naște ce „amenințare a cărei prezență poate să afecteze judecata”. Prin urmare, stabilirea unor pedepse pecuniare pentru abateri disciplinare nu este privită ca corespunzătoare standardelor dreptului comunitar.

În schimb, este discutabilă posibilitatea conform, standardelor comunitare, inițierii unei acțiuni de regres împotriva judecătorului din partea statului care a reparat prejudiciul, și care va avea la bază o abatere disciplinară care este legată de încălcarea dreptului omului și care implicit sau direct a cauzat prejudiciu.

În acest sens, dreptul comunitar nu se expune direct, dar credem că pot fi utilizate principiile generale indicate mai sus. În fapt, dreptul comunitar nu recunoaște faptul că un act sau un comportament al judecătorului calificat de stat ca unui disciplinar va genera o încălcare a dreptului omului, deoarece iarăși se face legătură între o abatere disciplinară și standardele profesionale.

Din momentul în care un act sau o acțiune a judecătorului este calificată ca una disciplinară, aceasta privește exclusiv autoritatea și rolul judecătorului, profesiunea de judecător, obligația acestuia față de stat⁵.

Din momentul în care un comportament sau act al judecătorului în fapt generează o încălcare dreptului fundamental, atunci se apreciază în ce măsură sunt amenințate drepturile persoanei prejudiciate sau prevalează pretențiile statului vis-à-vis de exercitarea atribuțiilor judecătorului.

Dacă prin actul judecătorului au fost mai grav afectate drepturile omului sau interesele fundamentale ale persoanei comparativ cu cele ale pretențiilor statului, atunci în mod evident că fapta judecătorului nu poate fi calificată ca una disciplinară, și prin urmare se supune procedurilor de răspundere penală ori eventual civilă, cu respectarea regulilor enumerate mai sus⁶.

Ca rezumat al standardelor comunitare vis-à-vis de răspunderea judecătorilor prevederi relevante se indică în pp. 75-77 din Avizul nr. 3 al CCJE după cum urmează:

„În ceea ce privește răspunderea penală, CCJE considera ca: i) judecătorii trebuie să fie răspunzători penal în fața legii ordinare pentru infracțiuni comise în afara funcției lor juridice; ii) răspunderea penală nu trebuie să se aplice judecătorilor pentru greșeli neintenționate în exercițiul funcției”.

În final, mai sunt relevante explicații privind co-raportul între independența și imparțialitatea pe care statul trebuie să asigure judecătorului expuse în Rezoluția Asociației Europene a Magistraților privind evoluția legislației în R.Moldova care

⁵ O. Cebotari, A. Nastas, Principiul contradictorialității și egalității armelor în procesul penal. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 1(52), Chișinău, 2020, p. 39.

⁶ A. Nastas, Răspunderea pentru declarațiile cu rea voință în dreptul penal, Editura „Pro-Universitaria”, București, 2022, p. 34.

tinde să introducă un control administrativ asupra deciziilor judecătorești care au făcut deja obiectul procedurilor de apel și face astfel posibil ca judecătorii să fie pasibili de sancțiuni disciplinare și pecuniare pentru deciziile lor. (Siofok, 27 septembrie-2 octombrie 2006): „... Standardul universal recunoscut al independenței puterii judecătorești interzice orice interferență improprie sau care nu oferă garanții printr-un proces judiciar și impune ca deciziile judecătorilor să nu poată fi puse în discuție altfel decât prin procedura de apel prevăzute de lege. Guvernul sau puterea administrativă a statului nu poate lua nici o decizie care să invalideze retroactiv deciziile judecătorești cu excepția unor cazuri excepționale de amnistie, de grațiere sau altele similar.

Fiind paznicii independenței și cei care interpretează legea, judecătorii nu pot face obiectul unor acțiuni disciplinare în baza simplei exercitări a funcțiilor lor judecătorești, cu excepția cazului în care comportamentul nedemn al unui judecător este dovedit.⁷

Mult mai important este faptul că judecătorii nu pot fi constrânși să lucreze sub amenințarea unei sancțiuni financiare, a cărei existență poate influența, chiar inconștient, hotărârile lor. Erorile judiciare trebuie să fie soluționate pe calea apelului, în spiritul respectării jurisdicției și a procedurii, interpretând, aplicând legea sau evaluând probele; celelalte erori judiciare care nu pot fi îndreptate prin acest mod trebuie să conducă, mai mult, la o acțiune a părții nemulțumite împotriva statului. Judecătorii trebuie să beneficieze de libertate absolută pentru a se apăra în cadrul acțiunilor corelate cu exercitarea, cu bună credință a funcțiilor lor, acțiuni îndreptate direct împotriva lor”⁸.

Analizînd opinia Comisiei de la Viena, referitor la răspunderea judecătorilor, statutăm că, în punctul 70 din Recomandarea Consiliului Europei CM/Rec (2010)12, de asemenea, se prevede categoric că „judecătorii nu trebuie să fie personal responsabili în cazul în care decizia lor este anulată sau modificată în cadrul procedurilor de atac”.

În aceeași ordine de idei, în contextul în care numărul deciziilor anulate în cadrul procedurilor de atac este utilizat în calitate de indicator al calității hotărârilor judecătorești, CCJE în avizul său nr. 6 ia act de faptul că „... ar trebui să se ia în considerație principiul independenței judiciare interne și faptul că anularea deciziilor trebuie să fie acceptată ca un rezultat normal al procedurilor de atac, fără nici o vină din partea primului judecător”⁹.

⁷ A. Nastas, S. Cernomoreț, D. Cazacu, Statements by the Prism of the Criminal Law În: The Annals of „Dunarea de Jos” University of Galati. Legal Sciences. Fascicle XXVI Vol 4, No 1, 2021, România.

⁸ MINISTERUL JUSTIȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA, STUDIU cu privire la crearea mecanismului național de remediere și compensare pentru erorile judiciare și vicii de procedură: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2016/12/Studiu-eroare-judiciara-.pdf>, accesat la 10.11.2019.

⁹ COMISIA EUROPEANĂ PENTRU DEMOCRAȚIE PRIN DREPT (COMISIA DE LA VENEȚIA) REPUBLICA MOLDOVA, OPINIA AMICUS CURIAE PENTRU CURTEA CONSTITU-

Comisia de la Viena remarcă faptul că, deși standardele europene permit judecătorilor să fie trași la răspundere penală în exercitarea funcțiilor lor judiciare, pragul este destul de înalt. Articolul 66 din Recomandarea CM/Rec(2010/12) stabilește: „Interpretarea legii, stabilirea faptelor sau aprecierea probelor de către judecători în scopul soluționării cauzelor nu trebuie să genereze răspunderea civilă sau disciplinară a acestora, cu excepția cazurilor de fapte ilegale săvârșite cu intenție și a neglijenței grave”.

Pragul înalt pentru răspunderea penală este reiterat în memoriul explicativ la Recomandarea CM/Rec (2010/12): „Atunci când judecătorii exercită funcțiile lor judiciare, ei trebuie să fie trași la răspundere penală numai în cazul în care e clar că ilegalitatea a fost comisă în mod intenționat”.

CCJE a avut aceeași poziție în Avizul nr. 18 (2015): „Cu privire la răspunderea civilă, penală și disciplinară (denumită mai sus *«responsabilitate punitivă»*), CCJE subliniază faptul că remediul principal pentru erorile judiciare care nu implică rea-credință trebuie să fie utilizarea căilor de atac. În plus, în scopul de a proteja independența judiciară de presiunile nejustificate, o atenție mare trebuie acordată în ceea ce privește stabilirea răspunderii judecătorilor în materie penală, civilă și disciplinară.

Sarcinile de interpretare a legii, evaluare a probelor și a stabilire a faptelor, efectuate de către judecător pentru a soluționa cauzele nu trebuie să genereze răspunderea civilă sau disciplinară a judecătorului, cu excepția faptelor ilegale săvârșite cu intenție, eroare intenționată sau, fără îndoială, neglijență gravă”.

În mod similar, Comisia de la Veneția în Criteriile privind Statul de drept, adoptate în 2016 impune cerința ca motivele pentru aplicarea măsurilor disciplinare să fie „definite în mod clar” și „sanctiunile să fie limitate la infracțiunile săvârșite cu intenție și din neglijență gravă”.

Comisia de la Veneția a urmat, de asemenea, această abordare în opinia Amicus Curiae din 2016 pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova privind dreptul de recurs al statului împotriva judecătorilor, când a constatat că: „Găsirea unui echilibru corect între răspunderea judiciară și protejarea independenței judiciare este o sarcină dificilă. Comisia de la Veneția a fost întotdeauna în favoarea acordării judecătorilor a imunității funcționale, astfel încât să le permită să-și exercite atribuțiile în conformitate cu standardele profesionale, fără a fi expuși răspunderii individuale, cu excepția cazurilor de comitere a faptelor ilegale cu

ȚIONALĂ PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ A JUDECĂTORILOR, Adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 110-a Sesiune Plenară (Veneția, 10-11 martie 2017) pe baza comentariilor expuse de către Dna Monika HERMANN (Membru supleant, Germania) Ddl Eirik HOLMØYVIK (Membru supleant, Norvegia) Dna Grainne McMorrough (Membru supleant, Irlanda) Strasbourg, 13 martie 2017 Avizul nr. 880/2017 CDL-AD (2017) 002 aau engl.

intenție sau din neglijență gravă. Standardele profesionale, în conformitate cu care judecătorii urmează să-și exercite funcțiile, trebuie să fie clar definite prin lege”¹⁰.

Curtea Europeană a interpretat articolul 3 din Protocolul nr. 7 al Convenției, în linii generale, în felul următor, în contextul Raportului Explicativ la Protocolul nr. 7 această dispoziție este aplicabilă numai atunci când condamnarea inițială a fost inversată din cauza unui fapt nou sau recent descoperit și care a demonstrat în mod concludent că în procesul original a existat un viciu serios care a afectat procesul judiciar.

Curtea este de părere că a existat intenția autorilor Articolului 3 din Protocolul nr. 7 al Convenției pentru a restricționa domeniul de aplicare a acestuia, într-o manieră foarte îngustă. Dreptul la despăgubire a fost exclus în privința reversării unei condamnări bazate pe un fapt ori o probă cunoscută, dar apreciată diferit în proceduri redeschise, și care nu este legată de „fapte noi sau recent descoperite”.

Astfel, pentru a înțelege conceptul, următoarele spețe sunt relevante. În una din primele cauze *Bachowski v. Poloniei*, nr. 32463/06 din 2 noiembrie 2010, Curtea Europeană s-a pronunțat asupra inaplicabilității art. 3 din Protocolul nr. 7 și a interpretat ce ar însemna fapte noi sau recent cunoscute în situația solicitării unor indemnizații în caz de anulare a unei „condamnări penale”, motivate de schimbarea regimului politic (reabilitare).

În fapt, în anul 1959, reclamantul a fost condamnat pentru „difuzarea de informații false” la trei ani de închisoare pentru că a distribuit broșuri care criticau dominarea Poloniei de către Uniunea Sovietică. În 2001, ca urmare a unui recurs depus din numele său de către Ombudsman, condamnarea sa a fost anulată.

În cadrul acestei proceduri, Curtea Supremă a considerat că reclamantul nu a comis infracțiunea pentru care a fost condamnat și că condamnarea sa se baza pe o interpretare și o aplicare inacceptabilă a dreptului penal material. În 2004, un tribunal regional a acordat reclamantului o reparație pentru prejudiciul suferit. Reclamantul a contestat cu apel suma indemnizației, pe care acesta o considera prea mică, însă apelul său a fost respins.

În drept, Curtea s-a subscris la concluziile instanțelor naționale care au anulat condamnarea reclamantului. Ar fi incompatibil cu principiul preeminenței dreptului și a respectării drepturilor omului ca o condamnare penală, motivată în mod vădit, de obiectivele unui regim politic represiv, să rămână valabilă după anularea acesteia la cererea persoanei condamnate, în conformitate cu prevederile aplicabile din dreptul intern.

¹⁰ Opinia Amicus Curiae pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova privind dreptul de recurs al statului împotriva judecătorilor (CDL-AD (2016) 015), punctul 69; a se vedea, de asemenea, Avizul comun privind legea constituțională privind sistemul judiciar și statutul judecătorilor din Kazahstan (CDL-AD (2011) 012), punctul 60; Aviz cu privire la legile privind răspunderea disciplinară și evaluarea judecătorilor din „Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei” (CDL-AD (2015) 042), punctul 43 și Avizul asupra proiectului privind criteriile și standardele pentru alegerea judecătorilor și a președinților instanțelor în Serbia (CDL-AD (2009) 023), punctul 37.

Totodată, achitarea reclamantului a rezultat dintr-o reevaluare efectuată de către Curtea Supremă de Justiție a elementelor de probă care au fost deja produse și erau cunoscute de instanță în 1959 și nu din revelarea unor fapte noi. În acest context, Curtea relevă că, conform lucrărilor preparatorii privind art. 3 din Protocolul nr. 7, această dispoziție se aplică doar dacă condamnarea inițială a fost anulată în temeiul unui fapt nou sau recent descoperit, demonstrând de o manieră concludentă că procedura inițială a fost grav viciată de o eroare a procesului judiciar.

Aceasta arată că autorii aveau intenția de a încadra strict câmpul de aplicare a articolului 3 din Protocolul nr. 7, dreptul la indemnizare fiind exclus în caz de anulare a condamnării bazată pe alte motive decât cele ce țin de apariția unor fapte noi sau recent descoperite.

Prin urmare, circumstanțele cauzei nu relevă temei de aplicare al Articolului 3 din Protocolul nr. 7¹¹.

Anterior, în cauza *Matveyev v. Russia*, nr. 26601/02 din 3 iulie 2008, Curtea a interpretat similar Articolul 3 din Protocolul nr. 7 și a notat că dreptul la despăgubiri oricum nu a fost aplicabil, deoarece anularea condamnării reclamantului a avut loc pe baza reexaminării aceluiași probe și fapte anterior cunoscute și evaluate diferit.

Astfel, Raportul Explicativ la Articolul 3 din Protocolul nr. 7 stipulează clar că natura procedurii utilizate pentru anularea unei condamnări este mai puțin importantă. Raportul explicativ, de asemenea, a confirmat faptul că această dispoziție este aplicabilă numai în cazul în care condamnarea a fost inversată pe motiv că un fapt nou sau recent descoperit arată în mod concludent că a existat o eroare judiciară, astfel că nu există nici o obligație de a plăti despăgubiri în cazul în care condamnarea a fost inversată sau a avut loc o grațiere pe un alt motiv.

Condamnarea reclamantului, în speță, a fost casată pe motivul că ștampila poștală nu a fost valabilă la momentul evenimentelor și nu ar fi putut fi folosită pentru a obține un profit ilicit. Din probele la dosar, atât reclamantul, cât și instanța de judecată au fost conștiente că ștampila poștală utilizată de reclamant nu mai era valabilă. În consecință, condamnarea sa nu a fost casată pe temeiul „unui fapt nou sau recent descoperit”, ci ca urmare a unei reevaluări de către instanța superioară a probelor care deja au fost folosite în proces.

Rezultă că condițiile de aplicabilitate ale Articolului 3 din Protocolul nr. 7 nu au fost respectate.

Cauza *Poghosyan și Baghdasaryan v. Armeniei*, nr. 22999/06, 12 iunie 2012, s-a referit la un cumul de norme aplicabile situației reclamantilor și a vizat imposibilitatea de a solicita despăgubiri morale de către o victimă a unei erori judiciare. Curtea a constatat încălcarea Articolului 13 (dreptul la un recurs efectiv)

¹¹ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/117>, accesat la 09.11.2022.

și a Articolului 3 din Protocolul 7 din Convenție. Astfel, în fapt, în 1999, primul dintre reclamanți a fost condamnat pentru omucidere și viol la 15 ani de închisoare. Acesta a continuat să pretindă că e nevinovat și în 2004 hotărârea de condamnare a fost casată și reclamantul a fost eliberat¹².

Doi dintre polițiștii care au efectuat ancheta inițială cu privire la omucidere au fost ulterior condamnați pentru investigare abuzivă, după ce un tribunal regional a constatat că îl supuseră pe reclamant la rele tratamente pentru a-l forța să mărturisească fapta. Într-o procedură civilă separată, primului dintre reclamanți i s-au acordat despăgubiri pentru profitul nerealizat, dar cererea de despăgubiri morale i-a fost respinsă pe baza faptului că acest tip de despăgubire nu era prevăzut de Codul Civil.

În drept, Articolul 3 și Articolul 13 din Convenție: constatarea unei încălcări a unei alte prevederi a Convenției nu este o condiție obligatorie pentru aplicarea art. 13, pentru aplicarea acestuia fiind suficient ca reclamantul să formuleze un capăt de cerere temeinic.

Primul dintre reclamanți a formulat, fără îndoială, un astfel de capăt de cerere, deoarece instanțele naționale constataseră că a fost supus la rele tratamente de către poliție. Articolul 13 este deci aplicabil, în ciuda faptului că plângerea formulată de către reclamant pe fondul Articolului 3 nu poate fi examinată de către Curte, deoarece relele tratamente au avut loc înainte de ratificarea Convenției de către Armenia. Curtea a statuat în cauze anterioare că acordarea de despăgubiri morale ar trebui să fie, în principiu, disponibilă ca parte din ansamblul de eventuale remedii efective pentru încălcări ale articolelor 2 și 3 fundamentale ale Convenției, deoarece despăgubirile morale nu au fost disponibile primului dintre reclamanți în dreptul intern și a fost lipsit de o cale de recurs efectivă.

În partea ce vizează Articolul 3 din Protocolul nr. 7 din Convenție, Curtea a notat că, deoarece hotărârea de condamnare a primului dintre reclamanți a fost casată și acesta a solicitat despăgubiri morale după intrarea în vigoare a Protocolului nr. 7 în ceea ce privește Armenia, Curtea are competență *ratione temporis* și art. 3 din Protocolul nr. 7 este aplicabil. Deși această prevedere garantează plata unei despăgubiri potrivit legislației sau practicii interne, despăgubirea este datorată chiar și atunci când legislația sau practica internă nu o prevede.

Mai mult, scopul articolului 3 din Protocolul nr. 7 nu este doar de a recupera orice pierdere financiară cauzată de o condamnare ilegală, dar și de a acorda unei persoane condamnate ca urmare a unei erori judiciare despăgubiri pentru prejudiciul moral, cum ar fi trauma psihologică, anxietatea, tulburările psihologice, sau pierderea dorinței de a trăi. Nicio asemenea despăgubire nu a fost disponibilă reclamantului.

¹² <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/117>, accesat la 09.11.2022.

Cauza Allen c. Regatului Unit al Marii Britanii, nr. 25424/09 din 12 iulie 2013, a examinat un aspect similar, atunci când o persoană a fost condamnată în temeiul unei probe medicale principale. Astfel, probele pe care jurații și-au întemeiat condamnarea au fost declarațiile unor experți medicali care au arătat că leziunile suferite de fiul reclamantei (sugar în vârstă de patru luni patru luni) ar fi putut rezulta din scuturare sau impact.

Condamnarea s-a bazat pe ipoteza acceptată cu privire la „sindromul copilului scuturat”, de asemenea, cunoscut sub numele de „traumatism cranian non-accidental” („NAHI”), având ca rezultat o triadă de leziuni intracraniene: encefalopatie, hemoragii subdurale și hemoragii retiniene, produse fără folosirea forței nelegale. Toate cele trei leziuni erau prezente în cazul decesului fiului reclamantei. În urma unei verificări efectuate de către autorități a cazurilor în care au fost invocate dovezi medicale de specialitate, reclamanta a solicitat și a obținut dreptul de a formula apel peste termen.

Reclamanta și-a fondat apelul pe contestarea ipotezei acceptate cu privire la NAHI, pe baza faptului că noi dovezi medicale sugerau că triada de leziuni ar putea fi atribuite unei alte cauze decât NAHI. Reclamanta a fost eliberată din închisoare, după ce a executat șaisprezece luni. Ea a solicitat despăgubiri, dar nu i s-au acordat.

Reclamanta a pretins nerespectarea dreptului la prezumpția nevinovăției (Articolul 6 § 2 din Convenție), deoarece Regatul Unit nu a ratificat Protocolul nr. 7 din Convenție. Curtea nu a constatat violare. 49. În încheiere, în materia de compensații pentru erori judiciare Articolul 3 din Protocolul 7 al Convenției constituie cadrul special - *lex specialis* - comparativ cu cadrul general care reglementează garanțiile unui proces echitabil. Protocolul nu obligă la o procedură judiciară de compensare, deși ea este preferabilă.

Respectiv, unele din garanții incorporate în Articolul 6 din Convenție pot fi evitate și rămân la discreția statului. Aceasta reiese din caracterul accesoriu al întregului protocol care vine să suplimenteze anumite prevederi incorporate în Convenție și instituie unele drepturi separate (*mutatis mutandis* *Maaouia v. France*, nr. 39652/98 din 5 octombrie 2010, §§ 36-37 și *Allen v. United Kingdom*, nr. 25424/09 din 12 iulie 2013 § 105).

Anumite prevederi din Convenție, precum Articolul 5§5, instituie separat un drept de compensare pentru privare de libertate contrară acestui articol (*Benham v. the United Kingdom*, nr. 19380/92 din 10 iunie 1996 § 50).

Jurisprudența relevantă împotriva Republicii Moldova a examinat compatibilitatea Legii 1545 din 25 februarie 1998 doar ca un remediu ce oferă compensații pentru anumite încălcări, care pot intra în sfera de interes prin prisma definirii conceptului de eroare judiciară.

În deciziile *Țopa c. Moldovei*, nr. 25451/08 din 14 septembrie 2010, *Arabadji c. Moldovei*, nr. 25620/06 din 17 septembrie 2013 etc., și în hotărârea Mătăsaru și

Savițchii c. Moldovei, nr. 38281/08 din 2 noiembrie 2010, atunci când a venit vorba despre epuizarea remediilor naționale pentru pretinse încălcări ale Articolului 5 din Convenție, Curtea a notat că reclamantii au avut hotărâri judiciare favorabile care le ofereau temei pentru a solicita despăgubiri (Țopa a fost achitat, Arabadji avea o hotărâre a judecătorului de instrucție care recunoștea încălcarea ilegalității reținerii sale, iar Mătăsaru avea o hotărâre prin care procedurile contravenționale în care el a fost arestat administrativ s-au clasat).

Reclamanții nu au făcut-o și, respective, nu au epuizat remediile. Curtea a susținut că deși sunt dispute cu privire la eficacitatea legii, reclamantii trebuiau să facă uz de ea și nu pot să o conteste în abstracto. 54. În cauza Veretco c. Moldovei, nr. 679/13 din 7 aprilie 2015, §§ 65-68 Curtea a notat asupra inaplicabilității Legii nr. 1545 asupra procedurilor de arestare a reclamantului din momentul în care dreptul la compensații apare doar după o achitare a reclamantului.

De asemenea, potrivit jurisprudenței dreptul la compensații, Art. 5§5 apare atunci când o încălcare a prevederilor paragrafelor anterioare este stabilită fie de o instanță judecătorească națională ori de Curtea Europeană. În acest sens, dreptul la compensații potrivit art. 5 § 5 trebuie asigurat cu un suficient grad de certitudine (Ciulla v. Italy, nr. 11152/84 din 22 februarie 1989).

În concluzie, principiul răspunderii și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție (incriminarea subiectivă) presupune aprecierea tuturor reprezentărilor făptuitorului asupra caracterului faptei săvârșite, atât ale celor veridice (reale), cât și ale celor eronate.

Pentru a caracteriza o faptă ilicită ca fiind faptă penală (infracțiune) este necesar să determinăm trăsăturile esențiale fără de care nu poate exista infracțiunea: pericolul social, vinovăția, prevederea faptei în legea penală. Lipsa uneia dintre aceste trei trăsături esențiale exclude existența caracterului penal al faptei, înlătură infracțiunea și, implicit răspunderea penală. Legiuitorul poate stabili că, dacă o faptă se săvârșește în anumite situații, condiții etc., denumite cauze care înlătură caracterul penal al faptei, să nu mai fie considerată infracțiune și deci se înlătură caracterul penal al acesteia. Infracțiunea reprezintă un act volitiv și conștient. La comiterea unor acțiuni social – importante, persoana corelează realitatea obiectivă cu cunoștințele pe care deja le are. Astfel, are loc o reflectare repetată a realității, cunoașterea repetată a ei.

S-a vorbit că, pentru a constata infracțiunea, este necesar să se confirme că făptuitorul avea capacitatea psihică de a-și da seama de acțiunile sale. Însă, în unele situații, făptuitorul nu poate acționa în raport cu realitatea existentă în momentul săvârșirii infracțiunii. O deficiență de moment poate exclude vinovăția persoanei.

Legislația penală a Republicii Moldova nu conține prevederi speciale care reglementează răspunderea penală în prezența erorii, iar în doctrina procesual penală, eroarea este definită ca „reprezentarea greșită de către cel ce săvârșește o

faptă prevăzută de legea penală a realității din momentul săvârșirii faptei, reprezentare determinată de necunoașterea sau cunoașterea greșită a unor date ale realității, fie a unor dispoziții legale”.

Eroarea poate avea ca sursă fie o completă necunoaștere a unei împrejurări de fapt ori de drept în care a avut loc săvârșirea faptei, fie o cunoaștere greșită, inexactă a unor astfel de date. Din această caracterizare rezultă că nu există eroare în caz de îndoială (dubiu), ci doar în conștiința necunoașterii exacte a acesteia. Cel care acționează cu conștiința cunoașterii nesigure a realității accepta riscul urmării prejudiciabile a faptei sale, atitudine caracteristică intenției indirecte. Tot astfel, nu poate fi considerată eroare incapacitatea sau neglijența profesională care a determinat o greșeală de calcul sau aplicarea greșită a unui procedeu științific în exercitarea unei profesii (inginer, farmacist etc.), deoarece în astfel de cazuri există obligația legală pentru cei în cauză de a cunoaște realitatea (neglijența penală).

Eroarea influențează direct factorul intelectual al vinovăției și indirect pe cel volitiv.

Răspunderea penală este o răspundere bazată pe vinovăție, iar infracțiunea există numai dacă o faptă de pericol social, prevăzută de legea penală a fost comisă cu vinovăție. Prin urmare, unei persoane i se pot imputa numai împrejurări de care a avut cunoștință în momentul săvârșirii faptei ori pe care putea și avea obligația să le cunoască.

O categorie foarte asemănătoare cu vinovăția, care influențiază în mod direct asupra răspunderii penale, este eroarea. Făptașul se consideră vinovat dacă este conștient de acțiunile sale, prevede survenirea consecințelor social – periculoase, le dorește sau în mod conștient le admite (intenția); sau dacă persoana care a săvârșit infracțiunea prevede posibilitatea survenirii urmărilor social – periculoase ale acțiunilor sale, dar consideră în mod eronat că ele vor putea fi evitate, sau nu prevede posibilitatea survenirii unor astfel de urmări, deși trebuie și poate să le prevadă (imprudența)¹³.

Cercetarea problemei erorii în dreptul procesual penal al Republicii Moldova, reprezintă o necesitate practică chemată să contribuie la întărirea legalității, a ordinii de drept, cât și intensificarea protecției intereselor persoanei. Cercetarea teoretică a problemei erorii cu atât mai mult este necesară și actuală în prezent când suntem în procesul realizării reformei legislative și judiciare în Republica Moldova.

Problema erorii se află la interconexiunea unei serii de științe, cercetarea sa de mai departe necesitând cunoștințe aprofundate în domeniul juridic, filosofic și al psihologiei, aprofundarea cunoștințelor despre om. Această cercetare necesită o integrare constructivă a cunoștințelor date într-un întreg care ne-ar permite pe calea analizei, deducției și inducției – forme logice și mecanisme indispensabile

¹³ Constantin Florea, *Vinovăția și pedeapsa penală*. Editura „Cartea Moldovenească”, Chișinău, 1987.

cercetării științifice, a ne face o reprezentare generală dar și una în detaliu, a erorii în dreptul penal, a caracteristicilor și a factorilor săi determinanți.

Generalizând cele expuse, susținem concluziile expuse de autoarea Vasilisa Muntean, ce activează în calitate de judecător¹⁴, referitoare la:

1) Eroarea judiciară este un concept strâns legat de fondul cauzei. În legislația națională, eroarea judiciară nu are o reglementare coerentă. Atât Codul de Procedură Penală, Codul contravențional, cât și Codul de Procedură Civilă se rezumă la reproducerea secvențială a sintagmei eroare judiciară, dar fără a acorda acestei noțiuni o definire corespunzătoare. Pe de altă parte, Legea nr.1545 din 25.02.1998 enumeră o serie de încălcări a drepturilor fundamentale în cadrul procesului penal, în legătură cu aplicarea măsurilor speciale de constrângere (arestul, rețineri, percheziții etc.) și a măsurilor speciale de asigurare (sechestrări, percheziții, ridicări etc.), dar nu se referă la încălcările de ordin procedural, care să afecteze fondul cauzei. În consecință, ajungem la concluzia că în legislația națională, nu există o delimitare clară în privința încălcărilor procedurale care s-ar atribui la categoria erori judiciare.

2) Între conceptele eroare judiciară și eroare de drept există diferențe.

Astfel, eroarea judiciară este o încălcare gravă, categorică, care afectează fondul cauzei și modifică soluția întregului proces de judecată.

De exemplu, nu s-a ținut cont de expirarea prescripției pentru tragere la răspundere penală și persoana a fost condamnată. Eroarea de drept se manifestă prin acțiuni preliminare, care pot influența buna desfășurare a procesului de judecată, dar nu afectează soluția finală. Spre exemplu, constituie o eroare de drept necitarea unei părți în proces, aplicarea eronată a unei măsuri preventive sau nerespectarea dispozițiilor privind competența. Erorile de drept nu sunt într-atât de grave, ca să modifice soluția finală a procesului.

Ele pot fi corectate prin casarea (retractarea) hotărârii de instanța superioară și nu tot timpul au ca consecință acordarea dreptului la repararea prejudiciului. Eroarea judiciară nu trebuie confundată cu eroarea materială admisă în conținutul actului judecătoresc, mecanismul de corectare al căreia este prevăzut de art. 249 din Codul de Procedură Civilă.

3) Conchidem că la temelia apariției erorii judiciare se află o circumstanță de fapt, numită viciu fundamental și care din cauza gravității sale, poate să influențeze decisiv hotărârea instanței de judecată.

La prima vedere, fiind necunoscut, acest viciu cu caracter fundamental afectează fondul cauzei și cu greu poate fi depistat. În scopul uniformizării terminologiei juridice, recomandăm modificarea dispozițiilor Codului de Procedură Penală și a Codului contravențional, prin substituirea expresiilor: viciu fundamental în cadrul procedurii precedente, care a afectat hotărârea pronunțată

¹⁴ Vasilisa MUNTEAN, judecător, Judecătoria Chișinău, SEMNIFICAȚIA DOCTRINARĂ ȘI LEGALĂ A NOȚIUNII „EROARE JUDICIARĂ”, Revistă științifico-practică nr.1/2018, Institutul de Relații Internaționale din Moldova.

prevăzută [art.6 pct.(44) din Codul de Procedură Penală], viciu fundamental în cadrul urmăririi precedente care a afectat hotărârea respectivă [art. 287 alin. (4) din Codul de Procedură Penală] și viciu fundamental, care a afectat hotărârea de încetare a procesului contravențional (art.380 din Codul contravențional), cu sintagma eroare judiciară.

4) După natura sa juridică, instituția reparării prejudiciului cauzat prin erori judiciare ține de dreptul civil. Faptul că prejudiciul apare în cadrul derulării procedurii penale, nu afectează natura juridică a acestei instituții. Natura juridică civilă a raporturilor care apar în procesul reparării prejudiciului cauzat persoanelor prin erori judiciare este determinat de faptul că aceste raporturi sunt patrimoniale, apar din inițiativa persoanei vătămate și sunt reglementate de norme ce se conțin în legislația civilă.

Metoda de reglementare a relațiilor sociale privind repararea prejudiciului cauzat prin erori judiciare este dispozitivă, deoarece aceste raporturi pot lua naștere numai din inițiativa persoanei reabilitate.

Asemenea, în final, nu putem să nu menționăm prevederile Recomandării nr. R (2000) 2 a Comitetului de Miniștri statelor membre cu privire la reexaminarea sau redeschiderea unor cauze la nivel național în urma hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului conține anumite definiții care pot fi folosite *mutatis mutandis* pentru definirea atât viciilor fundamentale cât și a erorilor judiciare.

În partea sa relevantă Recomandarea indică: „... Invită, în lumina acestor considerații Părțile Contractante să asigure ca la nivel național să existe posibilități adecvate pentru a realiza, pe cât e posibil, *restitutio in integrum*;

Încurajează Părțile Contractante, în special, să examineze sistemele lor de drept naționale în vederea asigurării că există posibilități adecvate pentru reexaminarea cauzei, inclusiv redeschiderea procedurilor, în cazuri în care Curtea a constatat o violare a Convenției, în special unde:

(i) partea lezată continuă să sufere consecințe negative foarte grave datorită rezultatului deciziei naționale în cauză, care nu sunt în mod adecvat remediate prin satisfacția echitabilă și nu pot rectificate decât prin reexaminare sau redeschidere, și

(ii) hotărârea Curții duce la concluzia că: (a) decizia națională contestată este în esență contrară Convenției, sau (b) violarea constatată este cauzată de erori sau deficiențe procedurale de o asemenea gravitate încât apare un dubiu serios în privința rezultatului procedurilor naționale contestate”.

Bibliografie:

1. Carta Europeană a statului judecătorului – „5.2. Orice persoană trebuie să aibă posibilitatea de a adresa unui organism independent, fără un formalism excesiv, reclamații privind nereguli în funcționarea justiției într-o anumită cauză.

Acest organism poate, în cazul în care o examinare prudentă și atentă a reclamației relevă o încălcare ca cea menționată la punctul 5.1 din partea judecătorului, să sesizeze instanța disciplinară sau cel puțin să recomande o asemenea sesizare unei anumite autorități care are, potrivit statutului, competența de a o face”;

2. Principiul IV al Recomandării Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei (Rec(1994)12) cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor: „Dacă judecătorii nu-și îndeplinesc atribuțiile într-o manieră eficientă și adecvată sau în caz de abateri disciplinare, trebuie luate toate măsurile necesare, sub rezerva ca ele să nu aducă atingere independenței justiției”;

3. Recomandării Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei (Rec(1994)12) cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor, Principiul I p.2.b. „Puterea executivă și cea legislativă trebuie să se asigure că judecătorii sunt p independenți și că nu sunt adoptate măsuri susceptibile de a pune în pericol această independență”, p.2.d „În procesul de luare a deciziilor, judecătorii trebuie să fie independenți și să acționeze fără nici o restricție și fără a face obiectul vreunor influențe, sugestii, presiuni, amenințări sau imixtiuni, directe sau indirecte, indiferent din partea cărei persoane vin și sub ce motiv. ... Judecătorii nu trebuie să fie obligați să dea socoteală vreunei persoane străine de puterea judiciară asupra rezolvării date cauzelor lor”;

4. Recomandării Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei (Rec(1994)12) cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor, Principiul I p.2.a.I – „Hotărârile judecătorilor nu pot fi susceptibile de a fi reanalizate în afara procedurile privind căile de atac prevăzute de lege” și Principiul I p.2.a.IV – „Cu excepția deciziilor privind amnistia, grațierea sau alte măsuri similare, guvernul sau administrația nu trebuie să fie împuternicite a lua decizii care să anuleze în mod retroactiv efectele hotărârilor judecătorești”. Vezi p.55 al Avizului № 3 CCJE – „...Erorile juridice, fie că se referă la jurisdicție, fie la procedură, în aprecierea și aplicarea legii sau în evaluarea probelor, trebuie să fie rectificate prin apel; alte erori juridice care nu pot fi rectificate astfel (inclusiv de exemplu întârzierea excesivă) trebuie, cel mult, să conducă la o plângere a litigantului nesatisfăcut împotriva statului;

5. Cebotari O., Nastas A., Principiul contradictorialității și egalității armelor în procesul penal. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr.1(52), Chișinău, 2020;

6. COMISIA EUROPEANĂ PENTRU DEMOCRAȚIE PRIN DREPT (COMISIA DE LA VENEȚIA) REPUBLICA MOLDOVA, OPINIA AMICUS CURIAE PENTRU CURTEA CONSTITUȚIONALĂ PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ A JUDECĂTORILOR, adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 110-a Sesiune Plenară (Veneția, 10-11 martie 2017) pe baza comentariilor expuse de către Dna Monika HERMANN (Membru supleant, Germania) Ddl Eirik HOLMØYVIK (Membru supleant, Norvegia) Dna Grainne McMorrough (Membru supleant, Irlanda) Strasbourg, 13 martie 2017 Avizul nr. 880/2017 CDL-AD (2017) 002 sau engl.;

7. Opinia Amicus Curiae pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova privind dreptul de recurs al statului împotriva judecătorilor (CDL-AD (2016) 015), punctul 69; a se vedea de asemenea, Avizul comun privind legea constituțională privind sistemul judiciar și statutul judecătorilor din Kazahstan (CDL-AD (2011) 012), punctul 60; Aviz cu privire la legile privind răspunderea disciplinară și evaluarea judecătorilor din „Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei” (CDL-AD (2015) 042), punctul 43 și Avizul asupra proiectului privind criteriile și standardele pentru alegerea judecătorilor și a președinților instanțelor în Serbia (CDL-AD (2009) 023), punctul 37;

8. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/117>, accesat la 09.11.2022;

9. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/117>, accesat la 09.11.2022;

10. MINISTERUL JUSTIȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA, STUDIU cu privire la crearea mecanismului național de remediere și compensare pentru erorile judiciare și vicii de procedură, <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2016/12/Studiu-eroare-judiciara-.pdf>, accesat la 10.11.2022;

11. Nastas A., Răspunderea pentru declarațiile cu rea voință în dreptul penal, Editura „Pro-Universitaria”, București, 2022;

12. Nastas A., Cernomoreț S., Cazacu D., Statements by the Prism of the Criminal Law În: The Annals of „Dunarea de Jos” University of Galati. Legal Sciences. Fascicle XXVI Vol 4, No 1, 2021, România;

13. Constantin Florea, *Vinovăția și pedeapsa penală*, Editura „Cartea Moldovenească”, Chișinău, 1987;

14. Vasilisa MUNTEAN, judecător, Judecătoria Chișinău, SEMNIFICAȚIA DOCTRINARĂ ȘI LEGALĂ A NOȚIUNII „EROARE JUDICIARĂ”, Revistă științifico-practică nr. 1/2018, Institutul de Relații Internaționale din Moldova.

ETERNA CRIZĂ A LIBERTĂȚII ACTIVITĂȚII DIDACTICE¹

Av. dr. George VLĂESCU

Abstract

Contrary to the claims of postmodern pedagogy, the article aims to highlight that the design of teaching activity continues to manifest itself as a notion devoid of a liberal and democratic framework. It has remained in the prison of state regulation and planning, keeping an unforgivable distance from the innermost desires and aspirations of the human being, and is not part of the much-touted increase in the efficiency and quality of teaching.

Keywords: *design, objectives, school, didactics, pedagogy, efficiency, legislation, freedom, democracy.*

1. Conceptualizarea proiectării activității didactice

Cunoscută în secolul XVII ca artă a predării², *didactica* a fost în scurtă sa evoluție conceptuală focusată pe ideea „inventării” unui model uman a cărui tipologie să răspundă nevoilor și aspirațiilor proprii individului și societății. Așa cum bine se știe, ea a debutat sub auspiciile instituțiilor bisericești și monarhice și a preluat în linii mari conceptul comenian al procesului de instruire, în sens formal și organizatoric, dar și sub aspectul promovării credinței în divinitate.

Prinsă însă în vârtoarea tezelor politice și filosofice ale ultimelor 2 secole, mai exact între concepția liberală care a așezat educația în sfera relațiilor particulare și cea socialistă care a plasat-o sub controlul politicilor de stat, *didactica* a ajuns în cele din urmă în slujba comandamentelor și intereselor exclusive ale statelor. Desigur, cu toate consecințele care au decurs din asemenea politici. Ale unor politici care, odată cu alungarea Creatorului, au purces la elaborarea unor programe educaționale pliate pe calapodul unei lumi tot mai grăbite, mai desacralizate

¹ Prezentă lucrare este inspirată din lucrarea autorului *Proiectarea activității didactice* folosită în semestrul 2, anul universitar 2021-2022, la disciplina *Teoria și metodologia instruirii și evaluării* din cadrul Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.

² Un concept ale cărui baze doctrinare le regăsim în lucrare „*Didactica Magna*” a pedagogului ceh Jan Amos Comenius (1592-1670), considerat și întemeietorul pedagogiei moderne. Lucrarea a fost publicată în limba cehă în anul 1632 și a fost tradusă în limba română abia în secolul XX.

și mai antagonice, posedate de ideea de eficiență, progres și lubricitate. Deși „progresul” lumii moderne se află încă departe de profunzimea filosofică a noțiunii, rezumându-se de regulă la componenta materială, așa cum a fost dictată de mult disputată și vaporeasă „piață a muncii”. În timp ce țelul spre care se îndreaptă societatea umană, așa cum spunea cândva Constantin Noica, a rămas esențialmente nededusit³.

În alte cuvinte, didactica s-a transformat gradual într-un concept lax, expansiv și ambiguu odată cu repertoriul amorf al gândirii umane. Al unei lumi care, din păcate, sub bagheta politicilor de stat ale ultimelor decenii, a devenit tot mai prezumțioasă, mai inexorabilă și mai expusă inegalităților sociale, educaționale⁴ și economice (discrepanțele dintre bogați și săraci cunoscând abisuri rar întâlnite în istorie)⁵.

Acesta este „climatul” care a secondat procesul educațional în multiplele lui teoreticizări și conceptualizări, lăsându-și o amprentă amorfă asupra mentalității colective, dar și asupra noțiunilor introduse cu mare pompă în portofoliul didacticei. Noțiuni care, sub pretextul evoluției și complexității societății au fost transpuse într-o legislație tot mai excesivă și mai discursivă, iar de aici în viața cotidiană, respectiv în relația profesor-elev. Așa se face că limbajul didacticei de azi, asemenea celui politic, s-a convertit într-unul tot mai „conceptualizat”, mai stereotipizat, mai tehnicizat și mai lipsit de aderență la latura afectiv-cognitivă a omului, menținând o distanță impardonabilă față de capacitatea, firescul și natura umană.

Dominată de taxologii, docimologii și de o vastitate de sincretisme, cuvinte abstracte și barbarisme lingvistice, împrumutate de peste tot, dar fără succes către sufletul, inima și conștiința omului, didactica dobândește o sihlă vastă de semnificații tehnice, inclusiv din perspectiva dimensiunilor cercetării, normativității și inovativității.⁶ Lucruri care, per ansamblu, au sporit vizibilitatea acesteia de agent al statului, pe care continuă să-l deservească cu obediență în numele politicilor publice și al cercetărilor psihologice, iar toate aceste chestiuni nu par s-o stânjenească câtuși de puțin. Nici atunci când își revendică supremația epistemică a științelor pedagogice, ca principal instrument de creare a modelului personalității.

³ C. Noica, [accesat la 20.04.2022]. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=L91Df5edn30>.

⁴ S. Țoc, *Clasă și educație. Inegalitate și reproducere socială în învățământul românesc*. București: Ed. Pro Universitaria, 2018.

⁵ Consiliul Uniunii Europene. *Combaterea inegalității în țările partenere*. Bruxelles, 25 noiembrie 2019 [accesat la 20.04.2022]. Disponibil: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14456-2019-INIT/ro/pdf>.

⁶ „O dimensiune de cercetare (investigând elementele noi introduse de diferite științe sociale și teoriile învățării), o dimensiune prescriptivă și normativă (prin sugestiile oferite educatorilor) și o dimensiune inovativă (prin încorporarea elementelor semnificative din științe și practica umană care favorizează și optimizează instruirea)”. A se vedea, A. Ardelean, L. Catană, D. Badea, O. Mândruț, M. Mândruț, R. Mihail, S. Dan, T. Pătrăuță, E. Gagea, T. Deaconu, *Didactica formării competențelor*. Arad, 2012, p. 11.

Ori ca o consecință a tuturor acestor evoluții vidate, abstracțiuni sterile, pedagogia este considerată astăzi știința care studiază fenomenul educațional în ansamblul său (adică, teoria și practica educației). O știință care își esențializează discursul asupra principiilor generale ale educației⁷. Ceea ce înseamnă că, privită ca întreg, ea nu poate fi disjunsă de didactică, ca știință a predării-învățării, pe care o integrează, o cercetează și o valorifică. Tocmai din această împărțire stilistică se spune că s-a desprins conceptul de *didactică generală*⁸, numită mai nou și *teoria curriculum-ului*, adică acea ramură a pedagogiei menită să studieze principiile concrete aplicate procesului de învățământ la nivel de obiective, de conținuturi și metodologii. Și tot de aici derivă noțiunea de *didactică specială*⁹ care studiază principiile aplicate procesului de învățământ la nivel de discipline și vârste școlare.

Cu toate acestea, constatăm că nu de puține ori metodele practice și experimentale de abordare a pedagogiei s-au contrazis, iar eșecurile sale, oricât de periculoase, au continuat să fie decontate de societate. De ce nu, dacă se poate! Mai ales că, sub tutela exercitată de stat, noțiunea asumării răspunderii pentru calitatea educației a rămas dintotdeauna străină sistemelor pedagogice și în general sistemelor de învățământ. Așa cum este și în prezent. În pofida textelor sterile din legislații care vorbesc la modul generic de asumarea răspunderii instituțiilor/unităților educaționale. Tot literatura ne mai spune că până la jumătatea secolului XX, vorbim de o *didactică a conținuturilor* sau a *acumulărilor teoretice*, activitate care a vizat transmiterea informațiilor într-o manieră cât mai exactă și mai completă. În perioada următoare, numită și *etapa didacticii postmoderne*¹⁰, sub influența lui Bloom B.¹¹ și Mager R., se vorbește de o alunecare a accentului didacticii în direcția atingerii scopurilor educaționale (subordonate idealului educațional) și, după anul 1980, a obiectivelor (subsumate scopurilor), desigur așa cum acestea au fost definite de doctrina postmodernă.

La baza motivării tuturor acestor elucubrații adeseori elogiata în manualele de politici educaționale pentru considerentul că ar fi vizat optimizarea procesului de instruire în raport cu progresele științelor (în special ale psihologiei) și cu cerințele omului modern, s-a conturat și teoria existenței unui progres al cercetărilor către o abordarea complexă și dinamică a procesului de instruire. Despre această abordare se spune că ar fi împins centrul de greutate al didacticii către activitatea în sine de predare-învățare, mai exact către educabil¹², considerat a fi valoarea supremă a

⁷ T. Pătrăuță, *Fundamentele Pedagogiei*. Platforma online UVVG Arad, p. 9.

⁸ Didactica generală a mai fost numită și *teoria instruirii* sau *teoria procesului de învățământ*.

⁹ După unii autori, didactica specială mai este cunoscută și sub denumirea de *metodici ale disciplinelor de învățământ*.

¹⁰ Mai nou, se numește și „*etapa didacticii de tip curricular*”.

¹¹ Această influență a fost exercitată indirect de Bloom B. prin construirea taxonomiei obiectivelor educaționale, taxonomie care a facilitat schimbarea de optică.

¹² După R.B. Lucu, „*didactica tradițională a situat profesorul în centrul universului educativ, stabilind o relație de autoritate și de dependență a elevilor față de acesta, ceea ce a dus la un model pedagogic în care se remarcă foarte clar existența unei relații de respect, orientată de profesor spre materia de studiat și mai puțin către elev*”. A se vedea, R.B. Lucu, *Instruirea școlară*. Iași: Ed. Polirom, 2001, p. 28.

unei asemenea activității. Așadar, vorbim despre deplasări teoretice la nivel pur conceptual, dinspre așa-zisele *acumulări informative* enciclopedice către *sinteze acționale* și, totodată, dinspre randament/reușită către dezvoltarea personalității educabilului. Lucruri pentru care s-a autodenumit *instruire eficientă*. În termeni neacademici, omul a evoluat de la un deținător involuat de informații, la stadiul de om *inteligent*, adică de om gânditor, creator și inovator.

Sigur că pe fundalul acestor teorii fără fond nu putem trece neobservată existența istorică a unei corelații între așa-zisele transformări pedagogice și tumultuoasele evenimente politice de la mijlocul secolului trecut care au contribuit la reconceptualizarea *științei dreptului*. O știință care, asemenea ideologiilor educaționale și în aceeași epocă, declară că situează omul, în special prin caleidoscopul drepturilor și libertăților, în miezul preocupărilor ei. Paradoxal însă, în practică, mai toată filosofia dreptului se rezumă la interpretarea și executarea textelor normative legislate, în condițiile în care în cadrul facultăților de drept predarea noțiunii de *interpretare a normei juridice* ocupă o singură lecție sau cel mult o unitate de învățare. Decroșaj care ridică întrebarea la ce mai folosesc programele de studii juridice superioare, organizate și structurate pe *n* discipline, pe facultăți (3-4 ani de studii), masterate (2 ani), doctorate (3-4 ani) și postdoctorate.

De altfel, științele juridice și pedagogice au foarte multe în comun, inclusiv din perspective experimental-aplicative. Asemenea fiascoului din justiție (negat oficial), în practica pedagogică s-a reținut și utilizarea exagerată a „operaționalizării obiectivelor”, mult peste limitele procedurale ale lui Mager. Inconvenient în fața căruia s-a evocat celebra remarcă lui Samuel Ball, spunându-se că „*nu există nici un mod infailibil de învățare și nici un mod infailibil de predare*”¹³. Așa se explică faptul că, în ultimul deceniu, finalitățile procesului educațional s-au transferat din zona *obiectivelor* în cea a *competențelor* (adică a domeniilor cerute de factorii comerciali)¹⁴, ca urmare a așa-ziselor cercetări cognitiviste care ne spun că procesarea informației ar conduce la dezvoltarea competențelor¹⁵. Și toate acestea în detrimentul valorilor fundamentale. În alte cuvinte, decidenții sistemelor postmoderne ne atenționează că nu doresc o societate de gânditori, ci de buni executanți, ceea ce într-o oarecare măsură au și reușit. În justiție, de pildă, roboții au început deja să ia locul principalilor actori¹⁶.

După alte opinii, didactica ultimelor decenii reprezintă o simplă aliniere la politicile educaționale ale SUA care constau în „*abilitarea cadrului didactic de a pune*

¹³ M. Ionescu și I. Radu, *Didactica modernă*. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1995.

¹⁴ Este vorba de cele 8 competențe-cheie au fost adoptate prin Decizia nr.1720/2006 de Parlamentul European și Consiliu (publicată în JO L 327, 24.11.2006, p. 45). Acestea au fost transpuse și în legislația țării noastre conform art. 2 alin. (2) din Legea educației naționale nr. 1/2011.

¹⁵ A. Ardelean, L. Catană, D. Badea, ș.a., *Didactica formării competențelor*. Arad, 2012, p. 11.

¹⁶ V. Dobozi, *Funcțiile juridice vor fi preluate curând de roboți*. În: Portal Universul Juridic, publicare: 12 ianuarie 2023.

în aplicare legile și normele predării în consonanță cu conținuturile și strategiile acesteia” (Doyle și Westbury, 1992)¹⁷.

Oricum am privi aceste transformări, reținem că așa-zisa eficiență a calității activității instructiv-educative nu iese din zona doctrinei didactice preocupată de teoreticizări și conceptualizări. Astfel actualii făuritori de destine au îmbrățișat conceptul de „proiectare didactică” (ca acțiune de planificare anticipativă) numit mai nou și „design instrucțional” sau „proiectarea curriculară”. Un concept care, inițial, a privit programarea materiei de studiu pe unități de timp și de activitate. În alți termeni, proiectarea didactică vizează structurarea administrativă a materiei din perspectiva planului calendaristic, al proiectului de lecție, în funcție de eşalonarea rigidă a timpului disponibil, accentul căzând de regulă pe conținutul instruirii. Și, din acest „considerent”, a fost numită „învățăământ informativ”. Fără a se abandona acest soi de didactică (informativă sau tradițională) mai reținem și faptul că doctrina actuala oferă proiectării didactice valențe noi, spunându-se că noțiunii i se adaugă ideea de antrenare a educabilului cu toată ființa lui în activitatea didactică, ca și când, în trecut, ar fi fost prohibită. O activitate catalogată ca fiind în esență *euristică* deoarece corespondența pedagogică ar fi una prioritar focalizată pe elev. Și tot despre această activitate mai aflăm că „situează elevul în centrul acțiunii educaționale într-o relație activă cu profesorul”¹⁸ și urmărește „să dezvolte potențialul elevului pe toate planurile: cognitiv, afectiv, comportamental, antrenând în formare și evoluție întreaga personalitate”¹⁹.

Toate acestea reprezintă în linii mari considerentele pentru care se subliniază că *proiectarea didactică* a devenit astăzi un „concept” focalizat pe rezultate. Un concept care, în opinia lui Cristea S., constă în „acțiunea complexă de anticipare a rezultatelor unei activități cu finalitate formativă realizabilă la diferite niveluri ale sistemului și ale procesului de învățăământ, pe termen lung, mediu și scurt”²⁰. La rândul său, Ionescu M., definește proiectarea didactică²¹ ca fiind „ansamblul de procese și operații deliberative de anticipare a acesteia, de fixare mentală a pașilor ce vor fi parcurși în realizarea instrucției și educației și a relațiilor dintre aceștia, la nivel macro (respectiv la nivelul general al procesului de învățăământ) și micro (la nivelul specific/intermediar - al unităților de învățare/capitolelor/temelor și operațional - al activităților didactice concrete)”²².

¹⁷ L. Jipa (coordon.), M. Mircescu, *Didactica sau Teoria Instruirii*. Curs universitar. București, 2004, p. 124.

¹⁸ E. Tiron, T. Stanciu, *Teoria și metodologia instruirii; Teoria și metodologia evaluării*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2019, p. 153.

¹⁹ Ibidem, E. Tiron, T. Stanciu, p. 153.

²⁰ S. Cristea, *Proiectarea pedagogică din perspectivă curriculară*. Conferințele PRO DIDACTICA. [accesat la 20.04.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Proiectarea%20pedagogica%20din%20perspectiva%20curriculara.pdf

²¹ Sau a activității instructiv-educative.

²² M. Ionescu, *Instrucție și educație*, Ed. Vasile Goldiș, University Press, Arad, 2007, p. 174.

Este, deci, cât se poate de limpede că toate asemenea schimbări și conceptualizări conțin niveluri de generalizare ridicate și o ierahizare vizibil contrapusă principiului libertății educației. Lucru care face ca fezabilitatea proiectării didactice (a utilității și a obținerii rezultatelor scontate) să devină una îndoielnică. Este ca și când ne-am aștepta la atingerea maximului de fericire/libertate din partea celui cu domiciliu judiciar forțat. De altfel, taxologia nivelurilor proiectării pedagogice, care o scindează în proiectare globală (centralizată) și eșalonată (la nivel de cadru didactic), este susținută legislativ. Cea globală, dictată de autoritățile competente la nivelul sistemului de învățământ, pe cicluri sau ani de studii (care conține obiective și criterii de evaluare largi și se finalizează prin întocmirea planurilor de învățământ și a programelor școlare) și cea eșalonată care se realizează de fiecare cadru didactic pe 3 niveluri: proiectarea anuală/semestrială, proiectarea pe unități de învățare și proiectul de lecție.

Dincolo însă de problematica subordonării piramidale, literatura de specialitate agreează în principiu existența a 4 momente esențiale ale proiectării pedagogice:

1. Identificarea și dimensionarea obiectivelor educaționale ale lecției sau, altfel spus, schimbarea pe care o urmărește profesorul în urma instruirii elevului²³;

2. Identificarea resurselor educaționale. În funcție de obiectiv (așteptările profesorului) se stabilesc „resursele umane” (particularitățile elevilor) și materiale, precum conținutul (alegerea temei, selectarea informației etc.), mijloacele de învățământ, locul desfășurării (laborator, clasă) și timpul alocat lecției;

3. Stabilirea strategiilor didactice optime (așa-zisa strategie a „celor 3 M”: metode, materiale, mijloace), strategii care vizează combinarea judicioasă a metodelor, selectarea materialelor didactice și alegerea mijloacelor. Toate acestea presupun o îmbinare și dozare de așa fel încât să conducă la atingerea unei eficiențe maxime, evident în realizarea obiectivelor;

4. Construirea instrumentelor de evaluare a rezultatelor învățării, instrumente sau tehnici care depind de specificul etapelor anterioare, dar și de vârsta și de particularitățile individuale ale educabililor. O evaluare care a devenit o adevărată obsesie a teoriilor psihopedagogie și a realităților școlare, în pofida faptului că evaluarea s-a dovedit încă din anii '60 ca fiind distructivă procesului și finalității didactice²⁴.

²³ I. Cerghit, L. Vlăsceanu (coord.), *Curs de pedagogie*. Universitatea București, 1988, p. 249

²⁴ Încă din anul 1967 William Labov a demonstrat că evaluarea abilităților elevilor are efecte negative asupra formării lor, iar prin programul experimental *The intensive partnerships for effective teaching* (2009) s-a demonstrat că selectarea cadrelor didactice pe baza unor evaluări deosebit de elaborate nu se reflectă în vreun impact pozitiv asupra rezultatelor elevilor. Una dintre concluziile raportului final al acestui experiment fiind *One does not fatten a hog by weighing it* (Nu se îngrașă un porc cântărindu-l). [accesat la 20.04.2022]. Disponibil: https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB10009-1.html

Vom mai preciza și faptul că cele 4 etape ale proiectării pedagogice mai sus evocate vizează în mod corespunzător și proiectul de lecție²⁵ ca parte indestructibilă a proiectului didactic. Proiect care, potrivit literaturii de specialitate, este un instrument de lucru cu caracter orientativ, adaptabil în funcție de experiența cadrului didactic. Cu toate acestea, potrivit legislației, proiectul de lecție *trebuie* să cuprindă anumite elemente²⁶, iar o atenție deosebită se spune că se acordată structurii de conținut a scenariului/proiectului didactic²⁷. Fiindcă, în fond, cadrul didactic operează cu conținuturi, atât în ceea ce privește planificarea calendaristică a proiectului unității de învățare, cât și elaborarea și realizarea proiectului de lecție.

2. „Inamicii nepoți” ai proiectării activității didactice: democrația și libertatea

Constituția noastră omite să declare expres principiul libertății educației. Sigur că acest lucru nu reprezintă un impediment juridic din moment ce un asemenea principiu decurge din recunoașterea dreptului la educație în categoria drepturilor universale ale omului, drepturi care sunt fundamentate axiologic pe noțiunea de libertate și, ca și garant, pe aceea de drept și democrație. Fiindcă, așa cum afirma Robert A. Dahl, „*democrația tinde să asigure un câmp al libertății personale mai extins decât poate să promită orice alt fel de regim*”²⁸, opinie se bucură astăzi de o vastă apreciere teoretică. De altfel, caracterul democratic al dreptului la educație nici nu poate fi pus în discuție din moment ce un asemenea drept face parte din generația a doua a drepturilor omului (drepturi economice, sociale și culturale)²⁹. Ca să nu mai spunem că respectivul drept nu poate fi exclus nici din celelalte categorii. El este privit chiar ca o precondiție, respectiv ca un instrument de emancipare și de realizarea a tuturor celorlalte drepturi³⁰. Adică un drept care se manifestă sub

²⁵ Proiectul de lecție (proiect didactic) s-a numit în trecut *plan de lecție*, terminologie care în prezent este abandonată.

²⁶ Proiectul de lecție trebuie să conțină: unitatea de învățare, subiectul lecției (menționându-se titlul lecției), competențe specifice/rezultate ale învățării vizate (cele din programa școlară a disciplinei), obiectivele operaționale (comportamentele finale concrete, observabile și măsurabile în timpul lecției), locul desfășurării lecției (clasă, laborator etc.).

²⁷ Structura de conținut al scenariului/proiectului didactic al unei lecții mixte cuprinde următoarele etape: captarea atenției, anunțarea titlului lecției și precizarea obiectivelor operaționale care trebuie atinse, reactualizarea cunoștințelor anterior dobândite (necesare lecției care urmează), comunicarea noului conținut și dirijarea învățării pentru obținerea performanțelor, asigurarea feed-back-ului, evaluarea performanțelor, fixarea cunoștințelor, sarcini de muncă independente (pentru acasă).

²⁸ A. R. Dahl, *Democracy and Its Critics*. New Haven: Yale University Press, 1989, p. 89.

²⁹ M. Nowak, *The right to education*. În: *Economic, Social and Cultural Rights. A Textbook*. Second Revised Edition, Dordrecht, 2001, p. 245.

³⁰ P. Meyer-Bisch, *The right to education in the context of cultural rights*, studiu prezentat în cadrul celei de-a XIX-a sesiuni a Comitetului ONU pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale, 30 noiembrie 1998, Documentul U.N. cu nr. E/C.12/1998/17, par. 4.

formă de act liber al indivizilor, dar și liberator³¹, dat fiind faptul că scopul educației este acela de a asigura deplina dezvoltare a personalității umane, așa cum rezultă și din conținutul dispozițiilor art. 13 din PIDESC.

Ceea ce înseamnă că doar prin educație omul poate explora dimensiunile corecte ale libertății și tot prin educație se poate desăvârși, desigur cu condiția ca educația să fie una pe măsura standardelor cerute de scop și, subînțeles, liberă. Așadar, dreptul la educație privește și libertatea de alegere a destinatarilor educației, dar și a furnizorilor serviciilor de educație, într-un climat democratic. De pildă, din conținutul art. 14 al Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene se desprinde ideea libertății înființării instituțiilor de învățământ, dar și obligativitatea respectării principiilor democratice. Adică a implementării acelor principii care să guverneze instituțiile și sistemele școlare de așa fel încât să răspundă aspirațiilor societății și dezvoltării plenare a omului.

Mai mult, din a doua jumătate a secolului trecut, autonomia instituțiilor școlare, libertatea și democratizarea sistemelor de învățământ au devenit obligații generale și solidare ale statelor. Iar o asemenea concluzie se desprinde și din discursurile politicilor educaționale, dar mai ales dintr-o gamă vastă de documente și tratate cu greutate juridică internațională și regională. Începând desigur cu Declarația universală a drepturilor omului (DUDO), care consacră libertatea de gândire, de conștiință și de religie³² și continuând cu Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP)³³, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (PIDESC)³⁴, Tratatul de la Paris³⁵, Tratatul de la Roma³⁶, Tratatul de la Maastricht³⁷, Convenția europeană a drepturilor omului³⁸,

³¹ M. Mehedi, *The Realization of the Right to Education, Including Education in Human Rights. The Content of the Right to Education*, Documentul UN nr. E/CN.4/Sub.2/1999/10, 1999, par. 61.

³² Art. 18, 19 și 26 din DUDO.

³³ PIDCP a fost adoptat de către Adunarea Generală a ONU, a intrat în vigoare începând cu data de 23.03.1976 și a fost ratificat de România la 31 octombrie 1974 prin Decretul nr. 212 din 1974.

³⁴ De pildă, art. 13 din PIDESC, preluând concepția DUDO, stabilește că „educația trebuie să favorizeze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile și toate grupurile rasiale, etnice sau religioase”. PIDESC a fost adoptat de către Adunarea Generală a ONU și a intrat în vigoare la data de 03.01.1976. România a ratificat Pactul la 31 octombrie 1974 prin Decretul nr. 212 din 1974.

³⁵ *Tratatul de la Paris* din 1951, încheiat între Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Olanda, prin care s-a înființat Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO).

³⁶ Cele 2 Tratatate de la Roma din 1957 prin care s-a înființat *Comunitatea Economică Europeană* (CEE) și *Comunitatea Europeană pentru Energie Atomică* (EURATOM).

³⁷ *Tratatul de la Maastricht* sau de constituire a Uniunii Europene (TUE), semnat la 7 februarie 1992 și intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993.

³⁸ *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, încheiată la Roma, la 4.11.1950. Ratificată de România prin Legea nr.30/994, publicată în M. Of. nr. 135 din 31.05.1994.

Carta Social Europeană³⁹, Convenția cu privire la drepturile copilului⁴⁰ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene⁴¹ ș.a.m.d.

Ori, în raport cu cele anteenunțate, constatăm că din economia literaturii pedagogice care a fundamentat noțiunea de *proiectare a activității didactice* rezultă altceva. Și anume faptul că activitatea didactică se desfășoară certamente într-o matrice decizional-etatică și depinde în linii esențiale de factorii politici, respectiv de legislație, de instituțiile statului și de autorități. Chestiuni care sub imperativul lui „trebuie” pot să nu se situeze întotdeauna într-o legătură cauzală cu aspirațiile societății sau cu reformele reale revendicate de educație, ca să nu mai vorbim de libertate. Tocmai aceste lucruri l-au determinat pe Petre Frangopol să susțină că, la nivelul țării noastre, „se urmărește după 1989 o uniformizare a valorii, o falsă evaluare după criterii și grile originale ale Ministerului Educației și Cercetării (MEDC) favorizându-se oficial impostura”⁴². Același autor prevestind că, fără o reformă care să ducă la o schimbare a oamenilor aflați la putere, orice reformă a învățământului și orice demers cu privire la îmbunătățirea calității educației va fi sortit eșecului⁴³. Sigur că nu intenționăm să politizăm atât de adânc tema analizată, însă sintetic, putem spune că proiectarea activității didactice, ca multe alte activități umane care se desfășoară sub tutela autorităților, frizează într-o manieră evidentă cel puțin 2 valori care stau la baza drepturile omului: *libertatea* (inclusiv libertatea de conștiință) pe care primii stoci o identificau cu natura și *democrația* sau, mai bine-zis, regulile de funcționare a democrației.

În legătură cu acestea, vom evoca un articol interesant⁴⁴ în care autorul ne reamintește relația dintre autoritate și libertatea individului, din perspectiva lui John Stuart Mill, unul dintre principalii artizani ai liberalismului și statului de drept. Astfel, problema pe care autorul ne-o aduce în atenție, evident în lumina tezelor lui Mill, este aceea că nu există o identitate între *poporul* care exercită puterea și cel asupra căruia se exercită puterea. Iar cum puterea se exercită prin „actele autorității oficiale”, se ridică o serie de interogații: „Este omul mai liber, cu

³⁹ Carta Socială Europeană Revizuită a CE, semnată la 14.05.1997 și ratificată de România prin Legea nr. 74/1999. În: M. Of. nr. 193 din 4 mai 1999.

⁴⁰ Convenția cu privire la drepturile copilului a fost adoptată de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite la data de 20 noiembrie 1989 și asumată de România prin Legea nr. 18/1990, publicată în M. Of. nr. 314 din 13 iunie 2001.

⁴¹ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene este un document politic adoptat de Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene la 7 decembrie 2000, în cadrul Consiliului European de la Nisa. Cu toate acestea Carta joacă un element de referință în adoptarea legislației europene, producând deci efecte juridice normative, dar și jurisprudențiale.

⁴² T. P. Frangopol, *MEDIOCRITATE ȘI EXCELENȚĂ O RADIOGRAFIE A ȘTIINȚEI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI DIN ROMÂNIA*. Volumul 2. Cluj-Napoca: Ed. Casa Cărții de Știință, 2005, p. 49.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ M. E. Florea, *Trăirea în contemporaneitate*. În: Revista Omul și societatea, anul II, nr.3, 2011, Ed. Asociația Culturală Argedava, pp. 43-50.

cât sunt mai multe legi?” „Sau, dimpotrivă?”, „Dacă libertatea individuală, căci despre această chestiune discutăm, este mai deplină cu cât există mai puține legiferări, se mai justifică pledoaria în favoarea emiterii unor noi și numeroase acte legislative?” „Nu cumva, atentăm, în felul acesta, la libertatea individuală, tocmai din dorința de a o apăra?” Și nu în ultim rând, câtă vreme „Poporul” care exercită puterea este altul decât cel asupra căruia se exercită puterea, „nu cumva și în democrație, oricât ar fi ea de evoluată, există posibilitatea ca puterea democratică să dorească ceea ce nu dorește populația democratică”?

Practic, întrebările anteenunțate vin să demaște nesustenabilitatea vociferărilor care susțin că sistemul de învățământ ar avea un fundament democratic și ar urmări formarea unui model uman care să răspundă nevoilor și aspirațiilor individului și poporului/societății. Evident că această *dramă*, al cărei nume este *realitatea școlară*, este cauzată de penurii augmentate de o sarabandă de factori (recesiuni economice, cadre didactice neadecvate, sărăcie severă, abandon școlar etc.)⁴⁵, însă toți acești factori reflectă calitatea precară a educației, iar lipsa democratizării și a autonomizării instituțiilor școlare nu face decât să o întrețină, desigur prin dictaturi instituționale. Concluzie care scoate în relief actualitatea acelei teorii mileniene care spune că „*Învățământul de stat generalizat nu este altceva decât o născocire destinată să-i modeleze pe oameni după același calapod: și cum calapodul după care acel învățământ îi formează este unul pe placul puterii predominante în cadrul cârmuirii,... învățământul de stat, în măsura în care e eficace și încununat de succes, instaurează o tiranie asupra spiritului, tiranie ce conduce, în virtutea unei tendințe firești, și la una asupra trupului*”⁴⁶.

Ori credem că, în asemenea condiții, nu mai prezintă relevanță nici măcar faptul că în ultimele decenii Uniunea Europeană l-a redescoperit pe Socrate (ne referim la susținerea dezvoltării conversației euristice⁴⁷ adusă la rang de metodă, procedeu sau chiar de strategie didactică) și nici abordarea conștiinței și identității europene prin educație.⁴⁸ Deoarece toate asemenea deziderate teoretice sunt obstaculate de centralizarea excesivă a condiției actului didactic, inclusiv prin tehnicizări și normativizări exacerbate. Rezultatul fiind cel pe care-l vedem cu toții: în timp ce științele pedagogice continuă să-și glorifice eșecurile, societatea postmodernă se afundă într-o nemaîntâlnită criză educațională, morală și identitară.

⁴⁵ Biroul de Advocacy al Salvați Copiii Europa din Bruxell. *Raport*. [accesat la 20.04.2022]. Disponibil: <https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/2c/2cd8e751-50c6-4827-af47-6d051a94979d.pdf>

⁴⁶ J. St. Mill, *Despre libertate*. Traducere de Iliescu A.-P. București: Ed. Humanitas, 2014, p. 198.

⁴⁷ Termenul derivă din „evriskein” sau „eurisko”, care are sensul de „a găsi”, „a descoperi”

⁴⁸ A. I. Bogdan, *O Uniune Europeană, unită prin Educație: Politica Europeană Comună a Educației (PECE)*, 22 decembrie 2021. [accesat la 20.04.2022]. Disponibil: <https://www.thenewfederalist.eu/o-uniune-europeana-unita-prin-educa%C8%9Bie-politica-europeana-comuna-a?lang=fr>

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Ardelean, A., Catană, L., Badea, D., ș.a. *Didactica formării competențelor*. Arad, 2012;
2. Biroul de Advocacy al Salvați Copiii Europa din Bruxell. Raport. [accesat la 20.04.2022]. Disponibil: <https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/2c/2cd8e751-50c6-4827-af47-6d051a94979d.pdf>;
3. Bogdan, A. I. *O Uniune Europeană, unită prin Educație: Politica Europeană Comună a Educației (PECE)*, 22 decembrie 2021. [accesat la 20.04.2022]. Disponibil: <https://www.thenewfederalist.eu/o-uniune-europeana-unita-prin-educa%C8%9Bie-politica-europeana-comuna-a?lang=fr>;
4. Cerghit, I., Vlăsceanu, L. (coord.). *Curs de pedagogie*. Universitatea București, 1988;
5. Consiliul Uniunii Europene. *Combaterea inegalității în țările partenere*. Bruxelles, 25 noiembrie 2019 [accesat la 20.04.2022]. Disponibil: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14456-2019-INIT/ro/pdf>;
6. Cristea, S. *Proiectarea pedagogică din perspectivă curriculară*. Conferințele PRO DIDACTICA. [accesat la 20.04.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Proiectarea%20pedagogica%20din%20perspectiva%20curriculara.pdf;
7. Dahl, A. R., *Democracy and Its Critics*. New Haven: Yale University Press, 1989;
8. Dobozi, V., *Funcțiile juridice vor fi preluate curând de roboți*. În: Portal Universul Juridic, publicare: 12 ianuarie 2023;
9. Florea, M. E. *Trăirea în contemporaneitate*. În: Revista Omul și societatea, anul II, nr. 3, 2011, Ed. Asociația Culturală Argedava, pp. 43-50;
10. Frangopol, T. P., *MEDIOCRITATE ȘI EXCELENȚĂ O RADIOGRAFIE A ȘTIINȚEI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI DIN ROMÂNIA*. Volumul 2. Cluj-Napoca: Ed. Casa Cărții de Știință, 2005;
11. Ionescu, M., *Instrucție și educație*, Ed. Vasile Goldiș, University Press, Arad, 2007;
12. Ionescu, M. și Radu, I. *Didactica modernă*. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1995;
13. Jipa, L., (coordon.) Mircescu, M. *Didactica sau Teoria Instruirii*. Curs universitar. București, 2004;
14. Legislație internațională, europeană și națională;
15. Lucu, R. B., *Instruirea școlară*. Iași: Ed. Polirom, 2001;
16. Mehedi M., *The Realization of the Right to Education, Including Education in Human Rights. The Content of the Right to Education*, Documentul UN nr. E/CN.4/Sub.2/1999/10, 1999;
17. Meyer-Bisch, P., *The right to education in the context of cultural rights*. Studiu prezentat în cea de-a XIX-a sesiune a Comitetului O.N.U. pentru Drepturile

Economice, Sociale și Culturale, 30.11.1998, Documentul U.N. cu nr. E/C.12/1998/17;

18. Mill, J. St., *Despre libertate*. Traducere de Iliescu A.-P., București:Ed. Humanitas, 2014;

19. Noica, C. [accesat la 20.04.2022]. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=L91Df5edn30>;

20. Nowak M., *The right to education*. În: Economic, Social and Cultural Rights. A Textbook. Second Revised Edition, Dordrecht, 2001;

21. Pătrăuță, T. *Fundamentele Pedagogiei*. Platforma online UVVG Arad;

22. Tiron, E., Stanciu, T., *Teoria și metodologia instruirii; Teoria și metodologia evaluării*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2019;

23. Țoc, S. *Clasă și educație. Inegalitate și reproducere socială în învățământul românesc*. București: Ed. Pro Universitaria, 2018.

REGIMUL JURIDIC AL LOSTRITEI (HUCHO HUCHO) ÎN ROMÂNIA

Cons. jur. dr. **Mihai-Bogdan IONESCU-LUPEANU**

Abstract

The subject of the study is the legal regime of the huchen (Hucho hucho) in Romania.

After a brief review of the history of the legal regime of this species in international law, European law and national law, the legislation in force is critically analyzed, resulting in a series of pertinent conclusions regarding the interpretation of the law and the need for a revival of judicial practice in relation to these. At the same time, de lege ferenda proposals are formulated aimed at amending and/or supplementing the provisions of the Government Emergency Ordinance no. 23/2008 on fishing and aquaculture, approved by Law no. 317/2009, with subsequent amendments and additions.

Keywords: *huchen, Hucho hucho, legal regime, Romania, strictly protected species, conservation.*

1. Introducere

Lostrita sau somonul de Dunăre (Hucho hucho)¹ este un pește răpitor dulcicol, fiind cel mai mare reprezentant al familiei Salmonidae din lume^{2,3}. Proiecția sa în

¹ Pe teritoriul României, lostrita mai este cunoscută și sub denumirile populare de bală, puică și lostucă [Andrada Ihut, Andreas Zitek, Steven Weiss, Clemens Ratschan, Georg Holzer, Thomas Kaufmann, Daniel Cocan, Radu Constantinescu, Vioara Mireșan, *Danube Salmon (Hucho hucho) in Central and South Eastern Europe: A Review for the Development of an International Program for the Rehabilitation and Conservation of Danube Salmon Populations*, Bulletin UASVM Animal Science and Biotechnologies 71(2) / 2014, p. 87, col. 1]

² Au fost raportate exemplare măsurând 183 cm. și cu o greutate de până la 60 kg. [J. Freyhof, S. Weiss, A. Adrović, M. Čaleta, A. Duplić, B. Hrašovec, B. Kalamujić, Z. Marčić, D. Milošević, M. Mrakovčić, D. Mrdak, M. Piria, U. Schwarz, P. Simonović, S. Šljuka, T. Tomljanović, D. Zabrc, *The Huchen Hucho hucho in the Balkan region Distribution and future impacts by hydropower development*, RiverWatch & EuroNatur, 2015, p. 5].

³ Familia Salmonidae cuprinde 191 de specii, „cu o mare importanță economică la nivel global” [Sergiu Emil Georgescu, Andreea Dudu, Marilena Maereanu, *Lostrita, somonul Dunării – acvacultură și conservare* (2018)].

imaginarul colectiv s-a reflectat mai întâi în folclorul din arealul său de distribuție, iar, mai apoi, în literatura cultă, povestirea fantastică „Lostrîța”, semnată de Vasile Voiculescu (1884-1963), fiind emblematică în acest sens.

Speranța de viață în sălbăticie este de peste 20 de ani, iar în captivitate de 25 de ani. În principiu, atinge maturitatea sexuală la vârsta de aproximativ 5 ani și o lungime de 65-70 cm., însă, dată fiind strânsa legătură dintre maturitatea sexuală, pe de-o parte, și greutatea corporală, respectiv lungimea individului, s-a constatat că aceasta poate fi atinsă mai devreme, la greutatea de 1-2 kg., masculii, respectiv 2-3 kg., femelele⁴.

Specie endemică în bazinul Dunării, a fost prezentă în trecutul (relativ) recent atât în fluviu cât și în afluenții săi din zonele montane și submontane, însă arealul său s-a redus la aproximativ un sfert din cel original⁵. În aceste condiții, lostrîța nu mai este percepută ca o specie de pește de interes comercial, ci, mai degrabă, ca una de interes pentru pescuitul sportiv⁶.

Principalele amenințări la adresa speciei le reprezintă: amenajările hidrotehnice, consumul de apă de către industrie și agricultură, poluarea și eutrofizarea accelerată⁷.

De curând, în temeiul prevederilor art. 31 alin. (4) din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice⁸, aprobată cu modificări și completări

⁴ Andrada Ihuț, Andreas Zitek, Steven Weiss, Clemens Ratschan, Georg Holzer, Thomas Kaufmann, Daniel Cocan, Radu Constantinescu, Vioara Mireșan, *op. cit.*, p. 88 col. 2 și 90 col. 2.

Exemplele din fermele de creștere ating maturitatea la vârsta de cc. 7 ani.

⁵ Constantin Gheorghe Cerbu, Marina Spînu, Carmen Dana Șandru, Aurel Vasiu, Diana Olah, Gheorghe Florinel Brudașcă, *Influence of the raising system on phagocytosis in the endangered Danube salmon (Hucho hucho)*, *Global Ecology and Conservation* 16 (2018) e00514. Material disponibil la <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2018.e00514>. Accesat la data de 4 aprilie 2023.

În ultimele decenii, specia lostrîță a fost introdusă experimental în ape situate în afara arealului său de distribuție, în state din Europa, America de Nord și Africa de Nord. Cele mai multe acțiuni de introducere au eșuat lamentabil din motive precum necunoașterea ecologiei speciei, utilizarea unor exemplare imature, durata scurtă a experimentului sau modificarea concepției care a condus la acțiunea de introducere. În puținele cazuri în care specia s-a aclimatizat și a fost observată înpecherea în habitatele naturale, efectivele acesteia sunt reduse, motiv pentru care nu pot contribui în mod decisiv la salvare speciei de la extincție [J. Holčík, *Review of experiments with introduction and acclimatization of the huchen, Hucho hucho (Linnaeus, 1758) (Salmonidae)*. Material disponibil la <https://www.fao.org/3/ae997b/AE997B03.htm>. Accesat la data de 29 aprilie 2023].

⁶ J. Holčík, *op. cit.*

⁷ Constantin Gheorghe Cerbu, Marina Spînu, Carmen Dana Șandru, Aurel Vasiu, Diana Olah, Gheorghe Florinel Brudașcă, *op. cit.*

În trecut, supraexploatarea și braconajul au constituit cele mai importante amenințări la adresa speciei. Apreciem că, în prezent, impactul lor asupra efectivelor de lostrîță aflate în habitatele piscicole naturale este nesemnificativ.

⁸ M. Of. nr. 442 din 29 iunie 2007.

prin Legea nr. 49/2011⁹, cu modificările și completările ulterioare¹⁰, a fost elaborat Planul național de acțiune pentru conservarea lostriței – Hucho hucho –, aprobat prin Ordinul ministrului mediului, apelor și pădurilor nr. 581/2023¹¹.

În România, lostrița constituie o specie critic periclitată¹², prezentă în râurile Vișeu, Tisa și Bistrița (pe porțiunea dintre lacul Bicaz și Vatra Dornei)¹³, precum și pe cursul superior al râului Mureș¹⁴, cu apariții sporadice în afluenții acestora.

Nu a fost efectuată o evaluare a efectivelor speciei la nivel național, datele existente în prezent fiind restrânse la populațiile aflate pe raza siturilor Natura 2000¹⁵, cu mențiunea că realizarea acestor evaluări s-a desfășurat într-o perioadă scurtă de timp și fără o metodologie unitară¹⁶.

Starea de conservare a speciei pe teritoriul României, pentru perioada 2018-2023, a fost evaluată, în vederea redactării raportului către Comisia Europeană în temeiul art. 17 din Directiva Habitate, ca fiind nefavorabilă/rea la nivelul regiunilor biogeografice alpină și continentală¹⁷.

2. Protecția speciei în dreptul internațional și european

Convenția privind conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa, adoptată la Berna, la 19 septembrie 1979 și intrată în vigoare la 1 iunie 1982, semnată de cincizeci de state și de Uniunea Europeană, la care România a

⁹ M. Of. nr. 262 din 13 aprilie 2011.

¹⁰ „În scopul protecției și conservării speciilor, se elaborează planuri de acțiune naționale/regionale pentru fiecare specie, documente care conțin măsuri de acțiune și conservare, în conformitate cu planurile de acțiune pentru specii, agreeate la nivel internațional/european”.

¹¹ M. Of. nr. 230 din 21 martie 2023.

Obiectivele Planului sunt următoarele: „atingerea și menținerea unei stări de conservare favorabilă prin asigurarea habitatelor naturale reofile și a mărimii populațiilor de lostriță din râurile de refugiu din România”; „asigurarea conectivității habitatelor populate și a calității genetice a populației de lostriță la nivel național”; „creșterea efectivelor populaționale ale speciei, prin reproducere artificială și repopulări”; „**fundamentarea măsurilor de management**”; și **respectiv** „educare, informare și comunicare cu privire la importanța lostriței pentru biodiversitate și managementul speciei la nivel local, regional și național”.

¹² Petru M. Bănărescu, *Hucho hucho* în *Cartea roșie a vertebratelor din România*, edit. Nicolae Botnarciuc și Victoria Tatole, București, 2005, p. 226.

¹³ Andrada Ihuț, Andreas Zitek, Steven Weiss, Clemens Ratschan, Georg Holzer, Thomas Kaufmann, Daniel Cocan, Radu Constantinescu, Vioara Mireșan, *op. cit.*, p. 88 col. 1.

¹⁴ Planul național de acțiune pentru conservarea lostriței – Hucho hucho –.

¹⁵ Potrivit Agenției Europene de Mediu, la nivelul întregii uniuni au fost desemnate 88 de situri Natura 2000 pentru această specie (informații accesibile pe pagina oficială <https://eunis.eea.europa.eu/species/514#protected>. Accesate la data de 6 aprilie 2023).

¹⁶ Planul național de acțiune pentru conservarea lostriței – Hucho hucho –.

¹⁷ *Idem*.

aderat încă din anul 1993¹⁸, include specia în Anexa nr. III (Specii de faună protejate). Cele mai importante angajamente ale părților contractante ale Convenției privitoare la speciile incluse în această anexă vizează luarea măsurile legislative și administrative adecvate și necesare pentru protejarea lor, reglementarea exploataării în vederea menținerii acestor populații în afara oricărui pericol, interzicerea utilizării „tuturor mijloacelor neselective de capturare și de ucidere și a mijloacelor susceptibile să ducă pe plan local la dispariția sau să tulbure grav liniștea populațiilor unei specii, în special a mijloacelor enumerate în anexa nr. IV”¹⁹.

În dreptul european, Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică (Directiva Habitate)²⁰, care a fost adoptată în vederea implementării Convenției de la Berna, fiind structurată și uzitând un limbaj similar acesteia din urmă²¹, include specia lăstrei în Anexele II (Specii animale și vegetale de interes comunitar a căror conservare necesită desemnarea unor arii speciale de conservare) și V (Specii de animale și de plante de importanță comunitară ale căror prelevare în natură și exploatare pot face obiectul unor măsuri de gestionare). În prezent, Directiva Habitate este transpusă total în dreptul românesc²².

¹⁸ Legea nr. 13 din 11 martie 1993 pentru aderarea României la Convenția privind conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa, adoptată la Berna la 19 septembrie 1979 (M. Of. nr. 62 din 25 martie 1993).

¹⁹ Art. 7 alin. (1) și (2), art. 8 din Convenția privind conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa.

²⁰ J.O.C.E., seria L, nr. 207 din 22 iulie 1992, p. 7.

²¹ Yaffa Epstein, *The Habitats Directive and Bern Convention: Synergy and Dysfunction in Public International and EU Law*, Georgetown International Environmental Law Review, vol. 26 (2014), nr. 2, p. 149.

²² Transpunerea s-a realizat, în principal, prin următoarele acte normative: O.U.G. nr. 57/2007, Legea vânătorii și a protecției fondului cinegetic nr. 407/2006 (M. Of. nr. 944 din 22 noiembrie 2006), cu modificările și completările ulterioare, Ordonanța de urgență nr. 195/2005 privind protecția mediului (M. Of. nr. 1196 din 30 decembrie 2005), aprobată prin Legea nr. 265/2006 (M. Of. nr. 586 din 6 iulie 2006), Ordinul ministrului mediului și dezvoltării durabile nr. 1964/2007 privind instituirea regimului de arie naturală protejată a siturilor de importanță comunitară, ca parte integrantă a rețelei ecologice europene Natura 2000 în România (M. Of. nr. 98 din 7 februarie 2008), cu modificările și completările ulterioare, Ordinul ministrului mediului și dezvoltării durabile nr. 410/2008 pentru aprobarea Procedurii de autorizare a activităților de recoltare, capturare și/sau achiziție și/sau comercializare, pe teritoriul național sau la export, a florilor de mină, a fosilelor de plante și fosilelor de animale vertebrate și nevertebrate, precum și a plantelor și animalelor din flora și, respectiv, fauna sălbatică și a importului acestora (M. Of. nr. 339 din 1 mai 2008), cu modificările și completările ulterioare, Ordinul ministrului mediului nr. 979/2009 al Ministrului Mediului privind introducerea de specii alohtone, intervențiile asupra speciilor invazive, precum și reintroducerea speciilor indigene prevăzute în anexele 4A și 4B la Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57 din 20 iunie 2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice (M. Of. nr. 500 din 20 iulie 2009), cu modificările și completările ulterioare, Ordinul ministrului mediului și pădurilor nr. 19/2010 pentru aprobarea Ghidului metodologic privind evaluarea adecvată a efectelor potențiale ale planurilor sau proiectelor asupra ariilor naturale protejate de interes comunitar (M. Of. nr. 82 din 08 februarie 2010), cu modificările și completările ulterioare.

3. Protecția speciei în România

Deși protecția lostriței a constituit o preocupare majoră a legislației halieutice românești încă din perioada ei de pionierat²³, demersul a fost vădit viciat fie de inadecvarea măsurilor adoptate²⁴, fie de carențele de implementare.

Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice²⁵, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 49/2011²⁶, cu modificările și completările ulterioare, include lostrița în anexele nr. 3 (Specii de plante și de animale a căror conservare necesită desemnarea ariilor speciale de conservare și a ariilor de protecție specială avifaunistică) și 4B (Specii de interes național, Specii de animale și de plante care necesită o protecție strictă).

În principal, cu privire la speciile din anexa nr. 4B, care trăiesc atât în ariile naturale protejate, cât și în afara lor, sunt prohibite: „orice formă de recoltare, capturare, ucidere, distrugere sau vătămare a exemplarelor aflate în mediul lor natural, în oricare dintre stadiile ciclului lor biologic”; „perturbarea intenționată în cursul perioadei de reproducere, de creștere, de hibernare și de migrație”; „deteriorarea și/sau distrugerea locurilor de reproducere ori de odihnă”; și „deținerea, transportul, vânzarea sau schimburile în orice scop, precum și oferirea spre schimb sau vânzare a exemplarelor luate din natură, în oricare dintre stadiile ciclului lor

²³ Legea asupra pescuitului (promulgată prin Înalțul decret regal nr. 3.904 din 7 octombrie 1896 și publicată în M. Of. nr. 153 din 10 octombrie 1896) și Regulamentul ei (promulgat prin Înalțul decret regal nr. 2668 din 14 iulie 1897 și publicat în M. Of. nr. 109 din 15 august 1897 și cu rectificările din M. Of. nr. 110 din 17 august 1897) instituiau interdicția pescuitului lostriței de la 1 martie și până la 1 iunie, o dimensiune minimă a capturii de 40 cm., speciei profitându-i și unele măsuri de protecție generale instituite în favoarea tuturor speciilor de pești și viețuitoare acvatice, cum ar obligativitatea eliberării exemplarelor sub dimensiunea legală sau interdicția capturării puietului.

Aceste măsuri constituie fundamentul protecției a speciei, fiind reluate, cu variațiuni (e.g. dimensiunea minimă a capturilor va crește, începând cu anul 1938, la 60 cm., pentru ca, începând cu anul 1974, să fie stabilită la 65 cm.) în actele normative ulterioare. În timp, noi măsuri de protecție și conservare a speciei vor fi legiferate. În ceea ce ne privește considerăm că, de departe, cele mai importante inovații legislative o constituie interzicerea pescuitului fără autorizație specială emisă de ministerul de resort și înființarea de stațiuni pentru producerea puietului de lostriță. Pentru amănunte se pot consulta: Legea privitoare la pescuitul în apele de munte (M. Of. nr. 218 din 20 septembrie 1938), Decretul Marii Adunări Naționale nr. 76/1953 cu privire la economia vânatului și pescuitului în apele de munte (B. Of. nr. 7 din 23 februarie 1953), Instrucțiunile privind regulile de pescuit aprobate prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 525 din 16 aprilie 1954 (publicată în Colecția de Hotărâri ale Consiliului de Miniștri nr. 22 din 21 aprilie 1954), Legea nr. 12/1974 privind piscicultura și pescuitul (B. Of. nr. 106 din 30 iulie 1974) și Legea nr. 192/2001 privind fondul piscicol, pescuitul și acvacultura (M. Of. nr. 200 din 20 aprilie 2001).

²⁴ E.g., abia din anul 1974, dimensiunea minimă admisă a capturilor privea exemplare mature sexual și care ar fi fost posibil ca, până la data capturării lor, să se fi reproducut contribuind astfel la menținerea unei stări de conservare adecvate a speciei.

²⁵ M. Of. nr. 442 din 29 iunie 2007.

²⁶ M. Of. nr. 262 din 13 aprilie 2011.

biologic”²⁷. Derogări de la aceste interdicții pot fi stabilite „cu condiția să nu existe o alternativă acceptabilă, iar măsurile derogatorii să nu fie în detrimentul menținerii populațiilor speciilor respective într-o stare de conservare favorabilă în arealul lor natural”, în situațiile limitativ prevăzute de lege²⁸.

Totodată, lostrița se numără printre speciile cărora le sunt aplicabile reglementările privitoare la sistemul de monitorizare a capturilor și uciderilor accidentale, menite să semnaleze autorității publice centrale pentru protecția mediului și pădurilor necesitatea adoptării unor măsuri suplimentare de cercetare sau de conservare, pentru a se asigura că uciderile ori capturile accidentale nu au un impact negativ foarte puternic asupra speciilor respective²⁹.

4. Răspunderea juridică pentru încălcarea normelor de protecție a lostriței

4.1. Răspunderea penală. Art. 52 alin. (1) lit. d) li g) teza II sancționează ca infracțiuni și pedepsesc, cu pedeapsa principală a închisorii de la 3 luni la un an sau cu amenda penală, „nerespectarea prevederilor art. 33 alin. (1) (...)”, precum și „(...) pentru cazurile în care se aplică derogări, conform prevederilor art. 38, prelevarea, capturarea sau uciderea speciilor prevăzute în anexele nr. (...) 4B cu metodele sau mijloacele prevăzute în anexa nr. 6”. Săvârșirea din culpă a acestor fapte se sancționează cu amenda penală.

Ordonanța de urgență a Guvernului nr.23/2008 privind pescuitul și acvacultura³⁰, aprobată prin Legea nr. 317/2009³¹, cu modificările și completările ulterioare, conține numeroase sancțiuni de natură penală aplicabile, în principiu, tuturor speciilor de pești, prin urmare și lostriței³², cum ar fi: „distrugerea icrelor

²⁷ Art. 33 alin. (1) lit. a), b), d) și f) din O.U.G. nr. 57/2007.

²⁸ Art. 38 din O.U.G. nr. 57/2007.

E.g., prin Ordinul ministrului mediului și schimbărilor climatice nr. 1624/2014 privind aprobarea derogării în scop științific pentru unele specii de pești (M. Of. nr. 730 din 7 octombrie 2014) s-a aprobat capturarea, transportul, deținerea și eliberarea ulterioară a unui număr de exemplare din specii de pești de pe cursul râului Siret și principalii săi afluenți din județele Suceava, Neamț și Harghita, printre care și 10 lostrițe.

²⁹ Art. 36 din O.U.G. nr. 57/2007.

³⁰ M. Of. nr. 180 din 10 martie 2008.

³¹ M. Of. nr. 708 din 21 octombrie 2009.

³² E.g., într-o speță, instanța de judecată pentru a condamna inculpații pentru fapta prevăzută și sancționată de art. 64 alin. (1) lit. b) din O.U.G. nr. 23/2008 [Următoarele fapte constituie infracțiuni și se pedepsesc cu amendă și interzicerea dreptului de a pescui pe o perioadă cuprinsă între un an și 3 ani: (...) pescuitul prin orice metode al reproducătorilor, în perioada de prohibiție, și distrugerea icrelor embrionate de pește în zonele de reproducere natural;], au reținut că „în drept, fapta inculpaților (...) care, în data de 25.04.2016, în jurul orei 11.00, au prins cu mâna din pâraul Răstolița o lostriță, specie protejată și în perioada de prohibiție întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de «Braconaj piscicol» (...)” (Judecătoria Reghin, sentința penală nr. 235/2017. Document extras din serviciul de informare Indaco Lege5 Online – Indaco Systems - www.lege5.ro. Accesat la data de 6 aprilie 2023).

embrionate de pește în zonele de reproducere naturală”; „reducerea debitului și a volumului de apă pe cursurile de apă, în scopul pescuitului ilegal”; „procesarea, fără drept, a produselor obținute din pescuit sau acvacultură”; „deținerea, transportul sau comercializarea fără documente legale a peștelui și altor viețuitoare acvatice obținute din pescuit ori produselor din pește (...)”; „pescuitul cu japca, cu ostia, sulia, țepoaica și cu orice alte unelte înțepătoare sau agățătoare, prin greblare sau harponare”; „pescuitul cu alte unelte sau scule neautorizate”; „pescuitul electric, deținerea aparatelor și dispozitivelor care distrug resursele acvatice vii prin curentare, pescuitul cu materiale explozive, pescuitul cu substanțe toxice și narcotice de orice fel, precum și folosirea armelor de foc în scopul omorării peștilor sau altor viețuitoare acvatice”³³.

În considerația obiectivului nr. 3 [„Creșterea efectivelor populaționale ale speciei, prin reproducere artificială și repopulări”] al Planului național de acțiune pentru conservarea lostriței – *Hucho hucho* –, în condițiile în care în mod tradițional în legislația halieutică lostrița și sturionii au beneficiat de un tratament similar³⁴ considerăm că se impune revenirea la această abordare și prin urmare propunem de lege ferenda modificarea art. 65 alin. (1) lit. c) din O.U.G. nr. 23/2008, după cum urmează: „Următoarele fapte constituie infracțiuni și se pedepsesc cu închisoare de la 6 luni la 3 ani și interzicerea dreptului de a pescui o perioadă cuprinsă între un an și 3 ani: (...) pescuitul, deținerea, transportul, comercializarea sturionilor și lostrițelor capturate pe teritoriul României din habitatele piscicole naturale, precum și a produselor și subproduselor obținute din aceștia, fără respectarea prevederilor legale în vigoare, cu excepția celor proveniți din acvacultură, pentru care se face dovada originii prin documente și marcaje justificative legale”.

Totodată reiterăm opinia exprimată în trecut în legătură cu alte specii listate în anexele nr. 4 A și B din O.U.G. nr. 57/2007 și anume că faptele prevăzute și sancționate de O.U.G. nr. 23/2008, se vor afla în concurs ideal cu fapta prevăzută și sancționată de art. 52 alin. (1) lit. d) din O.U.G. nr. 57/2007³⁵.

³³ Art. 64 lit. b) teza II, c), f), h), j), l) și art. 65 alin. (1) lit. a) din O.U.G. nr. 23/2008.

³⁴ E.g., art. 62 alin. (1) lit. b) și c) din Legea nr. 192/2001: „Constituie infracțiuni și se pedepsesc cu închisoare de la 5 ani la 10 ani următoarele fapte: (...) pescuitul sturionilor sau al lostriței sub dimensiunile legale în alt scop decât de repopulare; (...) deținerea, transportul sau comercializarea sturionilor, icrelor negre sau lostriței, fără documente legale”; art. 10 lit. b) din Legea nr. 12/1974: Ministerul Agriculturii, Industriei Alimentare și Apelor și Ministerul Economiei Forestiere și Materialelor de Construcții răspund de protecția și dezvoltarea speciilor valoroase de pești - sturioni, scrumbie de Dunăre, chefal și lostriță - și vor adopta tehnologii moderne de creștere, bazate pe studii și cercetări științifice, în care scop vor lua măsuri pentru: (...) înființarea de stațiuni pentru producerea puietului de sturioni și de lostriță”.

³⁵ Pentru amănunte a se vedea Mihai-Bogdan Ionescu-Lupeanu, *Contribuții la studiul regimului juridic al sturionilor în România în volumul Conferința studenților, masteranzilor și doctoranzilor în drept (Sibiu, 3 iunie 2022)*, Ed. Universul Juridic, București, 2022, p. 631; Mihai-Bogdan Ionescu-Lupeanu, *Regimul juridic al faunei sălbatice terestre și acvatice pe plan național și internațional*, Ed. Hamangiu, București, 2022, pp. 229-230.

4.2. Răspunderea contravențională. Ca și în cazul ilicitului penal, numeroase prevederi ale O.U.G. nr. 57/2007 și ale O.U.G. nr. 23/2008, fără a fi fost redactate în vederea sancționării atingerilor aduse acestei specii, ci în general faunei sălbatice sau unui grup de specii (salmonide), contribuie la protecția juridică a exemplarelor din specia lostriță.

Art. 63 lit. i) din O.U.G. nr. 23/2008 constituie singura normă sancționatoare dedicată în exclusivitate acestei specii. Astfel, „pescuitul lostriței” este sancționat contravențional cu amenda de la 4.000 la 8.000 de lei³⁶.

4.3. Răspunderea civilă este – teoretic – posibilă în toate formele ei, neexistând vreo limitare legală în materie, însă, în condițiile în care la momentul de față nu mai este operațională nici una dintre amenajările piscicole specializate în reproducerea și creșterea lostrițelor, nemaexistând exemplare de lostriță în captivitate³⁷, apreciem că, în practică, răspunderea contractuală este exclusă, în vreme ce răspunderea civilă delictuală, deși *de jure* existența sa de sine stătătoare, nu este exclusă, va fi subsidiară uneia dintre celelalte forme de răspundere juridică (contravențională sau penală³⁸).

Pentru celeritatea actului de justiție, în considerația statutului său de specie strict protejată și al costurilor inerente acțiunilor de protejare și conservare a acestei specii, considerăm că se impune stabilirea valorii de despăgubire în cazul unor fapte ilicite pentru speciile la care pescuitul este interzis printr-un act normativ cu putere de lege, precedentul fiind oferit de Anexa nr. 2 a Legii vânătorii și protecției fondului cinegetic nr. 407/2006, cu modificările și completările ulterioare.

5. Concluzii și propuneri de lege ferenda. Considerăm pe de-o parte, că opinia exprimată de către noi în trecut referitor la alte specii de faună sălbatică listate în anexele nr. 4 A și B din O.U.G. nr. 57/2007 își găsesc aplicarea și în cazul lostriței: recte faptele prevăzute și sancționate ca infracțiuni de O.U.G. nr. 23/2008 se vor afla în concurs ideal cu fapta prevăzută și sancționată de art. 52 alin. (1) lit. d) din O.U.G. nr. 57/2007, pe de altă parte, în materia răspunderii civile, care la momentul de față, în practica judiciară, este subsidiară răspunderii penale sau contravenționale considerăm că se impune stabilirea valorii de despăgubire în

³⁶ În considerația interdicției, pentru întâia dată în legislația halieutică românească nu este stabilită dimensiunea minimă a exemplarelor din specia lostriță care pot fi capturate din mediul acvatic [Art. 4 din Ordinul nr. 342/2008 privind dimensiunile minime individuale ale resurselor acvatice vii din domeniul public al statului, pe specii, care pot fi capturate din mediul acvatic (M. Of. nr. 410 din 2 iunie 2008): „Speciile de pești nenominalizate în anexă nu sunt restricționate la pescuit în funcție de dimensiunea minimă, cu excepția sturionilor și lostriței, care sunt interziși la pescuit”].

³⁷ Planul național de acțiune pentru conservarea lostriței – Hucho hucho –.

³⁸ E.g., în speța expusă la nota de subsol nr. 29, în temeiul art. 25 și 397 C. proc. pen. raportat la art. 1.349 C. civ., instanța de judecată a obligat inculpații să achite părții civile, recte Agenției Naționale de Pescuit și Acvacultură, suma de 2.500 de lei reprezentând contravaloarea lostriței.

cazul unor fapte ilicite pentru speciile la care pescuitul este interzis printr-un act normativ cu putere de lege, precedentul fiind oferit de Anexa nr. 2 a Legii vânătorii și protecției fondului cinegetic nr. 407/2006.

În considerația obiectivelor Planului național de acțiune pentru conservarea lostriței – Hucho hucho – și al tratamentului similar conferit în mod tradițional de legislația halieuristică lostriței și sturionilor am considerat necesară revenirea la această abordare a problematicii și, în considerația valorii sociale apărute, am propus ca și lostrița să constituie obiect material al infracțiunii prevăzută și sancționată de art. 65 alin. (1) lit. c) din O.U.G. nr. 23/2008, sens în care am avansat și propunerea noastră de lege ferenda.

III. ACTUALITATE LEGISLATIVĂ

• ABSTRACT

In May 2023, several legislative acts were published in the Official Journal, among which we mention: Decision of the Section for Judges of the Superior Council of Magistracy (HCSM) no. 1434/2023 approving the Regulation on the competition for the promotion of judges; Order of the Romanian Order of Architects (OAR) on the National Register of Architects of 11 May 2023; Order of the Director General of the National Agency for Cadastre and Real Estate Publicity (OANCPI) no. 950/2023 approving the conditions of access to the platform, data sets and online services of the integrated cadastre and land registry system.

Moreover, in May, several legislative acts were amended, among which: Labour Code; Land Law no. 18/1991; Administrative Code, Law no. 161/2003 on measures to ensure transparency in the exercise of public office, public functions and in the business environment, and to prevent and punish corruption; Annex no. 3 to Law no. 212/2015 on the management of vehicles and end-of-life vehicles; Consumer Code; Government Ordinance (O.G.) no. 43/1997 on the road system.

Last but not least, the Official Gazette of March also published the ECHR judgment of 30 August 2022 in the case of A.E.J. v. Romania (Application No. 33.463/18).

O.G. NR. 43/1997 PRIVIND REGIMUL DRUMURILOR - MODIFICĂRI (O.U.G. NR. 40/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificador	Sumar
Ordonanța Guvernului (O.G.) nr. 43/1997 privind regimul drumurilor (M. Of. nr. 237 din 29 iunie 1998, cu modif. și compl. ult.)	Ordonanța de urgență a Guvernului (O.U.G.) pentru modificarea și completarea O.G. nr. 43/1997 privind regimul drumurilor (M. Of nr. 458 din 25 mai 2023)	- modifică: art. 6 alin. (1) lit. d) pct. (i). - introduce: art. 6 alin. (6) și (7), art. 22 [^] 2.

În M. Of nr. 458 din data de 25 mai 2023 s-a publicat **Ordonanța de urgență a Guvernului (O.U.G.) pentru modificarea și completarea O.G. nr. 43/1997 privind regimul drumurilor.**

Vă prezentăm, în continuare, cele mai importante modificări și completări aduse respectivului act normativ.

Art. 6 alin. (1) lit. d) pct. (i)

Vechea reglementare

„Art. 6

(1) Drumurile de interes național aparțin proprietății publice a statului și cuprind drumurile naționale, care asigură legăturile cu capitala țării, cu reședințele de județ, cu obiectivele de interes național, între ele, precum și cu țările vecine, și pot fi clasificate ca:

d) drumuri naționale principale:

(i) drumuri naționale care asigură legătura capitalei țării cu orașele reședință de județ, legăturile dintre acestea, precum și cu punctele de control pentru trecerea frontierei de stat a României;”.

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la articolul 6 alineatul (1) litera d), punctul (i) se modifică** și va avea următorul cuprins:

„(i) drumuri naționale care asigură legătura capitalei țării cu orașele reședință de județ, legăturile dintre acestea, legăturile cu obiectivele militare, astfel cum sunt definite la art. 3 lit. h) din Legea nr. 122/2011 privind regimul armelor, dispozitivelor militare și munițiilor deținute de Ministerul Apărării Naționale și de forțele armate străine pe teritoriul României, cu modificările și completările ulterioare, precum și cu punctele de control pentru trecerea frontierei de stat a României;”.

Art. 6 alin. (6) și (7)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la articolul 6, după alineatul (5) se introduc două noi alineate, alin. (6) și (7),** cu următorul cuprins:

„(6) Drumurile care asigură legătura cu obiectivele militare, precum și cu punctele de control pentru trecerea frontierei de stat a României sunt exceptate de la prevederile alin. (2).

(7) Lista cu drumurile care asigură legătura cu obiectivele militare se aprobă prin ordin comun al ministrului transporturilor și infrastructurii și al ministrului apărării naționale până la data de 31 iulie 2023 și se actualizează o dată la 3 ani”.

Art. 22[^]2

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **după articolul 22[^]1 se introduce un nou articol, art. 22[^]2,** cu următorul cuprins:

„Art. 22²

(1) *Delegarea temporară a dreptului de administrare în condițiile art. 21 alin. (9) și ale art. 22¹ alin. (3) se face pe bază de protocol de delegare temporară a dreptului de administrare, cu indicarea expresă a începutului, respectiv încetării delegării temporare a dreptului de administrare, la solicitarea unității administrativ-teritoriale sau a administratorului drumului, după caz, încheiat între Ministerul Transporturilor și Infrastructurii, prin Compania Națională de Administrare a Infrastructurii Rutiere – S.A., și unitățile administrativ-teritoriale, prin consiliile locale respective, ulterior emiterii acordului expres al unității administrativ-teritoriale respective.*

(2) *Delegarea temporară a dreptului de administrare prevăzută la alin. (1) are loc exclusiv pe durata realizării lucrărilor de reabilitare sau modernizare a sectoarelor de drum.*

(3) *La data încetării delegării temporare a dreptului de administrare, prevăzută la alin. (1), sectoarele de drum se predau pe bază de protocol de predare-preluare administratorului drumului.*

(4) *Protocoloalele prevăzute la alin. (1) și (3) vor conține datele de identificare ale părților, obiectul protocolului, drepturi și obligații ale părților, starea tehnică și juridică a terenului, precum și orice alte informații pe care părțile le consideră necesare”.*

CODUL MUNCII - MODIFICĂRI (O.U.G. NR. 42/2023)

De Redacția Pro Lege

Actele modificate	Actul modificator	Sumar
Legea nr. 53/2003 - Codul muncii (rep. M. Of. nr. 72 din 5 februarie 2003; cu modif. și compl. ult.)	O.U.G. nr. 42/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 367/2022 privind dialogul social și a Legii nr. 53/2003 - Codul muncii (M. Of. nr. 459 din 25 mai 2023)	- modificări: art. 152 ^{^1} alin. (3), art. 229 alin. (2), art. 231 ^{^1} alin. (2) și (10), art. 269; - introduce: art. 271 alin. (2 ^{^1}) și (2 ^{^2}).

În M. Of. nr. 459 din 25 mai 2023 s-a publicat **O.U.G. nr. 42/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 367/2022 privind dialogul social și a Legii nr. 53/2003 - Codul muncii.**

Redăm, în cele ce urmează, modificările și completările aduse Codului muncii.

Art. 152^{^1} alin. (3)

Vechea reglementare

„(3) Perioada prevăzută la alin. (1) nu se include în durata concediului de odihnă anual și constituie vechime în muncă și în specialitate.”

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **art. 152^{^1} alin. (3) se modifică** și va avea următorul conținut:

„(3) Pe durata perioadei prevăzute la alin. (1) salariații au dreptul la zile libere plătite, care nu se includ în durata concediului de odihnă anual și constituie vechime în muncă și în specialitate.”

Art. 229 alin. (2)

Vechea reglementare

„(2) Negocierea colectivă la nivel de unitate este obligatorie, cu excepția cazului în care angajatorul are încadrați mai puțin de 21 de salariați.”

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **art. 229 alin. (2)** *se modifică* și va avea următorul conținut:

„(2) Negocierea colectivă la nivel de unitate este obligatorie, cu excepția cazului în care angajatorul are încadrați mai puțin de 10 salariați.”

Art. 231¹ alin. (2) și (10)**Vechea reglementare**

„(2) În vederea promovării soluționării amiabile și cu celeritate a conflictelor individuale de muncă, prin derogare de la prevederile art. 208 din Legea dialogului social nr. 62/2011, republicată, cu modificările și completările ulterioare, la încheierea contractului individual de muncă sau pe parcursul executării acestuia, părțile pot cuprinde în contract o clauză prin care stabilesc că orice conflict individual de muncă se soluționează pe cale amiabilă, prin procedura concilierii.

(...)

(10) În cazul în care părțile au încheiat numai o înțelegere parțială, precum și în cazurile prevăzute la alin. (9) lit. b) și c), orice parte se poate adresa instanței competente cu respectarea prevederilor art. 208 și 210 din Legea nr. 62/2011, republicată, cu modificările și completările ulterioare, în vederea soluționării în totalitate a conflictului individual de muncă.”

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **art. 231¹ alin. (2) și (10)** și va avea următorul conținut:

„(2) În vederea promovării soluționării amiabile și cu celeritate a conflictelor individuale de muncă, la încheierea contractului individual de muncă sau pe parcursul executării acestuia, părțile pot cuprinde în contract o clauză prin care se stabilește că orice conflict individual de muncă se soluționează pe cale amiabilă, prin procedura concilierii.

(...)

(10) În cazul în care părțile au încheiat numai o înțelegere parțială, precum și în cazurile prevăzute la alin. (9) lit. b) și c), orice parte se poate adresa instanței competente cu respectarea prevederilor art. 269, în vederea soluționării în totalitate a conflictului individual de muncă.”

Art. 269**Vechea reglementare**

„Art. 269

(1) Judecarea conflictelor de muncă este de competența instanțelor judecătorești, stabilite potrivit legii.

(2) Cererile referitoare la cauzele prevăzute la alin. (1) se adresează instanței competente în a cărei circumscripție reclamantul își are domiciliul sau reședința ori, după caz, sediul.

(3) Dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de Codul de procedură civilă pentru coparticiparea procesuală activă, cererea poate fi formulată la instanța competentă pentru oricare dintre reclamânți.”

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **art. 269 se modifică** și va avea următorul conținut:

„Art. 269

(1) Cauzele referitoare la conflictele individuale de muncă și conflictele colective de muncă se soluționează în primă instanță de către tribunal.

(2) Cererile referitoare la cauzele prevăzute la alin. (1) se adresează tribunalului în a cărei circumscripție reclamantul își are domiciliul, reședința sau locul de muncă ori, după caz, sediul.

(3) Dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de Codul de procedură civilă pentru coparticiparea procesuală activă, cererea poate fi formulată la instanța competentă pentru oricare dintre reclamânți.”

Art. 271 alin. (2¹) și (2²)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la art. 271, după alin. (2) se introduc** două noi alineate, **alin. (2¹) și (2²)**, cu următorul cuprins:

„(2¹) Termenul de apel este de 10 zile de la data comunicării hotărârii.

(2²) Hotărârile instanței de fond sunt supuse numai apelului.”

HOTĂRÂREA CEDO DIN 30 AUGUST 2022 ÎN CAUZA A.E.J. ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI (CEREREA NR. 33.463/18)

De Redacția Pro Lege

Hotărârea CEDO din 30 august 2022 în Cauza A.E.J. împotriva României (Cererea nr. 33.463/18)

În M. Of. nr. 409 din data de 12 mai 2023 s-a publicat Hotărârea CEDO din 30 august 2022 în Cauza A.E.J. împotriva României.

Vă prezentăm, în continuare, dispozițiile respectivei hotărâri.

„1. Cererea se referă la lipsa unei anchete penale efective cu privire la acuzația de viol formulată de reclamantă la momentul în care aceasta era minoră.

2. La 17 noiembrie 2015, părinții reclamantei au depus o plângere la poliție, susținând că fiica lor de 12 ani (reclamanta) fusese violată în aceeași zi de un băiat de 17 ani, A.A.

3. A fost începută urmărirea penală pentru viol și au fost luate declarații de la reclamantă și de la părinții acesteia, în prezența unui avocat numit din oficiu pentru reclamantă, din care a reieșit că reclamanta l-a cunoscut pe A.A. pe Facebook și, după un timp, a fost de acord să-l întâlnească personal. La 17 noiembrie 2015, A.A. a așteptat ca reclamanta să termine școala și a mers cu ea într-o zonă pustie din spatele școlii unde a violat-o. În declarația sa, A.A. a susținut că era iubitul reclamantei și că a avut consimțământul acesteia pentru actul sexual. În susținerea afirmațiilor sale, a trimis copii ale mesajelor schimbate cu reclamanta.

4. Examinarea medicală a reclamantei dispusă de poliție a relevat semne de violență pe corpul reclamantei (excoriații pe picioare și spate) și semne ale unei deflorări recente care ar fi putut data din 17 noiembrie 2015. Pe hainele reclamantei s-a găsit sânge.

5. După colectarea elementelor de mai sus, poliția a decis să schimbe încadrarea juridică a infracțiunii investigate din viol în act sexual cu un minor, infracțiune prevăzută la art. 220 alin. (1) și (2) din Codul penal.

(...)

7. La 18 ianuarie 2016, procurorul însărcinat cu urmărirea penală, considerând că A.A. nu cunoștea vârsta reclamantei la momentul producerii faptei, a schimbat din nou încadrarea faptei în „act sexual cu un minor între 13 și 15 ani”, infracțiune pedepsită mai puțin grav, prevăzută la art. 220 alin. (1) din Codul penal.

8. La 5 aprilie 2016, după o nouă modificare a încadrării juridice a faptei în vederea luării în considerare a vârstei autorului ca circumstanță atenuantă, în conformitate cu art. 113 alin. (3) din Codul penal, și după o nouă serie de declarații ale părților, poliția a încheiat urmărirea penală cu propunerea ca A.A. să fie trimis în judecată pentru infracțiunea prevăzută la art. 220 alin. (1) din Codul penal (supra, pct. 7), în coroborare cu art. 113 alin. (3) din același cod.

(...)

13. La 14 februarie 2017, urmărirea penală privind cele două plângeri de viol (supra, pct. 2 și 9) a fost încheiată, iar A.A. a fost trimis în judecată pentru act sexual cu un minor, infracțiune prevăzută la art. 220 alin. (1) din Codul penal. Procurorul a enumerat elementele de probă colectate care includeau declarațiile date de reclamantă, de părinții acesteia și de A.A. poliției, rapoartele medicale, fotografiile de la locul faptei și transcrierile mesajelor schimbate între reclamantă și A.A. din care reieșea că acesta din urmă își declarase dragostea și îi făcuse propuneri sexuale explicite reclamantei, care a răspuns pe același ton, folosind cuvintele lui A.A. Procurorul a considerat că, în pofida anumitor dovezi care indicau un viol (cum ar fi declarațiile făcute de reclamantă și de familia sa, leziunile de pe corpul reclamantei și locurile în care s-au produs actele sexuale), nu existau dovezi ale unor acte sexuale săvârșite sub constrângere sau profitând de incapacitatea victimei de a-și exprima voința. Procurorul s-a bazat în acest sens pe faptul că reclamanta a fost de acord să se întâlnească cu A.A. la 17 noiembrie 2015 pentru a „se iubi” și a continuat să facă schimb de mesaje cu A.A. chiar și după această dată.

(...)

20. În cauze anterioare similare, în care concluziile trase de autoritățile interne păreau să se bazeze doar pe declarațiile presupușilor agresori, fără o examinare a validității consimțământului reclamantei în lumina vârstei și a vulnerabilității acesteia, Curtea a concluzionat că anchetele respective nu au îndeplinit cerințele inerente obligațiilor pozitive ale statelor de a aplica efectiv un sistem de drept penal care pedepsește toate formele de viol și abuz sexual [a se vedea I.C. împotriva României; M.G.C. împotriva României, nr. 61.495/11 și X și alții împotriva Bulgariei (MC)].

21. După examinarea tuturor materialelor care i-au fost prezentate, Curtea a identificat deficiențe similare în ancheta efectuată în prezenta cauză: concluzii bazate exclusiv pe declarațiile suspectului; lipsa unei evaluări contextuale a credibilității declarațiilor făcute și a unei verificări a tuturor circumstanțelor legate de acestea, care ar fi putut fi efectuate prin audierea persoanelor cunoscute de reclamantă și de făptuitor, cum ar fi prietenii, vecinii, profesorii și alții, care ar fi putut face lumină asupra credibilității declarațiilor acestora, sau prin solicitarea unui avis din partea unui psiholog specializat (a se vedea I.C. împotriva României); întârzieri în anchetarea primei plângeri care au permis ca a doua faptă să aibă loc; absența

oricărei examinări psihologice a reclamantei în vederea verificării dacă aceasta și-a exprimat sau nu consimțământul efectiv față de actele investigate, pentru a determina capacitatea acesteia de a exprima un consimțământ valabil și de a înțelege sensul cuvintelor pe care le-a folosit în mesajele pe care autoritățile s-au bazat pentru a ajunge la concluzia lor; prezența stereotipurilor – deja observată de Curte în cauze anterioare (a se vedea M.G.C. împotriva României) – potrivit cărora victima minoră a provocat un bărbat mai în vârstă să întrețină relații sexuale.

22. Având în vedere jurisprudența în materie și elementele din dosar, Curtea consideră că în prezenta cauză deficiențele în ancheta penală (supra, pct. 21) au fost de asemenea natură încât respectiva anchetă nu a îndeplinit cerințele inerente obligațiilor pozitive ale statelor de a aplica efectiv un sistem de drept penal care pedepsește toate formele de abuz sexual împotriva copiilor (a se vedea M.G.C. împotriva României și I.C. împotriva României).

23. Prin urmare, statul pârât a încălcat obligațiile pozitive prevăzute la art. 3 din Convenție.

Cu privire la aplicarea art. 41 din Convenție

24. Reclamanta a solicitat Curții să îi acorde o reparație echitabilă și rezonabilă, având în vedere faptele din speță și încălcarea constatată.

25. Guvernul a considerat că reclamantei i s-au acordat deja despăgubiri civile de către instanțele naționale și a argumentat că o constatare a unei încălcări ar constitui o compensație suficientă pentru orice prejudiciu suferit.

25. Curtea consideră că reclamanta a suferit un prejudiciu moral din cauza lipsei unei anchete efective a acuzațiilor sale de viol, prejudiciu care nu a fost compensat prin ceea ce i s-a acordat de către instanța civilă internă, compensație acordată pentru un scop diferit. Prin urmare, îi acordă reclamantei 12.500 EUR în acest sens, plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit.

Hotărârea Curții:

1. declară cererea admisibilă;
2. hotărăște că statul pârât și-a încălcat obligațiile pozitive în temeiul art. 3 din Convenție;

3. hotărăște

a) că statul pârât trebuie să plătească reclamantei, în termen de trei luni, suma de 12.500 EUR (douăsprezece mii cinci sute de euro), plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit, pentru prejudiciul moral, sumă care trebuie convertită în moneda națională a statului pârât la rata de schimb aplicabilă la data plății;

b) că, de la expirarea termenului menționat și până la efectuarea plății, aceste sume trebuie majorate cu o dobândă simplă, la o rată egală cu rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, aplicabilă pe parcursul acestei perioade și majorată cu trei puncte procentuale”.

APROBAREA REGULAMENTULUI PRIVIND CONCURSUL DE PROMOVARE A JUDECĂTORILOR (HCSM NR. 1434/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul publicat în Monitorul Oficial	Preambul	Sumar
Hotărârea Secției pentru judecători a Consiliului Superior al Magistraturii (HCSM) nr. 1434/2023 pentru aprobarea Regulamentului privind concursul de promovare a judecătorilor (M. Of. nr. 376 din 3 mai 2023)	În temeiul: – art. 133 alin. (5) și (7) din Constituția României, republicată; – art. 23 alin. (1) din Legea nr. 305/2022 privind Consiliul Superior al Magistraturii; Având în vedere – art. 141 alin. (7) din Legea nr. 303/2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor.	Se aprobă Regulamentul privind concursul de promovare a judecătorilor.

În M. Of. nr. 376 din data de 3 mai 2023 s-a publicat **Hotărârea Secției pentru judecători a Consiliului Superior al Magistraturii (HCSM) nr. 1434/2023 pentru aprobarea Regulamentului privind concursul de promovare a judecătorilor.**

Redăm, în continuare, principalele prevederi ale Hotărârii:

Art. 1

Se aprobă Regulamentul privind concursul de promovare a judecătorilor, prevăzut în anexa care face parte integrantă din prezenta hotărâre.

Art. 2

La data intrării în vigoare a prezentei hotărâri se abrogă Hotărârea Secției pentru judecători a Consiliului Superior al Magistraturii nr. 1.348/2019 pentru

aprobarea Regulamentului privind organizarea și desfășurarea concursului de promovare a judecătorilor, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 768 din 23 septembrie 2019, cu modificările și completările ulterioare.

Anexă

REGULAMENT privind concursul de promovare a judecătorilor

Structură

CAPITOLUL I: Dispoziții generale

CAPITOLUL II: Concursul de promovare pe loc, în gradul profesional imediat superior

SECȚIUNEA 1: Dispoziții comune

SECȚIUNEA 2: Condiții pentru înscrierea la concurs

SECȚIUNEA 3: Organizarea și desfășurarea concursului de promovare pe loc

SUBSECȚIUNEA 1: Comisiile de concurs

SUBSECȚIUNEA 2: Desfășurarea concursului de promovare pe loc

CAPITOLUL III: Concursul de promovare efectivă

SECȚIUNEA 1: Dispoziții comune

SECȚIUNEA 2: Condiții pentru înscrierea la concurs

SECȚIUNEA 3: Organizarea și desfășurarea concursului de promovare efectivă

SUBSECȚIUNEA 1: Comisiile de concurs

SUBSECȚIUNEA 2: Desfășurarea concursului de promovare efectivă

Art. 4

(1) În condițiile prevăzute de lege, promovarea pe loc a judecătorilor în funcții de execuție se face în gradul imediat superior celui pe care îl deține judecătorul, până la nivelul curții de apel.

(2) Locurile scoase la concurs pentru promovarea pe loc se stabilesc la nivel național, corespunzător gradelor instanțelor ierarhic superioare pentru care se organizează concursul, de către Secția pentru judecători. Numărul de locuri scoase la concursul pentru promovarea pe loc la instanțe nu poate depăși 20% din totalul posturilor vacante pe fiecare nivel de instanțe.

(3) În cadrul fiecărui grad, locurile se stabilesc separat, pe materii de concurs. Alocarea locurilor pe materii de concurs se realizează de către Secția pentru judecători, ținând cont de ponderea numărului de cauze la nivelul gradului de jurisdicție pentru care se scot locurile la concurs și de necesitățile instanțelor.

(...)

Art. 6

(1) Pot participa la concursul de promovare pe loc, în gradul profesional imediat superior, judecătorii care îndeplinesc, până la data corespunzătoare ultimei zile inclusiv a termenului de înscriere la concurs, condițiile de vechime prevăzute la art. 128 alin. (1) din Legea nr. 303/2022 privind statutul judecătorilor

și procurorilor, care la ultima evaluare au avut calificativul „foarte bine” și nu au fost sancționați disciplinar în ultimii 3 ani, cu excepția cazurilor în care a intervenit radierea sancțiunii disciplinare.

(2) La calcularea condiției minime de vechime pentru a participa la concursul de promovare pe loc se ia în considerare vechimea în funcția de judecător sau procuror.

(3) La calcularea condiției minime de vechime pentru a participa la concursul de promovare pe loc nu se ia în considerare perioada în care judecătorul a avut calitatea de auditor de justiție.

(4) În cazul personalului de specialitate juridică asimilat judecătorilor și procurorilor, la calcularea condiției minime de vechime pentru a participa la concursul de promovare se ia în considerare atât perioada în care candidații au îndeplinit această funcție, cât și perioada în care au îndeplinit funcția de judecător sau procuror.

(...)

Art. 9

Comisia de organizare a concursului se compune din președinte, vicepreședinte și membri, desemnați din rândul personalului din cadrul aparatului de specialitate al Consiliului Superior al Magistraturii și al Institutului Național al Magistraturii, inclusiv al celor cu funcții de conducere. Responsabilii de sală și supraveghetorii, precum și alte persoane care desfășoară activitatea pentru buna organizare a concursului sunt desemnați de președintele comisiei de organizare.

(...)

Art. 53

Înscrierea candidaților, depunerea documentelor prevăzute de lege și de prezentul regulament, formularea contestațiilor, precum și orice alte aspecte stabilite de comisia de organizare a concursului de promovare pe loc sau a concursului de promovare efectivă se pot realiza și prin intermediul mijloacelor de comunicare electronică, inclusiv prin intermediul unei platforme informatice puse la dispoziție de Consiliul Superior al Magistraturii, în condițiile anunțate de comisia de organizare a concursului.

Art. 54

(1) Toate documentele întocmite pentru concursul de promovare pe loc, precum și documentele depuse la comisia de organizare și la Consiliul Superior al Magistraturii în cadrul concursului de promovare efectivă se păstrează în arhiva Consiliului Superior al Magistraturii, prin grija Direcției resurse umane și organizare. Cu excepția rapoartelor de evaluare și a documentelor înaintate Consiliului Superior al Magistraturii în condițiile art. 47 alin. (3), celelalte documente elaborate sau depuse la comisiile de evaluare în cadrul concursului de promovare efectivă se

păstrează la curțile de apel și se înaintează Consiliului Superior al Magistraturii în format electronic.

(2) Lucrările de la concursul de promovare pe loc în gradul profesional imediat superior și rapoartele de evaluare elaborate în cadrul concursului de promovare efectivă se păstrează în original la dosarele profesionale ale candidaților.

TABLOUL NAȚIONAL AL ARHITECȚILOR 2023 - PUBLICARE

De Redacția Pro Lege

Actul publicat în Monitorul Oficial	Sumar
Ordinul Arhitecților din România (OAR) privind Tabloul Național al Arhitecților din 11 mai 2023 (M. Of. nr. 528 din 30 mai 2022)	Se publică Tabloul Național al Arhitecților pe anul 2023.

În M. Of. nr. 403 din 11 mai 2023 s-a publicat **Tabloul Național al Arhitecților**, care cuprinde arhitecții și conductorii arhitecți înscriși în Ordinul Arhitecților din România până la data de 11 mai 2023.

Prezentare generală

Numere de înregistrare radiate din TNA

– *Partea I*

– *Secțiunea 1: Arhitecți cu drept de semnătură*

– *Secțiunea 2a: Conducători arhitecți cu drept de semnătură*

– *Secțiunea 2b: Urbaniști diplomați cărora li s-a acordat drept de semnătură de conductor arhitect*

– *Partea a II-a*

Arhitecți cu drept de semnătură suspendat

Conducători arhitecți cu drept de semnătură suspendat

Urbaniști diplomați cărora li s-a acordat drept de semnătură de conductor arhitect suspendați

– *Anexa I: Filialele teritoriale ale Ordinului Arhitecților din România*

NOTĂ:

Tabloul Național al Arhitecților cuprinde, în forma alăturată, arhitecții și conductorii arhitecți înscriși în Ordinul Arhitecților din România până la data de 4.04.2023.

Tabloul Național al Arhitecților se utilizează de către filialele teritoriale ale Ordinului Arhitecților din România în administrarea dreptului de semnătură și de către autoritățile administrației publice pentru promovarea și autorizarea lucrărilor de construcții.

Tabloul teritorial al arhitecților este evidența gestionată de către filialele teritoriale ale Ordinului Arhitecților din România. Lista filialelor este inclusă în anexa I.

Conform art. 36 din Legea nr. 184/2001 privind organizarea și exercitarea profesiei de arhitect, republicată, cu modificările și completările ulterioare, înregistrarea într-un tablou teritorial al arhitecților permite exercitarea profesiei în toată țara.

Tabloul Național al Arhitecților, publicat în M. Of. nr. 403 bis, poate fi consultat aici.

LEGEA FONDULUI FUNCICIAR NR. 18/1991 – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 123/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Legea fondului funciar nr. 18/1991 (rep. M. Of. nr. 1 din 5 ianuarie 1998; cu modif. și compl. ult.)	Legea nr. 123/2023 pentru modificarea și completarea Legii fondului funciar nr. 18/1991 (M. Of. nr. 419 din 16 mai 2023)	– modifică: art. 27 alin. (2 ¹), art. 92 alin. (2) lit. c); – introduce: art. 11 alin. (5).

În M. Of. nr. 419 din 16 mai 2023 s-a publicat **Legea nr. 123/2023 pentru modificarea și completarea Legii fondului funciar nr. 18/1991**.

Redăm, în cele ce urmează, cele mai importante modificări, dar și completări aduse respectivului act normativ.

Art. 11 alin. (5)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la articolul 11, după alin. (4) se introduce un nou alineat, alin. (5)**, cu următorul cuprins:

„(5) Prevederile alin. (4) nu se aplică situațiilor prevăzute la art. 27 alin. (2¹);”

Art. 27 alin. (2¹)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, la articolul 27, alineatul (2¹) **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„(2¹) Deținătorii sau moștenitorii acestora care nu s-au înscris în cooperativa agricolă de producție, nu au predat sau nu li s-au preluat la stat terenurile prin acte translativ de proprietate pot solicita, la cerere, comisiei județene emiterea titlului de proprietate în condițiile prezentei legi, astfel:

a) dacă deținătorii sau moștenitorii acestora figurează cu terenul în registrele agricole sau registrele cadastrale și în evidențele fiscale;

b) pentru terenul în cauză nu a fost deschisă carte funciară în baza Legii cadastrului și a publicității imobiliare nr. 7/1996, republicată, cu modificările și completările ulterioare;

c) terenul nu face obiectul cererilor de reconstituire sau constituire a dreptului de proprietate de către alte persoane și nici nu s-a eliberat anterior titlu de proprietate cu privire la acesta.”

Art. 92 alin. (2) lit. c)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la art. 92 alin. (2) lit. c) se modifică** și va avea următorul cuprins:

„c) care servesc activităților pentru protecția animalelor, agricole și/sau serviciilor conexe, respectiv: depozite de îngrășăminte minerale ori naturale, construcții de compostare, silozuri pentru furaje, magazine, șoproane, silozuri pentru depozitarea și conservarea semințelor de consum, inclusiv spațiile administrative aferente acestora, platformele și spațiile de depozitare a produselor agricole primare, adăposturi de animale și exploatații zootehnice/ferme zootehnice, sere, solare, răsadnițe, ciupercării, obiective specifice producerii de energie electrică din surse regenerabile, exclusiv în scopul asigurării energiei pentru consumul propriu al exploatației, amplasate în cadrul fermelor, spații de prelucrare/procesare/comercializare a produselor vegetale și zootehnice, imobile cu destinație agroturistică pentru proiectele cu finanțare din fonduri europene;”

**CODUL MUNCII, CODUL ADMINISTRATIV ȘI LEGEA
NR. 161/2003 PRIVIND UNELE MĂSURI PENTRU
ASIGURAREA TRANSPARENȚEI ÎN EXERCITAREA
DEMNITĂȚILOR PUBLICE, A FUNCȚIILOR PUBLICE
ȘI ÎN MEDIUL DE AFACERI, PREVENIREA ȘI
SANȚIONAREA CORUPȚIEI – MODIFICĂRI
(LEGEA NR. 140/2023)**

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificador	Sumar
Legea nr. 53/2003 – Codul muncii (M. Of. nr. 345 din 18 mai 2011, cu modif. și compl. ult.) Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ (M. Of. nr. 555 din 5 iulie 2019, cu modif. și compl. ult.) Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției (M. Of. nr. 279 din 21 aprilie 2003, cu modif. și compl. ult.)	Legea nr. 140/2023 pentru completarea art. 51 alin. (1) din Legea nr. 53/2003 – Codul muncii, pentru modificarea și completarea art. 514 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, precum și pentru completarea art. 94 din Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției (M. Of nr. 461 din 26 mai 2023)	Legea nr. 53/2003 – Codul muncii – <i>introduce: art. 51 alin.(1), lit. h;</i> Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ – <i>modifică: art. 514 alin. (2)</i> – <i>introduce: art. 514 alin. (1), lit. k);</i> Legea nr. 161/2003 – <i>introduce: art. 94 alin. (2[^]3).</i>

În M. Of nr. 461 din data de 26 mai 2023 s-a publicat **Legea nr. 140/2023 pentru completarea art. 51 alin. (1) din Legea nr. 53/2003 – Codul muncii, pentru modificarea și completarea art. 514 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, precum și pentru completarea art. 94 din Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției.**

Vă prezentăm, în continuare, cele mai importante modificări și completări aduse respectivului act normativ.

Art. 51 alin. (1), lit. h

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la articolul 51 alineatul (1), după litera g) se introduce o nouă literă, lit. h)**, cu următorul cuprins:

„h) desfășurarea, pe bază de contract încheiat în condițiile legii, a unei activități specifice în calitate de asistent maternal, asistent personal al persoanei cu handicap grav sau asistent personal profesionist”.

Art. 514 alin. (1) lit. k)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la alineatul (1), după litera j) se introduce o nouă literă, lit. k)**, cu următorul cuprins:

„k) la încheierea unui contract în condițiile prevăzute la art. 122 din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată, cu modificările și completările ulterioare, respectiv la art. 39 și 45 din Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, republicată, cu modificările și completările ulterioare, în calitate de asistent maternal, asistent personal al persoanei cu handicap grav sau asistent personal profesionist”.

Art. 514 alin. (2)

Vechea reglementare

„Art. 514: Suspendarea raportului de serviciu la inițiativa funcționarului public

(2) Pentru situațiile prevăzute la alin. (1) lit. a) și c) funcționarul public este obligat să informeze autoritatea sau instituția publică anterior cu cel puțin 15 zile lucrătoare înainte de incidența acestora. Pentru situațiile prevăzute la alin. (1) lit. d), e), g), h) și j) funcționarul public este obligat să informeze autoritatea sau instituția publică cu cel puțin 5 zile lucrătoare înainte de incidența situațiilor prevăzute la alin. (1). Pentru situațiile prevăzute la alin. (1) lit. b), f) și i), informarea se înaintează autorității sau instituției publice la data luării la cunoștință de către funcționarul public de incidența motivului de suspendare, respectiv în termenul prevăzut la art. 415 alin. (3). În toate cazurile funcționarul public are

obligația de a prezenta documentele doveditoare ale situațiilor care conduc la suspendarea raporturilor de serviciu”.

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la articolul 514, alineatul (2) se modifică** și va avea următorul cuprins:

„(2) Pentru situațiile prevăzute la alin. (1) lit. a), c) și k), funcționarul public este obligat să informeze autoritatea sau instituția publică cu cel puțin 15 zile lucrătoare înainte de incidența acestora. Pentru situațiile prevăzute la alin. (1) lit. d), e), g), h) și j), funcționarul public este obligat să informeze autoritatea sau instituția publică cu cel puțin 5 zile lucrătoare înainte de incidența situațiilor prevăzute la alin. (1). Pentru situațiile prevăzute la alin. (1) lit. b), f) și i), informarea se înaintează autorității sau instituției publice la data luării la cunoștință de către funcționarul public de incidența motivului de suspendare, respectiv în termenul prevăzut la art. 415 alin. (3). În toate cazurile, funcționarul public are obligația de a prezenta documentele doveditoare ale situațiilor care conduc la suspendarea raporturilor de serviciu”.

Art. 94 alin. (2³)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la articolul 94, după alineatul (2²) se introduce un nou alineat, alin. (2³), cu următorul cuprins:**

„(2³) Nu se află în situație de incompatibilitate, în sensul prevederilor alin. (2), funcționarul public al cărui raport de serviciu este suspendat în condițiile prevăzute la art. 514 alin. (1) lit. k) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare”.

**APROBAREA CONDIȚIILOR DE ACCES LA PLATFORMA,
SETURILE DE DATE ȘI SERVICIILE ONLINE ALE SISTEMULUI
INTEGRAT DE CADASTRU ȘI CARTE FUNCİARĂ
(OANCPI NR. 950/2023)**

De Redacția Pro Lege

Actul publicat în Monitorul Oficial	Preambul	Sumar
Ordinul directorului general al Agenției Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară (OANCPI) nr. 950/2023 privind aprobarea condițiilor de acces la platforma, seturile de date și serviciile online ale sistemului integrat de cadastru și carte funciară (M. Of. nr. 382 din 4 mai 2023)	În conformitate cu: – art. 3 alin. (6), (6[^]1), (6[^]3) și (7) și ale art. 50 din Legea cadastrului și a publicității imobiliare nr. 7/1996; Ținând cont de: – art. 8 alin. (6) și (7) din OANCPI nr. 16/2019 privind aprobarea tarifelor pentru serviciile furnizate de Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară și unitățile sale subordonate; În temeiul: – art. 3 alin. (13) din Legea cadastrului și a publicității imobiliare nr. 7/1996.	<i>Se aprobă condițiile de acces la platforma, seturile de date și serviciile online ale sistemului integrat de cadastru și carte funciară.</i>

În M. Of. nr. 382 din data de 4 mai 2023 s-a publicat **Ordinul directorului general al Agenției Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară (OANCPI) nr. 950/2023 privind aprobarea condițiilor de acces la platforma, seturile de date și serviciile online ale sistemului integrat de cadastru și carte funciară.**

Vă prezentăm, în continuare, cele mai importante prevederi menționate în **Ordin**.

Art. 1

(1) În aplicarea dispozițiilor art. 3 alin. (6), (6¹), (6³) și (7) din Legea cadastrului și a publicității imobiliare nr. 7/1996, republicată, cu modificările și completările ulterioare, denumită în continuare *Lege*, Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară, denumită în continuare *ANCPI*, asigură autorităților publice centrale și locale, autorităților administrative autonome, instituțiilor publice, instanțelor judecătorești, notarilor publici, experților judiciari, persoanelor autorizate să realizeze lucrări de cadastru, geodezie, cartografie și fotogrammetrie, avocaților, practicienilor în insolvență și executorilor judecătorești acces gratuit, direct, permanent, personal sau prin reprezentant, la platforma, seturile de date și serviciile online ale sistemului integrat de cadastru și carte funciară, în scopul îndeplinirii obligațiilor ce le revin.

(2) Accesarea acestor informații se realizează prin utilizatorii, persoane fizice sau juridice, cărora li s-a acordat dreptul accesării sistemului informatic, individual sau în calitate de persoană desemnată de autoritatea/instituția/instanța judecătorească/asociația profesională din care face parte utilizatorul, prevăzute de art. 3 alin. (6) din *Lege*.

(3) În aplicarea art. 3 alin. (6) din *Lege*, accesarea sistemului informatic se va face în scopul obținerii informațiilor disponibile online prin:

(i) acces la interfața de căutare/interogare în aplicația integrată de cadastru și carte funciară;

(ii) servicii de interogare dinamică pe baza unor componente API (din limba engleză, *application programming interface*);

(iii) serviciile online ale sistemului integrat de cadastru și carte funciară, stabilite în conformitate cu prevederile ordinului directorului general al ANCPI privind aprobarea tarifelor pentru serviciile furnizate de Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară și unitățile sale subordonate.

(...)

Art. 6

Accesul efectiv al utilizatorilor la datele și informațiile din sistemul informatic de cadastru și carte funciară, menționate la art. 3 alin. (6²) din *Lege* și definite de prezentul ordin, se va realiza în măsura posibilităților tehnice.

Art. 7

Pentru punerea în aplicare a prezentului ordin, ANCPI poate asigura, la cerere și în situații justificate, instruirea utilizatorilor în ceea ce privește modul de înțelegere a datelor și informațiilor din sistemul informatic de cadastru și carte funciară.

Art. 8

Utilizatorii sunt obligați să asigure protecția datelor cu caracter personal accesate, conform dispozițiilor Regulamentului (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor), cu modificările ulterioare.

Art. 9

Utilizatorii sunt obligați să utilizeze datele ce fac obiectul prezentului ordin în forma în care sunt furnizate, să păstreze confidențialitatea informațiilor, în condițiile legii, să utilizeze sistemul informatic doar în conformitate cu manualele și ghidurile de utilizare puse la dispoziție și doar în scopul declarat.

(...)

Art. 11

Anexele nr. 1, 1.1, 2 și 3 fac parte integrantă din prezentul ordin.

Art. 12

La data intrării în vigoare a prezentului ordin se abrogă Ordinul directorului general al Agenției Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară nr. 813/2022 privind aprobarea condițiilor de acces la datele și informațiile din sistemul informatic de cadastru și carte funciară, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 744 din 25 iulie 2022.

Art. 13

Drepturile de acces la sistemul informatic acordate anterior în baza prevederilor ordinelor directorului general al ANCPI rămân valabile pentru utilizatorii care beneficiază de drepturile de acces potrivit modificărilor aduse prin Legea nr. 62/2023 art. 3 alin. (6) din Legea cadastrului și a publicității imobiliare nr. 7/1996, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

ANEXA nr. 1: CERERE DE ACCES la datele și informațiile din sistemul informatic de cadastru și carte funciară

ANEXA nr. 1¹: CERERE DE ACCES la datele și informațiile din sistemul informatic de cadastru și carte funciară

ANEXA nr. 2: ANGAJAMENT de confidențialitate și de respectare a condițiilor

ANEXA nr. 3: ACORD de prelucrare a datelor cu caracter personal

**ANEXA NR. 3 DIN LEGEA NR. 212/2015
PRIVIND MODALITATEA DE GESTIONARE A VEHICULELOR
ȘI A VEHICULELOR SCOASE DIN UZ - MODIFICĂRI
(OMMAP NR. 1133/2023)**

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Anexa nr. 3 la Legea nr. 212/2015 privind modalitatea de gestionare a vehiculelor și a vehiculelor scoase din uz (M. Of. nr. 554 din 27 iulie 2015)	Ordinul ministrului mediului, apelor și pădurilor (OMMAP) nr. 1133/2023 pentru modificarea anexei nr. 3 la Legea nr. 212/2015 privind modalitatea de gestionare a vehiculelor și a vehiculelor scoase din uz (M. Of. nr. 422 din 17 mai 2023)	- modifică: Anexa nr. 3.

În M. Of. nr. 422 din data de 17 mai 2023 s-a publicat **Ordinul ministrului mediului, apelor și pădurilor (OMMAP) nr. 1133/2023 pentru modificarea anexei nr. 3 la Legea nr. 212/2015 privind modalitatea de gestionare a vehiculelor și a vehiculelor scoase din uz.**

Redăm, în cele ce urmează, cele mai importante modificări aduse respectivului act normativ.

Anexa nr. 3

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **Anexa nr. 3 la Legea nr. 212/2015 privind modalitatea de gestionare a vehiculelor și a vehiculelor scoase din uz se modifică** și va avea următorul cuprins:

„ANEXĂ: LISTA materialelor și componentelor exceptate de la aplicarea prevederilor art. 4 alin. (1) din Legea nr. 212/2015 privind modalitatea de gestionare a vehiculelor și a vehiculelor scoase din uz

Într-un material omogen se tolerează o concentrație maximă de plumb, crom hexavalent și, respectiv, mercur de până la 0,1% în greutate și o concentrație maximă de cadmiu de până la 0,01% în greutate.

Piese de schimb introduse pe piață după 1 iulie 2003 care sunt folosite pentru vehiculele introduse pe piață înainte de 1 iulie 2003, cu excepția maselor de echilibrare pentru roți, a periilor de grafit pentru motoare electrice și a garniturilor de frână, sunt exceptate de la dispozițiile art. 4 alin. (1) din Legea nr. 212/2015 privind modalitatea de gestionare a vehiculelor și a vehiculelor scoase din uz.

Materiale și componente	Domeniul de aplicare și data de expirare a exceptării		Se etichetează sau se identifică potrivit prevederilor art. 4 alin. (3) din Legea nr. 212/2015
	Plumbul ca element de aliere		
1(a). Oțel pentru prelucrări mecanice și componente din oțel galvanizat în șarjă prin cufundare la cald în loturi, cu conținut de plumb de până la 0,35% în greutate			
1(b). Table din oțel galvanizate continuu, cu conținut de plumb de până la 0,35% în greutate	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2016 și piese de schimb pentru aceste vehicule		
2(a). Aluminiiu pentru prelucrări mecanice, cu conținut de plumb de până la 2% în greutate	Ca piese de schimb pentru vehiculele introduse pe piață înainte de 1 iulie 2005		
2(b). Aluminiiu cu conținut de plumb de până la 1,5% în greutate	Ca piese de schimb pentru vehiculele introduse pe piață înainte de 1 iulie 2008		

2(c) (i). Aliaje de aluminiu pentru prelucrări mecanice, cu conținut de plumb de până la 0,4% în greutate	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2028 și piese de schimb pentru aceste vehicule		
2(c) (ii). Aliaje de aluminiu care nu sunt incluse la rubrica 2(c) (i), cu conținut de plumb de până la 0,4% în greutate ⁽²⁾	(1)		
3. Aliaje de cupru cu conținut de plumb de până la 4% în greutate	(3)		
4(a). Carcase de lagăr și bucșe	Ca piese de schimb pentru vehiculele introduse pe piață înainte de 1 iulie 2008		
4(b). Carcase de lagăr și bucșe în motoare, transmisii și compresoare de aer condiționat	Ca piese de schimb pentru vehiculele introduse pe piață înainte de 1 iulie 2011		
	Plumb și compuși ai plumbului în componente		
5(a). Plumbul din bateriile folosite în sistemele de înaltă tensiune ⁽⁴⁾ , care sunt utilizate numai pentru propulsie în vehiculele din categoriile M1 și N1	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2019 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X
5(b) (i). Plumbul din bateriile utilizate: (1) în aplicațiile de 12 V; (2) în aplicațiile de 24 V din vehiculele cu destinații speciale, astfel cum sunt definite la art. 3 din Regulamentul (UE) 2018/858 ⁽⁷⁾ al Parlamentului European și al Consiliului	(3)		X
5(b) (ii). Plumbul din bateriile utilizate în alte aplicații decât cele incluse la rubrica 5(a) sau la rubrica 5(b) (i)	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2024 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X

6. Amortizoare de vibrații	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2016 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X
7(a). Agenți de vulcanizare și stabilizatori pentru elastomerii utilizați în furtunurile de frână, furtunurile pentru combustibil, furtunurile pentru ventilare și piesele din elastomeri/metal ale șasiului și ale suportilor motorului	Ca piese de schimb pentru vehiculele introduse pe piață înainte de 1 iulie 2005		
7(b). Agenți de vulcanizare și stabilizatori pentru elastomerii utilizați în furtunurile de frână, furtunurile pentru combustibil, furtunurile pentru ventilare, piesele din elastomeri/metal ale șasiului și ale suportilor motorului, cu conținut de plumb de până la 0,5% în greutate	Ca piese de schimb pentru vehiculele introduse pe piață înainte de 1 iulie 2006		
7(c). Lianți pentru elastomerii utilizați în aplicații de transmisie, cu conținut de plumb de până la 0,5% în greutate	Ca piese de schimb pentru vehiculele introduse pe piață înainte de 1 iulie 2009		
8(a). Plumbul din aliajele de sudură pentru lipirea componentelor electrice și electronice pe plăcile de circuite electronice și plumbul din finisajele de pe bornele componentelor, altele decât condensatorii electrolitici cu aluminiu, de pe contactele componentelor și de pe plăcile de circuite electronice	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2016 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X ⁽⁵⁾
8(b). Plumbul din aliajele de sudură utilizate în aplicații electrice, altele decât sudura pe plăcile de circuite electronice sau pe sticlă	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2011 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X ⁽⁵⁾

8(c). Plumbul din finisajele de pe bornele condensatorilor electrolitici cu aluminiu	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2013 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X ⁽⁵⁾
8(d). Plumbul utilizat la sudura pe sticlă în senzori de flux de masă de aer	Vehicule omologate înainte de 1 ianuarie 2015 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X ⁽⁵⁾
8(e). Plumbul din aliajele de sudură cu temperatură ridicată de topire (și anume aliajele de plumb cu conținut de plumb de cel puțin 85% în greutate)	(1)		X ⁽⁵⁾
8(f) (i). Plumbul din sistemele conforme de conectori cu pini	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2017 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X ⁽⁵⁾
8(f) (ii). Plumbul din sistemele conforme de conectori cu pini, altele decât aria de joncțiune a conectorilor cablurilor vehiculului	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2024 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X ⁽⁵⁾
8(g) (i). Plumbul din aliajele de sudură utilizate pentru realizarea unei conexiuni electrice viabile între purtător și pastila semiconductoare în capsulele de circuite integrate tip „flip chip”	Vehicule omologate de tip înainte de 1 octombrie 2022 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X ⁽⁵⁾
8(g) (ii). Plumbul din aliajele de sudură utilizate pentru realizarea unei conexiuni electrice viabile între purtător și pastila semiconductoare în capsulele de circuite integrate tip „flip chip”, în cazul în care conexiunea electrică respectivă îndeplinește oricare dintre următoarele condiții:	(1) Vehicule omologate de tip începând cu 1 octombrie 2022 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X ⁽⁵⁾

(1) există un nod tehnologic semiconductor de 90 nm sau mai mare; (2) există un substrat de 300 mm sau mai mare în orice nod tehnologic semiconductor; (3) există carcase suprapuse cu substraturi de 300 mm sau mai mari sau substraturi (interposers) din siliciu de 300 mm sau mai mari.			
8(h). Plumbul din aliajele de sudură utilizate pentru fixarea disipatorilor de căldură la radiator în ansamblurile de semiconductori de putere cu un cip cu zona de proiecție de cel puțin 1 cm² și intensitatea curentului nominal de cel puțin 1 A/mm² de suprafață din siliciu a cipului	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2016 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X ⁽⁵⁾
8(i). Plumbul din aliajele de lipit utilizate în aplicații electrice pe sticlă, cu excepția lipirii pe sticlă laminată	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2016 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X ⁽⁵⁾
8(j). Plumbul din aliajele de lipit utilizate pe sticlă laminată	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2020 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X ⁽⁵⁾
8(k). Plumbul din sudurile aplicațiilor termice care utilizează un curent cu o intensitate minimă de 0,5 A per sudură pe un singur geam din sticlă laminată cu o grosime maximă de 2,1 mm. Această exceptare nu se referă la sudurile contactelor integrate în polimerul intermediar.	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2024 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X ⁽⁵⁾

9. Scaune de supapă	Ca piese de schimb pentru tipurile de motoare proiectate înainte de 1 iulie 2003		
10(a). Componente electrice și electronice care conțin plumb, inserate în sticlă sau materiale ceramice, în matrice de sticlă sau de ceramică, în materiale vitroceramice sau în matrice vitroceramică. Această exceptare nu se referă la utilizarea plumbului în: (i) sticla becurilor și glazura bujiilor; (ii) materialele ceramice dielectrice ale componentelor de la rubricile 10(b), 10(c) și 10(d).			X ⁽⁶⁾ (pentru alte componente decât cele piezoelectrice din motoare)
10(b). Plumbul din materialele ceramice dielectrice pe bază de PZT (titanat-zirconat de plumb) din condensatori care fac parte din circuite integrate sau din semiconductori discreți			
10(c). Plumbul din materialele ceramice dielectrice ale condensatorilor cu o tensiune nominală mai mică de 125 V c.a. sau 250 V c.c.	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2016 și piese de schimb pentru aceste vehicule		
10(d). Plumbul din materialele ceramice dielectrice ale condensatorilor care compensează deviațiile legate de temperatură ale senzorilor din sistemele sonar cu ultrasunete	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2017 și piese de schimb pentru aceste vehicule		
11. Inițiatori pirotehnici	Vehicule omologate de tip înainte de 1 iulie 2006 și piese de schimb pentru aceste vehicule		

12. Materiale termoelectrice care conțin plumb, utilizate în aplicații electrice la vehicule pentru reducerea emisiilor de CO ₂ prin recuperarea căldurii gazelor de eșapament	Vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2019 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X
	Crom hexavalent		
13(a). Acoperiri anticorozive preventive	Ca piese de schimb pentru vehiculele puse pe piață înainte de 1 iulie 2007		
13(b). Acoperiri anticorozive preventive pentru ansamblurile șurub-piuliță ale șasiului	Ca piese de schimb pentru vehiculele introduse pe piață înainte de 1 iulie 2008		
14. Crom hexavalent ca agent anticoroziv, cu o concentrație de până la 0,75% în greutate în soluția de răcire, utilizat în sistemul de răcire din oțel-carbon al frigiderelor cu absorbție: (a) concepute să funcționeze integral sau parțial cu dispozitive de încălzire electrice, cu o putere de intrare utilizată medie < 75 W, în condiții de utilizare constantă; (b) concepute să funcționeze integral sau parțial cu dispozitive de încălzire electrice, cu o putere de intrare utilizată medie > = 75 W, în condiții de utilizare constantă; (c) concepute să funcționeze integral cu dispozitive de încălzire neelectrice.	Pentru (a): vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2020 și piese de schimb pentru aceste vehicule Pentru (b): vehicule omologate de tip înainte de 1 ianuarie 2026 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X
	Mercur		
15(a). Lămpi cu descărcare pentru faruri	Vehicule omologate de tip înainte de 1 iulie 2012 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X

15(b). Tuburi fluorescente utilizate la panourile de afișaj	Vehicule omologate de tip înainte de 1 iulie 2012 și piese de schimb pentru aceste vehicule		X
	Cadmiu		
16. Baterii pentru vehicule electrice	Ca piese de schimb pentru vehiculele puse pe piață înainte de 31 decembrie 2008		

⁽¹⁾Această excepție va fi revizuită în 2024.

⁽²⁾Se aplică aliajelor de aluminiu în care plumbul nu este introdus în mod intenționat, ci este prezent ca urmare a utilizării de aluminiu reciclat.

⁽³⁾Această excepție va fi revizuită în 2025.

⁽⁴⁾Sistemele cu o tensiune > 75 V c.c., astfel cum sunt definite la articolul 1 din Directiva 2014/35/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la echipamentele electrice destinate utilizării în cadrul unor anumite limite de tensiune (JO L 96, 29.3.2014, p. 357).

⁽⁵⁾Se demontează dacă, în corelație cu rubrica 10(a), se depășește un prag mediu de 60 de grame per vehicul. În sensul prezentei note, nu se iau în considerare dispozitivele electronice care nu sunt instalate de fabricant pe linia de producție.

⁽⁶⁾Se demontează dacă, în corelație cu rubricile 8(a)-8(k), se depășește un prag mediu de 60 de grame per vehicul. În sensul prezentei note, nu se iau în considerare dispozitivele electronice care nu sunt instalate de fabricant pe linia de producție.

⁽⁷⁾Regulamentul (UE) 2018/858 al Parlamentului European și al Consiliului din 30 mai 2018 privind omologarea și supravegherea pieței autovehiculelor și remorcilor acestora, precum și ale sistemelor, componentelor și unităților tehnice separate destinate vehiculelor respective, de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 715/2007 și (CE) nr. 595/2009 și de abrogare a Directivei 2007/46/CE (JO L 151, 14.6.2018, p. 1)".

LEGEA NR. 296/2004 PRIVIND CODUL CONSUMULUI - MODIFICĂRI (LEGEA NR. 107/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Legea nr. 296/2004 privind Codul consumului (M. Of. nr. 224 din 24 martie 2008)	Legea nr. 107/2023 pentru modificarea Legii nr. 296/2004 privind Codul consumului (M. Of nr. 390 din 8 mai 2023)	- <i>abrogă</i> : art. 43; - <i>modifică</i> : pct. 17 din anexă; - <i>introduce</i> : pct. 17 ¹ la anexă.

În M. Of nr. 390 din data de 8 mai 2023 s-a publicat **Legea nr. 107/2023 pentru modificarea Legii nr. 296/2004 privind Codul consumului**.

Vă prezentăm, în continuare, modificările și completările aduse respectivului act normativ.

Pct. 17 - Anexă

Vechea reglementare

„ANEXĂ: DEFINIȚII

17. distribuitor – operatorul economic din lanțul de distribuție, a cărei activitate profesională nu afectează caracteristicile produsului;”

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **la anexă, punctul 17 se modifică** și va avea următorul cuprins:

„17. distribuitor – operatorul economic care desfășoară activitatea de distribuție de bunuri și care își însușește titlul asupra mărfii pe care o vinde;”

Pct. 17¹ - Anexă

La anexă, după punctul 17 **se introduce un nou punct, punctul 17¹**, cu următorul cuprins:

„17¹. distribuția de bunuri – sectorul economic caracterizat prin activitatea mixtă de vânzare cu ridicata sau de intermediere a vânzării cu ridicata a produselor și de prestare a serviciilor de depozitare și transport, merchandising și marketing al bunurilor, pe bază de acorduri sau practici între doi sau mai mulți operatori economici, fără a fi afectate caracteristicile produsului;”.

IV. JURISPRUDENȚĂ ÎCCJ

• ABSTRACT

HP

In relation to the activity of the High Court of Cassation and Justice (the Panel regarding the settlement of certain legal matters), three decisions were delivered regarding: Law no. 304/2004 on judicial organization, republished, with subsequent amendments and additions; Code of Civil Procedure; Law no. 263/2010 on the unitary public pension system.

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD/C) NR. 13/2023 (M. OF. NR. 401/10.05.2023): ART. 88² ALIN. (5) DIN LEGEA NR. 304/2004 PRIVIND ORGANIZAREA JUDICIARĂ

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 13/2023 (M. Of. nr. 401 din 10 mai 2023)	Complet DCD/C	Art. 88 ² alin. (5) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, cu modificările și completările ulterioare	<i>Dreptul reglementat de art. 88² alin. (5) din Legea nr. 304/2004 are natura juridică a indemnizației de încadrare brute lunare pentru procurorii care și-au desfășurat activitatea în cadrul Secției pentru investigarea infracțiunilor din justiție. Garanțiile principiului nediscriminării și ale principiului egalității, prevăzute de Legea-cadru nr.</i>

			<i>153/2017, pot fi invocate doar de către magistrații care ocupau o „funcție similară” cu a acestora.</i>
--	--	--	--

În M. Of. nr. 401 din data de 10 mai 2023 s-a publicat **Decizia nr. 13/2023 ÎCCJ în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unei chestiuni de drept legate de interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 88² alin. (5) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, cu modificările și completările ulterioare.**

Precizăm că Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie civilă, legal constituit în cauză, s-a reunit pentru pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea următoarei chestiuni de drept:

„Dreptul reglementat de art. 88² alin. (5) din Legea nr. 304/2004 are natura juridică a indemnizației de încadrare brute lunare pentru procurorii care și-au desfășurat activitatea în cadrul Secției pentru investigarea infracțiunilor din justiție.

Garanțiile principiului nediscriminării și ale principiului egalității, prevăzute de Legea-cadru nr. 153/2017, pot fi invocate doar de către magistrații care ocupau o «funcție similară» cu a acestora”.

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Art. 88² alin. (5) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, cu modificările și completările ulterioare

„Art. 88²

(1) Secția pentru investigarea infracțiunilor din justiție își desfășoară activitatea potrivit principiului legalității, al imparțialității și al controlului ierarhic.

(2) Este interzisă delegarea sau detașarea de procurori în cadrul Secției pentru investigarea infracțiunilor din justiție.

(3) Secția pentru investigarea infracțiunilor din justiție funcționează cu un număr de 15 posturi de procuror.

(4) Numărul de posturi al Secției pentru investigarea infracțiunilor din justiție poate fi modificat, în funcție de volumul de activitate, prin ordin al procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, la solicitarea procurorului-șef secție, cu avizul conform al Plenului Consiliului Superior al Magistraturii.

(5) Pe durata desfășurării activității în cadrul Secției pentru investigarea infracțiunilor din justiție, procurorii cu funcții de conducere și execuție beneficiază de drepturile procurorilor detașați, în condițiile legii”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD/C) nr. 13/2023

Prin **Decizia nr. 13/2023**, ÎCCJ (Complet DCD/C) a *admis* sesizarea formulată de Curtea de Apel Ploiești – Secția I civilă, în Dosarul nr. 3.542/120/2021 și, în consecință, a stabilit că: *„În interpretarea dispozițiilor art. 88² alin. (5) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, cu modificările și completările ulterioare, coroborate cu prevederile art. 13 alin. (1) lit. a) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 27/2006 privind salarizarea și alte drepturi ale judecătorilor, procurorilor și altor categorii de personal din sistemul justiției, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 45/2007, cu modificările și completările ulterioare, dreptul reglementat de art. 88² alin. (5) din Legea nr. 304/2004 are natura juridică a indemnizației de încadrare brute lunare pentru procurorii care și-au desfășurat activitatea în cadrul Secției pentru investigarea infracțiunilor din justiție, iar garanțiile principiului nediscriminării și ale principiului egalității, prevăzute de art. 6 lit. b) și c) din Legea-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice, cu modificările și completările ulterioare, pot fi invocate doar de către magistrații care ocupau o «funcție similară» cu a acestora, astfel cum este definită la art. 7 lit. g) din același act normativ coroborat cu art. 8 din secțiunea a 2-a capitolul VIII din anexa nr. V la Legea-cadru nr. 153/2017”*.

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD/C) NR. 30/2023
(M. OF. NR. 418/16.05.2023): ART. 906 ALIN. (4) ȘI (5)
DIN CODUL DE PROCEDURĂ CIVILĂ**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 30/2023 (M. Of. nr. 418 din 16 mai 2023)	Complet DCD/C	Art. 906 alin. (4) și (5) din Codul de procedură civilă	<i>În măsura în care debitorul a executat obligația de a face sau de a nu face, care nu poate fi îndeplinită prin altă persoană, chiar și pe parcursul soluționării cererii întemeiate pe dispozițiile art. 906 alin. (4) din Codul de procedură civilă, creditorul nu mai poate obține stabilirea sumei definitive cu titlu de penalitate.</i>

În M. Of. nr. 418 din data de 16 mai 2023 s-a publicat **Decizia nr. 30/2023 ÎCCJ în vederea pronunțării unei hotărâri prelabile pentru dezlegarea unei chestiuni de drept legate de interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 906 alin. (4) și (5) din Codul de procedură civilă.**

Precizăm că Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie civilă, legal constituit în cauză, s-a reunit pentru pronunțarea unei hotărâri prelabile pentru dezlegarea următoarei chestiuni de drept:

„În măsura în care debitorul a executat obligația de a face sau de a nu face, care nu poate fi îndeplinită prin altă persoană, chiar și pe parcursul soluționării cererii întemeiate pe dispozițiile art. 906 alin. (4) din Codul de procedură civilă, creditorul nu mai poate obține stabilirea sumei definitive cu titlu de penalitate”.

Obiectul dezlegării chestiunii de drept**Art. 906 alin. (4) și (5) din Codul de procedură civilă**

„(4) Dacă în termen de 3 luni de la data comunicării încheierii de aplicare a penalității debitorul nu execută obligația prevăzută în titlul executoriu, instanța de executare, la cererea creditorului, va fixa suma definitivă ce i se datorează cu acest titlu, prin încheiere, dată cu citarea părților. Creditorul poate solicita fixarea sumei definitive cu titlu de penalități de întârziere după trecerea fiecărui termen de 3 luni în care debitorul nu își execută obligația prevăzută în titlu executoriu, până la stingerea ei completă.

(5) Penalitatea va putea fi înlăturată ori redusă, pe calea contestației la executare, dacă debitorul execută obligația prevăzută în titlul executoriu și dovedește existența unor motive temeinice care au justificat întârzierea executării”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD/C) nr. 30/2023

Prin **Decizia nr. 30/2023**, ÎCCJ (Complet DCD/C) a *admis* sesizările formulate de Tribunalul Gorj – Secția I civilă, în dosarele nr. 1.627/318/2022 și nr. 308/318/2022 și, în consecință, a stabilit că: *„În măsura în care debitorul a executat obligația de a face sau de a nu face, care nu poate fi îndeplinită prin altă persoană, chiar și pe parcursul soluționării cererii întemeiate pe dispozițiile art. 906 alin. (4) din Codul de procedură civilă, creditorul nu mai poate obține stabilirea sumei definitive cu titlu de penalitate”.*

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD/C) NR. 25/2023
(M. OF. NR. 461/26.05.2023): ART. 82 ALIN. (1),
PRIN RAPORTARE LA ART. 79 ALIN. (1) LIT. C)
ȘI ART. 65 ALIN. (1) DIN LEGEA NR. 263/2010
PRIVIND SISTEMUL UNITAR DE PENSII PUBLICE**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 25/2023 (M. Of. nr. 461 din 26 mai 2023)	Complet DCD/C	Art. 82 alin. (1), prin raportare la art. 79 alin. (1) lit. c) și art. 65 alin. (1) din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice	<i>Nu este exclusă existența unui drept de opțiune între pensia de invaliditate și pensia anticipată parțială la data îndeplinirii condițiilor prevăzute de lege pentru această din urmă categorie de pensie.</i>

În M. Of. nr. 461 din data de 26 mai 2023 s-a publicat **Decizia nr. 25/2023 ÎCCJ** în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unei chestiuni de drept legate de interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 82 alin. (1), prin raportare la cele ale art. 79 alin. (1) lit. c) și art. 65 alin. (1) din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, cu modificările și completările ulterioare.

Precizăm că Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie civilă, legal constituit în cauză, s-a reunit pentru pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea următoarei chestiuni de drept:

„Nu este exclusă existența unui drept de opțiune între pensia de invaliditate și pensia anticipată parțială la data îndeplinirii condițiilor prevăzute de lege pentru această din urmă categorie de pensie”.

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Art. 82 alin. (1), prin raportare la art. 79 alin. (1) lit. c) și art. 65 alin. (1) din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice

Decizia ÎCCJ (Complet DCD/C) nr. 25/2023

Prin **Decizia nr. 25/2023**, ÎCCJ (Complet DCD/C) a *admis* sesizările formulate de Curtea de Apel Suceava – Secția I civilă, în Dosarul nr. 345/40/2022 și, în consecință, a stabilit că: *„În interpretarea și aplicarea prevederilor art. 82 alin. (1), prin raportare la cele ale art. 79 alin. (1) lit. c) și art. 65 alin. (1) din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, cu modificările și completările ulterioare, nu este exclusă existența unui drept de opțiune între pensia de invaliditate și pensia anticipată parțială la data îndeplinirii condițiilor prevăzute de lege pentru această din urmă categorie de pensie”*.

V. JURISPRUDENȚĂ CCR

• ABSTRACT

Further to the work carried out by the Constitutional Court, a decision (exceptions/objections of unconstitutionality admitted) was published in May regarding: Law no. 360/2002 on the status of police officers, as amended by Article 26 of GEO no. 53/2018 amending and supplementing Law no. 360/2002 on the status of police officers, and Article 9, final sentence, of GEO no. 121/1998 on the material liability of military personnel.

**NECONSTITUȚIONALITATE PARȚIALĂ – D.C.C. NR. 258/2023
(M. OF. NR. 471/29.05.2023): ART. 70 DIN LEGEA NR. 360/2002,
ANTERIOARĂ MODIFICĂRII PRIN ART. 26
DIN O.U.G. NR. 53/2018 PENTRU MODIFICAREA LEGII
NR. 360/2002 ȘI ART. 9 TEZA FINALĂ DIN O.G. NR. 121/1998**

De Redacția Pro Lege

Decizia CCR	Actul normativ	Sumar
D.C.C. nr. 258/2023 (M. Of. nr. 471 din 29 mai 2023)	Art. 70 din Legea nr. 360/2002 privind Statutul polițistului, în redactarea anterioară modificării prin art. 26 din O.U.G. nr. 53/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 360/2002 privind Statutul polițistului, precum și ale art. 9 teza finală din O.G. nr. 121/1998 privind răspunderea materială a militarilor	Neconstituționalitate

În M. Of. nr. 471 din data de 29 mai 2023 s-a publicat **Decizia Curții Constituționale nr. 258/2023** referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 70 din Legea nr. 360/2002 privind Statutul polițistului, în redactarea anterioară modificării prin art. 26 din O.U.G. nr. 53/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 360/2002 privind Statutul polițistului, precum și ale art. 9 teza finală din O.G. nr. 121/1998 privind răspunderea materială a militarilor.

Obiectul sesizării de neconstituționalitate

Art. 9 teza finală din O.G. nr. 121/1998 privind răspunderea materială a militarilor

D.C.C. nr. 258/2023

Prin Decizia nr. 258/2023, Curtea Constituțională *a admis* excepția de neconstituționalitate formulată de A.M.C. în Dosarul nr. 1.411/120/2019 al Tribunalului Dâmbovița – Secția a II-a civilă, de contencios administrativ și fiscal și constată că dispozițiile art. 9 teza finală din Ordonanța Guvernului nr. 121/1998 privind răspunderea materială a militarilor sunt constituționale în măsura în care nu se aplică în privința polițiștilor.

Totodată, Curtea respinge, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate ridicată de aceeași autoare în același dosar al aceleiași instanțe și constată că dispozițiile art. 70 din Legea nr. 360/2002 privind Statutul polițistului, în redactarea anterioară modificării prin art. 26 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 53/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 360/2002 privind Statutul polițistului, sunt constituționale în raport cu criticile formulate.